

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ

ARALIK
OCAK

72

KÜNYE

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ
ISSN 1304-7604

YIL: 12 SAYI: 72
Aralık-2015-Ocak-2016

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni
Rasim Özdenören

Yayın Kurulu
Ali Ulvi Temel, Dinçer Eşitgin, Hâle Sert
Handan Acar Yıldız, Hatice Bildirici

Son Okuma
Beyzanur Demirci

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

İletişim
Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14
P.K. 79 Yenisehir/Ankara
İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: sarakusta.com

Baskı: Dumat Ofset
Tel: (0.312) 278 82 00

2016 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 70 TL.
Kurumlar İçin: 230 TL.
Hece ve Heceöykü Dergisi İçin: 175 TL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 30.11.2015

FOTOĞRAF ÖYKÜ

Rabia Boran / 4

ÖYKÜ ÜZERİNE

Rasim Özdenören/Çatışmanın Hâlleri ve Etik Tutum / 5

Mustafa Uçurum/Yalnızlığın Sesi; Hişt Hişt / 8

James Cooper Lawrence/Kısa Öykü Kuramı-1 / 10

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ

Ali Haydar Haksal / 12

ÖYKÜ

Necati Mert/Tenekesine / 14

Handan Acar Yıldız/Abat / 17

Yıldırım Türk/Kuşlar Döner mi Yurduna? / 19

Emin Gürdamur/Kapıcı / 23

Yeliz Baloğlu/Köstekli Zemberek / 27

Yunus Nadir Eraslan/Şen Berber / 32

Senem Gezeroğlu/Görelî Bir Eylemdir Unutmak / 38

Ayşe Aldemir/Kış Tutulması / 40

Betül Ok/Gölge Kesigi / 46

Yunus Emre Özсарay/Kamyonlar Ne Taşır Uzaklara / 49

Fahri Ayhan/İnat Duvarı / 53

ÇEVİRİ ÖYKÜLER

Mahmûd Devletâbâdi/Ayna / 58

Gâde Es-Semmân/Babamın Yaşına Dair / 62

Galımcan Gıylmanov/Asansörde / 67

SÖYLEŞİ

Azra Yetiş- Ebru Uysal/Kurt Vonnegut ile Söyleşi-II / 71

FİLMÖYKÜ

Hatice Bildirici/Kilimanjaro'nun Karları / 81

CÜMLELİ PARLAYAN HİKÂYELELER

Dinçer Eşitgin/Haldun Taner'in Küçük Harfli Mutlulukları / 85

DOSYA: SAVAŞ VE SAVAŞIM

Ahmet Özlü/Doğu Hikâyelerinde Savaş / 92

Müzeyyen Çelik/Yakup Kadri Karaosmanoğlu Millî Savaş Hikâyeleri / 100

Esra Demirci/Savaşın İçinden Geçen Öyküler; Üzgün Sardunyalı / 104

Erdem Dönmez/Sığınak İçre Bir Dünya / 107

Hatice Ebrar Akbulut/Savaş Yıllarında Kalemî Silah Bilen Bir Öykücü... / 111

Mustafa Ak/Necati Cumalı'dan Balkan Acısı: Makedonya 1900 / 114

Fadime Bozyiğit/12 Mart'ın Nabızı: Dumanaltı / 117

Meriç Kurtuluş/Gurbet Hikâyeleri'nde Eski Ortadoğu'ya Özlem / 121

ANIT ÖYKÜLER

Handan Acar Yıldız/Gogo'lün "Burun" Öyküsü Üzerine / 126

NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE

Hâle Sert/Nazarları Ayarlama Enstitüsü / 131

MEKTUP

Katherine Mansfield/Dorothy Brett'e / 134

YAKIN PLAN

Esra Ballım/Senem Tepe ile Söyleşi / 137

Esra Ballım/Hülya Saat / 142

ÖYKÜ

Mehmet Yıldırım/Dıran / 145

Aynur Dilber/Düşen / 148

H. Neşe Koçak/Davetsiz Misafir / 151

Ahmet Kanter/Kış, Tespih ve Bekleyiş / 154

M. Fatih Yıldız/Yukarıdaki Satırlar / 156

Ahmet Karacan/Yeni Yüzüm / 159

Neslihan Soydaş/Bir Bavulun Öyküsü / 163

Soner Oğuz/Bir Kiraathanenin Kaçınıcı Ölüsü Nazmî / 165

Eyyüp Akyüz/Vize / 169

Mehmet Muharrem Akça/Can Sıkıcı Bir Öykü / 171

ÖYKÜCÜNÜN SINIR TAŞLARI

Rıza Soylu/Hikâyeler/Yalıda Sabah/Göç Zamanı / 174

KAHRAMANIMA MEKTUPLAR

Tuba Dere/Olur, Nasipse... / 182

BAKIŞ

Türkan Bayrakçı/Postmodern Öyküler: Hepimizden Korkuyorum / 187

Levent Bayraktar/Yunus'un Güncelliği / 192

M. Nihat Malkoç/Emir Geldi "Emir" Gitti... / 196

HECEÖYKÜ MEKTUBU

D. D. Korkut/Hayatımız Roman, Hatıralarımız Hikâye / 199

Uyumsuzlar/Bize Gelenler / 203

YENİ KİTAPLAR

Funda Özsoy Erdoğan/Gönül Bağı / 204

Gülhan Eser/İp Cambazı Değil Silahşor / 205

Özlem Güner/Rehavet Havası / 206

Esra Ballım/Hasta Öyküler ve Kulağakaaan / 206

FOTOĞRAF ÖYKÜ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: www.pdfkitap.org

İÇİNDEKİLER

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

RABİA BORAN

ÖYKÜ ÜZERİNE

RASİM ÖZDENÖREN

ÇATIŞMANIN HÂLLERİ VE ETİK TUTUM

Edebiyata trajik, dramatik, komik olarak yansıyan insanî ilişki biçimle-
ri temelde bir yanıyla da etik ilişki alanına girer.

Trajik ilişki biçiminde kişi iki olumlu değer arasında seçme zorunluluğu ile karşı karşıya kalır. Öyle bir ikilem durumu ki bu, kişi hangi değeri seçerse seçsin mutlaka bir suç işlemiş olur. Ortada işlenmiş bir suç vardır, fakat bu suçun suçlusu yoktur. O suç zorunlu olarak işlenecektir. İşlenir. Fail bellidir: o iki değer arasında seçimi yapan kişi... Fakat işlenen suçtan dolayı onu itham edemeyiz. Böylesine ilginç bir konum... **İoanna Kuçuradi** *Sanata Felsefeyle Bakmak* kitabında bu ilişki biçimine çeşitli örnekler gösterir. Shakespeare'den, Camus'den, Bilge Karasu'dan örneklerle trajik olanı açıklar. Çok daha somut bir örnek *Sofi'nin Seçimi* filminde yer alır. Filmin kadın kahramanı Sofi iki oğlan çocuğunu gestapodan kaçırmak isterken yakalanır. Gestapo şefi, çocukları alıp toplama kampına götürecektir. Sofi, doğal olarak çocuklarını gestapoya kaptırmak istemez. Fakat gestapo şefi de neticede emir kuludur, o da görevini ifa etmek zorundadır. Sonunda şef, çocuklardan yalnızca birini almaya karar verir. Fakat kendisine hangi çocuğu seçip vereceğini Sofi'nin tercihine bırakır. Sofi iki öz oğlundan hangisini seçecektir? Hangisini feda edecektir? Herhangi birini seçmediği takdirde çocukların ikisi birden elinden alınacak! Karar vermek zorunda... Sonunda çocuklardan birini işaret eder ve gestapo şefi onu alıp götürür.

İmdi, Sofi o çocuğu teslim etmekle bir suç işledi mi? İşledi. Masum bir çocuğun ölümüne götürülmesi fiilini ika etti. Bu bir suç mu? Evet. Fakat bu suçtan dolayı

biz Sofi'yi itham edebiliyor muyuz? Edemiyoruz. Çünkü bu suç, onun istencine rağmen işlenmiştir. Ama çocuklardan birini seçme, bir istenç işi değil mi?

Etik alanda biz fiillerimizin sorumlusuyuz. Fakat trajik konumda bulunan kişi işlediği fiilden dolayı sorumlu tutulamıyor. Kuçuradi'nin Brutus için söylediğini, biz de Sofi için tekrarlayabiliriz: Sofi, yaptığını yapmasaydı suçlu olmayacaktı; Sofi, yaptığını yapmakla suçlu değildir. Sofi, yaptığını yapmasaydı suçlu olurdu; Sofi, yaptığını yapmakla suçludur. Yapılanın yapılması gerekiyordu. Ama bunu yapmak suçtur. Sorumluluk da Sofi'nindir, eylemde bulunanındır. (İoanna Kuçuradi, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Şiir-Tiyatro Y. Ank. 1979, s. 10 vd.).

Dramatik konumda yer alan kişi daha farklı bir ilişki biçimiyle karşı karşıya duruyor.

Dramatik konuma düşmüş olan kişi biri olumlu öteki olumsuz iki değer karşısında bir seçme zorunluluğu ile karşı karşıya kalır. Oysa trajik konumda iki olumsuz değer karşısında kalan kişinin sözü edilir. Eğer değerlerden biri olumlu ise orada artık trajik durum ortadan kalkar, dramatik ilişki biçiminin çemberine dâhil olunur.

Biri olumlu öteki olumsuz iki değer arasında seçme zorunluluğu ile karşı karşıya kalan kişi de, aslında girift, karmaşık bir ilişkiler kombinezonu içine düşmüş olabilir.

Dramatik ilişki biçimi içine düşmüş olan kişi için şu muhtemel çatışma alanları akla gelebilir:

- * Kişi ile nefsi (kendisi)
- * Kişi ile kişi
- * Kişi ile dünya
- * Kişi ile şeytan
- * Kişi ile üst değerler.

Bu konumların her birinde kişi biri olumlu öteki olumsuz iki değerden birini seçme durumuyla karşı karşıya kaldığından ve olumlu almaşık orada dururken olumsuz almaşık seçildiğinde kişi bu eyleminin (fiilinin) sonucundan sorumlu tutulur. Kişi, çoğu kere bu konuma kendi özgür istenciyle düşer. Oysa trajik konumda, kişi, o iki olumsuz almaşık karşısında kendi özgür istencinin dışında karşılaşır.

1. Kişi, seçme durumunda nefsi ile baş başa bulunuyor ise seçiminden sorumludur. Nefsi yasaklanmış olana meyleder, istenci ondan uzak durmaya çalışır. Seçmesinin sonucundan sorumludur.

2. Kişi, ilişki hâlinde bulunduğu başka kişinin iğvası ile bir yanlışın içine düşer; son tahlilde kendi özgür istenciyle bir seçmede bulunduğu için eyleminden sorumludur.

3. Kişi, dünyalık değerlere meyleder (para, şan şöhret, kadın vb.) ve sınırı aşar; eyleminden sorumludur.

4. Kişi, şeytanın vaadi ile Allah'ın emri (batıl ile hak) arasında seçme durumunda kalabilir; seçmesinin sonucundan sorumludur.

5. Kişi, üst değerler (ahlak, hukuk) karşısında ona uyup uymama durumuyla karşı karşıya kalabilir. Özgür istenciyle başvurduğu seçmesinin sonucundan sorumludur.

Üçüncü bir ilişki biçimi de komik olandır. Komik ilişki biçiminde kişi, kendi dışında oluşan bir konum karşısında, gülme tutumunu benimser. Bu durumu belki şöyle açıklayabiliriz. Olay, tümüyle kişinin dışında cereyan eder, kişi o konuma, o duruma tanık olur ve tanık olduğu durum karşısında bir tutumu benimser. Şöyle ki:

Bizim iç ahengimizle dış dünyanın ahengi arasında uyumluluk vardır. Aslanan bu uyumlu biçimin sürüp gitmesidir. Bu ahenk bozulunca bizde gülme duygusu uyanır. Bergson'un örneğini ödünç alalım. Sağlıklı, dengesi yerinde bir kişi yolda yürürken düşerse gülme duygumuz kışkırtılır. Çünkü olağan durumda kişinin dengesini bozup düşmesi bizim beklentimiz değildir. Kişi düşmek suretiyle organik hareket birden mihaniki harekete (eşyalaşmaya, makineleşmeye) dönüşür ve gülme duygumuz harekete geçer. Oysa örneğin bir bebeğin düşmesine gülmeyiz; bilakis içimiz titrer. Bebeğin düşme ihtimali beklenebilir bir olayken, yetişkin birinin düşmesi beklenebilir değildir. Yetişkinin düşmesine güleriz. Oysa çoğu kez, düşenin kendisi için bu durum gülünesi değildir. Gülme suretiyle birinin içine yuvarlandığı kötü konumdan haz ve zevk aldığımızı göstermiş oluruz. Bu da doğal olarak kabul edilebilir bir durum sayılmaz. Ancak o konumdaki gülme elde olmadan ika edildiği için ahlaken o eylemden kişiyi sorumlu tutamıyoruz.

Böylece sanırım genelde kavranması zor bir duruma açıklık getirdiğimizi düşünüyorum. Trajik, dramatik ve komik olan bu üç çatışma alanının yalnızca edebiyat ürününe konu teşkil etmediğini fakat aynı zamanda kişinin ahlaki tutumunu belirleyen konumlar oluşturduğunu da ifade etmiş oluyoruz. Zikredilen bu üç farklı konuma kişi kendi bağımsız ve özgür istenciyle düştüğü sanıldığı için o duruma düşmeseydi diyenler oluyor. Oysa kişi o konumlarla karşı karşıya kalıyor ve durumlardan birini tercih ediyor. Veya komik olanda olduğu gibi tümüyle kendi istencinin dışında kalan bir konuma tanık oluyor ve belli bir tutumun (gülme) içine düşüyor.

MUSTAFA UÇURUM

YALNIZLIĞIN SESİ; HİŞT HİŞT

Bir deniz kenarı, şehrin kalabalık sokakları arasında bir çıkmaz sokak ya da ağaçların gölgelediği bir yol. Mevsimlerden bir mevsim, en çok da yaz. Şehrin kalabalığına rağmen çoğu zaman yalnız, yanında kimse olmadan şehrin bir köşesinden çıkan, kalabalığa karışmadan yaşamayı tercih eden bir aylak adam.

Bir Sait Faik hikâyesi okuyorsanız müzmin bir yalnızlığa hazır olmanız gerekir. Yazar bu yalnızlığa gönüllü gibi görünse de içinde çınlayıp duran sesi susturamaz ve köşeden bucaktan gelecek olan bir sesin arzusuyla adımlar durur şehri. Bir anda kulağına çalınan bir sesle içinde çiçekler açar, bir çift kuş havalanır, ağaçların yaprakları sallanır usulca; hişt... hişt...

Yalnızlığın ve sessizliğin hikâyesini yazmak zordur. İmgesi, kurgusu, olay örgüsü bazen yazarın kendisi olmak zorunda olur böyle hikâyelerde. Kendisini ister istemez olayların merkezine koyar yazar. Mahalledeki sergiciyle hasbihâl eden, balıkçıların yanına uğrayan, gece bekçilerine yarenlik eden yazarın kendisi olur.

Sait Faik, hayatını yalnız geçirmiş; bunu bir huzur olarak kabullenmeye çalışmış bir hikâyecidir. Her ne kadar aylaklığı kendine bir yaşam tarzı olarak belirlemiş gibi görünse de bir yandan da annesinin yanında yaşayan, bir anne kuzusu yanı da vardır Sait Faik'in. Ne kadar gezse dolaşsa da yine bir yalnızlık ikliminin köşesi olan anne evinde bulur çoğu zaman kendini. Ruhunu dinlendiren bir köşedir annesinin yanı.

Hişt, Hişt adlı hikâyeye başlarken de bildik bir Sait Faik çıkıyor karşımıza. Evden çıkan, yürüyüşe giden yazar yine yalnızdır. Yalnızlığına yoldaş arar aslında. İçinden gelen bir sestir "hişt" sesi. Bu sesle birlikte farkına varır karabaşın, kuşun, otlayan bir eşeğin, tobağanın ya da kirpinin. Bu sesle birlikte dolaşır durur.

Mahalle kahvesine gitse de, başını alıp soluğu adalarda alsa da yalnızdır Sait Faik. Bir köşeye çekilmek, mevsimlerin değişimini büyük bir keyifle izlemek, ağaçları, kuşları renkleriyle tanımak ve bir rüzgârın ucuna takılıp gitmek ister aslında. *Son Kuşlar* hikâyesinde yaptığı doğa betimlemesi onun çevresinde olup bitene karşı ne kadar hassas bir bakış açısı takındığının bir ispatıdır.

"Kış Ada'nın her tarafına yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız-poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı-karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara, oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur."

Bir Sait Faik hikâyesi okuyorsanız kendinizi bir ıssızlığa hazırlamanız gerekir. Gönüllü bir sessizlik gibi görünse de bu, bir yerlerde bir kıpırtının ardına düşer yazar. *Lüzumsuz Adam* hikâyesi “Ben bir acayip oldum. Gözüm kimseyi görmüyor, kimsenin kapımı çalmasını istemiyorum.” diye başlar. Böyle dese de yazar, bir köşeden gelecek hişt hişt sesinin hasretiyle yaşamaktadır. Başta kimsenin kapısını dahi çalmasını istemese de sokaklara karışınca birden içinde bir kıpırtı başlar. Bir çift göz, yoldan geçen birinin attığı laf bile yazarın ruhunu okşamaktadır.

Dülger Balığının Ölümü’ndeki adım adım gelen ölümün sessizliği bütün hikâye boyunca devam eder. Sait Faik bir şiir edasıyla anlatır dülger balığını. Onun sonsuzluğa doğru süzülüşünü ölüme giden bir sessizlikte ve yavaşlıkta verir.

“Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena.” Bir ses çok şeydir. İnsana yalnız olmadığını hissettirir. Sığınacak bir yeri olduğunu hatırlatır.

Sait Faik, sessizliğin ortasında yaşarken kendi içine dönen bir yazardır. Evine döner, annesine sığınır, onun sınımsız kalbinde huzuru bulur. Büyük bir sessizliğin ortasında.

JAMES COOPER LAWRENCE

TÜRKÇESİ: DOÇ. DR. AYŞE DEMİR

KISA ÖYKÜ KURAMI-1

Yetmiş yıldan uzun bir zaman önce Edgar Allan Poe, kısa öykü hakkında, o zamandan bu yana konuyla ilgili yazan herkesin alıntılıdığı şeyler söylemiştir. Roman tekniğini tartıştıktan sonra Poe şöyle der:

“Sıradan bir roman, özet olarak ifade edildiği üzere uzunluğu yüzünden kusurludur. Tek oturuşta okunamadığı için bütünlükten sağlanan büyük güçten kendi kendini mahrum bırakır. Okumalar süresince verilen aralara dünyevi ilgiler karışır, büyük veya küçük oranda kitabın etkisini değiştirir, daraltır veya bozar. Açıkçası okuma sırasındaki molaların kendisi gerçek birliği tek başına mahvetmeye yeter. Kısa bir öyküde yazar, ne olursa olsun amacının tamamını ortaya koyabilir. Okuma saati süresince okurun ruhu yazarın kontrolündedir. Yorgunluktan ya da bölünmeden doğan dış kaynaklı ya da ikincil etkiler bulunmaz.”

Bu ifadede Poe, bize gerçek kısa öyküleri diğerlerinden ayıran ve belirgin bir edebî tür yapan iki karakteristik niteliği vermektedir: Kısalık ve bütünlük etkisini veren zorunlu ahenk. Sorgusuz sualsiz kabul edilebilecek bir türün gelişme sürecindeki tek engel, fiziksel yetersizlik veya sıradan bir okurun ya da dinleyicinin herhangi bir konuyu uzun bir zaman boyunca aklında tutma konusunda gösterdiği isteksizliktir. İnsan sabrının sınırları geçmişte nasılsa bugün de aynıdır. Bir insan çok uzun zaman süresince dinleyebilir veya sayfalarca okuyabilir ama sonra büyü bozulur; zihni değişiklik talep eder ve öykünün etkisi kaybolur. Her ilgisiz durum, her gereksiz kelime, öyküyü sabrın sınırlarında tutmak için elenmelidir. Kısallığın ve ahengin temel gerekliliklerini sağlayamayan bir öykü, gerçek bir kısa öykü değildir.

Bu olumsuz durum, geniş hacimli meseleyi düşünce sahamızdan çıkarır ve bizi, açıkça mazeret kabul etmeyen şeyle yani kısa olarak tasarlanmış ancak kısa öykü olmayan anlatılara savunma bulma gerekliliğiyle uğraşmaktan kurtarır.

Bundan başka Poe’nun açıklaması sadece kısa öykünün ne olmadığıyla ilgili olumsuz bir esas sunmaz ayrıca “kısa öykü bir oturuşta anlatılan veya okunabilen bir eserdir,” diyerek üzerinde kısa öykü tanımı kurabileceğimiz olumlu bir temel de önerir.

Bu tanım, öyküde iki şeyi gerektirir: 1. kısa olmalı, 2. okuyucunun veya dinleyicinin ilgisini başından sonuna kadar çekecek zorunlu bir uyuma sahip bulunmalı. Tanımdaki şartlar kaçınılmaz olarak görecelidir. Elbette ki hızlıca kesin bir çizgi çekmek ve bilmem kaç yüz kelimeden daha azını içeren öykü

kısadır, ayrılan alanı tek bir kelimeyle aşan öykü uzundur demek imkânsızdır. Meseleye dâhil olan şahsîlik de aynı şekilde dinleyicinin ya da okurun dikkatini çekmesi beklenen ahengin derecesini belirleyecek sabit bir ölçüt kurmayı imkânsız hâle getirir.

Soruna ne kadar dikkatle bakarsak bugün bizim bildiğimiz kısa öykünün sınırları ve ayırıcı nitelikleri kadar zamanın başlangıcından itibaren var olan hikâyenin sınırları ve ayırıcı nitelikleri de o kadar belirginleşecektir. Genelde kısa olmayan bir öyküyü de bir oturuşta okumak mümkündür ancak dinleyicilerin ilgisini kaybetmeden bir oturuşta uzun bir hikâyeyi anlatmak fiziksel anlamda imkânsızdır. İnsanoğlunun sabırsızlığı sözlü hikâyeyi kısa ve özlü olmaya zorlar; onu, kardeşleri roman ve kısa romandan ayıracak bunun dışında daha iyi bir sınır yoktur.

Bu tanımla önerilen kısalığı ve ahengi kabul ettiğimizde hemen arkasından onun uygunluğuna yönelik diğer bir soru belirir: Kısalık ve ahenk bir edebî türün tek ayırıcı niteliği olarak kabul edilebilir mi? Ya da kısa öykü anlayışımızı daha sağlam hâle getirecek bundan başka sınırlamalar mı sunmamız gerekir?

Poe'nun alıntıladığımız eleştirisine göre yazar, kısa bir öykü ortaya koymak için öyküsünü sadece kısa ve özlü hâle getirmekle kalmamalı aynı zamanda da tek bir etki oluşmasını sağlayacak ince hassasiyetle onu biçimlendirmelidir. Bu durum, Poe'nun zamanından bu yana bir şekilde sorgulanamaz bir inanç olarak konu hakkında hüküm veren insanlar tarafından benimsenmiştir.

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ

Zarifoglu'nun, bize edebiyat ortamının dedikodularından uzak durun uyarısını ve dikkatini anımsıyorum.

ALİ HAYDAR HAKSAL

— *Neler okuyorsunuz, gündeminizde hangi kitaplar var?*

Yoğun ve karışık bir okuma desem. Çantam ve masam tıklı tıklı kitap. Bitirdiklerim var. William Faulkner *Dr. Martino* uzun bir aradan sonra Bilge Karasu çevirisinden yeniden, ayrıca bir de kızımın çevirisinden. Farklı tatlar alarak. *Ses ve Öfke* yeniden. Paul Dumont'un *Osmanlıcılık, Ulusal Akımlar ve Masonluk*, M. Kaya Bilgegil'in *Ziya Paşa, Rönensans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkârlığı*, Turgut Uyar: *Bir Şiirden*, Sezai Karakoç: *Çağ ve İlham* serisi, *Kavramlar* kitabı, Abdurrahman Azzam'ın *Selahaddin Eyyübi*, Ebubekir

Eroğlu: *İçkale*, Necat Çavuş: *Küçük Okyanuslar Toplu şiirleri*, Cevdet Karal: *Cesedi Nereye Gömelim*, Osman Koca'nın öykü kitapları, Victor Hugo: *Anılar*, Bekir Karlıga *İbn Rüşd*, Ernest Renan: *Bilim Üzerine*, Fransız Pozitivizminin Etkileri, Orhan Okay: *Beşir Fuad*, Nurettin Topçu'dan Orhan Okay'a mektuplar ve anıları, Fazlı Necip: *Mektuplar*, Âlim Kahraman'ın *Modern Türk Hikâyesi* vs.. ve daha çok.

— Edebiyat ortamına baktığınızda nelere seviniyor, nelere kızıyorsunuz?

— Rahmetli Zarifoğlu'nun, bize edebiyat ortamının dedikodularından uzak durun uyarısını ve dikkatini anımsıyorum. Edebiyat ortamında dergiler çoğaldıkça, sosyal medya gayyası ile birlikte bir denetimsizlik söz konusu. Ustasızlık, denetimsizlik. Müslümanların da sekülerleşmesiyle bu sorunun edebiyat ortamına da yansıdığı gerçeği göz ardı edilemez. İdeolojisizlik temel sorun. Bunlar üzüldüklerimiz. Elbette düşünce ve sanat geleneğimizin açılımlı olması birçok dergimizin bulunması sevindirici. Rasim Özdenören Ustamın başında bulunduğu dergi grubunda oluşu. Olanca yoğunluğu ile üretkenliği. Diriliş düşüncesinin medeniyet düzleminde yol göstericiliği...

— Sosyal medya ile aranız nasıl, oraya nasıl bakıyorsunuz?

— Sosyal medya gayya kuyusu boşluğa çalınan ıslık. Havaya üfürülmüş soluk. Kimi yeteneklerin yer ve konumunu bulamadan yitiş uzamı. Ben sadece bir haberleşme aracı olarak görüyorum. Tabii orada hayatın kimi sürprizleri ile de karşılaşmak olası. Kitlelere sesli ulaşma alanı. Ünlüyorsunuz: “Ben buradayım” diyorsunuz.

— Neler yazıyorsunuz? Gündeminizde hangi yazılar var?

— Öyküsüz duramıyorum. Hayatımın hemen her anı öykü yoğunluğu ile geçiyor. Uzun bir öykü var elimin altında, bir bölümü yazıldı. Tamamladığım iki romanımda ve öykülerimde yakın zamanda sosyal medya ve küreselleşmenin getirdikleriyle yeni yaşam alanı üzerinde yoğunum. Bir öykü dosyam tamamlanınca bir yenisine hazırlanırken kendime özgü bir ada oluşturuyorum. Minimal, anlık öyküler dosyam tamamlanıyor. Anlık, ironik, biraz meczubane öyküler dökülüyor benden. Salkım saçak desem yeridir. Şu sıralar biraz kabz halindeyim ya da kuluçka dönemi mi desem.

— Dosyalardan, kitap tasarılarınızdan söz eder misiniz, yakında, uzun vadede?

— Şu an yayınevinde basılmayı bekleyen üç yeni öykü, iki roman dosyam bulunuyor. Kitap dosyalarımı hazırlıyorum baskısı bitenler yayımlanıyor yenileriyle birlikte. Fransız pozitivizminin Tanzimat dönemindeki etkileri ve sonuçları üzerine yoğunum. Geniş bir okuma programım var. İslâm düşüncesinin Batı düşüncesi üzerindeki etkileri, edebiyat ve düşünce alanındaki etkileri ve arka planı. Umberto Eco okumalarım sürüyor. Toplu okumalar yaparak yazıyorum. Tasarı olarak modern bir Selahaddin Eyyubi ile Sultan Alpaslan romanları var. Malzeme hazır, yoğunlaşmamı bekliyor.

NECATİ MERT

TENEKESİNE

Şemsiyeli Bahçe’de dört arkadaş konuşuyoruz, yani Mirkelam konuşuyor, fırsat verirse biz de konuşacağız.

“Köye ne zaman ki traktör girdi, bizim de kıçımıza teneke bağlandı” dedi, başını kısarak soluna, sonra da yükselterek sağına götürdü getirdi, Demirelvari muziplikle: ben lafı böyle derim, va’ mı daha iyi deyecek? der gibiydi.

Çok konuşan çok hata yapar, Mirkelam da yapıyor, yine yaptı, teneke çalmak diyeceğine teneke bağlamak deyiverdi işte. Dinleyeceğini bilsem söyleyeceğim; ama dediğim doğru, bizim İkizce’de böyle derler, dediği daha boldur, vazgeçtim.

Doktor, pek konuşmayan bir kardeşimiz, derin susar, meraklanmış:

“Yani teneke bağladılar da n’aptılar ağbi?” dedi.

Öğretmen, tarımla da ilişkili, toprağı bilen, insana sarraf, onun da duymadığı imiş teneke bağlamak:

“Ağbi, teneke, çalınır benim bildiğim; teneke bağlanır mı! Nasıl bağlanacak!”

“Dil hocasına soralım” dedi Mirkelam.

Duyduğum, bildiğim bir şey değil demeye getirdim ağız burun diliyle. Bilsem de söylemem; Mirkelam lafı bir çevirir, söylediğimi şaşırtır bana.

“Siz şehir çocuğusunuz, teneke çalmak bilirsiniz sade! Bizim İkizce’de, Rum İkizcesi’nde teneke çalmak da derler, boklusunu da.”

Haydaa! Bakındı şimdi! Bu eksikti! Naçar susuştuk. Artık uzaklarda kalmış kendi küçük göllerimize çekildik. Göl, yağmurda bile sakindir, ama gitmene izin vermez. Suyunda kalasın ister. Islanırsın der, şemsiye tutar, yaptığı himaye

değildir ama adını himaye koyar. Yine de dinlemeyip gittik. O sulara nereye gidilebilirse işte oraya kadar gittik, de sular kadar sakin olmadı yolumuz. Yorulduk. Böyle ne kadar yürüdük, yürüdük ve sustuk, bilmiyorum. Şemsiyeli Bahçe’ye döndüğümüzde ilk konuşan ve hiç ara vermeyen yine Mirkelam’dı.

Dokuz, bilemedin on yaşımı sürüyorum. Evin bütün götür getir işlerine koşuluyorum, bu başlı başına madalyalık bir iş, sade yaş değil, fazla olarak çift sürüyorum, düven sürüyorum. Yaz. Sıcak. Güneş sanki ateş olup beynimin orta yerine konaklamış. Büyükler: babam, ağbim, imece için gelmiş birkaç da konu komşu harmanı getirdiler, indirdiler, meydana yaydılar. Öküzler ilerde gölgeli ağacın altındalar. Sıcaktan habırliler de şikâyetleri yok. Az sonra olacak. O ekin –bilemezsiniz- bir yanar ki gün altında, sap sapı bir kızıştırır ki. Günden güneşten değil, ruhunda var kızışmak; zemheriyi bile temmuza çevirir o sap saman.

Harmana çıktım. Ağbim öküzleri o gölge yerde boyunduruğa aldı, kayışlarını çekti, düven yakınlarındaydı, geldiler, orada da boyunduruğu düvenin okuna aldı. Koşum tamamlandı, şimdi sıra geldi bana edilecek işkenceye. Ağbim benden on beş yaş büyük. Evli değil. Aramızda ablam, bir de küçük ağbim var; onlar çiftte çubuğa çıkmazlar, okuyorlar. Dediklerine göre ağbimin sağa sola çatması evlenemediğindenmiş. En çok da bana çatıyor. Gelir gelmez daha sağına soluna bakmadan “Tenekeyi aldın mı?”, “Testiyi doldurdun mu?” diye sorar. Oysa düvene baksa tenekeyi de görecek, suyu da. Mahsus soruyor ki dövmek için bahanesi artsın! Uzun kayışları bana verdi, boyunduruktaki kısılaları o aldı, öküzlerin önünden yürüyekodu. Ben düvendeyim. Ağbim çizdiği bir yol üzre meydanı dönüyor, ben de öküzler sağa sola kaydıkça kayışları kullanıyorum. Huysuzluk ediyorlar. Kara olan bizim; iç yoldaki, sırtı iri lekeli olan dayımgilin. Her harmanda yan yana koşarız bunları, alışamadılar gitti.

Öküzle düven sürmek çile mi çile! Ağırdırlar. Bir atın yarım günde dövdüğü harmanı iki öküz akşama kadar dövemez. Gün akşama ilerledikçe sıcak azalır, azalması lazım değil mi? Öylesi azalsa da hissedilen artar. Saplar tanelerin ayrılıp düşmesine kızar, hasetlenirler herhal fırlayı fırlayıverirler. Orana burana batar. Onlar battıkça acımdan hoplar adlı adınca kuduğumun, kuduğumun, kuduğumun diye basarım küfrü. Bir atımız olsa... Kaç kez istedim, alalım dedim; “Ağbinle ablanın okulları bitsin hele!” dendi hep. Sevmem aradakileri, her gördüğümde düvendenden fırlayan saplar gibi fırlayasım gelir üzerlerine.

“Ağbi düven ne demek? Anlatıyorsun ama anlamıyorum.”

Öğretmen, düven dediğin diye Doktor’a anlatmak üzereydi, Mirkelam aldı yine:

“Düven dediğin, kızak Doktorcum. Eni boyu anca bir seccade eni boyu. Ahşap. Altını çevir, altı Hintlilerin sanki çivili yataklarından. Keskin keskin çakmak taşları çakılı. Buğday, arpa tarladan getirildi mi, harman yerine yayıldı mı... Sap saptır bunlar, taneler de üzerlerinde. Düven, yayılmış ekinin üzerinden defalarca geçirilir, geçirilir ki taneler saptan ayrılsın, alta düşsün. Gün boyu süren...

“Ağbi bırak harmanı, düveni şimdi. Onu biliyoruz. Bilmeyene ben anlatırım. Teneke nerde? Tenekeye gel.”

Gün boyu süren bir iştir. Güneş altında dön baba dön. Saplar batar. Hayvanlar bezer. İkindileyin iyice yorgun düşer, çekemez olurlar. Ağbim öküzlerin önünden varıma yoğuma bağırır: Dalga geçme! Önüne bak! Gizlenme karılar gibi! Dürt öküzleri dürt, işten kaçıyorlar senin gibi! Acımaya gelmez, binerler tepene! Ulan ne dedim ben sana: Gözünü öküzlerden ayırma, demedim mi? Düşürürsen vallahi falakaya yatırırım. Kıvranışlarından anlamalısın gelip gelmediğini. Teneke gecikmemeli. Okumuşlar nasıl diyor: “senkiron”. İşte o önemli.

Tabancam olsa vururdum ağbimi! Yok! Peş peşe sıralıyorum ben de: Güneşine koduğum! Sapına koduğum! Hayvanına koduğum! Gülmesine koduğum! Acımasına koduğum! Gözüne, tenekesine, senkiron’una koduğum, koduğum, koduğum!

Dış yolda yürüttüğümüz bizim kara öküz, baktım kıvranıyor, tenekeyi kap-tım, misafiri beklemeye durdum.

Teneke dediğim, pıtpıt mısırı dolabı gibi bir şey. Saplı. Ucunda da yedi sekiz kiloluk peynir tenekesi. Ama yarısı olmayan bir teneke. Kesilmiş. Önü ve üstü açık sadece. Hayvanın haceti oldu mu uzatıyorum tenekeyi arkasına, mayısı tenekeye alıyorum. Alamayıp düşürdün mü eyvah ki eyvah! Bulaşır, yayılır temizlenmez meret! Samanı atarsın, taneyi atarsın o zaman! Emek ve ürün ziyanlığı. Dikkatine, çabukluğuna güvenemeyenler tenekeyi hayvanın arkasına bağlarlar, oh kekâl!

Bizim İkizce’ye, Rum İkizcesi’ne makine girdi mertlik bozuldu. Ne teneke kaldı ne düven. Unutuldu. Teneke bağlamak, o gün bugün, her şeyimizi aldınız, elde avuçta bırakmadınız, bizi çıplak kodunuz anlamında bizim köyde kinayeli kullanılır.

Öğrenmiş olarak tam kaykılıyorduk, Mirkelam bırakmadı, daha diyeceği varmış:

Bir gün yine harmandayız ben yine paso koduğumun, koduğumun, koduğumun diye kalaylıyorum, ağbim durdu, öküzler durdu, düven durdu. Eyvah! Ne yanlışımı gördü acaba? Usul dışı hiçbir hâl yok yakınımnda. Küfür ettiğim için olamaz, hep ediyorum çünkü.

Ağbim koptu geldi Önümde durdu. Bekliyorum, “Utanmıyor musun küfrü adlı adınca etmekten? Yakışıyor mu ağzına!” diyecek, bir güzel de dövecek. Öyle olmadı, “Bak oğlum!” dedi,”Doğrusunu öğren: Koduğum değil, koyduğum diyeceksin!”

Gül Allah gül!

Mirkelam’ı konuşturan acı aslında bizim de acımız. Ama susuyorduk biz. Konuşsa mıydık, yoksa Mirkelam da mı sussaydı? Yoksa yoksa birlikte güldüğümüze göre susmak yahut susmamak ne fark eder miydi?

HANDAN ACAR YILDIZ

ABAT

Hiçbir başlangıç muhteşem olmak zorunda değildi. Ama bütün başlangıçlar gizemli olmak zorundaydı. Çünkü kelimeleri seçerek kullanan Allah'ın kullarıydılar. Gerçek meme değil! Yalancı meme değil! Zeytin çekirdeklerini emerek büyüyecek bir kız çocuğu, doğmadan önce kendini bilmişti. Zeytin çekirdeklerini, bulamazsa küçük tahta parçalarını damağına yapıştırıp başka çocukların yalancı meme emmesi gibi emerek büyüyen, her zeytin çekirdeğinin, her tahta parçasının farklı dokuya sahip olduğunu ağzının içinde hisseden, her zeytin çekirdeğiyle birlikte farklı bir yaşamı emen, emdikçe de ömrünün uzadığı hissine kapılan bu çocuk sadece çekirdekli yiyecekler yiyecekti. Başka çocuklar gibi oyuncakları olmayacak, sadece çekirdeklerle oynayacaktı. Karpuz çekirdeklerinden, kayısı ya da bilumum meyvelerin çekirdeklerinden oyuncaklar yapıp oynayacaktı. Kız çocuğunun çekirdeklere olan bu bağlılığının arkasında bir hikâye vardı.

Canlı bir kesenin içindeki şahitlik, sakıt oldu. Can, elini, bir hayata bir ölüme uzattı. Hayattan çekti ölüme uzattı. Ölümden çekti hayata uzattı can, elini. Şahitliği, sakıt oldu. Duyuyor, biliyor ama görmüyordu. Duyup bilip görmediği hakkında konuşmayacaktı hiç. Duyup bilip görmediği hakkında susacaktı hep. Hissettikleriyle arasında etten bir duvar vardı. Çılgınlarla arasında etten bir duvar... Bir cinayete şahit olduğunda annesinin kanından besleniyordu henüz. Onu besleyenin öldürülüşüne etten bir duvarın ardından şahit olmuştu. Şahit olduğuna şahitlik edememişti. Öğrenmenin en erkeni ile tanıştı; etten duvarın arkasında annesinin kanyla beslenirken bile bir yetişkin kadar olgunlaştı. Dünyaya bir şahit kadar olgun gelecekti. Dünyaya bir şahit kadar yetişkin gelecekti. Dışarıdaki ses yükseliyordu; yapma, karnuma vurma! Etten duvar içeri göçüyor, onu sıkıştırıyordu. Ses yükseliyordu, tanıdığı o ses; karnuma vurma! Karnuma vurma! Etten duvar yine içe göçüyordu. Sis artıyordu. Kırmızı bir sis ortalığa yayılmıştı etten duvarın ardında. Karnuma vurma! Vurma! Etten duvar içe göçtükçe her şeyi hızla öğreniyordu o. Kırmızının ne demek olduğunu... Sis ne demek olduğunu... Duvarın ne demek olduğunu... Çılgınlığın ne demek olduğunu... Küçük kulaklardan uzaklaştı ses. Küçük, açılmayan gözler, daha yorgun, daha bitkin, biraz daha derine dalmak istedi. Yumuldu. Dizlerini karnına daha çok çekti. Ses, küçücük kulaklardan uzaklaştı: vurma, karnuma vurma! Sonra tamamen yok oldu ses.

İç içe geçmiş iki ceninin resmi, ortalığı kapladı. Odanın ortasında iki cenin vardı. Yıllar önce doğmuş olan cenin, henüz doğmamış cenini korumaya çalışı-

yordu. Yıllar önce doğmuş cenin, henüz doğmamış cenini kendinden bile fazla koruyordu. Büzülmüş kadın ve içinde büzülmüş bir kız çocuğu. Cenini taşıyan da cenin gibiydi şimdi. Bütün sesler giderek uzaklaşıyordu. Vurma demeye takati kalmamıştı. Titreyen ellerini karnına doğru götürdü. Sancısına sınıksı sarıldı ve sancısını sınıksı tuttu. Parmaklarıyla asıldı sancısına. Sancısı parmaklarının arasından kayıp gitmesin, onu tutmaya daha çok gücü kalsın diye soluğundan tasarruf etti. Sancı bittiğinde doğum başlamayacaktı. Sancı bittiğinde ölüm başlayacaktı. Ölüm, başlayacaktı. “Gitme!” diye sancısına seslendi. Ama bu sözü üzerine alınan başkası oldu. Alınan, döndü. Etten duvar bir kez daha içe gömüldü. Titreyen elleri hâlâ karnını korumaya çalışıyordu. Bütün beden sanki karın olmuştu. Ne başını, ne gözünü ne de kulağını korumak yıllar önce doğmuş ceninin aklına gelmiyordu. Küçük ceninin dışındaki büyük cenin, doğmamış cenini sarmalayan, yıllar önce doğmuş cenin, büzüldüğü vücudunda önce karnını korumaya çalışıyordu. Daha da sıkı asılıyordu sancısına. Sancı bittiğinde doğum olmayacaktı, sancı bittiğinde ölüm başlayacaktı. Ölüm, başlayacaktı. Bu yüzden, sancısı arttıkça seviniliyordu yıllar önce doğmuş cenin. Henüz doğmamış cenin yaşayacak diye, sancısı arttıkça sevinçten gülüyordu. Onun gülmesini kendisine isyan olarak anlıyordu diğeri. Sancısı arttıkça gülümsemesi diğeri delirtiyordu. Yıllar önce doğmuş cenin, neyi koruyorsa onu tekmelemek istiyordu diğeri. Hınçla! Neyi korumaya çalışıyorsa onu tekmeledi. Tekmeleme yönünde öyle güçlü güdüleri vardı ki, yıllar önce doğmuş ceninin çılgınlıkları odayı sardı. Kırmızı sis, etten duvarın arkasını sardı. Doğmamış cenin de, tıpkı yıllar önce doğmuş cenin gibi dizlerini karnına topladı.

Etten duvarın ardındaki kız çocuğu kırmızı bir sisin içinde gömülüken vücudunun dışında bir çizgi oluştu. Bedenini çevreleyen gri bir hat... Kırmızı sisin içinde güçlkle de olsa nefes alıyordu. Hayata tutunmak... Hayata tutunmak bir ceninin en çabuk öğrenebileceği en güçlü bilgelikti. Yine ses duymak istedi cenin. Vurma! O sesi tekrar duymak için kıpırdandı. Ses gelsin istedi. Şefkat denilen duygu onun dünyasında sadece sestten ibaretti. Sesi tekrar bulabilmek için acıyla kıpırdandı. Otuz yıl önce doğmuş ceninin ellerindeki titreme durdu. Tekmenin sahibi, paniğe kapıldı. Paniğinin nedeni, nefretini boşaltacak biri kalmaması mıydı? Otuz yıl önce doğmuş ceninin ölmesi miydi? Doğmamış cenin bu sorunun cevabını bilemezdi.

Ölü bir anneden sancısız doğdu. Doğmadan önce dünyadaki bütün babalardan nefret etti. Adını Abat koydular.

YILDIRIM TÜRK

KUŞLAR DÖNER Mİ YURDUNA?

Oküçücük yüreğine sığmayan hayallerin vardı, can kafesinde çırpınıp dururdu bir kuş gibi. Halk kütüphanesinden aldığı sayfaları yıpranmış, kenarlarına gelişiğüz el notlar düşülmüş kitaplarla yeni bir dünyaya açılırdın. Yaşadığın kasabadan başka güzel yerlerin, değişik insanların olduğunu düşünüp mutlu olurdun. Bir gün oralarda yaşayacağına, güzel rüyalar göreceğine inanırdın. Kalbin küt küt atardı. İçin ferahlayıp gizliden gizliye sevinirdin. Derslerine daha sıkı sarılırdın. Hayallerinle birlikte büyüdü notların da. Öğretmenlerin “Ne kadar da başarılı, hanım hanımcık bir kız!” diye parmakla gösterirlerdi seni. Baban gurur duyardı seninle.

Zaman bir kuşun kanadıydı buralarda. Emektar kadınların salça kazanları mahalle aralarında kaynatılmaya; torba torba kömürler kamyonlarla evlerin önüne yığılmaya başlamıştı. İki katlı okulunu, bir fotoğraf gibi dondurulmuş kasabanı arkada bırakıp İstanbul’a gidecektin. Hayallerine tutunmuştu bir kere. Mahallenin dar sokaklarından geçerken yaşlı kadınların birbirlerini dürterek “Duydun mu komşu, Ayşe diş doktoru çıkacaktı!” sözleri kulağına çalınıyordu. Tebessüm edip içinden doktor olunca hepsine bakacağına söz veriyordun. Mutluluk seninle halka halka dağılıyordu kasabaya.

Baban senden daha heyecanlıydı. “Kızım okuyacak!” diyordu, seninle birlikte o da yeniden doğuyor, büyüyordu sanki. Hastaneye sığmıyordu bir türlü, koridorlara paspas çekerken soluk duvarlar üstüne üstüne geliyordu. Mesai bitimi yolunu biraz daha uzatıyor, tarifsiz duygular içinde ağır adımlarla eve dönerken cadde üstündeki birkaç esnafla yarenlik ediyordu. Konu hep senden açılıyor, hep seninle devam ediyordu. İyi huylarından, çalışkanlığından bahsedildikçe gözleri doluyordu babanın.

Kızlar da babalarına düşkün olmuştuk. Annenin bütün ikazlarına rağmen bir an olsun babanın peşinden ayrılmaz, hafta sonları erkenden onunla balığa giderdin. Bazen çay ocağında uzun uzun oturur, kendini tutamayıp hararetli muhabbete sen de dâhil olurdun. Halı saha maçlarını da asla kaçırmaz, sesin kısılana kadar babanı desteklerdin. Akşamsa sevimli bir kedi olur, babanın kucagında kıvrılıp uyurdun.

Şimdi otobüsün penceresinden kasabanı arkada bırakırken içini ısıtan bu düşünceler akıp gidiyordu gözünün önünden.

Bir gün bu ayrılık rüzgârının seni başka yerlere uçuracağını düşünmüyor değildin. Ama hasretin bu kadar güç olacağını, yüreğine bir taş gibi çökeceğini nereden bilecektin?

Baban seni özlem dolu bavulunla yurdun kapısına bırakınca ayaklarının altı sanki birden boşalmış, tutunacak yerin kalmamıştı. Kanadı kırık kuş gibi tek başınaydın koskoca şehirde.

Bir süre sonra fakültede farklı şehirlerden gelen yeni yeni arkadaşların olduysa da onlarla konuşmak, hele samimi olmak eski arkadaşlarına ihanet gibi geliyordu. Serçe ürkekliğiyle, her an bir şeyler olacaktı, tekrar yuvana dönecekmiş gibi tedirgin bekliyordun.

İstanbul bütün güzelliğiyle karşına serilmişken bile senin aklın hep kasabandaydı; yolunu gözleyen ailede, arkadaşlarında, sevgi dolu öğretmenlerinde... Hafta sonları yurt tenhalaşıp özlemin depreşince “Hiç kazanmasaydım, buralara hiç gelmeseydim!” diyordun kendi kendine; ama hemen bir pişmanlık sarıyordu seni. Hayallerini hatırlıyor, toparlıyordun çabucak kendini.

Kasabanda biraz daha uzatacağın tatilleri dört gözle bekliyordun. Ana kucağının sıcaklığını bulamıyordun gurbette. Hasret paslı bir bıçak gibi saplanıyordu o küçücük yüreğine. Dayanılmaz oluyor, geçmek bilmiyordu günlerin. Kitaplarına gömülerek bir nebze avutmaya çalışıyordun kendini.

Ancak sen kendi hayal âleminde yaşarken kasabada o kış çok zor geçmişti. Baban hastaneden aldığı asgari ücretle seni nasıl okutacağını, sana nasıl yetişeceğini düşünüyordu. Yastık altındaki birkaç bileziği ve köyündeki kıraç tarlayı el altından satmıştı. Bölümünde ders kitapları dışında adını ilk defa duyduğu aeratör, mikromotor, artikülâtör, fantom çene ve frez gibi malzemeler almakla bitmiyordu bir türlü. Babanın küçücük birikimi çoktan eriyip gitmişti. Evde bir şeyler olduğunu, bunun senden saklandığını seziyordun. Babanın kazancına denk masrafın oluyordu, bu konuyu açmaya çalışınca her defasında sesin titriyor, yutkunuyordun; kelimeler boğazında düğüm düğüm oluyordu. Baban anlıyordu senin mahcubiyetini, eskisinden daha şen şakrak konuşuyor, seni neşelendirerek telefonu kapatıyordu.

Kimseye minnet etmeyen o adam, yüzünü eğerek eşe dosta başvuruyor, durmaksızın öğüten değirmeni döndürmeye çalışıyordu. Bazen dibe vurduğunu, elinin kolunun bağlandığını düşünüyordu. Hemen kara bulutlar çöküyordu üstüne. “Hele bir okulunu bitirsin, Allah kerimdir!” diyerek umutla dağıtıyordu o bulutları, tevekkülle bekliyordu sancılı günlerin geçmesini. Sonra hayırsever iş adamlarından, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından burs almaya çalışıyordu senin için. Sen rahatlayınca o da delik deşik olmuş ruhuyla biraz nefes alır gibi oluyordu.

Gurbetin ilk sancısı hafifleyince şehrin o yabancı görüntüsüne aşına olmuşsun. Gözlerindeki sis perdesi yavaş yavaş açılıyordu. Daha önce önünden defalarca geçmene rağmen fark etmediğin İstanbul’un güzelliği şimdi gözlerini kamaştırıyordu. Şehri bir gerdan gibi süsleyen Boğaz’ı, burada el ele veren yalıları, tarihî yapıyla iç içe yaşayan köşkleri... Anadolu’ya el sallayan

Süleymaniye'yi... Cağaloğlu'ndan ağır ağır Galata Köprüsü'ne inerken göz kırpan denizi, vapurları... Boğaz'ın cilvesiyle mest olan sandalları ve daha neler neleri hayranlıkla seyrediyordun. Uzaktan bir fotoğraf gibi görünen kasabanın soluklaşıyordu gözünde.

O zaman çocukça buluyordun eski düşüncelerini. Buralardan kaçmak, bu hayatı bırakmak istemene bir anlam veremiyordun. Yaşanacaksa böyle bir şehirde yaşanmalı diye düşünüyordun. Kasabanla aradaki teller bir bir kopuyordu. Artık hasret türküleri söylemiyordun.

O uzun telefon konuşmalarını eskisine göre kısa tutuyordun. Evdekilerin durumunu yarım ağızla soruyordun. Daha çok, alacaklarını söylüyor; övmekle bitiremediğin İstanbul'u anlatıyordun. Ardından arkadaşlarının yurt dışı gezilerine, orada yaptıklarına getiriyordun sözü.

Eskisi kadar tatillerde de kasabana gelmiyordun. Gelince birkaç günde için daralıyor; derslerini, sınavlarını bahane ederek hemen dönmeye çalışıyordun. Baban evden çıkınca komşu kadınlar boş bırakmıyordu seni. Takma dişlerinin oturmadığını, ağzının tadının kalmadığını anlatıp duruyorlardı. Daha dertli olanlar “Vay benim kızım, sorma başıma gelenleri!” diye iki eliyle dizlerini ovuşturarak ağlamaklı bir sesle bir türlü derman bulamadığı romatizmalarından, hiç dinmeyen ağrılarından bahsediyorlardı. Biraz dinledikten sonra yabancılaşıyordun onlara. Kısa cevaplarla geçiştiriyordun. Annen anlıyordu, “Yavrumu fazla yormayın!” diyerek araya giriyordu. Sonra imdadına arkadaşların yetişiyordu. Dışarı çıkıp dolaşmaya başlıyordunuz. Yürüdükçe biraz açılıyor, nefes aldığını hissederek konuşuyordun. Sen anlattıkça arkadaşlarının gözündeki o ilk zamanların ilgisi yavaş yavaş sönüyor, anlamsız bakışlara dönüşüyordu. Derin bir suskunluk çöküveriyordu aranız. Uzaklıkça uzuyor, sessiz bir çılgılık oluyordu sonunda. Kimse sohbeti yeniden başlatacak o ilk cümleyi kurmaya cesaret edemiyordu. Yollarınız sarp uçurumlarla bir daha kavuşmamak üzere ayrılıyordu.

Neden sonra göçmen kuşlar uçuyordu fakültenin üstünden.

Hiç geçmeyecekmiş gibi gelen zaman, şimdi ömrün bir göz kırpmasıydı sanki. Yıllar sessiz sedasız bir parçasını daha törpölüyordu insanların. O, üniversiteye yeni başlayan ürkek kız, büyümüştü artık.

Okulunu bitirmiştin, uçmaya hazırlanıyordun.

İstanbul'da özel bir hastanede çalışmaya başlayacaktın. Gün gün büyüttüğün hayallerine kavuşmuştun sonunda. Zamanın azdı. Bir hafta içinde kasabanı ziyaret edip görevinin başında olmak istiyordun.

Gelişinle bütün acılar tatlı bir hatıra dönüşüyor, evde bir bayram havası esiyordu. Sen güneş olup parladıkça herkes senin etrafında dönüyor, sayılı günleri seninle biraz daha uzatmak istiyordu.

* * *

Ancak yıllar öncesinde bıraktığın anıların büyüsü bozulmuştu bir kere. Geçmişin izleri hafızandan silinmiş; o eski kasaban gözünde ufalmış, yok olup gitmişti. Eski günlerin tortusu kalmamıştı. Herkes yabancıydı sana. Zaman ne çabuk eskitmiş, tüketmişti her şeyi.

İçinden hayallerin göçüyordu. Kimseyle konuşacak ortak nokta bulamıyordun. İstanbul'dan ilk zamanlardaki dönüşlerinde, sabaha kadar anlatmakla bitiremediğin, dinlemekle doyamadığın o günler buruk bir tebessümle dudaklarına ilişmişti. Şimdi onlar anlattıkça sen kabuğuna çekiliyordun. Gönül bağın kendiliğinden çözülüyordu bu topraklardan. Soluklaşan hatıralar, belirsizleşen simalar senin için bir anlam ifade etmiyordu. Bavulun kapının önünde kim bilir kaçınıcı defa seni bekliyordu. Bu defa hangi duygularla yol alacağını bilmiyordun. Pörsümüş hayallerini ardında bırakırken sadece kendin için yaşayacağını mırıldanıyordun. Kimse bir şey anlamıyordu sözlerinden. Herkes birbirine, senin değişen yüzüne anlamsız bakıyordu.

Omuzlarında dünyayı taşıyan babanın eski neşesi çoktan yerini bir durgunluğa bırakmıştı. Sana bakıp uzun uzun düşünüyordu. Yıllar önce yeşermesi için yurdun kapısına umutla bıraktığı fidanının yaprakları kuruyordu. Alışık olmadığı bir tavırla kendisine bile soğuk davranan kızına ne oluyordu böyle? Buralarda hiç yaşamamış, babasını hiç tanımamış gibi yabancı gözlerle bakıyordu. Neden değişim bu kadar sert ve kırıcı oluyor, etrafında pervane olanları kırıp döküyordu?

Sen uçup gidince ardından bakakalanlar derin bir hüznü duyuyordu içinde. Babansa ilerlemiş yaşına rağmen bıkmadan usanmadan hastane koridorlarını paspaslamaya devam ediyor, hiç kimseyle hiçbir şey konuşmuyor, biraz daha içine gömülüyordu. Aklına sen geldikçe yüreği biraz daha kanıyordu.

EMİN GÜRDAMUR

KAPICI

Bu şehri sen eskittin. Bağdaş kurup oturdun o belediye bankına, çevre civarı soldurdun. Ne bir söz söyledin ne bir sihre bulaştın ne de sustun kâmilin.

Göge rahat vermeyen binaları, birbirine saplanıp duran sokakları, içinden ışıklar geçen tabelaları cezalandırdın. Kırtasiyenin önünden geçtin, sonra yine geçtin, görenler oldu seni bir daha geçtin. Sahi ne kadar geçtin oradan? Hâlâ geçip durmakta mısın önlük satan konfeksiyonun önünden?

Bir baba bir kırtasiyenin önünden niçin geçerse o yüzden geçtin sen de, bunu anladık; tekrar niçin geçerse o yüzden tekrar geçtin, bunu da anladık. Hızını alamayıp dünyadan da geçtin ya, doğrusu bunu anlamadık. O kapının uçuruma baktığını biliyor olmalıydın, çünkü hangi kapının ardında neyin saklı olduğunu en iyi kapıcılar bilirler. Öyle değil mi? Kapı önlerini süpüren adam olmaktan önce düşüp dizini sıyırdığı toprak yollarda annesinin koşup sarıldığı çocuk da oldun elbet. Ve annen gittikten sonra aynı yerde bile isteye defalarca düşen, belki çıkagelir çeşme tarafından, belki olur, diye bekleyen ama her seferinde tütün dizdiği gölgelikten babasının sesi gelen, babasının güneş yanığı yüzü gelen, sararmış pos bıyıkları gelen çocuk da oldun. Belki öyle değildir, kapıların arkasında saklı olanı en az kapıcılar bilirler. Kim bilir?

Her şeyi bir günde bitirdin, bir günde defterini dürdün onca uyumsuzluğun. Kapıcılık yaptığın apartmanın, gül diktığın bahçenin, duldalı bakkalın, huzursuz bakışlarla seni göz hapsine alan kedinin defterini dürdün. Geriye ne bir söz ne de bir sitem bıraktın. Dünyalar dolusu sözü kapaksız, ciltsiz bir kitaba doldurdun, tuttun rüzgâra savurdun. En iri cümleyi yaşadın, ama kurmadın, kurma hakkını elinin tersiyle ittin. Çok düşündüm, sahibinden izinsiz bir acıdan söz etmek insanlığa sığar mı diye. Sahibinin boş bıraktığı ve bir zarfa koyup ömrüyle mühürlediği bir acıyı güneşe tutup okumaya çalışmak, boşlukları vehimlerle doldurmak insanlığa sığar mı? Çok vazgeçtim, çok yeltendim. Birinin mezarına taş koymak ne ağırmiş. Neresinden tutacağını bilmediğin bir isyana türbe kurmak ne zormuş.

Okula yeni başlayacak olan oğluna bir yaraya bakar gibi baktığın, bir yangından kaçır gibi kendini apartmanın bahçesine, tepesinden hanımeli sarkan kameriyeğe attığın, gün ağarınca kadar o belediye bankına bağdaş kurup ağladığın geceler nasıl geldiler acaba? Yekten mi? Yoksa birini ötekiyle kapamaya çalıştığın borçlar gibi her seferinde daha da büyüyerek mi? Yahut

balığa gittiğin sene kamyonun kaykılan kasasından ırmak gibi asfalta dökülen ve şoförle çaresizce sonuna kadar seyretmek zorunda kaldığın hamsiler gibi, engellenemez bir biçimde ve göz göre göre mi? Ah o yenilgilerin ucunu sivrilten laneti yok mu gecelerin, bir kere yakarı bitiştirelim görelim, beraberinde getirdikleri delirtici bir hazla teslim alırlar adamı.

Bundan seneler evvel bir çocuk da böyle gelmişti şehre. Annesi o daha ilkokula başlamamışken bir adama kaçmış, sonra gelen üvey annenin gözle görülür gadrine maruz kalmış, bunun üzerine babası tarafından hemşeriler aracılığıyla şehrin her şeyi askıda bırakan bilinmezliğine terk edilmiş çocuk. Pejmürde bir taşra gazinosunda vestiyer önünde paltolar, kürklere bekçilik yaparak başladı şehri anlamaya. Gürültülü büyük salonu, döşemesi gıcırdayan sahnesi, bordo masa örtüleri, masalarda elden ele gezen kadınlarıyla bildi şehri; paltosunu uzattığı adamların buruşuk ellerinden avucuna düşen demir paralarla tanıdı, gündüzleri uyumasına izin verilen merdiven altındaki deponun havasızlığıyla anladı. Yüzü gözü boyalı, orasından burasından etler fişkıran dev kadınlar yanağından makas aldılar. Gülerek, yaslanarak birbirlerine, “Onun bekâretini ben bozacağım” dediler. O ise her seferinde utancından bekçilik yaptığı paltoların arasına gömüldü. Her gece sabaha karşı annesinin almaya geldiği dansöz Necla vardı. “Ah dayanamam, sen beni seyredemedin çocuk” deyip koridorun ortasında ona özel gösteri yapan, beyaz omuzlarını titreten, ter kokan, parfüm kokan, oyuncak bebek kokan Necla. Necla’yı vurdular. Annesini dövdüler. Paltocu çocuk ilk defa bir ölüye baktı, ilk defa bir ölünün kanı koluna aktı. Gazino kapandı, o aylarca kolunu yıkadı.

Şimdi kameriyede oturup çiviye çiviyle sökmek istercesine boğazındaki düğümleri Maltepe’yle açmaya çalışan kapıcı, o çocuğun çelimsiz, çilli yüzünün altındaydı. Hâlen ikide bir sıvazladığı kolundan neyi temizlemeye çalıştığını artık kendisi de unutmuştu. Unutmadığı bir şey vardı kapıcının, fark edebildiği bir şey; çocukken nasıl ağlarsa insan büyüdüğünde de öyle ağlamış.

Yoldan hep aynı saatlerde geçen sarhoş yine vaktini şaşmadı. Ama bu kez yıllardır yaptığı gibi yarısı ağzının içinde boğulan bir selamla yetinmedi. Bahçe duvarına yaslanıp boşlukta sallanan gözleriyle sesin geldiği tarafa baktı, hıçkırıkların geldiği kameriyeyi deşip kapıcıyı buldu. Başını kaldırıp yalpalanan sesiyle bağırdı apartmana; “Kapıcıyı kim ağlattı ulan?” Sönük lambalara, تنها balkonlara bağırdı. “Kapıcıyı kim ağlattı ulan?” Duvara çarpan ses gecenin kör vaktinde duvardan duvara sekti, azalıp çoğaldı; uyanık bir kulak bulamayınca da gelip kapıcının kine doldu. Tüyleri diken diken olan kapıcı bir anda sorumluluğunu hatırladı, bodrum katında iki gözlü bir odada barınmaktan başka karşılığı olmayan sorumluluğunu.

“Kimse ağlatmadı ağam, çocukları uyandırmayalım.”

“Durduk yere ağlanır mı hemşerim?”

Merhametine karşılık bulamadığını zanneden sarhoş doğrulup yola attı kendini. Sağa sola yaylana yaylana yürürken sokağın karanlığına acılı, üzerinden çokça geçildiği belli bir Ferdi Tayfur sesi bıraktı; “Huzurum kalmadı fani dünyada, yapıştı canıma bir kara sevda.”

İçi iyice kararan kapıcı, bir anda bütün hâkimiyetini yitirdi, direncini kaybetti, aylardır paçalarından yukarı tırmanan ifrit omzuna çıkıp kuruldu ve o en zehirli sözü fısıldadı: Bu dünya yaşanacak yer değil!

İçine doğru dikey boşluklar peyda oldu, yivli boşluklar. İçine hava girsin, içine ışık girsin diye değil, gözünü oraya dayayıp mermerden kadınlar görsün, ışıktan çocuklar, haleli mezarlar görsün diye. Avlusunda iri kestaneler, incirler, kümesler, cumbalı evler görsün. Gördü kapıcı, hepsini gördü. İlkokul kitaplarından, seyrettiği filmlerden, yoldan gülüşerek geçenlerden zihnine sıçrayan bütün mutluluk sahnelerini gördü. Kelep kelep çözülen, çözüldükçe arapsaçına dönen, ele ayağa dolanan, kelimelerin kör noktasında kalan çaresizliğe teslim olanlar işte o en zifiri anda böyle şeyler görürler.

O gece herkes uyuduktan sonra yatağında doğrulup karısının uykuyla bile eski şen çizgilerini bulamayan kederli yüzüne baktığında orada mutlu bir yuva, kırmızı yanaklı oğlanlar, neşeli sofralara sarkan eller bu yüzden gördü. İçinde ince bir tel bu yüzden titredi. Neydi bu şimdi, demedi. Ne kadar karanlık o kadar yıldız! Bunu ilk köy çocukları fark ederler; ne kadar karanlık o kadar yıldız!

Sabah kalktı, çöpleri kapı kapı topladı, ekmekleri dağıttı, yöneticiye her sabahki yüzer gramlık zeytini teslim etti, müdür beyin karısından merdiven temizliği için alışıldık azarı işitti, kolları bileziklerle dolu dul kadından cesaretini toplayıp tam borç isteyecekken karşısında kapının süslemeli yüzünü gördü. Yani her şey olduğu gibi, olduğu kadardı ve her zamanki mesafesinde...

Gün boyu kameriyeye oturup geçenleri seyretti. Bir intihar biriktirdiğini bilemedi kimse. Ölüme karşı cesaret devşirmek üzere gelip geçenleri teker teker cebine biriktirdiğini anlamadı. Bunca insanı bir sitemden bile mahrum bırakışının sebebi bu muydu yoksa? Böyle mi ödeşmiş olacaktı?

Sabahın er vaktinde yoldan geçen simitçiye cebindeki son bozuğu verdi. Boğazındaki âdemelmasını yekindiren gevrek simidi yarım bırakıp kediye doğradı. Gözlerindeki huzursuzluk gider sandı ama gitmedi, kediye göre artık dönüşü yoktu bu işin. Bunu kapıcı da fark etti, sırtından geçen soğuk, ince bir ürpermeyle.

Kucağına almaya doyamadığın oğlundan, garibanın hâlinden gariban anlar deyip her seferinde ayakkabılarını bedava boyayan o bitirim ayakkabı boyacısından, gelip yanına oturan astım hastası ihtiyardan, ikide bir omzuna konan, sanki pislik varmış gibi omzuna konup seni utandıran sinekten, apartmanın önünden geçenlerden, apartmanın önünden geçmeyenlerden yüz çevirdin. Lanetleyip bir ipin ucuna dizdin bizi. Koksun diye cesetlerimiz, tek bir sitem iliştirmedin

cebindeki kâğıda. İyi yaptın. Güzel avladın bizi, “Ölümünden kimse sorumlu değildir!” diyerek güzel temize çıkardın. Gittikçe daha pis kokuyoruz.

Kapıcılar kralı değildin sen, filmlerdeydi o. Gülünecek tarafı yoktu fukaralığın. Ertesi gün haberlerde okuyunca, üç beş kuruşu denkleştiremediğin için bu yolu seçtiğini düşündük. Seni ilk düşünmemiz böyle oldu. Geriye bir sitem bırakmayacak kadar bize küstüğünü anlamadık. Demek ki haklıydın. Cebinden, “Ölümünden kimse sorumlu değildir, çocuğuma kitap ve okul önlüğü alamadım” yazısı çıkan bir babanın sadece parayı denkleştiremediğini sandık. Bir günahın, bir şehri baştanbaşa daha büyük bir günaha dönüştürebileceğini düşünemedik. Gittikçe daha pis kokmamız boşuna değil.

Ama sen ey kapıcı! Yasını tutar mıyız sandın? Yeşil örtülü tabutun önümüzden geçerken, işimizin gücümüzün ortasından geçerken dönüp bakar mıyız sandın? Hadi dönüp baktık, o kimsesiz cenazeyi evimize sokar mıyız, çocuklarımıza gösterir miyiz sandın? Neden o en karanlık odaya girdin? Neden o en çelimsiz dala tutundun?

Gazeteciye şöyle dedi karın: “Çok parasız kaldık. Ölüdü Ömer’i için. Öldü de bak. Kimsesiz koydu bizi.”

İki bin birin sonbaharında öğrendik, Ömer’i için ölebileceğini.

Sen bu şehri öldürdükten sonra kendini öldürdün ya, bak bunu iyi yaptın. Bu şehrin bütün bodrumlarında senin kederli bedenini sallanıyor. Bir babanın oğluna önlük alamadığı için astığı bedeni sallanıyor. Gördüler seni, gördüler seni. Sadece Kadıköy’de değil, Zeytinlik’te, Cedit’te, Hastanebaşı’nda gördüler seni. Bodrumlarda sızıp kalan sarhoşun biri hayal meyal, Erzurumlu ihtiyar nine ayan beyan, Rizeli bir çocuk titreyen bir sarkıt gibi; gördüler seni!

Senden hemen sonra, yani sen bu dünyadan geçtikten hemen sonra ayağa kalktık. Esnaf odaları, gazeteler, dernekler, okullar ayağa kalktı. Şehir insanlarıyla ayağa kalkıp bir ölünün kanından temizlenmek istercesine, yıkanmak, tekrar tekrar yıkanmak, arınmak istercesine kampanyalar düzenledi. O sonbahar sabahı ipin gerildiği an tüyleri dökülmüş bir lanet geçti bu şehrin üzerinden; o günden beridir kendimizi yıkayıp durmaktayız. Çıkıyor! Necla’nın kanı gibi, ne yapsak çıkıyor bu leke, kapıcı.

YELİZ BALOĞLU

KÖSTEKLİ ZEMBEREK

Zamanın kıldan ince kılıçtan keskin kanatları vardı. Uçup gittiği yetmezmiş gibi yüzümü gözümü yaralayıp gitti. Her defasında daha derin kesikler açtı hafızamda. Kımıldamadan tüm değişime inat durursam yerimde, zaman da kımıldamadan avuçlarımın içinde sakın bekler sandığımdan değildi huzursuzluğum. Çünkü insan ve zaman iki zıt yaratık... Biri inadına aşikâr, biri varlığını inkâr eden bir sessizlikte sadece tükenmekte. Biri ne kadar hızlıysa diğeri o denli yavaş. Roller ise sürekli değişmekte. Mekanik bir aksamla ehlileştirdiğini düşündüğü zamanın kölesi zavallı insan. Ve varlığı insanda tanımlanmış fani zaman... Kim hükümdar? Kim hükümlü? Hüküm olmayan bir iç savaşın iki tarafıyız sadece. Bir mezar taşının üstünde bir isim, iki rakam tüm hikâyemiz.

Babamdan kalan gümüş cep saati bugün ilk defa durdu. Önce sustum, sonra afalladım. Kızdım, bekledim, ağladım. Babamı yeniden kaybetmek gibiydi. Oysa her gün itinayla kurmuştum. Sonra saat gibi, gösteremediği zaman da dursun istedim. Lakin bu mümkün olsa dahi anasının beşincisi ise zaman -ki bence öyle- yaşamak mümkün müdür zaman durduğunda? Asırlık değil anlık da olsa... “Zamansızlığı bile zaman zarfları ile ölçen aklım zamanın değil sadece saatlerin durduğu bir dünyaya aitsin.” Peki, Dünya dursa, dönmese doğudan batıya ve batamasa güneş? Dünya denen kallavi saat dursa. Unutsak zamanı. (Unutmak: yok etmenin vicdanlı kan kardeşi). Unutmakla zaman yok olur mu? Ve yaşamak, insan için gerçekten mümkün müdür zaman yok olduğunda? Rakamları olmayan bir mezar taşı olmak nihayetinde. (Nihayet: son belirten bir zaman zarfı.)

Saati bir tamirciye götürdüm. Uğradığım birkaç saat tamircisinin ağır birliği etmişçesine bana adresini yazdırdıkları köstekli saat doktoru beklediğimin aksine gözlüksüz ve tam beklediğim gibi kır saçlı, kıvrık bıyıklıydı. Duvarı saatlerle boyanmış dükkânın saatler altından zar zor görünen boyası kırmızıydı. Saatlerin ve gösterdikleri vaktin intizamsız hâli belki de saatçinin takıntıları olmadığının bir göstergesiydi. Belki de bir sürü kedisi olan yalnız kadınların kendilerini unutmuş, kedilere adanmış hâllerine inat saatçi saatleri unutup onları ayarlamak yerine bıyığını taramayı tercih etmişti. Hem görünen o ki bu saatler cumhuriyetinde her saat kendi zamanını zembereğince haykırıyordu ve hayat kavgasız devam ediyordu. Yalancısı, ukalası, mütevazısı, züppesi, modaya uyanı, vintage takılanı... En renklileri birbirlerinden on dakikalık aralıklarla kuşlarını kapı dışarı salıp caka satan guguklu tayfasıydı. “Acaba hangisinin kanatları

tutabiliyor doğru yerinden zamanı?” Cep telefonumun şaşmayan atomik saatinden kontrol etmeyi geçirdim aklımdan ama sonra dükkânın, insanın zamana hükmetme çabasının karikatürü gibi duran karmaşasının büyüsunü bozarım diye vazgeçtim. Saatçi tüm bunlara kayıtsız kafasını tezgâha gömmüş koca kulaklı bir çalar saatin içini boşaltıyordu. Ameliyat uzun süreceğe benziyordu.

Babamın saatini saatçinin gözlüksüz gözlerinin önüne bıraktım. Hayran hayran baksın, iltifat etsin diye bekledim. Bir zamanlar babamı tanıştırdığım her insanın ona hayran olacağından şüphe etmediğim gibi saatçinin tepkisinden de emindim. Oysa o, saate göz ucuyla şöyle bir bakıp, sakın ve silik bir ifadesizlikle biraz oturup beklememi söyledi. Oturmak için ilerde duran iskemleye yöneldiğimde fark ettim yan yana dizili duran ve duvardaki intizamsız hâle inat askeri nizama tabi tutulmuş birbirinden güzel cep saatlerini. Birinin üstünde kanatları yeşil kırmızı taşlarla süslü bir kelebek figürü vardı. Zamanın kıldan ince kılıçtan keskin kanatları düştü aklıma. Kırmızı yeşil renkli kanatlar ben bekledikçe elime koluma kanatan çizikler atmaya devam ediyorlardı. Gerçekten kanasa elim kolum, canım daha az yanardı, biliyorum. Bu bilinç, bu her saniyeyi hissettiren bilinç bana tezgâhın üstüne bıraktığım cep saati gibi babamdan yadigâr. Cep saatini süs niyetine taşıyan babamın kendisinden değil ansızın gidişinden yadigâr. Zamansız diyen de olmuştu cenazesinde, ölümünden bahsedenlerden. Zamansız... Mümkün mü yokluğu zamanın, dünya ve ahiri arasındaki ölüm denen geçişte? Bütün ölümler zamansız öyleyse. İnsanın dünyadan kopuşunun anlamlı bir nişanesi gibi: zamansız...

Saatçinin sesi bir saatler girdabında boğulmak üzere olan zihnimi aniden çekip çıkardı. “Güzel saattir. Bu kadar iyi korunmuş olanını görmemiştım” dediğini işittim son anda. Babamın eşyaları arasında bulduğum günden beri yanımdan ayırmadığımı, her gece silip parlatıp kadife bir keseye koyduğumu, çizilir diye kapağını açıp saate bakmaya bile korktuğumu söylemedim. Mekanik bir saat taşıyor olmak bu devirde fazlasıyla garipti daha fazlasını açığa vurmaya gerek yoktu. Yine de saatçinin ilk umursamazlığı sonrası şimdi bu iltifat gururumu okşamıştı. Söylenenleri onaylar gibi gülümseyebildim sadece. Sonrasında “hiç sorunsuz çalışırken birden durdu” diyebildim. Kendim açıp kurcalamak istememiştım. Bozulur diye korkumdan mekânîk kısmın üzerindeki kapağı merak edip açmamıştım bile. Bir iki öksürünce çocuğunu doktora koşturan anneler gibi soluğu saatçide almıştım. Şimdi elinde küçücük aletlerle saatimin üstüne eğilmiş saat tamircisine bakamıyordum bile. Ameliyathaneye alınmayan hasta yakınları gibi kapı önünde bekletilmek istedim. Sanki tezgâhın üstündeki babamdı ve kalbi durmuştu. Madde, ona geçmişten, hafızada kalanlardan ve zamanla yoğrulan düşünceden biçilmiş bir kutsallık kaftanına sarılıp sarmalanınca aslını yitirip ne kadar kolay vazgeçilmez bir değere dönüşüyordu. Metal ve cam, kemik ve kan oluyordu insan zihninde...

Ben çocukken ve babam hayattayken evimizde hiç duvar saati yoktu. Duvarlarda her biri farklı bir çerçevenin içinde fotoğraflar vardı. Babam, “zamanı, fotoğraflar saatlerden daha gerçekçi ve insancıl yansıtıyor,” derdi. “Bak bu 1982 yazı. Edremit’e gitmiştik. Sen ilk kez limon görmüştün dalında.” “Bak bu annen. Senin yaşında. Ada’da.” “Bu Menderes asıldığında. Başba-kandı, okuyacaksın ilerde mutlaka. Deden gazetelere bakıyor.” Ben sorduğça uzayıp giderdi. “Anılardan ve güzel anlardan ayrılar koyabilirsen yaşadığın zamana akrep ve yelkovanın kovaladığı bir hayatın kölesi olmazsın,” derdi. “Peki, ama şimdiki zamanı nasıl bileceğiz?” diye sorduğumda, dönüp bana “şimdiki zaman seninle benim bu divanda oturmuş, konuşmakta olduğumuz zamandır, çiçeğim,” derdi. Şimdiki zaman benim onu özlediğim ve bu özlemin hiç bitmediği bir zaman öyleyse.

Saatçi, “sorunun kaynağını buldum sanırım,” dedi. Kafasını saatten kaldırmadan elinde incecek bir cımbızla saatin içinden bir şey çıkarmaya çalışıyor gibiydi. Bir iki dakika sonra cımbızın ucunda minicik bir kâğıt parçası çıktı saatin kadrından. Küçük bir rulo hâlinde saatin çarklarının arasına itinayla yerleştirilmiş bu kâğıdın önemli bir şey olabileceğini söyleyen saatçi kâğıdı bana uzattı. O, saati tedavi mesaisine geri döndü, beni de avucumda tuttuğum kâğıtla baş başa bıraktı. Ruloyu açtım itinayla. Rakamlar göründü birer birer. Yan yana küçük yazılmış beş altı tane rakam. Gözlerimi iyice yaklaştırmama rağmen çok net göremediğimi fark edince saatçi yerinden kalkıp arkasındaki çekmecelerin birinden bir büyüteç çıkarıp bana uzattı. “Ne zaman yerleştirilmiş tahmin edemem ama zamanla saat çalıştıkça yerinden kımıldayıp dişlilerden birine sıkışmış,” dedi. “Daha öncede görmüştüm saatin içine şifre, adres, sevdâ notları saklayanlar, çok eskiden de kalmış olabilir,” diye ekledi. Ben küçük kâğıdın üstündeki rakamları çantamdan çıkardığım bir not defterine kaydederken saatçi de başarı ile geçen bir ameliyatı haber veren doktor edasıyla tekrar kalbi atmaya başlayan saatimi bana geri uzattı. Böyle nadide bir saatle geçirebildiği zamanı paha biçilmez bulduğunu söyleyip cüzdanımı açmama bile müsaade etmedi. Ben, aklım kaydettiğim rakamlarda teşekkür ettim mi etmedim mi farkında olmadan çıktım.

Bir süre ara sokaklarda yürüdüm. Rakamların ne olabileceğine ve neden babamın cep saatinin içinde olduklarına dair senaryolar yazdım, sildim, tekrar yazdım. Şifre oldukları ihtimali ağır basınca neyin şifresi olabileceği ile ilgili kafa patlatırken kendimi evimin kapısında buldum. Saat gibi ev de babamdan kalmıştı ve ben o hiçbir köşesinden silinmesin diye on senedir renkleri solan duvar kâğıt-larını bile değiştirmemiştim. Pijaması bile yatağının üstünde öldüğü gün katlı bıraktığı gibi duruyordu. Çekmecelere, dolaplara dokunmamıştım bile... Şimdi eski çeyiz sandığının kapağını açıp anılarını havalandıran ak saçlı gelinler gibi açıyordum evin kapısını. Ne bulmayı ümit ediyorum bilmiyorum. Bir şey bula-bilecek miyim ondan da emin değilim. Tek hissettiğim beynimin kıvrımlarında

dolaşan binlerce kedicik... Arada mideme inip tınaklarını geçirip sağa sola oturuyor bir kaç... Ve ben rakamların esrarını çözmeden gitmeyecekler biliyorum.

Önce saatin içinden çıkan kâğıt parçasını değerli bir mücevher saklar gibi lüle taşından oyulmuş küçük bir kutunun içine yerleştirdim. Kutuyu nereye koyacağımı bilemeden evin içinde dolaştım. Babamın elinden tutuyormuş gibiydim... Belki de ondan kutuyu uzunca bir süre elimde tuttum. Babamın odasında aynalı konsolun önüne bırakabildim, emaneti sahibine teslim eder gibi. Saat hâlâ cebimdeydi. Zamanla aramdaki bitmeyen kan davasının kaydını tutar gibi durmadan tuşlara basıyordu, durmadan... Onu da cebimden çıkarıp konsolun önüne bırakabilsem ve arkamı dönüp gitsem belki ben de evimin duvarlarına saatler yerine fotoğraflar asabilirdim sadece. Anılardan ayraçlar koyardım yaşadığım ve tükeniyor olmasına aldırmadığım zamana. Sonuna birinci tekil şahıs iyelik eki ekleyecek kadar benimserdim. Ama şimdi saatlerin üstündeki on iki rakama altı rakam daha eklendi elimi kolumu, zihnimi bağlayan. Aslında kolay duvarına sadece fotoğraflar asan bir insan olabilmek ve babam öldüğünden beri süren zamanla aramdaki kazanamı olmayan davayı bitirmek. Yapmadım. Onun yerine dolapları, çekmeceleri karıştırdım.

Bütün ev bir hırsız girmiş de değerli bir şey bulamadan ortalığı dağıtıp gitmiş görüntüsü aldığında sabah olmak üzereydi ve tam vazgeçmek üzereyken fark ettim salondaki büfenin en alt rafında durmakta olan demir kutuyu. O an hatırladım ilk cümlesini kendi yazdığım bir hikâyenin sonunu kovalamakta olduğumu. Az evvel duvardaki tüm tabloların arkasında kasa arayan hâlîme güldüm. Babamın yatağının altında bir James Bond çanta bulduğumda o an bir gizli ajanın kızı olma ihtimaline yaklaştığımı hissedişime ama çanta şifresiz ve boş çıkınca tüm dekor ve hikâyenin ziyan olmasına üzülişüme güldüm. Çok fazla polisiye, macera romanı okumuş aklımın ben evi dağıtırken saatten çıkan rakamlara bol gizemli, çokça sansasyonel ama sonu pek de belli olmayan hikâyeler yazması tuhaf sayılmazdı. Bir hikâyenin orta yerinde eski bir cep saatin-den beklenmedik bir şekilde çıkan kâğıt parçasına yazılmış bir şifre tuhafı ve klişelere gebe bir sonu çağırıyordu. Para, hüznü bir aşk hikâyesi, değerli aile yadigarları, garip sırlar... Şimdi kucağında tuttuğum komik ve eski demir kutu ise zamanın bana unuttuğunu fısıldıyordu kulağıma çaktırmadan.

Beş yaşındaydım. Annem bir sabah ansızın çıkıp gitmişti. Geri gelme ihtimali babamın sözlerinde vardı ama gözlerinde yoktu. Yüreğime çöreklenmeye başlayan yarı kimsesizlik bana gülümsemeyi unutturmak üzereydi ki babam bir gün elimden tutup beni sinemaya götürdü. Ondandır o zamansızlığa göçene kadar her hafta sonu birlikte mutlaka bir film seyrettik. Bunlardan birinde ki ben hâlâ çok çocuktum bir okulun mezunları içine geleceğe dair mektuplar yazıp koydukları bir zaman kapsülü hazırlayıp sonra da onu okulun bahçesine gömüyorlardı. Çok heyecanlandığımı ve durmadan haftalarca zaman kapsülün-

den bahsettiğimi hatırlıyorum. Sonra babamın bir gün eve üstünde komik bir kilit bulunan demir bir kutuyla geldiğini hatırlıyorum. Şimdi kucağında duran kutuyla... Sonrasını hatırlamıyorum.

Rakamları çevirip kilidi çıkardım. Zihnim kutudan çıkabilecekler listesi yazdı hızla ve her olasılığa bir gelecek karaladı iki arada bir derede. Oysa ucuz bir aksiyon filminin ilk on dakikası olabiliyordu yaşadıklarım. Senaryonun tam da bu noktada karanlık yüzü biri kapıyı kırıp içeri dalmalı ve kimse içindekileri görmeden kutuyu alıp kaçmalıydı. Sonrası ya kurban ya kukla ya da kahraman olmalı filmin sonunda. Hayalgücümün hayatımın tekdüzeliğine meydan okuduğu birkaç dakikaya yüzyıllık hikâyeler sığdırdım. Kafatasımı ellerinin arasına almış yavaş yavaş sıkı zaman avuçlarımda içinde zavallı bir zerreye dönüştü o an. Zihnimin dışındaki Nuri Bilge Ceylan sessizliğine inat, içerde cebindeki köstekli saate bakıp duran bir tavşanın peşinden bir çukura atlayan kız çocuğuydum. Eve dönmek için kırmızı ayakkabılarımı arıyordum. Bir kum saatinden kayıp ıssız bir adaya düştüm. Bir sal yapmak yerine oturup bekledim. Bir peri yaklaştı yanıma. Sinek sanıp kovaladım. Ne zaman ki üşüdüm ayın güneşe olan platonik aşkının mateminden, zoraki bir ateş yaktım. Ateşin içinden çıkıp gelene ruhumu sattım. İstedğim bilgelikti, ama o elime bir küçük kutu bıraktı ruhuma karşılık. Meraktan değil de can sıkıntısından açtım kutuyu. Kırmızı ayakkabılarım boyalı cilalı düştü ayaklarımda dibine. Giymek evdeki sessizliğe dönmek demekti. Yine de giydim.

Önce sınıksız kapadığım gözlerimi sonra kucağında hâlâ durmakta olan demir kutuyu açtım. Bir sürü unutulmuş hatıra kırıntıları bulmayı beklerken içinden bir kâğıt parçası ve bir fotoğraf makinası çıktı. “Şimdi o saati bu notu aldığın yere bırak, makineyi al, kapağı kapat, kutuyu kilitle ve şifreyi unut,” yazıyordu notta babamın el yazısı ile. İçimdeki gözü kara akıncılar saati korumak için şahlandırdıkları atlarını yollara döküldüler. Nafile bir uçuşumun kıyısında öylece kaldılar. Ferman sahibi emanetini istiyordu. Savaşmak yerine saati kutuya yerleştirdim, fotoğraf makinasını aldım ve kutuyu kilitledim. Büfenin en alt rafına geri yerleştirdim. Ayağa kalktım. Perdeleri açtım. Ayın varlığından bihaber güneş saçlarını savurdu bana doğru. Bir göçmen dilenci elindeki akordiyonla geçti pencerenin önünden. Acemi parmakları “Hatırla Sevgili” şarkısının ezgisini çalmaya, gözleri açılan perdelerin ardındaki gözleri yakalamaya çalışıyordu. Ona sessizliğimi kaptırdım. Karşılığında hayata sarılmışlığının resmini hapsettirmiştim elimdeki makineyle.

Babamdan kalan gümüş cep saati bugün ilk defa durdu. Önce sustum, sonra afalladım. Kızdım, bekledim, ağladım. Babamı yeniden kaybetmek gibiydi. Şimdi cebimde yelkovanın akrebi kovalamadığı yeni gerçekliğimde gidip yeni bir saat almamak için dağıttığım evi toplamaya ve evin bir yerlerinde unutulmaya mahkûm ettiğim fotoğraf albümlerini aramaya koyuldum. Zaman kıldan ince kılıçtan keskin kanatlarını soyunup eline bir palet ve fırça geçirmiş izlerini etrafta bırakmaya devam ediyordu, biliyordum.

YUNUS NADİR ERASLAN

ŞEN BERBER

Üzeri tıraş sabunu köpüğüyle kaplı şişirilmiş bir balon verdi elime, bir de ustura... Önce usturayı nasıl tutacağımı gösterdi. Balonun üstünden usturayı kaydırarak elime kadar indi. Ustura parmağıma dayanmıştı. Korkmuştum. İşaret parmağımın üstüne biriken köpüğü pantolonuma sildiğimde ensemeye sert bir tokat inmişti. “Bu meslek titizlik ister, temizlik ister, kafa ister, hassasiyet ister, incelik ister, kibarlık ister, müşteri sana kafasını teslim edecek ulan; şehrin saygın eşrafından tut da en afili kabadayı, en hayta hovardası senin koltuğuna oturacak. Sen hepsine aynı titizliği göstereceksin. Unutma sen tenekeci çırağı değilsin!” Gözüm karardı, oturduğum taburenin üstünde hafif sendeledim. Dizimin üstüne koyduğu küçük gazete parçalarının sıyrılan köpüğü biriktirmek için kullanıldığını biliyordum; dalgınlık işte. Usturayı elime verdi. Tam da usturayı ustanın tarif ettiği gibi balonun üstüne yatırmıştım ki “ Bu elindeki balon değil; müşterinin kafası. Şimdi müşterinin kafası senin kucığında durmasın.” Balonu bir iple kapı pervazının üzerindeki çiviye astı. Bakma öyle, müşteri seni bekliyor; hadi başla tıraşa, dedi. Sabahın erken vakti tek tük de olsa yoldan geçenlerden bana bakanlar, aralarından beni gösterip gülenler hatta laf atanlar bile olurdu. Usta bu tür alıştırma sabah erken yaptırırdı. Daha ilk sıyrıştı balon patlayıverdi. Balonun üzerindeki köpükler yüzüme sıçramıştı; gözüm yanıyordu. Elimle köpüğü sildim. Taburenin üstüne koyduğum gazete parçalarından birini alıp elimdeki köpüğü usturanın sırtını kullanarak kâğıda sıyırdım. Aslında yüzümdeki köpükleri havluyla silmek istemiştım hatta lavabo iki adım ötedeydi lakin ustanın bu acemiliğime yine şiddetli bir tokatla karşılık vereceğini düşündüğüm için yerimden kıpırdıyamadım. Bileğimden tutup usturayı elimden aldı. Sol kulağına sıkıca kavradı; usturayı boynuma yatırdı ve şunları söyledi: “Sen balonu patlatmadın; müşterinin şah damarını kestın. Öldürdün onu. Sen berber çırağın, kasap çırağı değil.” Sağ gözüm açık ustaya bakıyordum. Sol gözüm yanıyordu. Beni lavaboya götürdü, musluğu açtı. Beni belki de uşşak bir taksim kurtardı ustanın hışmından.

Radyoda Hamiyet Yüceses söylüyor: “Zulmetle ayrılık bestesi yapan, beni düşünceye salan geceler...” Gaz ocağındaki çay suyu fokurduyor. Şarkının havası dükkânı birden buruk bir hüzne boğuyor. Usta usulca sandalyeye bırakıyor kendini. Dükkânın İstanbul kartpostallarıyla dekore edilmiş müstemilat duvarını seyre dalıyor usta. Yan komşumuz kunduracı Mehmet ağabey giriyor

içeri. Elime bir iki buçukluk sıkıştırıyor. Çarşı fırınından sıcak pide, bakkal Ali Rıza emmiden küp peyniri almaya gidiyorum.

Güneş yüzünü gösterince, aynalar dükkânı ışığa boğardı. Her sabah parlak bir renk oyunu başlardı bu dükkânda. Sehpanın üzerine gazete parçaları serilir, Allah ne verdiyse çıkarılırdı dolaptan. Zeytin, küp peyniri, tereyağı, gül reçeli, haşlanmış yumurta ve dumanı üstünde sıcak pide kahvaltının olmazsa olmazıydı. Kunduracı Mehmet abi muzip bir adamdı. Önlüğündeki deri ve kösele kırıntılarını mahsus dükkâna çırpır; bu işi her yaptığında ustamdan bir ton azar işitirdi. Buna rağmen yine de yediği zılgıtı gülererek karşılar; senin azarın bana ninni gibi geliyor, derdi. Temizliğe pek riayet etmezdi. Usta her kahvaltıya oturduğumuzda onu ve çırağını şöyle uyarırdı: “Elin sokakta, helada, çal çamurda, giydiği ayakkabıyı bağrınıza basıp elinizden düşürmüyorsunuz. Üstüne üstlük bir de o ellerle yemek yemeye kalkıyorsunuz. Necaset suyla gider. Temizlik imandandır. Yahü şu elinizi yıkayın hele...” Mehmet abi ile çırağı çaresiz ellerini yıkar; ustanın onlar için ayırdığı havluya silinirlerdi. Usta onlar dükkândan çıkınca kullandıkları lavaboyu krem deterjan ve sıcak suyla temizlerdi. Lavabo dediğin kalaylı kazan gibi ışıltılı olacak, derdi. Ustama deli derlerdi. Titizlik ve mesleğine olan hassasiyetini delilikle ifade ediyorlardı. O da duruma pek ses etmezdi; varsın deli desinler, derdi, bu adam pis, işinin ehli değil demesinler de...

Dükkânın asıl sahibi Niyazi ustaydı. Berber Niyazi. Altmış beşinde inne inmiş. Sağ eli sürekli titriyor. Bastonla dolaşabiliyordu ancak. Bu hâline rağmen her sabah namazdan sonra dükkânı o açardı. Fazla geçmez ustam da damarlarda peşi sıra. Haftada bir, özel müşteriler için kullanılan tam usturaları çıkarır, bileyerdi. Meşakkatli işti doğrusu. Önce otuza otuz kare bir kütüğe oyularak gömülmüş gri parlak bir taşın üzerine makine yağı dökülür ve ustura bu taşın üzerine yatırılırdı. Başparmak ve işaret parmağıyla usturanın kuyruğundan tutulur; usturanın ağzı, bileyen kişiye dönük vaziyette aşağı doğru, sonra ustura sırttan geriye çevrilerek yukarı doğru kaydırılırdı. Kılağı alma denilen bu işlem sanki bir makine hızı ve otomatikliği ile seri bir şekilde beş dakika kadar tekrarlanırdı. Usturanın kılağısı alınmazsa müşterinin cildi tahriş olur, tıraş düzgün olmazmış. Sonra ustura, üzerine özel macun sürülmüş ustura masatına sürülerek işlem tamamlanırdı. Bu masat kapı pervazına çakılı bir çivide asılı dururdu. Bana dükkân temizliği, tezgâh düzeni, müşteri karşılama, müşteri uğurlama gibi düzene dayalı terbiyeden sonra ilk iş bu masatı kullanmak öğretilirdi. Zaman her şeyin ilacı derler. Alabros, subay tıraşı, favori çıkarma derken mesleğin tüm inceliklerini öğretti Bekir usta.

Bu dükkânın tarihinde hiç beklenmedik bir olay gerçekleşti; kanlı bir olay... Suç aleti Solingen marka bir usturadır. Cinayeti işleyen ise ustam Deli Bekir'di.

...

Niyazi usta kırkında evlenmiş. Buralarda bu yaşta dede olup torun torbaya karışanların haddi hesabı yok. Bizim Niyazi usta pimpirikli adam; armudun sapı üzümün çöpü diyenlerden. Kimi gösterecekler bir bahane bulup kapıyı kapatıyor-muş. Bereket karşısına güngörmüş, asalet sahibi bir hanım çıkmış da Niyazi usta da dünya evine girebilmiş.

Dakik bir adamdı Niyazi usta. Dükkânı açışına, camiye gidişine, eve dönüşüne bak, saatini ayarla. Günü vaktinde yaşar, iş zamanı iş, ev zamanı ev, derdi. Sabah namazını kılıp dükkânı açar; akşam ezanı için müezzin eli kulağına götürmeden kepenk indirilirdi. Akşamın hayrındansa sabahın şerri iyidir, derdi. Yalnız kendi için yaşamaz, elinin altındakileri de gözetir, kollardı. Akşam eve götüreceğimiz ekmeği o alırdı; ustamı ve beni her akşam üç ekmekle eve gönderirdi. Bir de her ay beş kiloluk Vita yağı tutuştururdu elimize. Kışlık patates ve soğanımızı da o alırdı. Etrafına ne kadar hassassa evine de o kadar hassas olduğu belliydi. Nüzul hastalığından sonra iş göremediği için dükkânın kârına ortak olmuştu. Ne kadar aldığını hiç bilmem. Dükkânda para lafı edildiğini hiç duymadım. O Bekir ustamdan, Bekir ustam da ondan razıydı. Hastaydı hasta olmasına ama o elim cinayetden sonra felç olup yatağa düşene kadar dükkândan ayağını hiç kesmedi. Gölgesi hep üstümüzdeydi. Ekmek teknesine sahip olmayan, ekmeğe muhtaç olur, derdi.

Niyazi usta, ustam Deli Bekir'i evladı gibi severdi. Allah var ustamın da ona bir baba gibi davrandığına şahidim; hiçbir zaman bir dediğini iki ettiğini görmedim. Niyazi ustanın eşi Neriman teyzeyi anne; kızı Zeynep'i bacı bellemiş. İkisinden de sitayişle bahsederdi. Niyazi ustanın evine teklifsiz girip çıkanlardanmış; evin bir çocuğu da oymuş yani.

Ustam Deli Bekir'e gelince, yetiştirme yurdunda geçmiş çocukluğu. Babası o daha üç aylıkken vefat etmiş. Annesine kardeşleri bakmamış; evde görümceler yüzünden geçimsizlik çıkınca bir devlet dairesinde kapıcılık yapan birine vermişler kadıncağızı. Adamın çocuğu yokmuş; hâlden anlayan biri de değilmiş anlaşılan. Oğlanı kabullenememiş. Annesi de çaresiz yetiştirme yurduna teslim etmiş ustamı. Kendisi de yetiştirme yurdunda temizlikçi olarak işe başlamış. Böylece gündüzleri ana oğul daha sık görüşebiliyorlarmış. Günler haftaları, haftalar ayları, aylar yılları kovalamış. Deli dolu bir oğlan çıkmış meydana. Okulda da çok yaramazmış ustam. Öğretmenlerden resim öğretmeni Salim Bey hariç hiçbiri ondan memnun değilmiş. Sürekli kavga döğüş peşinde olan bir çocuktan kim memnun olur ki... Lakin Bekir'in kavgaları öyle sudan sebeplerle çıkan kavgalar değilmiş. Gözünün üstünde kaşın var, kabilinden basit çekişmeler olsa Salim Bey de Bekir'den desteğini kesecek ama öyle değil.

Yine bir gün resim dersindeyken okul müdürü Bekir'i çağırtmış. Baş önünde gitmesine dayanamamış garibanın Salim Bey. O da gitmiş peşi sıra. Bir

de ne görsün yetiştirme yurdu bakıcılarından bir adam ve yanında yurt idarecilerinden biriyle şikâyet gelmişler. Suçlama çok ağır. Hırsızlıkla suçlanıyor Bekir. Güya yurttaki bakır kâseleri birer ikişer götürüp hurdacıya satıyormuş. Gören bilen yok tabi. Adı haytaya çıktığı için bu işi yapsa yapsa Bekir yapar demişler. Akşam iki bakıcıdan biri savcı olmuş, öteki hâkim; başlamışlar çocuğu yargılamaya. Ben yapmadım dedikçe vurmuşlar sırtına sopayı garibin. Bir ara şikâyet gelen bakıcı kudurmuş boğa gibi sırtına çullanmış oğlanın. Bekir de can havliyle bakıcının bileğini tuttuğu gibi geçirivermiş dişlerini. Öyle böyle değil, parçalamış damarını adamın. Bakıcı yerde debelenirken bir fırsatını bulup kurtulmuş öbürünün elinden. Pencereden atladığı gibi kaçmış. Geceyi cami avlusunda geçirmiş. Lakin bakıcı olayı böyle anlatmamış. Güya Bekir'i elindeki bakır kâseyi çantasına koyarken yakalamış; o da kaçmak için adamın bileğini ısırılmış. Salim Bey duyduklarına inanamamış. Elini yine her zaman yaptığı gibi Bekir'in omzuna koyup: "Ben neler duyuyorum Bekir?" diyecek olmuş ki Bekir canhıraş bir feryat koparmış. Sanki omzunda derin bir yara taşıyormuş gibi acı çekiyormuş çocuk. Salim Bey, Bekir'in sırtını oracıkta açivermiş. Bir de ne görsün; sırtı sopa iziyle dolu çocuğun. Polis çağrılmış, tutanak tutulmuş; adamlara gözdağı verilmiş ama olay mahkemeye intikal etmeden kapatılmış. Karşı taraf biliyor çocuğun sahihsiz olduğunu. Ana desen, o da gariban.

Salim Bey Niyazi ustanın hatırlı müşterilerindenmiş. Encamı Bekir'in durumunu Niyazi ustaya açmış. Niyazi usta hiç ikilemeden çocuğun velayetini üzerine almış. Yaşadığı konağın alt katında bir odayı da Bekir için düzenleyip çocuğu temelli yanına almış. Etraftan "Eloğludur, insan dediğin çiğ süt emmiş, hırsız mıdır arsız mıdır, araştırıp soruşturmadan yuvaya yabancı alınır mı? Merhametten maraz doğar. " demişler, fakat kulak asmamış söylenenlere. Çocuğa daha ilk görüşte onun da Neriman teyzenin de kanı kaynayivermiş. İnsan bu; mayası bozuk olmadıktan sonra korkma... Bizim Bekir usta da sağlam çıkmış. Niyazi ustanın evladım dediği kadar var hani.

Olaydan üç gün önce Niyazi ustayla dünürü Sami Efendi arasında hararetli bir konuşma gerçekleşti. Bu konuşmalara ben ustura bilerken kulak misafiri oldum. Hülle nikâhının ne olduğunu da o esnada öğrendim.

— Yahu dünür, nedir bu başıma gelenler; kız evleneli daha bir yıl oldu olmadı. Kayınvalideyle aralarında ufak bir tartışma çıktı diye üç talakla karı boşanılır mı hiç? Üstelik Zeynep görgülü, edepli bir çocuktur. Gerçi çocuk bana olanları üstünkörü anlattı, sen de biliyorsun ayaküstü konuştuk sizin avluda ama ben bu işin içinde başka iş var diye düşünüyorum.

— Bizimki üzerine fazla gitmiş kızcağızın; duyduğuma göre son zamanlarda sürekli sıkıştırıyormuş. Gelin de her seferinde kaçamak cevaplar verince işkillenmiş bizimki. Gebeliğe mâni bir hastalığının olduğundan şüphelenmiş. O

da bana söyleyeceğine oğluna sor, demesin mi... Oğlan da olayın üstüne varınca iş iyice çığırından çıkmış.

— Zeynep'in dediğine göre üçten dokuza şart olsun ki bundan böyle sen artık benim karım değil bacımsın, demiş.

— Evet, öyle demiş. Ben de hemen odalarını ayırdım. Netameli bir durum; fazla uzatmadan sıcaklığına bu işi halletmemiz lazım. Bir cahilliktir olmuş.

— Nikâh dediğin oyuncak değil ki. Her evde hırgür olur. Her tartışmada üçten dokuza diye başlanırsa bu işin sonu gelmez.

— Olmasa iyi idi ama olmuş bir kere Niyazi Bey. Bizim oğlana gelince itten pişman. Ben ne halt ettim de bunları söyledim. Şeytana uydum diyor başka şey demiyor.

— Son pişmanlık fayda vermez Sami Bey. Ben hocaya isim vermeden üstü kapalı sordum; bundan böyle aynı kişiyle nikâh akdi olmaz diyor. Yine de durumu müftü efendiye soralım; bakalım o ne diyecek.

— Dur hele Niyazi Bey, müftü efendiyi bu işe karıştıрма. Bence bir çaresi var. Şey... Nasıl söylesem ki...

— ...

— Netameli bir durum; ama başka da çaresi yok.

— Sami Efendi, çıkar ağzından şu baklayı; de bakalım neymiş bu müşkülün çaresi?

— Şey... Ben hülle nikâhı yapalım diyorum.

— Senin ağzından çıkanı kulağın duyar mı be adam? Ben bunu kızımınla nasıl konuşurum! Sonra kimmiş bu hülle nikâhını kabul edecek kişi? Bu yaştan sonra ben kendime pezevenk dedirtmem! Yazıklar olsun sana Sami Efendi yazıklar olsun!

— Niyazi usta, sakın ol yahu...

— Sami Efendi, bu çirkef düşüncelerini kızıma anlatmadın değil mi? Sakın anlattım deme bana!

— Yahu hiç anlatır mıyım? Ben ister miydim böyle olmasını?

— Tamam, o hâlde şimdi tez git kızımı konağa getir. Konu komşudan soran olursa, babası rahatsızmış, birkaç gün onunla ilgilenecek, dersin. Sonra bakarız bir çaresine.

— Çaresi derken...

— Boşanma davası açılacak; korkma, seni mahkemede üzmez. Nafakadır, tazminattır sakın bunları aklına getirme. Altını akçesi de sende kalsın; ben kızımı bir kat elbiseyle istiyorum, o kadar.

— Tamam, sen bir sakınleş önce. Ben gelini akşam konağa bırakırım. Yalnız bir daha düşün derim şu teklifimi.

— Sami Efendi, sen beni yeni tanıyorsun ben de seni... Seni sever sayarım; kalbini kırmadan git buradan! Bu konuşulanları ne sen söyledin ne de ben duydum! Allah işini rast getirsin!

Olay günü Zeynep ablanın eşi Cengiz abi dükkâna geldi. Niyazi usta her zamankinden daha erken çıktı dükkândan. Akşamın dar vakti, dükkânda kimse yoktu. Sakal tıraşı için koltuğa oturdu. Su ısıttım. Tam da tıraş hazırlığı yapıyordum ki Cengiz abi tıraşı Bekir ustanın yapmasını istedi. Cengiz abi Bekir ustayı pek severdi, Bekir usta da Cengiz abiyi. Beni de Şekerlemeci Ali'nin dükkânına gönderdi, kavrulmuş lokum paketi için.

Döndüğümde dükkânın önü adamdan geçilmiyordu, içerisi ise iğne atsan yere düşmez. Bir ara Kunduracı Mehmet abinin ağlamaklı sesi geldi kulağıma: “Allah rızası için öyle dikilip durmayın, bir taksi çağırın, olmadı fayton; adam kan kaybindan ölecek arkadaşlar!” Neye uğradığımı şaşırımtım, daldım kala-balığın içerisine. Bir de ne göreyim “ŞEN BERBER” yazısının altından aşağı doğru kan yürümüş, Cengiz abinin boynuna bastırdıkları havlu kana boyanmıştı. Bayılmışım. Burnumda keskin kolonya kokusu, suratımı yakan bir tokatla ayıldım. Sen git, seni kan tuttu, dediler.

Bekir usta savcıya verdiği ifadede olayı şöyle anlatmış: Zeynep benim bacımdır, hatta bacımdan da ötedir. Beni bugünlere getiren Zeynep'in babası Niyazi usta, anası Neriman teyzedir. Ben Neriman teyzeye ana diye hitap ederim. Üzerimde hakları çoktur. Cengiz'i de çok severdim. Üç gün evvel karısını üç talakla boşamış. Ben evli değilim, talak nedir bilmem. Bugün dükkâna gelip “Zeynep”le tekrar evlenebilmem için onun başka bir erkekle evlenmesi gerekiyor. Sonra evlendiği erkeğin onu boşaması durumunda ancak onunla tekrar nikâh tazeleyebilirmişim. Bunu da yapsan yapsan ancak sen yaparsın” dedi. Üstelik nikâh akdinin gerçekleşmesi için karı koca olmamız gerektiğini söylemez mi? Nevrim döndü birden. Utanmadan bir de yüklü miktarda para teklif etti bana. Nefsime yediremedim bu ahlaksız teklifi. Ben kiralık boynuzlu değilim, dediğimi hatırlıyorum. Üzgünüm savcı bey...

SENEM GEZEROĞLU

GÖRELİ BİR EYLEMDİR UNUTMAK

*K*adın, adamı unutmak için Aynaya baktı. Kendine yansıyan ötekini anımsadı. Ağladı. Sonra saate baktı. Hayata geç kaldığını hatırladı. Yine ağladı. Kalbi tik tak attı. Zamanı anımsadı. Sonra unuttu. Hatırladığını da unuttu. Anıları kilitledi. Unuttuğunu hatırladı neden sonra. Kilitlendi. Dügümlendi. İç çekti. İçini içinde bıraktı. Dışını içine attı. Kalbi kabardı. Nadiren iç çekerdı, iç çekti. Boğumlandı. *Kadın, adamı unutmak için yaptı tüm bunları.* Müzik dinledi. Şarkı söyledi. Ağladı. Dans etti. Oturdu. Kalktı. Unutmaya çalıştı. Şiir ezberledi. Kitap okudu. Mırıldandı. Öykü yazdı. Adını karaladı. Bir filmde adı geçti, televizyonu kararttı. Mektup yazdı. Kalemı bırakıp kaşığı aldı. Yemek pişirdi. Elbiseleri ütiledi. Saksının toprağını değiştirdi. Çamaşırları katladı. TDK'den “unutmak” kelimesini aradı. Bulaşık yıkadı. Temizlik yaptı. Ağrı kesici içti. Yara bandı yapıştırdı. Kanadı. Kapıları kapattı. Bütün eşyaları ayıkladı. Fotoğrafları yaktı. Anıları çöpe attı. Arındı. Hatıraları rafa kaldırdı. Yeni eşyalar aldı. Hepsine isim koydu. Bağlandı. Koptu. Kendinden koptu. Üstünde “kırılacak eşya” yazan her şeyi düşürdü. Düşündü. Sorguladı. Yargıladı. Parçaladı. Sekizinci kattan aşağı baktı. Vazgeçti. Tutundu. Kendi elinden tuttu. Kendini kandırdı. *Kadın, adamı unutmak için yaptı tüm bunları.* Tütsü yaktı, külleri ufaladı. Birikti. Biriktirdi. Odaya sığmadı. Tesbih tanesine sığdı. Namaz kıldı. Dua etti. Sığındı. Ağladı. Çok ağladı. Huzur aradı. Hayata karıştı sonra. Ders çalıştı. Kursu gitti. Ders verdi. Konsere gitti. Kendine geldi. Sinemaya gitti. Boşlukları doldurmaya çalıştı. Alışveriş yaptı. Ayakkabı, çanta, kıyafet, takı aldı. Kokusunu değiştirdi. Saçını kestirip boyattı. Makyaj yaptı. Yüzünü sakladı. Tırnaklarına kadar kırıldı. Ağladı. Güldü. Dostlarıyla görüştü. Sohbet etti. Babasını sevdi. Annesine sarıldı. Kardeşini okşadı. Adamla gittiği kafeye yalnız gitti. Saatlerce oturdu. Uzakları seyretti. Ağladı. Kahve içti. Fal baktı. Bir daha gitti. Yine ağladı. Çay içti. Çikolata yedi. Umut etti. Bir daha gitti. Sigara içti. Duman oldu. Sarhoş oldu. Ölmek istedi. Yaşadı. Göge baktı. Kuşları kışkandı. Kahkaha attı. Kalabalıklara karıştı. Herkesi ona benzetti. Hızlandı. Arabaya bindi. Gaza bastı. Uzun yolculuklara çıktı. Başka şehirlere kaçtı. Kilometreleri aştı. Rakamlarla yarıştı. *Kadın, adamı unutmak için yaptı tüm bunları.* Doktora gitti. Anlattı. Ağladı. Denize baktı. Suya girdi. Balıkları dinledi. Ormanda gezindi. Ağaçlara sarıldı. Kokular devşirdi. Nefes aldı. Kumlara yalınayak bastı. Sokaklarda dolaştı.

Kaldırımlarda yürüdü. Taşlara takıldı. Düşmedi. Hayaller kurdu. Düştü. Çocukluğuna döndü. Parka gitti. Salıncağa bindi. Çocukları sevindirdi. Kedileri sevdi. Yağmur yağınca sevindi. Kar yağınca imrendi. “Bütün renkler hızla kirleniyor”ken birinciliği beyaza verdi. Kirlendi. Pencereden izledi. Eviyle bütünleşti. Kuyulara indi. Mağaralara girdi. Kendine çekildi. Kabuk bağladı. Sertleşti. Kırdı. Kırıldı. Kendine yenildi. Hayata kızdı. Ağladı. Gece yatmadı. Gündüz kalkmadı. Hiç uyumadı. Çok uyudu. Resim yaptı. Renklerle temizlendi. Film izledi. Gözyaşıyla temizlendi. Telefonunu kapattı. Kendini kapattı. Gömüdü. Gömüldü. Parçalandı. Hastalandı. Usandı. Utandı. Korktu. Sustu. Yoruldu. Dalgalandı. Duruldu. Yıprandı. Yaşlandı. Eskidi. Eksildi. Öfkelendi. Yenildi. Alçaldı. Yükseldi. Tükendi. Hüzünlendi. Duygulandı. Akıllandı. *Kadın, adamı unutmak için yaptı tüm bunları.* Yeniden sevmek istedi. Yapamadı. İzleri silmek istedi. Dokunamadı. Başka bir adamla başkalaşmak istedi. Olmadı. Sonraki her yara ilkini kanattı. Sonraki her boşluk ilkini kapladı. *Kadın, adamı unutmak için yaptığı her şeyde biraz daha adamı hatırladı.*

Adam, kadını unutmak için
Hangi kadın?

AYŞE ALDEMİR

KIŞ TUTULMASI

Çıktım, kanatlı kapının ardından. Dilimi uzattım avluya doğru. Düştü Kar. Oradaydı. Kış. Uzun zamandır orada. Açtım ağzımı. *Kar, neden yağıyor, kaar!* Günlerce hem durmaksızın. Baktım. Vadi, saçları beyazlamış suskun bir koca karı. Bağırdım. Hey! Heeeyyy! Yerden mantar gibi sivrilen taş dünya! Bu sessizlik ölsün lütfen! Yazgı buyurup durmasın hem!

“Öyle söylenmez, tövbe!” derdi. Olsaydı dedem. Yüzü bıçak gibi keserdi beni. “Günah çünkü ayarsızlık.. Dile ayar veren insan..” Benim dilim zaten hep böyle! Uzanır ötelere, haddi aşar, incinir ve incitir. İncire mi özenir ne? Ağaçta kalan son yaprak gibi, direnir, un ufak olmasını da bilir hem. Bilsin! Öyle ya!

Şimdi şu avlu.. Kar yine.. *Yere düşen dualar* gibi.. İnce ve bir şey belle-tiyor arsızlığıma. Fısıldadığı gibi yaşlı dünyanın ensemize. Çoktandır ellerimiz gider ve gelirdi zaten boşlukta. Şaşkın. Biz bu yangını serin tutmasını beceremedik. Böyle diyordu anne! Bu yangın!

Tahta kapının şakk! diye sesi çıkmasaydı, soracaktım anneye beddua nedir? “Diz çöküp dua mı etsek? Belaysa bela, bize gelmedi ya bir tek!” dedi Selma.. Anne onu duymadı. “Gelsin ağıtçı” dediler hep bir ağızdan. Ancak ağıt paklar. Çünkü ölüyü.. Çünkü kar yağıyordu. Kar bize yeterdi. Bilmiyorlardı. Ne ağıt, ne ağıtçıbaşı! İlişmesin yakamıza. Anne konuşsaydı ya! Savsaydı hepsini birden başımızdan. Çünkü annedir. Ama hayır, hepsi bir oldu. Kılıç, mızrak, kalkan ne varsa oldular.. Topyekûn geldiler üzerimize. Çok zayıfız biz oysa, samyeline büzüşen yaprak gibi. Kar gibi. Kara, çığ olma imkânını verdiyse Allah.. Bağırabilirim şimdi. Evet. “Ne ağıt, ne ağıtçıbaşı...”

Geldi. Ağır ağır dökülen yapraklar gibi değil de şimşek gibi bir hızla. “Ne meraklıymış kadın ağıt yakmaya!” dedim öfkeyi indirerek yeryüzüne. Yanımdaki, anlamış gibi ne dediğimi suratını astı. Bu kasabada ağıtçılara kimse söz edemez. Ölüye saygısızlık gibi bir şeydi bu. Ağıtçıbaşı otururken yerine, kadınlar da aralarında fısıldaşıyordu. “Civar kasabalar bile onu çağırır, ne yürekli söyler ağıdı, insanı ağlatmasını iyi bilir..” Demek insanlar ağlamak için geliyor buraya. Ne tuhaf!

Oturdu, sedirin en başına. Bir kavmin başı gibiydi edası. Kavmi de peşinden sürüklüyordu ya! Hayranlıkla ve korkuyla (nedense)... Gürül gürül akan bir çavlan. Gözü pek sanki! Yarım dünya gibi kadın! Anne ise köşede, elinde bir tespih! Dudakları kıpırtı içinde. Yaralı bir hayvan gibi her şeyi yerle bir etmesini bekliyordum, karşısında ben.

“Biraz daha odun atın ocağa” diyor biri. Yaş odunları tek tek atıyorlar, büyük bir imanla. Yanmaz ki onlar! Ne zaman dışarıda kalmış? O akşam..

Halil'in eve gelmediği herhal.. Akşamdan hazır ederdi odunları. Bütün işe o koşar evde. Yanımdaki, “Kardeş acısı zordur. Ama evlat acısı daha beter!” diyor. Sanki biri ona acıları karşılaştırmış gibi... “La havle çek, her derde deva!” derdi dedem. Olsa burada.. Ben çekemem. Acı çekmesini bilirim ama. İyi acı çekerim, fiyakalı! Bunu herkes bilsin lütfen. Kimsenin kimseye teğet bile geçemediği kuytuda ancak. Gidelim.

Odunlar yanacak mı acaba? Yanmaz. Belki yanar bir iyilik edip. Haa, ne dersin! Bari onların çıtırtısı, odanın ağır, tutsülü havasına dağılacak uğursuz sözcüklerin yankısını yok etse..

Küçücük odaya üst üste yığılmış insanlar.. Bu oda havasız. Can alır gibi. Etimi parça parça sündürür gibi. Az çıksam, ağzımı vadiye doğru yaysam şöyle bir. Biraz boşluk, lütfen. Yalvaran gözlerle söylüyorsun içeridekilere.. Neredeyse hüngür hüngür ağlayacaksınız! Gitsinler. Biraz. Aldırış eden var mı? Kulakları sağır, gözleri kör!

Ağıtçıbaşı, söz alıyor... “Başınız sağ olsun..” Demek ancak oturabilmiş yarım dünya. Anne, başıyla kabul ediyor sözü. “Ölenle ölünmez. Hz. Adem'den beri bilinen bir kural.. Ama ölünün ardından ağıt hep var. Bilirsiniz. Ağıt, dayanmak için, yaşı dışarıya akıtmak için. Vakta ki biri atmamış da suyunu, zehirlemiş onu.”

Biliriz evet ama bu kadının suratı niye böyle? Yerinde olmayanı cezalandırmış sanki. Ürktüm bu yüze bakmaktan. Yüzünün yarısı yok gibi, parçalanmışçasına. O yarım surata bakmak, tuz yalamak gibi yakıcı. Yıllarca ağıt yakmaktan olsa gerek.. Kaya gibi bu surat öte yandan. Artık onun acısı diye bir şey kalmıyor da ondan.. İyi bir ağlatıcı olmak bunu gerektirir.

Anneyi seyre daldım uzun uzun. Bu topraklar gibi o da yaşlanmış. Çorak. Sanki bitecek birazdan. Az kaldı cânım, der gibi. Sek sek sek.. En çok bu oyunu severim ben anne. Çizelim mi çizgileri hadi! Taşımız nerede? Çok işim var, sonra.. Ama olmaz şimdi. Dedi ki, dil çıkarılmaz anneye, Allah yakar, anneler üzülmez, üzme! Korktum. Dedi ki Allah çok büyük, tutar seni. Kış gibi mi? Kış bizi nasıl tutuyorsa öyle! Birden gelir ya kış! Öyle değil tutmak. Ya nasıl?

Ağıtçının ellerine baktım sonra. Bir suratı iyi kaplar bu dev eller. İsabet ettirir vurduğunu yani. Avcı mıdır? Allah bilir, ava da gidiyordur! Bura insanı ava gitmeyi sever ya. Erkek gibi. Belki o yüzden ağıtçı olmayı seçmiş. Yoksa öldürdü çoktan. Hiç evlenmemiş öyle diyorlar. Öyle ya, acıyı ne bilsin! Yuvasız kuş. Ona kolay tabi ağıt yakmak evlerde! Öyle miydi gerçekten?

Bu topluluk, bir derdi tüketmek için hadsizce hem de! Bulantı üstüne bulantı.. Sığınırım ben çocukluğa! Çocuk olmaya.. Kaçalım o zaman! Uzun zaman uğramadığım bu kasaba.. Nasıl, değişmiş mi? Yazmıştın ya bir mektupta anneye.

“Burası, kış anne! Kış evi gibi. Hani geniş avlu içindeki evimizin arka taraflarında mağarayı andıran, karanlık, küçükken girmeye korktuğum uzunca bir odası vardı ya. Kış evi, diyorduk oraya. O zaman o ismin orası için ne kadar

anlamli olduğunu anlayamamışım. Bilir misin kış nedir? Tül, mızrak ve ormanın kokusu dalgalanır göğümüzde. Sabah ve akşam. Hep şu şarkıyı duyarım yan komşunun evinden:

*Kış esmerdir, sevgilim
Duydun mu, duydun mu?
Ben kışı sarmak istemem, saramam!
Duydun mu?*

Tıpkı o mektubun anlattığı gibi şimdi kasaba.. Tam bir kış evi. Coğrafya nasıl bir kader! Kışın ölü âdeta burası! Çocukluğundaki gibi. Babanla vadiden aşağıya inerek su doldurmaya koştuğun zamanlar.. Kıştır ama o zamanlar, dere-den inleyerek gelen su şırlıtısı... Uzaklardan yıldı atlarının yakalanmamak için oraya buraya kendilerini çılgınca savuruşu.. Acı kışnemeleri vadiye yayılan.. Anımsarsan dereye boğulmuştu bir at.. Kuzguni siyahtı. Üzgündü yüzü dere-den çıkardıklarında.. Boğazında onu yakalamak için fırlatılan ipin keskin izleri.. Hüngür hüngür ağlamıştın atın başında.

“Bir at gibi yakalanmamak için taşranın can sıkıcılığına, çılgınlık yaptın. Uzakları seçtin kendine. Neymiş çünkü özgürlük.. Dönmedin yıllarca.. Bu kadının (anne) çektiği yetmezmiş gibi bir de sen! Defoll! Git buradan. Giittt! “ Küfreder gibi konuşmuştu Selma. Daha yas evine yeni girmişken.. Neyse dedin. Buna da neyse. Nerede kalmıştık?

Ba-ba-y-la giderken su doldurmaya... Üç beş karga servilerin tepsinde... Gün batmak üzere.. Suyu testilere doldurduktan sonra ve.. Baban bakmıştı uzağa.. Birini bekler gibi bir bakış. Sonra yüzünü yıkadı ve sildi mendiliyle. Mendil.. Saklıyorsun herhal. Hadi gidelim, dedi. Yolda bir adam çıktı karşınıza. Kara çok sert basıyordu. Çizmelerinden yayılan kar gıcirtısı hâlâ hafızanda.. Geniş yakalı gocuğu, nedense bu insana asla laf anlatılmayacağını söyler gibiydi. Kısacası “Benden uzak durun” diyordu... Kasabada hemen hemen herkesin ayağındaki su geçirir lastiklerden yoktu onda, uzun sarı çizmeler.. Bulantı hissi gelmişti sarıdan.. Deniz tutar gibi.. Bir işkenceydi.. Orası durulamaz bir yerdi, hayır.

Selam verdi. Utanır gibiydi baban. Ellerini ovuşturup durdu. Neden mahcup? Yıllarca giyimekten eprimiş gocuğunu çekiştirdi. Ayaklarını ileri geri götürdü. Çünkü bu adam insanda şu hissi uyandırıyor: “Derhal çekidüzen ver.” Bir alacak verecek davası mı vardı? Baban nasıl da ezilmişti! Kekeler gibi konuştu. Konuşamadı daha doğrusu. Ağlayacağını zannettin bir an.

O utancı şimdi saklıyorsun hâlâ değil mi? Ne zaman o bön suratın adam-lar çıksa karşına avuçların terden sırlsıklam.. İki elin kenetleniyor birbirine ister istemez. Eve geldiğinizde.. “Biraz dinleneceğim,” demişti baban. O biraz sözcüğü, nasıl uzamıştı öyle? Kim uzatmıştı onu ellerinden ve dilinden? Sonra bir çılgının nerdeyse vadiyi doldurduğunu... Fırtınadaki kuş gibi baba. Ansızın. Uçup gitti. Utancın insanı öldürebileceğini o gün öğrenmiştin.

Ağbin, evin direği sonra.. Halil yani.. Çünkü ağbi dedirtmedi anne. Halil, bu yükün altında ezilmesin diye.. Okumadı, okuyamadı.. Öğretmen çok ziyaret etmişti evinizi. “Halil çok zeki, okumalı..” Annen, kuş desenli yazmasının bir ucuyla kapatarak ağzını, “Olmaz öğretmen bey! Olmaz!” diye bağırıyordu. Birdenbire o sözler, belli ki bir zelzele gibi sarsmıştı anneyi.. Halil’i de kurban vereceğini mi düşünmüştü?

Sen çocukken.. Lastik ayakkabıların içinde ıslaklıktan ve soğuktan artık ayaklarını hissetmediğin kış günleri.. Kardan adam yapınca Halil, lastik ayakkabılarını seviyordun, üşütse bile. Halil’i ise pek çok.. Pazara gidip elma satamadan döndüğünüz günler.. Kış akşamlarında sokak lambasının altında çocuklarla kar topu attığımız ve.. Sana isabet edecek kar topunu bile hesap eder de siper olurdu Halil.

Bir ayaz düşerdi havaya.. Toprak donardı; kar, buz olurdu. Tepelerde sıra sıra, tek katlı evler.. Rüzgâr bir üflese sanki yok olacakmış gibi. Bu yüzden ne zaman uğultusu gelse rüzgârın, annenin eteğinin altına saklanırdın. Korkaksın dedi anne. Korkma böyle! Herhâlde o da korkardı, parçasının rüzgârda kaybolmasından. Yaşamayı öğren, diyordu bir kuşun yavrusuna yaptığı gibi. Ben her zaman olamayabilirim. Olamayaaaa! Bilirim. Bu olamayış canını sıkıyordu. Biz en iyisi şarkı söyleyelim anne!

Kış esmerdir, sevgilim

Duydun mu, duydun mu?

Ben kışı sarmak istemem, saramam!

Duydun mu?

Kımılıtsızca herkes. Kar yağıyor. Sonra ıslak, yapışkan bir sıvının genzine doğru tırmandığını duyumsadın, ağıtçının yüzüne baktıkça. Taşan bir şey var orada. Demek ağıt, hadsiz.. Bir elinle bastırıyordun karnını. Yani ne zamanki dedin, bulantı var şurada! Hadsizce kötülüğe karşın. Sen de kötüsün bil bunu.

Bir gün buğulu camın ardından dışarıyı seyrederken, kasabada “kötü” dedikleri adamı gördün, ayağı kaymıştı da düşmüştü. Gülüyordun, kahaahaya boğulmuştun. Deden sormuştu, bunca neye güldüğünü. “Çünkü çok kötü.. Mide bulantısı gibi bu adam,” dediğin zaman susturmuştu, yine deden seni. “Çünkü sen de kötüsün, ondan.” Demek dil kirlenince, gönle de is düşüyordu. “Diline gelen her şeyi söyleme,” dedin kendine. “Hele kötüyü asla!”

Hazırolda herkes beklerken, geçmişi ellerinden tutup yürütmeye çalışırken sen ve yine bulantıyla karşılaştığında onunla baş etmek için ne yapman gerektiğini düşünüyordun. Harekete geçmeliydin hem de hemen. Deli gibi, birden, oturduğun yer dar gelmiş gibi sana, kalktın ve dedin ki:

“Kim çay ister?”

Yersiz olanın zamanını öğreneceksen, işte o zaman olmalıydı. Çünkü bir anda bir sürü gözün şaşkın bir biçimde sana baktığını, seni neredeyse aç kurtlar gibi yutacaklarını sandın. Aklını bozduğunu düşünüyorlardı. Oysa onların aklı

bozulmuştu evet, tutulan akıl onlara ait. “Bu akıl benim değil” dedin. Anlamadılar, bön bön baktılar suratına. Hızla mutfığa koştun. Bardak, cam tabak ne gerekiyorsa koydun tepsiye. Dünyaya ait olan çayı, döktün bardaklara köpürterek.. Sevmezdin ama bu seferki çaylar iyice köpürmeliydi sanki. Bir bardak çayı sen içtin o sırada hızla, hüpürdeterek. İçtin, çünkü “Burası dünya evi!” diyordun. *Hüzünler evi..* Dünyanın üstüne basa basa içtin. “Çünkü giden biz değiliz,” Çünkü dedin, “Anlıyor musunuz akıl başta olmalı, yas tutarken bile!” Onlarsa baktılar, bir uzun bakışa tutulmuş gibi baktılar. Kim deli, kim akıllı anlamıyor-muş gibi baktılar.

Odaya doğru giderken, tepsiyi elinden almaya kalktılar. Kimseye bırakmadın. “Ağbım için, bırakın dağıtayım!” dedin. Ağzında eğreti duran sözcük tutunamadı, düştü. Bir şey koptu sanki içinden hoyratça. Anlardan bir an. En sevdiğin bir şeyi ırmağa düşürmek gibi bir şeydi bu. Bir daha asla, onu oradan alamayacağını bilmek gibi sözgelimi. “Neyse ne!” dedin sonra. Et parçalarının üst üste istif edildiği odaya girdin, doğru sedirin en başına. Ağıtçıya uzattın çayı. Senin elinden almak istemezmiş gibiydi. Tedirgin.. Sağol gibi bir işaret yaptı sanki. İşaretlerin dilini karıştırmıyordun değil mi?

Dediler ki, “Daha kırkı çıkmadı, sana eziyet bu,”

“Ama tepsiyi bize bırakmıyor ki,” Anne, her şeyi çekip çeviren kadın, tespihi bıraktı elinden. Döne döne, düşen bir yaprak gibi usulca ama, yaklaştı yanına. Öptü. Sarıldı. Hıçkırık ve düğüm... “Tenhada duramam” dedin. “Bu yüzden doğurmadın mı beni, kalmayayım diye tenhada?”

Oradaki herkes birden ne olduysa ağlaşmaya durdu. Ağıtçı kadın bile. Av kimdi, avcı kimdi? Ne oluyordu? Ağıtçının yapacağı işin önüne durmak için kendini feda ederken, yani birden böyle, avlanıyor muydun? Kendini kendi oyununla vuruyordun? Kimse ağlamasın diye bir oyuna kalkıştın ama...

Vadiyi seyrediyordun raptolmuş gibi. Hava henüz kararıyordu, yalnızca kar taneleriymiş beyaz, o sırada bir atın vadiden koşarak uzaklaştığını gördün. *Bir daha asla dönmek istemeyen biri gibi. Sen gibi.*

Sevda, geldi yanına.. Küçük kız, ürkek.. Korkuyor muydu senden? Günler önce, ağıtçının yanında kendini kaybettiğini, cenazeye gelenlere çay dağıttığını deli gibi gülümseyerek, sonra ağlamaya başladıklarında bir sürü tuhaf laflar ettiğini hatırlıyordun. Şuurun nasıl parçalandığını, onu toplayamadığını, sonra onu küçümsediğini anımsamıyorsun ama.

“Abla, baksana kar ne güzel yağıyor, değil mi?” dedi. Titriyordu sesi. Ama bu söz.. Sanki dünyayla aranı iyi yapmak için söylenmiş bir söz gibi. Çünkü günlerce suskun, günlerce tenhada..

“Korkma cânım, benden” dedin, “Daha ölmedim!”

Sonra eğildin yere, gelişigüzel bir kartopu yapıp fırlattın Sevda’ya. Neye uğradığını şaşırılmıştı. O da sana bir tane attı. Tam gözüne isabet.. Yüzündeki

karı temizlerken baktın ki, annen pencerenin önündeki sedire oturmuş, buğulu camın ardından sizi izliyor. Güldün onu görünce, çok fazla. Kahkahaya boğuldun. “Haydi bi daha!” dedin Sevda’ya, hızını alamıyordun sanki. Her tarafın kar olmuştu, ellerin yanıyordu soğuktan. Sonra koşarak eve.. Sobanın yanına oturdunuz. Ellerinizi sobaya doğru tuttunuz. O sırada nasıl olduysa bir sessizlik oldu. Kırmak için sessizliği annenin dizinin dibine yanaşarak “Saçlarımı taramana, anne!” diye fısıldadın. Tarak yumuşak vuruşlarla saçlarının arasında gidip gelirken, nemli gözleriyle sordu anne:

“Dönmeyecek misin İstanbul’a?” Ne cevap vereceğini bilmiyordun. Susmak her şeyi daha da içinden çıkılmaz yapacakmış gibi, “Buraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum o yüzden bir türlü geri dönemiyorum!” dedin.

Eskiden ders çalıştığın yazı masası.. Hâlâ kaldırmamış anne, yerinde duruyor öylece. Oturdun. Masanın önünde pencere.. Pencerenin önünde sessiz vadi.. Uzun sivrilen taşlar, karanlık gölgeler gibi orada burada. Ne zaman onlara baksan korkardın.. Ne zaman korksan yazardın hemen. Anne, çocukluğundan beri sana bunu öğretmişti zira. Eline bir defter vermişti. “Yaz, durma hadi yaz!” dedi. Çocukken pek konuşmayan seni, ancak böyle açacağını düşünmüştü belki. Konuşamıyorsan, yazarak başa çık. Kurşun kalemi aldın eline. Çizgisiz boş kâğıtlar oradaydı her zamanki gibi.

Kırdığım cevizlerin sayısı bini geçer. Varsın, geçsin. Hepsini ben kırdım, ben! Eve dönerken düşündüm bunları. Yolda. Her zamanki gibi.. Kar yağarken, neden deli gibi sevinç? Çünkü ağzım.. Ağzımın içine kelebekler dökülür o vakit. Hıncahınç. Ben bir kelebeği ezmek için indirmem iki dudağımı asla! Her yağışında ilk defa görür gibi seyredirim karı. Çünkü kar.. Dokunulmamış bir çiçeğin çayırdı varoluşu gibi öylece. Oradadır. Bize ait değil ama aynı zamanda bizim, başka bir dünyadan gelen. Çünkü kar.. Anne karnımı anımsatır. Çünkü bir umut daha var umutsuzlukta. Katlanmak her şeye, kutsaldır der, öperken alnımızdan.

Anne geldi yanına. “Yazıyor musun?” dedi. Okumak istedi. “Okumasan olmaz mı?” dedin. Sonra incitmek istemedin, uzattın kâğıdı eline.

“Kış çok mu seviyorsun?” dedi. Dışarıda hâlâ kar yağıyordu.

“Baksana kışın suratına! Ne hoş!” dedin. “Kış bizi öyle çok vurdu ki biz kışı çok sevdik! Bu seni kahreden bir şeye tutulmak gibi.. Kahır ve heves bir arada.. Öyle değil mi anne? Hastalık gibi bir şey bu. Devası yok!” Tam o sırada bir serçe... Pencerenin önünde.. Cık cik, cik cik.. Yaşamaya değer bir şey var burada. Şu kuş için bile sözgelimi, yahut yağarken bizi sebepsiz sevindiren karın bile yüzü suyu hürmetine!

“Sonra ha kış, ha kuş, ne fark eder! İkisi de bendendir, bana gelir,” dedin.

BETÜL OK

GÖLGE KESİĞİ

*Kapılardan örülse de dünya evi
Anahtar ile kilidin dostluğu var...
Anahtar ile kilit olanlara...*

Bir derviş değil o, gözlerinin etrafındaki çizgiler ne zaman oluştu bilmiyor. Aynadaki bu yalın ve temasız surat ne kadar garip! Kaçınıcı baharı karşılamaya hazırlanıyor bu tahta evde. Merdivenleri gıcır gıcır öten ve yalnızlığını daima sıcak tutan bu tahta evde...

Bu hâlde...

Elleri böylesine mürekkep lekesine bulanmışken. Yer yer üzerinde küçük kahverengi benleri olan, uzun parmaklı, yumuşak ellerine bakıyor. Sonra kumral saçları üzerinde gezdiriyor onları. Kaşları yay gibi değil dağınık. Dişleri kesme şeker gibi küp küp. Dudakları kuru. Yanakları ve gözleri arasındaki mesafeyi sorgulayınca altın oranı hatırlıyor. Saçlarını topluyor, kalenderi dervişlerini anıyor. Kalem ve kitap tutan ellerinin altından ipeksi saçları kayıp gidiyor. Tekkenin kapısına gitmeye hazırlanıyor. Kısa aralıklı adımlarla evin içinde raks eder gibi bedenini toz zerreciklerine benzeterek savrulup kapıya yöneliyor. Ayağındaki terlikler sessiz bir sürtünme ile ona eşlik ediyorlar. Pencereden sızan ışık bazen kalbi üzerinde, bazen de tam yüzünde duruyor. Yüzünde kimi zaman gölge kesigi... Sıcak bir kan gibi vücudunda geziniyor güneş. Aydınlığa çıkacağı günü bekliyor. Karanlıktan kurtulup aydınlığa çıkanları çok okumuştur. Hepsini kapı kapı dolaşıp muradını bulmuştu.

Kapıya yaklaştı, bunun ciddi bir metafor olduğunun farkında. Bir adamı sevmenin kapılarda beklemek olduğunun da. Elinde şıngırtısız bir anahtar.

Bakıyor...

İç geçiriyor...

Anahtarı kapının deliğine sokuyor. Çeviriyor. Kapıyı açmak için de kilitlemek için de çevirmek gerektiğini biliyor. Ki öyle değil mi? İçimizdeki sesli ve sessiz sözcükleri de karşılıkine aktarırken bir nevi ben dilini çevirip tercüme etmiyor muyuz? Bu kadar derinlik ve algı silsilesi arasından sıyrılıp gitmek istiyor. Ne oluyorsa bu düşünüş tarzından dolayı oluyor. Sevdiklerinden uzakta, yabancı bir hayatı yaşıyor oluşu hep bu yüzden. Herkesin ve her şeyin uzağında bu köhne evde kaçınıcı yılını geçiriyor? SEN BİL...

Az evvel donuk bir resim gibi aynada asılı kalan gözleri kararıyor. Renkler, şiiirdeki atlılar gibi kaçarak uzaklaşıyor. Dünyanın kaç bucak olduğunu, insanın âciz bir mahluk olduğunu, kimsesizliğin zor zanaat olduğunu tecrübe ediyor. Pat...

Düşüş... Yükselme... Erişme...

Kahverengi bir kapının önünde bekliyor. Etraf çoluk çocuk, zengin, yoksul, âlim, zalim, zabıt, kral kaynıyor. Burada yüzlerce insan ve sesin arasında ne yapıyor? Siyah örtüsünün içinde bir tüy gibi hafif buluyor kendini. Yalnızca elindeki anahtarın ağırlığını hissediyor. Çoğunlukla yeşil, turuncu, soluk sarı ve mavi kapıların arasında dolaşmaya başlıyor. Kimsenin kimseyi görmediği ama bir olduğu yerde bulunuyor. Burası neresi diyor kendi kendine. Bilinmezler ülkesi... Nereden nereye. Dik bir yokuş görüyor. Hafiflik hissi ve içinde kıpırdaşan birkaç küçük hareket onu itekliyor. Yokuşun başından sonuna kadar bir güvercin gibi seke seke ilerliyor. Güvercin gerdanlığı... İbn Hazm'ın anlattığı aşkın bir parçasına bile rastlamadı bunca yıl. Aşk güvercinlerle, bülbüllerle, güllerle adını meşru kılmamış mıydı? Nasipti, vakitti, vuslattı, gurbetti...

Yorulduğu yokuşta nefes izlerini görüyor. Rüya ülkesinin kanatsız meleği. Yüz ölçümü küçüldükçe rüya ülkesi genişlemiyor muydu insanın? Karşıda bir kapının üzerinde adı yazıyor. Kimsecikler yok. Az önceki sesler ve insanlar soyutlanmış gibi, varlık bulmadan buralardan ayrılıyorlar. Aşağıya bakıyor. Bütün yokuşların bu kapının önünde birleştiğini görüyor. Elindeki anahtarın ağırlığını hâlâ hissediyor. Tek bir anahtar, tek bir kilit, tek bir kapı. Çokluktan sıyrılıp tekliği buluşun huzuru. Kapının önünde duruyor. İçeride ne bir ses ne bir nefes. Tüketilmiş nefeslerin ve beklemeyi öğrenmiş kişilerin kapısı olsa gerek diyor içinden. (İçinden geçeni o bilmez mi?) Ne yapmalı? Bu hâlde, bu yürekle, hem de bu sessizlikle... Adım atmak gerek diyor içindeki o mazlum ses. Yıllarca herkesten sakladığı o müşterek ses. Adım atıyor. Kapının kilidine eğiliyor. Uzun parmakları arasında tuttuğu anahtarı, daha hiçbir namahremine eline değmeyen elini bir ateş çemberinden çekip almış gibi aceleyle kilide yöneltiliyor. Anahtar ile kilit birbirine uyuyor. Bir gıcırtı, bir buluş, bir kavuşma. Kapı, anahtar ile kilidin önünde kendisini taze bir gül gibi açıyor. Yavaş yavaş tahta kapının geriye çekildiğini görüyor. Koyu yeşil renkli kapının üzerinde birkaç iz gözüne ilişiyor. Daha evvel hiç görmediği bu evren, bu kapı ve bu kilit nasıl oluyor da anlamlı bir dil gibi birbirlerini tamamlıyor. Kapının yıpranmamış tek noktasında bir el boşluğu. Elini oraya yerleştiriyor. Kapı açılmaya devam ediyor. Zaman mefhumunun belirginliğini yitirdiği bu yerde hareketleri bazen donuyor, bazen de su gibi akıyor. Elini yerleştirdiği oyuk birden ışıltı doluyor. Kapı tamamen açılıyor. İçeriden kuş sesleri ve ırmağın çağlıtı duyuluyor. Tertemiz bir gök ayakları altına seriliyor. Yürümüyor âdeta uçuyor.

Tam o sırada gerçek düşüş...

Yüzüne serpilken bir bardak su ile yattığı yerde gözlerini açıyor. Suratı ıslak, gözleri yabani. Hayret ve heyecanla kalkıp inen göğsü üzerinde o naif el. Ayakkabıları ayağında. Vücudunun her yerinde tarifi mümkün olmayan

bir ağırlık. Ruhunun bedeni içerisinde kaybolan dolanışı. Baş örtüsünün önu ıslak. Şefkatli bir el onu koltuk altlarından kavrayarak kaldırıyor, iskemleye oturtuyor. Bahçedeki tüm sesler beynine hücum ediyor. O anda komşu kadın balkondaymış. “Yavrum kapıyı kilitliyordun, o sırada yere düştün. Görünce hemen koşup geldim. Çok yoruyorsun kendini. Hem derdin ne hiç anlatmıyorsun. Şimdi iyi misin? Doktora gidelim mi?” diyor.

Derin nefeslerinin ardı kesiliyor. Usulca teneffüs ediyorsun havayı. Komşu kadının gözlerinin ta içine bakıyorsun. Tebessüm ediyorsun. Beklediğinin gelmediğini, sevdiğinin sevmediğini, yakalamaya çalıştığının sürekli kaçtığını anlatmıyorsun. İyiyim diyorsun. Daha iyi. Doktora gerek yok. Düştüm diyemiyorsun, koptum. Çözdüm diyemiyorsun, buldum. Bu kadına neyi nasıl anlatacağım derdini bir yana bırakıp kendine geliyorsun. Evet tam anlamıyla bu, kendine geliyorsun. Az evvel yaşadığın onca şeyi bu dünyanın ortasına düşmekle kaybediyorsun. Her karanlığın siyah olmadığını, her yüreğin dikenli bir bahçe olmadığını görüyorsun.

Doğruluyor. Yerdeki anahtarı avucuna alıyor. Tekrar çeviriyor kilidi. Açılan kapı arzu ettiği değil. Ama yetinmek gerek. Tekkeye bugün gitmeyecek. Komşu teyzeyi eve davet ediyor. Duvardaki fotoğrafta beş yaşındasın. Annen ve baban elinden tutmuşlar. Kadın sana acıyor. İçinden “yaşı da geçiyor, böyle yaşanmaz ki, en azından evlense, çocuk çocuğa karışsa, kimsesi yok!” diyor. Hissediyor. Ocağa çay suyunu koymaya gidiyor. Çayın suyu kaynıyor, içinde bir hayat kaynıyor, komşu kadın kanepenin üzerinde dizlerini ovuyor, ellerini birbirine vurarak bir şeyler anlatıyor, gözleri onun gözlerinde manasız, içinde oranın izi. Gerçek bir düşünüş yaşanıyor...

YUNUS EMRE ÖZSARAY

KAMYONLAR NE TAŞIR UZAKLARA

“Bir an önce gelmelisin dedi bana. Kimse bunu inkâr edemez. Hayır, size böyle bir şeyi ispatlamak zorunda olduğumu sanmıyorum efendim. O beni çağırdı ve ben de onun bu çağrısına uyup yola çıktım. Hayır efendim, ilaçlarımı düzenli kullanırım. Alkol de içmem. Aman efendim, böyle bir çağrının olamayacağını da nereden çıkarıyorsunuz. Yok, hayır size saygısızlık etmek değil kastım, sadece olan biteni anlamaya çalışıyorum. O beni aradı ve ben de geldim her şey bundan ibaret. Hayır efendim, eşkıya falan değilim. Sadece sevdiğimi alıp gitmek istedim. Nereden çıkarıyorsunuz, bu elimdeki kartın sahibinin suç ortağım olduğunu? Hem ortada suç olabilecek ne var ki? Benim onu sevmem mi suç? Bu neden suç olsun ki? Peki efendim, tamam kızmayın, siz nasıl isterseniz, tamam her şeyi anlatacağım, sakın olun, sakın olun.”

O telefon gelince elim ayağıma dolaştı. Böyle bir şeye ilk başta ben de anlam veremedim. Yıllar önceydi. Terk edip gitmişim. Aldatılmışım o gün. Hayır, o değildi beni aldatan, onun sevilmeye layık bir insan olmadığını söyleyen arkadaşlarımdı. Nasıl olmuşsa bir şekilde onların bu sözlerine kanmışım. Bırakmışım onu orada tek başına. Neymiş efendim, geleneksel bir ailenin kızıymış. Ah, benim o aldatici arkadaşlarım, kafanıza taş düşsün sizin. Sizin yüzünüzden terk ettim onu. Neyse efendim. O telefon gelince bir şeyler oldu bana demiştim. Bilmiyorum boş bulunduğum bir zaman mıydı? Beni yanına çağırdığını duyar gibi oldum. Hayır, yanlış söyledim duyar gibi oldum değil, duydum. Hayır efendim ilaçlarımı almışım o gün, halüsinasyon değil, eminim aradığına. Hemen işyerinden çıktım, otomobile bindim. Yola çıktım.

Gidiyordum. Ona doğru gidiyordum. *Evet efendim, kabul ediyorum yaptığım ahmaklıktı, elimde bir adres yoktu. Ama bir şekilde yolun beni ona götürceğine kendimi ikna etmişim.* Bilmiyorum kaç saat direksiyon salladığımı. Yorulduğumu hissettim. Saate baktım, neredeyse sabah olacaktı. Artık dayanamayacak hâle gelmişim. Gözlerim kapanıyordu. Uzaktan belli belirsiz ışıklarıyla, bir istasyon görünüyordu. Yavaşladım. Eski, köhnemiş, üçüncü sınıf benzin satılan bir istasyondur burası. Genç bir adam vardı kasada. Zayıftı, bitkindi, yorgundu. Ayağa kalkmaya bile mecali kalmamıştı. İçeri girdim. Arabesk bir müzik çalıyordu. Müziğin sesini kıstı. “Çayın var mı?” diye sordum. Konuşmadı, sadece başını salladı. Biraz sonra çayı getirdi. Suratıma tuhaf tuhaf bakıp gitti. Neden buraya geldiğimi anlamaya çalışıyordu. Ahmak şey, hem benzinlikte gece boyunca birisi uğrasın diye bekleyeceksin hem de gelen kişiye neden geldi

acaba diye bakacaksın. Anlaşılır şey değil. Galiba gelmemem gereken bir yer-deydim ya da gelmemem gereken bir saatte.

Avuçlarımla bardağı sıkıyor, yan gözle adama bakıyordum. Adam benim bir katil olduğumu düşünmüş olabilirdi, belki biraz sonra kasayı boşaltacak, adamın ellerini bağlayıp tek kurşunla işini bitirecektim. *“Hayır efendim, ne münasebet böyle bir şey aklından bile geçmedi, onun düşüncelerini okumaya çalışıyordum. Bunda şaşılacak bir şey yok. Asıl şaşılması gereken işyerine gelen müşteriye neden geldin der gibi bakan adamdır.”* Bu adam gizliden gizliye beni izliyordu. O ara uzun farlarını yakmış, bir hayvanı (Hangi hayvanı?) avlamak istemiş gibi bir kamyon girdi istasyona. Bir süre farlar açık kaldı. Hiçbir şey göremiyordum. Bilmiyorum farlar kapandı mı ama gözlerimin önünde adeta tozlar uçuşuyordu. Her yer önce bembeyaz bir aydınlık sonra tuhaf bir renge büründü. Kamyonun sesi de kesilmişti. Ellerimle gözümü ovuşturuyordum. Biraz sonra kafamı kaldırdığımda tam karşımda duruyordu. Ürkümüştüm ondan. Selam verdi, dilim titriyordu. Ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Gülümsedi. Sonra sessizce içeri geçti. Dışarıya bakıyordum. Gözlerim kamyonu arıyordu, karanlığın içerisine gömülüp gitmişti ya da ben görememiştım, kim bilir belki de gördüklerim hayalden ibaretti.

Gelen, ihtiyar, heybetli bir adamdı. Yaşının aksine çok kuvvetli görünüyordu. İçeri girdi. Selam verip bir masaya oturdu. Biraz önce ben geldiğimde gözlerini açmakta bile zorlanan çocuk, birden çakı gibi olmuştu. Adam, tek kelime etmeden kasadaki gencin tam karşısındaki masaya oturdu. Kasadaki genç çocuk ihtiyarın yanına yaklaştı, ardından gülümseyerek yanından ayrıldı. Buranın müdavimlerinden olsa gerek diye düşünmüştüm. Adam çorbasını içtikten sonra yerinden kalktı. Vakit ne kadar var evlat dedi. Saati baktım. Neyin vakti diye sordum, tebessüm etti. Yola çıkma vakti gelmedi mi hâlâ diye sordu.

Çayından bir yudum aldı. Yorgun görünüyorsun dedi. Çok mu yol aldın diye sordu? Hayır dedim, fazla sayılmaz. Yol almış olsaydın yorulmazdın, dedi. Söylediklerini anlamaya çalışıyordum. “Yolculuk nereye?” diye sordu “Bilmiyorum.” dedim. Bilmediğin bir yere mi gidiyorsun yani dedi tebessüm ederek. Bilmiyorum diyebildim yine. İhtiyar adam galiba konuşmak istemiyorsun dedi. Bilmediğin bir yere gitmek... Evet, ben de bu yaşma geldim hâlâ yollardayım. Yıllardır gidiyorum... *“Bu kamyonlar ne taşırlar, hiç merak ettin mi?”* diye sordu. Tuhaf bir soruydu, bir kamyonun ne taşıdığını kim, neden merak etsindi ki! İşte bu benim kartım, bir gün bu sorunun cevabını bulursan beni ara dedi. Anlamamıştım. Kartı aldım cebime koydum. Biraz sonra yerinden kalktı. Geldiği gibi uzaklaştı. Ardından bakakaldım.

* * *

Bir klakson sesi ürküttü. Uykudan uyanmışçasına irkildi, çevresine bakındı. Tam karşısında bir kamyon yükünü boşaltıyordu. Âdeta üzerine indiriyordu bütün molozu, ortalığı bir toz bulutu kapladı. Gözlerine dolmuştu tozlar. Her yeri kaplayan, uçuşan, mekânların yıkılıp bir kum saatinin zerrecikleri gibi dağılma-

sından sonra geriye kalan tozlar. O tozların arasından etrafı görmeye çalışıyor, gözlerini kısıyor. Yerinden kalkıyor. Ne çok yol yürümüş, ne zirveleri aşmış, bacakları onu taşıyamaz olmuş da sanki çöküp kalmış. Oysa saatlerdir aynı yerde beklemiyor muydu? Cesaretini toplamaya çalışıyor. Birkaç adım atacak gibi oldu. Çevresine baktı. Her yer toz duman içinde. *“Her şey o kadar değişmiş ki. Şimdi onun yanına gitmek, o sokaktan geçmek, ya görürse, ya beni tanırsa. Nasıl yüzüne bakacağım bunca yıl sonra. Hele bir de karşıma geçip nerelerdeydin derse ne cevap vereceğim. Sanmam canım öyle bir şey diyeceğini? Hem neden karşıma çıksın da böyle bir şey söylesin. Ama karşıma çıkması umuduyla gitmiyor muyum o sokağa? Zaten onun için gelmedim mi buraya? Uzunca süredir bu günü beklemiyor muydum? Bekliyordum beklemesine ama onun karşıma çıkma ihtimali sadece bir hayalden ibaretti. Şimdi ise her şey o kadar gerçek ki... Gerçi tanımaz beni? Tanımazsa bu daha kötü değil mi? Ya hakikaten tanımazsa... Ya tanı... Başka şeyler, başka hisler, Buraya ona olan... Sadece vefa. Niye... Ya görürse. Ona kavuş... Şehir... Ben... Burasım hatırlıyor gibi... Güzelidir.”*

Düşünceleri iyiden iyiye karmaşıklaşmıştı, adımlarını daha hızlı atmaya başladı. Her şey iç içe girmiş. Bir kez adım atmıştı artık. Buradan sonra geri dönüşü hesaplamak hiç de akıllıca olmasa gerek diye bir düşünce belirdi o an aklında. Şimdi oraya gitmeye cesaret edemiyordu. Onun oturduğu mahalleye, uzun süre kapısında beklediği, perdenin bir kez olsun gece karanlığında aralanıp onun yüzünü görme ihtimaline kendini adadığı sokaklara. İçi içini yiyordu. Orada onu görebilmeyi değilse bir iz, bir işaret belki... Belki onun ardından kendinde kalan hayalini canlandırmayı. Sonra o parçaları toplayıp kendini bütünlemeyi. Böyle oluyordu işte. Şimdi neden bu hesabın peşine düştüğünün ayırdına varacak durumda değildi. Ne olursa olsun gitmeliydi. Ucunda kendini kaybetmek olsa da. O hiç istemediği kuyuya tekrar düşecek olsa da gitmeliydi. O izin peşine düşmeli, hiç değilse ona karşı vefa borcunu ödemeliydi. Az değil diye aklından geçirdi. Acaba hâlâ aynı yerde midir? Acaba onu gördüğüm sokakta hâlâ beni bekliyor mudur? Sanki dün terk etmiş gibi oldu bu sokakları. Terledi yaklaştıkça. Bir bilimkurgu filminin içindeymişçesine her attığı adımda yıkılıyor şehir, gürültüyle, tozu dumana katarak. Tozlar yeri ve göğü kaplıyor. Göz gözü görmez oluyor. Sonra bir rüzgâr tozları oradan oraya savuruyor ve ardından alevler... Sağa sola kaçışıyor insanlar. Alevler içinden, itfaiyelerin siren sesleri. Sesler şehri inletiyor. Kent âdeta eski haline dönmeye başladı. Yeniden aynı duyguları yaşıyordu.

Genç bir adam koşuyor sokaklarda. Ardından bağırışmalar, tehditler, sloganlar geliyor. Adam koşuyor nefes nefese. Sığınacak bir yer arıyor, koşuyor her şey birbirine karışmış. Kentte savaş. Yakalayın vurun diyorlar. Genç nefes nefese kalmış koşuyor. Son bir hamleyle bahçe duvarından içeri atlıyor. Duvarın ardına sınıyor. Duyuyor ayak seslerini. Duyuyor geliyorlar. Yanı başında. Nefeslerini hissediyor. Bir çocuk izliyor genci girdiği bahçedeki evin penceresinden. Ürkek.

Sesler çoğalıyor. Buraya girdi diyorlar. Koşarak geliyorlar, çoğalıyorlar. İçeri giriyorlar. Çocuk ürkmüş pencerede. Evdekiler korkuyorlar. Evin adamı –evin adamıdır, işten gelmiştir, yorgundur– bağışmalara uyanıyor. Uyku sersemi kalıyor yataktan. Uzaklardan bir bekçi düdüğü duyuluyor. Adam olan biteni anlamaya çalışıyor. Pencereye yaklaşıyor. Evdekiler korkmuş bir köşeye sinmişler. Bakıyor pencereden. Bahçenin içi birden kalabalıklaşıyor. Küçük çocuk ağlıyor. Anlayamadığı bir korkuyla ağlıyor. Adam ayakkabılarını bile giymeden çıkıyor evden. Koşuyor. On kişi varlar. Aralarına almışlar, tekmeliyorlar bahçeye giren genci. Adam hepsini tanıyor. Vuranları da tanıyor, dayak yiyeni de tanıyor. Daha birkaç ay öncesine kadar mahallenin tozlu sokaklarında top koşturmaz mıydı bunlar. Şimdi hangi oyunun içine düşmüşler de birbirlerini düşman bellemişler. Koşuyor adam kavganın ortasına doğru. Evde bir telaş, karısının kalbi yerinden çıkacak gibi. Çocuklar köşeye sinmişler, küçük çocuk avazı çıktıkça ağlıyor. Kendilerini kaybetmiş gibi tekmeliyorlar genci. Adam karışıyor kavganın orta yerine. İçlerinden birini savurup fırlatıyor köşeye. Amca sen karışma, gözünü seveyim karışma... Yapmayın diyor. Yapmayın. Bir küfür patlatıyor, içlerinden en eke bildiğine? Amca sen öte dur diyor. Ulan babanız üç kuruş peşinde koşsun, siz burada sağcılık solculuk oynayın, pezevenkler diyor, bir küfür daha patlatıyor. Bırakıyorlar, ortalarına aldıkları genci. Kaçıyorlar... Kaçıyorlar, sloganlar atarak. Genç yerde kıvranıyor, yüzü gözü kan içinde. Sesler geliyor dışarıdan. Yerdeki genç, anacığım, diyor boğuk bir sesle. Onlar yakacağız, diyorlar, bir tane ev kalmayacak. Ellerinde benzin dolu bidonlar. Adam koşuyor kalabalığın olduğu tarafa doğru. Karısı ardından çıkıyor, bağıyor. Çocukları kadının bacaklarına sarılmış, ağlıyorlar. Daha birkaç adım atmışken alevler kaplıyor komşusunun evini. Sesler geliyor feryatlar, bağışlar sloganlar, vurun diyor içlerinden birisi. Adam koşuyor, ev alevler içerisinde. Yapmayın diyor. Bağıyor. Dinleyen yok. Kalabalık yüzlerini kapamış. Koşuyorlar. Toz duman içinde kalıyor sokaklar...

Yürüyor tozların arasında. Terliyor. Yorgunluktan sıcaktan değil, onunla karşılaşacak olmanın verdiği heyecan terletiyor. Tozlar suratına yapıyor. Sadece bir sokak kalmış dönülmesi gereken, kalbi yerinden çıkacak gibi atıyor. Buraya gelmekle doğru mu etti acaba. Hayır, buraya kendi isteğiyle gelmedi ki. Böyle bir irade ortaya koyduğunu hatırlamıyor. O sokaktan da döndü. Âdeta dev bir bomba patladı o dönüşle. Sokak boyunca uzanan sırt sırta vermiş, küçük iki katlı evler görünmeye başlıyor. Nefes nefese kalmış. Kaldırırma oturuyor. Bir kamyon geçiyor sokaktan gürültüyle... Ardından bakıyor. Elinde bir kart... Bakıyor, arayıp aramamakda kararsız. Biraz sonra çeviriyor numarayı. Kamyonlar, sevenlerin yükünü taşımış yollarda diyor, kapıyor telefonu cevap bile beklemeden. Bekliyor, şimdi sevgilisinin gelmesini... Üstü başı toz toprak içinde... Bir kamyon yükünü boşaltmış yola çıkmak için hazırlanıyor...

FAHRİ AYHAN

İNAT DUVARI

“Ah! Aza Hasan ah!... Bu inadından vazgeçsen ne olurdu sanki?”

* * *

Başköşedeki yatağı öylece serili dedemin. Gözleri boşlukta, maziye tekrar tekrar aralar gibi; o anda bulduğu bir hatırasını yeniden yaşıyor gibi...

Kitaplarımı öylece yığıyorum. İki halı aralığına bir ibrik suyu döküp iskemleye oturuyorum. Duvarlarda yer yer çatlaklar...

Yıllara direnmeye çalışan pencere yuvasından düştü düşecek. Her ayrınıtıda yaşanmışlığın izi... Çocukluk izlerimin capcanlı durduğu bu yerleri ihmal ettiğime hayıflanıyorum her seferinde.

Biraz daha bekle diyor, içimden bir ses.

Birazdan gün devrilecek, ihtiyar amcalar bir bir içeriye dökülecek, hikâyeler ardı ardına akmaya başlayacak...

* * *

Zamanın uzun koridorlarını arşınlayarak bu günlere gelen dedem Said'i izliyordum. Işığı sönmüş gözlerini tavan boşluğuna dikmiş, öylece bakıyor. Hatıra heybesinden hangisini çıkarıp yaşıyordur şimdi? Tavanda hezene bağlı pervane durmadan dönüyor, döndükçe yerdeki ıslak toprağın kokusunu etrafa yayıyor.

Uzun Tarık kapıdan ünlüyor:

“H Sait, H Sait kalk hele!... Uyuma vakti mi yav!”

“ ”

Dedem gözlerini kaybettikten sonra yirmi yıldır evin bu odasında yaşıyordu. Gönlünün dilberi, evlatlarının annesi bu dünyadan göçüp gidince kanadı kırık kuş misali öylece kalmıştı. Çocukları her ihtiyacını gideriyordu. Ömür dantelâsı bu diyarda örülmüş durmuştu. Şu dostlarım yok mu, şu dostlarım! Dünyam onlarla feraha kavuşuyor, diyordu. Ben de her fırsatta yanlarına gelir, çay suyunu koyar, iki halı aralığına bir ibrik suyu dökerdim. Öylece dinlerdim. Oğlum git, akranlarınla oyna, diyorlardı. Fakat ben kalmayı tercih ediyordum. Aza Hasan'ın büyükçe briket fabrikası vardı. Oraya gitmeden önce dedem Said'e uğradı.

Sonra uzun Tarık, sonra Köse Hüsnü...

Kimse saatini aşırıtmazdı. Bir araya geldiler mi sohbet demini almaya başlamış demektir. Geçenlerde Uzun Tarık nerdeyse kalkıp çıkacaktı yine. Aza Hasan, sen cimrinin tekisin, hem yengem seni kovdu galiba, baksana temiz bir elbise bile vermemişler sana, diyordu. Uzun Tarık başındaki poşuyu düzeltiyor, ince bıyığıyla oynuyor, karşı koymaya çalışıyordu.

Olmuyordu, yapamıyordu.

Aza Hasan'a karşı koymayı beceremiyordu bir türlü.

Dedemlerin evinde sayısız hikâyelere tanık oluyordum. Tavandaki pervane dönüyordu hızla. Çay bardaklarındaki kaşık şingirtıları eksik olmuyordu. Uzun Tarık yine saldıranların hedefindeydi:

“Ula Tarık bu dünya malını nereye götürecen? Az ye! Az ye!... O kadar bağdan üzüm kaldırdın da bir salkımını gören olmadı... Gözüne mi sokacan dünya malını?”

Uzun Tarık söylenerek kalktı. Dolu çay bardağı öylece duruyordu hâlâ. Dedem ardından üledi:

“Gel gel, nereye gidiyorsun hemen öyle? Aza Hasan bir gün de bu adamı kızdırmasan yahu.”

* * *

Son yaşananlar Aza Hasan'ı fena hâlde sarsmıştı. Oğlu Mustafa bir kız kaçırmıştı. Hem de babasının sevmediği bir aileden. Aracıların biri geliyor diğeri gidiyordu. İki aile de bu durumdan memnun değildi. Bir gece karşı tarafın ailesi silahlarla mahalleyi bastı. Kızımızı istiyoruz diyorlardı tehditkâr bakışlarla. Nereye gittikleri belli olmayan gençler memnun olmalıydı hâllerinden. Uzun zaman ortalıkta görünmediler. Aza Hasan da dedemlere uğramaz olmuştu. Kararı kesindi, oğlunu bir kalemde silecekti. Mustafa babasını tanıyordu, en çok da bundan çekiniyordu zaten. Yalnızdı. Sert rüzgârlara maruz kalmış bir serçe gibi hissediyordu kendini. Mustafa, bir başına hayata direnecek “kalbinin” sesiyle çıktığı bu yolda kaderine razı olacaktı.

Uzun Tarık'a gün doğmuştu o sıralar: “Hep o aileyle dalga geçerdin ya pala bıyıklı Hasan. Büyük lokma ye ama büyük konuşma demişler... Eee Aza Efendi, felek bu!” dedikçe Aza Hasan sinir küpüne dönüyordu.

İkisi her seferinde oklarını birbirlerine doğru yöneltmiş durmuşlardı. Laflarını esirgemezlerdi. Fakat alınganlıkları da kısa sürerdi. Biri küsecek olsa bir şekilde bir araya getiriliyorlardı.

Dava açan karşı taraf epeyce para talep ediyordu. Aracıların gayretiyle mesele çözülmüştü sonunda. Aza Hasan epeyce borçlanmış, yüzüne tebessüm konmaz olmuştu.

Kaya gibi inadı geçit vermiyordu. Oğlunun yüzüne bakmayacaktı.

Çaresizce briket fabrikasını da sattılar. Fakat kısa zaman sonra açıklarını kapatıp nefeslenmişlerdi. Aza Hasan burnundan soluyordu. Bizi böyle bir ailenin ağına düşürdü, itibarımızı iki paralık etti, deyip duruyordu. Oğlu da bir doktorun yanında çalışmaya başlamıştı. Bir odalı evlerinde dudak kıvrımlarında eksik olmayan sahici bir mutluluk yaşıyordu. Köşe bucak babasından saklanıyordu. Bunun dışında elinden bir şey gelmiyordu. Yaşananları zamana bırakacak, her şeyin normale döneceği günleri bekleyecekti. Ahali üsteliyor, Aza Hasan yapma, oldu bir kere deseler de ikna edemiyorlardı.

Uzun Tarık üstüne geldikçe geliyordu:

“Sendeki bu inat kapımıza kafasıyla vuran kör keçinin inadından daha koyu” diyordu. Aza Hasan bütün gücünü toplayıp ona patlayacakken sus pus oluyordu birden. Yanında girecek delik bulamayan Uzun Tarık bülbül gibi şakıyordu şimdi.

Boğazından tutan bir el Aza Hasan’ın konuşmasına engel oluyordu sanki.

İki yıl böyle geçti. Mustafa kıt kanaat yaşamında her şeyin normale döneceği günleri bekliyordu. Bir evlatları olunca dünyalar onların olmuştu. Yaşadıklarından dolayı yorgun düşmüştü bir taraftan. Kendisi de bir babaydı artık. İçindeki uslanmaz çocuğa bir türlü söz geçiremiyordu. Aza Hasan’ın kilo aldığını, yürümekte zorlandığını hep uzaklardan izler olmuştu. Canından bir parça biri her gün kapısının önünden geçiyordu. “Babam” dediği insanın evinin adresini dahi bilmemesi ruhuna büyük bir azap veriyordu.

Tek isteği vardı: Bundan sonra her şeyin üstüne bir çizgi çekmek, sıcak bir yürekle babasının eline sarılmak, öpmek...

Mustafa’nın çocuğu olunca hayatları bir başka mecrada akmaya başlamıştı. Her an için koklayacakları bir çiçeğe sahiplerdi artık. Dünyalarına yeni bir anlam katılmıştı. Bir fidan gibi çocuğunun gelişimini izlemek, onunla sevinmek bir başkaydı. Biricik oğlu hayatın farkına varmaya başladığı yaşı gelmişti artık. Baba: “Ben dedemi göremeyecek miyim?” demeye diyordu. Bu türden sorularının ardı arkası kesilmiyordu artık. Mustafa dayanamayacak duruma gelmişti. Yıllarca babasının yumuşayacağı günü beklemiş durmuştu. Bütün cesaretini toplayıp bu hafta sonu gidelim, dedi. O gün içindeki tuhaf duygularla mahalledeki evlerine doğru yürümeye başladılar. Hayatında yamamaya çalıştığı yırtıkları eskiden bir ise şimdi de ona katlanmıştı. Çocuğuna izah edemedikleri, eşiyle her konuştuğunda atladıkları, görmezden geldikleri mevzular...

Bu soğuk gerçekler kalbinde “taze yara” olarak duruyordu. Oğlunu alıp gidiyordu şimdi. Evin büyük kapısından geçtikten sonra babasının odasına yöneldi. Oğlunu içeriye doğru iteleyip kendisi dışarıda kaldı. Aza Hasan torunun gözlerine bakınca öylece kaldı. Çocuğu izledi bir süre. Sonra yanına çağırırdı. Mustafa’nın küçüklüğü gözünün önüne gelmişti. Onu kucığına aldı bir süre. Oğlumun gözleri, dedi içinden. Torununu severken baban nerede, demek istedi bir an için. Katmerleşen, yıllanan gururu buna izin vermiyordu bir türlü. Müşfik bakışlarına yaşananların gölgesi bir perde gibi iniveriyordu.

Onca borç... El âleme rezil... Şerefimizi...

Bir yığın cümleler, bölük pörçük acı hatıralar... Özlemine, şefkatini gün yüzüyle bir türlü buluşturamıyordu Aza Hasan. Torunu hep hayal ettiği dedesinin kucığında mutluydu. Mustafa dışarıda, gözleri Aza Hasan’ın olduğu odadaydı. Bütün cesaretini toplayıp babasına gitmeyi istiyordu. Fakat içinde katmerleşmiş korkuyu bir türlü aşamıyordu. Kapıda öylece durmuş, içeriye

adımını atamıyordu. Babasının düşüncelerini hissetmişti sanki. Aza Hasan'ın eşi çok üstelemişti:

“Artık yeter, yıllar geçti aradan. Torunlarımız oldu Hasan.”

Fakat dinletemiyordu. Aza Hasan'ın önünde duran, basiretini bağlayan inat duvarını kimse yıkamıyordu.

O anda Uzun Tarık kapıda belirdi. Manzarayı anlamıştı hemen. Mustafa'nın kolundan tutup içeriye doğru sürükledi. Sen gel bakayım buraya, dedi. Yıllar sonra babasının karşısında öylece duruyordu şimdi. Uzun Tarık üstelemeye devam ediyordu.

“Aza Hasan çok uzattın sen ha! Mustafa sen onu boş ver, amcamı dinle”

Torun dedesinin kucağında bekliyordu hâlâ. Mustafa babasının elini öptü. Ses çıkmıyordu Aza'dan. İkisi de konuşmuyordu. Mustafa'nın içinden sıcacık şeyler akmaya başlamıştı. Yıllardır özlemine çektiği duyguları yaşıyordu. Aza Hasan'ın irileşen, cam gibi parlayan gözleri anlamsızca boşluğa bakıyordu.

Mustafa bir nebze de olsa nefes almıştı. Babasının elini öpmüştü ya bu ona yetiyordu. Hayat bir şekilde devam ediyordu nasılsa. Bu bile yeter diyordu içinden.

Tek odalı evleri tarihî İpek yoluna bakıyordu. Her gün erkenden kalkıp muayenehaneye gitmeliydi. Etraf süpürülecek, hastalara numara verilecek, aletler hazırlanacak... Trafiği yoğun bu caddede korna sesleri eksik olmuyordu. Mustafa mahmur gözlerle karşıya geçmeye çalışıyordu. Uykusunu alamayan tır şoförü ilçeye girdiğinin farkında değildi. Cadde ortasında sağa sola direksiyonu kırıyor bir türlü toparlayamıyordu. Aracı kurtarayım derken karşı tarafa adımlar kalmış Mustafa'nın üzerine kırdı. Mustafa can havliyle yekinese de son adımını atamamıştı. Cadde kızıla boyanmıştı. Gencecik umutları oracıkta sönüvermişti. Haberi alan eşi olduğu yerde öylece yığıldı. Aza Hasan evinin genişçe odasında oturmuş pencereden dışarıya bakıyordu. Kara haber tez yayılmıştı. Nasıl tepki vereceği kestirilemiyordu. Göz bebekleri şişti şişti... Buna nasıl inanacaktı? Bir nida yükseldi tavanı basık odadan:

“Mustafa'm... Oğlum...”

O anda kendini dışarıya attı. Ne yaptığının farkında değildi. Evlerinin hemen aşağısında kül, çöp ve toprakla tümsekleşmiş yere yöneldi. Tam ortasında oturup onca küllü elleriyle alıp başından aşağıya dökmeye başladı. Döktü döktü döktü... Yüzü kapkara kesilmişti.

Yakarışını duyanlar, onu teskin etmek için koşuşturuyordu. Evlat acısının en koyusunu yaşıyordu. Bu günden sonra hayatının nabızı bir başka şekilde akmaya başlayacaktı. Kimselerle konuşmaz olmuştu Aza Hasan. Olduğu yerde eriyordu günden güne. Çukuruna kaçmış gözleri boşluğa bakıyor, bakıyordu. Artık gün aşırı dedemin elinden tutup Aza Hasan'ın evine gidiyorduk. Her seferinde köşeye sıkıştırdığı Uzun Tarık da ayrılmıyordu yanından. Biraz olsun nefeslensin, acısını unutsun istiyorduk. Olduğu ortamı şenlendiren, herkesin laf

atmaya cesaret edemediği Aza bir başka hâlete bürünmüştü. Yıllarca yanına yaklaştırmadığı, doyasıya koklayamadığı, oğlu çekip gitmişti bu diyardan. Bir çocuğun kırık oyuncakına hüznün ve anlamsızca baktığı gibi dünyaya bakıyordu artık. Oyun bitmişti. Oğluyla ilgili bir şeyleri yeniden düzeltme imkânı elinden çıkmıştı bir kere. Bu da içine düştüğü boşluğu iyice büyütüyordu. Artık torunuyla teskin olmaya çalışacaktı. Onu koklayıp sevdikçe Mustafa'nın ruhunun serinlik bulacağını düşünüyordu. Böylece her seferinde inadinın duvarına toslayan evlat sevgisini torunuyla gidermeye çalışacaktı.

* * *

Yıllar bir çocuğunun bir araya getiremediği yapboz.... Daima eksik, daima boşluk. Çocukluğuma tanıklık eden diyarları terk edeli seneler olmuş. Sıla hasretiyle bir dünya kurma çabam yıllarımı almış. Hikâyesiyle sarmalandığım bir hayatın içinde olmak istiyorum her seferinde.

Bir bayram arifesi... Yıllar önce okumak için çıkıp bir daha geri gelmediğim bu diyarları görmek için yollara düşüyorum. Dedemlerin evine giriyorum heyecanla. Hatıraların canlı sıcaklığı ile aradan geçen uzun yılların soğukluğunu bir arada yaşıyorum. Duvarlarda yer yer çatlaklar... İçerde durdukça nefesimi açan toprağın kokusu daha da artıyor. Hezenler bel vermiş iyice. Pervanenin kanatlarındaki beyazlık yer yer kızıla dönüşmüş, paslanmış. Dedemin yatağı başköşede, dinlemeyi tercih ediyor. Aza Hasan taramalı tüfek gibi, namlunun ucu Uzun Tarık'a dönük.

Bir şeyler not edip dışarıya çıkıyorum. İnsanlar mahalleden aşağıya dökülüyor. Hüsnü Amca'nın elini öpüyorum ilkin. Zorlukla ilerliyor. Ölüler ile diriler bir oluyor bu günlerde. İsimsiz olanları var aralarında Hüsnü Amca hepsini tanıyor. Birden şaşırveriyorum:

“Öyle mi Hüsnü amca?... Yaa!.. Demek, Aza Hasan ile oğlu Mustafa'nın mezarı da yan yanaymış. Üstelik dedeme de çok yakınlar.”

ÇEVİRİ ÖYKÜLER

MAHMÛD DEVLETÂBÂDÎ*

FARSÇADAN ÇEVİREN: SERPİL YILDIRIM

AYNA

Sokakta yürüyen adamın, on üç yıl geçmesine rağmen neden aynada kendi yüzüne bakmadığını hatırlamak için hiçbir özel çabası olmamıştı. Zaten zerre tebessüm etmeden geçirdiği bu süreyi hatırlamasını gerektirecek ortada makul bir neden de görmüyordu. Nüfus cüzdanının kaybolmuş olabileceği ihtimalini hiç aklına getirmemişti. Şayet radyo, vatandaşlar gelip nüfus cüzdanlarını yenilesinler diye ilan etmeseydi bu ihtimal hiç aklına bile gelmeyecekti. Bu ilandan sonra adam, nüfus cüzdanını aramaya koyuldu; fakat onu kaybetmiş olduğunu çok zaman sonra fark etti. Ama neden cüzdanının kaybolmasının üzerinden on üç yıl gibi bir sürenin geçmiş olduğuna bir türlü anlam veremiyordu. Sebebi açıktı aslında. Zavallı adamın ne zamandan beri cüzdanıyla bir işi olmamıştı. Yaklaşık on üç yıl, belki de otuz üç yıl öncesine gitti. Bütün ömrünce bir defa oy sandığına gidip sayfalarından birine mühür vurulması için kartını gösterdiği o güne. O gün tarihi bir gündü, kartını yağmurluğunun cebine koymuştu. O tarihten sonra cüzdanla başka bir işi olmadı. Onu nereye koyduğunu ya da nerede kaybetmiş olduğunu hatırlaması gerekiyordu. Zira cüzdanına şimdi işi düşmüştü; ama o kayıptı. Önce cüzdanının belki de yağmurlukta kaldığını düşündü ama yoktu. Sonra onu madeni bir kutunun içine koyduğunu hatırladı ama hayır... orada da yoktu. Sokağı geçtikten sonra hat otobüsüne bindi. Doğruca nüfus müdürlüğüne gitti. Oradan net bir yanıt alamayınca tekrar eve döndü. Ama eve varınca hatırladı. –sanki- ona, nüfus cüzdanının kaybolduğuna

dair bir dilekçe yazıp onu nüfus dairesine getirmesini söylemişlerdi. Evet, tam da böyleydi. Ona aynen bu şekilde söylenmişti. Ama... bu belgeyi nasıl hazırlayacaktı? Sandalyeye oturdu ve kalem, kâğıdı dizlerinin üzerine koydu. Pekâlâ... “biz bu belgeyi imzalayanlar, ismi geçen ... beyin nüfus cüzdanının kaybolduğuna kefiliz” ibaresinin olduğu bir dilekçe hazırladı. Yazdığı yazıyı tükenmez kalemle temize çekti, evden çıktı ve doğrudan haftada bir defa alışveriş yaptığı bakkal dükkânına gitti. Ama sorunlardan pek haz etmeyen bakkal, onu tanımadığını söyledi. Hayır, bu tanımamak değil. Belki de onun ismini bilmiyordu. Çünkü bugüne kadar ismini öğrenmek için hiçbir şey yapmamıştı. “Özellikle siz de isim yerini boş bırakmışsınız!”

Evet, doğrudur.

Şimdi kuru temizleme dükkânına gitmeli. Çünkü her yıl bir defa bayram akşamı takım elbisesini ve gömleğini kuru temizleyiciye bırakıp ondan makbuz alırdı. Ama kuru temizlemecinin iyi bir hafızası olmasına ve her ne kadar ismen olmasa da bütün müşterilerini tanımasına rağmen onu çıkaramadı. Çünkü adamı, çok az ziyaret etmişti. Adam, lütfen “isminizi bahşeder misiniz?” diye sordu âdeta onu tanımadığını kanıtlamak istercesine.

İsteniyor, gerçekten “kim diye yazayım.”

“En azından bir makbuz, sizde olması gerekenlerden birini getirin, sorun çözülr.”

Evet, makbuz.

Orada, makbuz kâğıdının üzerinde isim ve elbisenin teslim tarihi hatta teslim edilecek elbisenin adedi de renkli kalemle yazar. Ama elbise makbuzu neden müşterinin yanında olsun? Gidince elbiseyi teslim alamaz mı? Hayır. Şimdi kime, nereye gidilebilir? Fırın da aynı mahalledeydi. Her hafta yedi günlük ekmeğini oradan alırdı. Ama akıllı fırıncı çırağı, duvarın kenarına uzanıp artık pişirmiyoruz bayım dediği günden beri oradan almayı bırakmıştı. Adam, geri döndü ve duvarın kenarından evinin yolunu tuttu. Elinde kırk yapraklık defterden koparılmış bir kâğıtla.

Oda penceresinin arkasında durarak havuz suyunda biriken deniz yosunlarını izledi bir süre. Ama aklına bir şey gelmedi. İkinci üzeri mi yoksa gece yarısı mı birden aklına, cebine biraz para koyup nüfus müdürlüğünün yolunu tutmak geldi. Belki arşiv memuruna bir miktar rüşvet verir, ondan bir saat fazla mesai yaparak nüfus cüzdanını yeniden düzenlemesini isterdi. Bu mümkün müydü, değil miydi? Neden olmasın...

“Neden... neden mümkün olmasın?”

Ucuza sigara içen ve dudağının kenarında sigara ağızlığı olan yaşlı bir adamla birlikte zemin kata inip arşiv memurunu aramaya karar verdiler. Böylece öğle yemeğinin ardından içilen çay molasından bir saat sonra o iki adam, arşive inip arşiv memurunu buldular. Nüfus cüzdanı kaybolan adam, aklını kullanıp yolda gelirken

bir kibritle, bir paket sigara satın almıştı. Eğer daire kapandıktan sonra bir saate kadar arşivde kalabilirlerse sorun olmazdı. Yaşlı arşiv memuru, elbisesinin yenini tutmuş, burnuna kadar indirdiği gözlüğün arkasından dosyaları inceliyordu. Ama ümitsiz adam arşivcinin bu işin üstesinden gelemeyeceğinden emindi. Bu yüzden kendisi de yavaş yavaş ona yardıma girişti ve böylece işin ilerlemesine yardımcı oldu.

Yaşlı adam başını kaldırdığı zaman A harfi bitmişti. Bir sigara daha istedi. B harfiyle başlayan karşıdaki rafa doğru gitti. “Soy isminize ne demiştiniz?” diye sordu. Adam “Ben hiçbir şey demedim,” diye cevap verdi. Arşivci “neden?” bence isim ve soy isminizi söylediniz, kantinde! Adam: “Hayır, hayır! Ben hiçbir şey söylemedim” diyerek itiraz etti. Arşiv memuru: “nasıl söylemiş olabilirsiniz?” dedi. Adam: “Hayır, hayır” diye karşılık verdi.

Arşivci, gözlüğünü kaldırdı ve: “İyi, henüz vaktimiz var. Çünkü hâlâ çok harfimiz var. Şimdi söyleyecek misiniz?” diye sordu. Adam: “Çok tuhaf, değil mi? Boştan yere vaktinizi aldım. Özür dilerim. Size söylemem gereken asıl konuyu unuttum. Ben, ben ne kadar düşünsem de ismini hatırlamıyorum. Bir hayli zamandır kimseden ismini işitmiyorum. Belki nüfus cüzdanım olunca hatırlarım diye düşünmüştüm” dedi.

Arşiv memuru, gözlüğünü taktı ve: “Tabi, tabi bir yolu var. Ama eğer ısrar ederseniz kesinlikle bir yolu var” dedi. Bunun üzerine adam dedi: “Hiç, hiç bu şekilde katiben olmaz. Doğrusu ne önemi var?” Arşivci: “Siz nasıl isterseniz. Ama ben unutkanlığı anlıyorum. Bazen bende de olur. Buna rağmen eğer nüfus cüzdanınızın olmasında ısrar ederseniz yolları var,” dedi. Adam derhâl sordu: “Hangi yollar?” Arşivci cevap verdi: “Bu işin yolu rüşvetten geçer. Eğer rüşvette sıkıntı olmazsa çözüm yolu var. Yani size yardımcı olacak birini tanıyorum. Sizi ona götürebilirim. Yine de siz bilirsiniz. Ama mümkün mertebe çabuk karar vermelisiniz. Çünkü oraya hava kararmadan önce varmalıyız.”

Onlar, kaldırımdan sokağa sapıp ana caddeye vardıklarında nüfus dairesi kapanmak üzereydi. Ana caddede otobüse bindiler. Arşivcinin sapaklarını tanımadığı bir yere gittiler. Orada, duvarları her an yıkılacakmış gibi duran uzunca bir dükkân vardı. Eski hançer kılıfı gibi şeyler satılıyordu. Yaşlı bir adam, odanın bir köşesinde abasının içinde oturmuş, gelen müşterilerle ilgileniyordu. Arşivciyi tanıdı. Onun selamına karşılık verdikten sonra dükkânın içindeki müşteriye yöneldi. O gittikten sonra arşivci, dükkâna girdi. Yüzlerce çeşit eski kalemnin arasından geçti ve adamı, önünde kirli bir perdenin asılı olduğu dar bir geçide götürdü. Perdeyi çekti ve eski bir sandığın kapağını açtı. Sandığın içinde deste deste dizilen nüfus cüzdanları vardı. Adam, onları göstererek: “Seç birini, hangisini istiyorsan seç. Bugünlerde ya ismini ya cüzdanını ya da her ikisini kaybeden çok fazla insan oluyor. Şimdi kim olmak istersiniz? Patron mu dilenci mi? Burada hepsi var. Sadece sizin durumunuzu gözeterek fiyat aralıkları belirliyoruz. Bazıları gözlerini kapatıp şans eseri seçiyor. Bir piyango

bileti alır gibi. Sizin nasıl zevkleriniz var? Doğum yeriniz neresi? Nerelisiniz? Ne işle meşgulsünüz? Nasıl bir çehre, nasıl bir sima istersiniz? Hepsini mümkün. Ya siz seçin ya da ben sizin için fal tutayım mı? Şansınıza ya bir emîrin, ya bir demir fabrikatörünün, ya bir oto galericinin ya da bir kiralık konut sahibinin kimlik kartı çıkabilir. Asla endişeniz olmasın. Bu sıradan bir iştir. Mesela özel bir işaretle belirlenmiş olan nüfus cüzdanları özel hizmetlere mahsustur. Sizin yaşıma uygun olduğunu sanmıyorum. Bu gruptaki cüzdanlar, reklam ve tanıtım işleriyle ilgidir. Örneğin; haftalık yayın yapan bir programın imtiyaz sahibine ya da bir televizyon programı yayın sorumlusuna ait olan cüzdanlardır. Burada her türlüşünü bulmak mümkün. Ya isim? İsminizin ne olmasını istersiniz? Hasan, Hüseyin, Buzercumhur ya da *Şehnâme*'de geçen isimlerden biri? Siz hangisini istersiniz, hangi ismi çok beğendiniz?" dedi.

Nüfus cüzdanını kaybeden adam, bir süre sessiz ve düşünceli kaldıktan sonra: "Kusura bakmayın, ama eğer zahmet olmazsa benim için sahibi ölmüş olan cüzdanlardan birini bulabilir misiniz?" dedi. Arşiv memuru: "Hiçbir şey imkânsız değil. Hem maliyeti de daha düşük olur" diye karşılık verdi.

Teşekkürler, çok sağolun!

Dükkândan çıkmak için kapıya yöneldiklerinde yaşlı dükkân sahibi, şiddetli bir öksürük nöbeti geçiriyordu. Bir yandan da jaluziyi indirmek için bir kanca arıyordu. Öksürük arasında, eşikte bekleyen iki müşteriye dönüp: "Yarın gelin, bugün dükkânda elektrik yok" dedi. Cüzdanı kaybolan adam, sokağa çıkınca takriben on üç yıldan beri hiç gülmediğini hatırladı. O anda gülmek için ağzını açınca ani bir hisse kapıldı. Dişleri birer birer yerlerinden çıkmış, ayaklarının önüne, ayakkabı burnunun üzerine düşmüştü. Aynı şekilde aşık kemiğinin bir parçasının, göz kapaklarından birinin ve tırnaklarının yavaş yavaş dökülmekte olduğunu hissetti. Belki de eve varınca odasına adımını atar atmaz doğruca bir sobanın önüne gidip son bir kez aynada kendine bakmanın zamanı gelmişti!

* Çağdaş yazarlardan Mahmud Devletâbâdi hş. 1319'da Devlet Abad Beyhak'da doğdu. En değerli eseri 10 ciltlik romanı Klider'dir. Bu eser, onu Nobel edebiyat ödülüne yaklaşırsa da şimdiye kadar bu mümkün olmadı. Yazar birkaç tane tiyatro eseri ve film senaryosu da kaleme aldı. Aynı şekilde tiyatro ve sinema oyunculuğu da yaptı. 2014 yılında Devletabadi'ye Fransız elçisi tarafından Tahran'daki Fransa elçilik binasında Fransa Kültür ve Sanat Şövalye ödülü verildi.

ĞÂDE ES-SEMMÂN*

ARAPÇADAN ÇEVİREN: GAMZE YÜCETÜRK

BABAMIN YAŞINA DAİR

Otelin bahçesi ufuktan sızan ışıklarla doluyor, kanayan gölgeler önümüzde uykuya çekilen ıssız orman üzerine dökülüyor. Kadınların yüzleri bu ışıklarla kızarıırken ışıklar aşağı alanda dizili arabalar üzerinde parlıyor ve dans eden erkekler neşe ve mutluluk sığınaklarına ufuktan sızan ışıklarla birlikte sürünürken o ışıklar eğlence sarhoşluğu içerisindeki müzisyenlerin hoş bestelerine karışıyor.

Annem, siyah elbisesi içinde güzel.. Geveze arkadaşı bayağı esprilerine başlıyor ve hareket hâlindeki dili iki parça gibi görünüyor. Oturduğum koltuk, renkli metal frize bitişik ve Behâ'nın arabasına çok yakın. Behâ gün batımında yola çıkacağını söyledi... Kısa bir süre sonra, babamın aylar önce çekip gitmesi gibi onu asla göremeyeceğim bir yere gittiler... Babamın nereye gittiğini biliyorum, sevdiği menekşe buketini, odasından alıp mermer mezar taşına götürebiliyorum. Behâ ise güneşin batması ile kimsenin ona ulaşamayacağı bir yere gidecek...

Ortalığa yayılan alaycı gülüşlerden nefes alamıyordum ve bu beni kızdırıyordu. Niçin gülüyorlar? Gece bitecek... Nasıl dans edip kur yapacak ve dolaşacaklar? Yasemin dalları nasıl bir şey olmamış gibi güzel kokusunu yaymaya devam edecek? Tek başına. Dünya, kaygısızlığın alaycı girdabıdır... Güneş, bilinmeyen dağ yollarına gezinti yapıyor... Gece, kara kanlarını döküyor. Sonbahar, karanlık içerisinde kendinden geçiyor ve soğuk esintiler içinde nefesini alıp veriyor. Titriyorum. Koltuğuma sınıyorum. Sonbaharın azametini ve onun gizemli gelişini seviyorum. Behâ'nın sonbaharı, onu ne kadar da sevdim! Onun kırk beş yılı, ilk andan beri beni ona bağlayan derin bir anlaşmazlık zırhıydı. Annem, otelin lobisinde yürüyen bir adamı “Bu, eğlence ve gezip tozmayla gençliklerini tüketen babanın arkadaşlarından biri” diyerek göstermeden önce annemin arkadaşının fısıltısını duydum: “Kesin o, sevgililerinden biriyle buluşmak için bu تنها yerdeki yazlığı seçti... Onun son sevgilisinin kumral olduğunu duymuştum... Bize doğru geliyor...” diye mırıldanıyordu.

Bizi selamlayarak elini uzattığında annem sustu. Annem, adamın varlığının ölen babamı hatırlattığını ve adamın kendisine önemi olmayan taziye sözcükleri borçlu olduğunu belli etmek ister gibi çok üzgün bir şekilde onunla tokalaştı.

Fakat adamın sözleri kısıydı. Kendimi yağcılıktan hoşlanmayan bir adamın karşısında hissettim. O, geçmişini nasıl kolayca gömeceğini, şu ana ve geleceğe nasıl özen göstereceğini çok iyi biliyor. Ve gelecek bendim. İlk akşam boyunca, o, benimle şakalaşıp sohbet ederek oturdu, sanki doğmadan önce onu tanıyordum. Hareketliliğin, huzursuzluğun ve gürültünün yoğunluğu gençlerinki gibi değildi. Ancak sesinin deneyimlerle dolu olgun bir derinliği vardı. Onun konuşması, yirmi yılımın her saniyesini alevlendirdi. Uyumaya hazırlandığımda, herhangi bir güneş arayarak yüzyıllar boyu yaşadıktan sonra bilinmeyenlerini yakıp kavuran bir fidanlık oldum... Ertesi gün, tan vaktiyle birlikte ormanın ağaçları arasından çıktığında, onu selamlamak ve ormanda erken vakitteki gezintinin faydaları hakkındaki konuşmasını dinlemek için bahçedeki koltuğumdan fırladım... İknaya ihtiyacım olmadı, ona bakışım yeterliydi... Ve ormanlar en iyi arkadaştı...

Niçin annem benimle konuşmuyor ve düşüncelerimden beni kurtarmıyor? Onun bu sessiz hâli de ne? Niçin geçen ay boyunca âdet edindiği gibi babamla ve Behâ ile olan eski günlerdeki anılarını bana anlatmıyor? Niçin beni doğurduğu gün babamın yirmi beş yaşında olmasının anlamını bana söylemiyor? O, ölü gibi sessiz... Acaba o, babamın kırk beş yaşını sevdiğimi biliyor mu? Sadece kırk beş yaşını seviyorum, en parlak şafak gibi derinliklerimde ışıldadığı sırada beyaz saçlarını seviyorum... Ve yorgun yüzünü, kaybolan enerjisini seviyorum ve her defasında tek başına beni bekleyerek oturduğunda kendisini saran anlaşılmaz hüznün bulutunu seviyorum...

Behâ günlerinin, sulayacağı bir toprak parçası ve ortaya çıkaracağı bir şey arayarak sert kayalar arasında parçalanmış bir dere suyu olduğunu asla söylemedi... Eğlence ve oyalanmalarının kendisini üzdüğünü söylemedi... Fakat ben onu düşündüğüm gece her şeyi anladım, o ise yalnız başına bahçede oturuyordu.

Kışın sığmaklarından uzaklaşmış bir geceydi, bu yüzden otelde kalanlar, gecenin ilk belirtileriyle odalarına çekildi. Birinin onu gözetlediğinin farkında değildi, yeni kanatlarının kendisini yüzüstü bıraktığı küçük bir serçenin etrafında kavisler çizerek sıçrayan bir kuşa bakıyordu... Gözlerinde dans eden garip, acı bir kaygı. Göz bebeklerine tutunan yaş gibi yapış yapış bir şey... Büyük kuş bir cimrinin açgözlülüğüyle çevresinde yükselip alçalırken yavru serçe kendisine hâkim olup yeniden uçtuğunda rahatlayarak iç çekti. Otelin garsonunu çağırdı ve ondan iki fincan kahve istedi. Behâ, şaşkın bir hâlde etrafına bakınırken garson onları getirdi. İkincisini kendisine dönük boş koltuğun önündeki masadan karşı tarafa kaldırırken ilkini yudumlayarak aldı. Bırakılan fincanın dumanları, bana anlaşılmaz bir sıcaklıkla onun derinliklerine dokunduğu izlenimini veriyordu. Umudunu boşa çıkarmadım. Karşısına oturdum, rahatsız olduğunu hissettim. Onu gafil avlamamı ve onu düşünmemi istemiyor. O anda derinliği görülüyordu. Bir kadın, derinliklerinin bilinmeyenlerini ve mor kıyılarını henüz keşfetmemişti,

merakla, kederle ve meydan okuyarak onu düşündüm... Asla yüzünü unutmaya-
cağım... Derin hüznü, en benzersiz ve en yüce sonbahar gibi sessiz hüznü...
Onun anlaşılmasız kederleri, kibre benzer şekilde etrafını hafif sis örtüleri saran
uzak bir dağın zirvesi gibi azametli görünmektedir. Yüzü, sonbaharın canlandıran
sağanaklarının oynadığı çayırklar gibi ıslaktı. O, iki gözü iki çeşme ağlıyor, tüm
duyularıyla gözyaşı döküyor ve meşenin sessizliğiyle acılarını olgunlaştırıyor gibi
göründü bana. Bir şey söylemedim. Sessiz kaldım. Dakikalar sonra bana sordu:

— Sessizliğim seni sıkıyor mu?

Ona cevap verdim: “En tatlı kelimeler, sözlerin duygularımızı idrakten âciz
olduğunu hissettiğimiz zamanlarda dile getirmediklerimizdir.”

O, garip bir samimiyetle şöyle fısıldamadan önce bir süre daha sessiz geçti:
“Ben, kelimeler ve gazel sanatını iyi bilirim, sana ise sessizliğimi vereceğim, kabul
eder misin?”...

Cevap vermedim. Şefkatli bir sıcaklık onu sardığında, susamış dudaklar
gibi yardım dileyene yardım edermişçesine elimi elinin sıcaklığından çekmedim.

Bir gece annem beni azarladığında sinirlenmedim. Doğduğum gün onun
yirmi beş yaşında olduğunu bana hatırlattığında övünç ve mutluluk duydum.
“Anneciğim, sonbaharı seviyorum” diyerek birden onu öptüm. Yatağıma gitti-
ğimde uyumadım, benim uyumadığımı biliyor gibi iki saat sonra annem geldi,
korkularımı uyandıran derin bir şefkatle beni öptü. Yatağıma sıkıca yapıştım ve
sonbahar kokusunun içeriye girmesi için annemden pencereyi açmasını istedim.
Bir şey söylemedi böylece onun her şeyi anladığından emin oldum.

Niçin bütün bunları hatırlıyorum?... Bakışlarım büyük kapıya çevrilmiş...
Kısa süre sonra Behâ kumral sevgilisiyle yola koyulmak üzere gidiyor... O,
beni sevmedi. Onu bekliyordu... Ben, onun küçük kuklasıydım. Hayır, onun
küçük kuklası olmadım. Niçin kendimi kandırıyorum? Onun varlığında bir
şey oldum... Ancak ormandan dönerken niçin günlerce soğuktuk? Salona gir-
diğimizde ve otelin antika saati bize hain bir şeytan gibi görüldüğünde niçin
şiddetli acılar veren bir heykel gibi durdu? Ahşap saatin kapağındaki kalkmış
parçalar, öfkeli kara dişleri andırıyordu. Saat aptalca tik tak ediyordu. Aldatan
gülüşlerimiz aramızda son bulurken, saatin milyonlarca vuruşu sona ermiyor.
Yanaklarındaki çukurlar daha da derinleşti. Saat ilerlerken bizim eksileceğimizi,
tik takları yükselirken bizim küçüleceğimizi hissettim. Salon kararıyor. Duvar
yükseliyor ve gökyüzünde kayboluyor. Gökyüzü yıldızsız, dar ve küçük. Saatin
sesi yükseliyor. Biz küçülüyoruz. Biz, kokuşmuş, irinli bir yerdeki tarla farele-
riyiz. Saat kara dişleri doymak bilmeyen bir ilâh ve putperest. Behâ'nın elini
arayarak elimi uzattım. Annemi, onun yanına uzanmış, yorgun bir hâlde buldum.
Annemi sıkıca tuttum. Onun mekânındaki her şey ve annemin ısrarcı arkadaşı.

bize anlamlı bir ifadeyle günaydın dedi. O, kaba bir hâlde birden şöyle dedi: “Gece seninle dans etmeyeceğim. Ben yorgunum...” Cevap vermedim. Kendine eziyet eder gibi ekledi: “Sen çocuksun ve yorulmayan bir genç kızsın... Ben ise iyice yaşlandım... Bunu unutmazsın, şu anki konuşmaları unutmazsın.”

Annem, gece tedirgin görünüyor. Gizli bir yerden beni izliyor ve bir şey bulamıyor... Arkadaşı, niçin her zamanki gibi gece de gevezelik etmiyor? Yüzünde önceden görmediğim insani bir belirti ile kaplı keder gölgesi var. Onlara ne oldu? Silkelendiler. İşte Behâ, valizlerinden birini taşıyor ve yaklaşıyor. Bu sabah otele gelen kumral kadın, onun yanına ilerliyor. Derinliklerimde bulutlar. Korku. Meydan okuma. Son. Niçin kaçtı? Kış yıldırımları yavaşça ilerliyor, kırıgıları da öyle. Niçin sonbahar kaçıyor? Ona pencerelerimizi ve ormanlarımızı açtık... Niçin kaçıyor? Kışın sobaları içimizi dumanla dolduruyor. Duman, her şeyi boyuyor. Müzik, renkler ve insanlar derinleşiyor. Onun gözlerinden başka bir şey yok. Önümde emanet olarak duruyor. Eli, elimi özlemle tutuyor. Annem ağlıyor. Buna babamı hatırlamasının sebep olduğuna inanmıyorum. Bakışlarım, umutsuz birinin paralanmaları içinde Behâ'nın yüzüne tutunuyor. Sevgilisi bir tarafta durdu. Kadının kumral saç telleri yanağıma değiyor... Behâ'nın yüzü, tüm evreni dolduruyor... Yüzü, gökyüzünü ve varoluşu endişe, teslimiyet ve gurbetin olduğu yeni dünyalarla örtüyor. Gözlerinde alacakaranlık. Yüzü küçülüyor... Kumral teller yeniden görünüyor. Gürültü, Behâ'nın rezilliklerini yayıyor ve annem gizli bir nefretle onunla el sıkışıyor. Her zamanki gibi mazoşist bir sevinçle onun taziyesini kabul etmiyor. Annemin ısrarcı arkadaşı, onun sevgilisini bir kadının nefretiyle düşünüyor! Nefret edebileceği bundan daha iyi mahluk yoktu. Behâ ile kadın meydana iniyor. Arabasının içine saklandığında ışıklar, yüzünden kayıyor. Onları göremiyorum. Kadın, ona tutunuyor. Onun yanındaki yerimi alıyor. Gözlerinin şefkat bulutları, kadına güven ve mutluluk yağıdırıyor. Asfalt, tekerleklerin altında eziliyor. Karanlık, onları iştahla yutuyor. Çevremdeki müzik, ağıta dönüşüyor. Ayakkabılar zıplıyor... Dönüyor. Onun metal topukları beynimde tıkrıyor... Başıma yerleşiyor... Saat, uzaktan görünüyor... Yaklaşıyor. Ahşap dişleri, beni çiğnemek istiyor... Koltuk, beni kendisinden uzaklaştırıyor. Fırılıyor. Dans edenlere çarpıyorum. Yüzüm hakkında tereddüt ediyorlar. Antika saat şeytanının çiğnemesi için beni alıkoyuyorlar. Boğuluyorum... Tüm dünyanın ışıklarını yaralarına tutan bir vahşi gibi kendimi savunuyorum. Mücadele ediyorum. Birbirine çarpan insan okyanusunda yüzüyorum... Bana bir yer veriyorlar.

Odama gidip duruyorum.. Vadiye bakan balkonuma... Gürültü yok... İnsan yok... Bana acıyan biri yok, vadi çok üzgün ve bilinmez derinlikte görünüyor, dünya sonbahar, belirsizlik ve gölgelerden ibaret, dünya kibir ve sessizlikten ibaret. Ya birden düşersem. Korkuya kapılıyım, sonra kendimi boşluğa bırakırım.

Rüzgâra, çamura ve havaya karışırım. Ben, vahşilik ve iniltilerin olduğu bir âlemde inzivaya çekilmiş, onun merkezinin kirlî bir zerresiyim, arkadaş değil. Uzak, hüznü ve acıklı bir uluma, derin vadiden bana doğru yükselir... İnsani bir inilti ile ağlıyor... Beni çağırır... Ya onun yanına düşersem... Bedenim, sonbaharda çözününceye dek titremeye devam eden sıcak bir parça olarak yayılır... Bir çakal, onun yarasını şefkatle yalar. Ben, korku, arzu ve tikslenme mabediyim, ya düşersem!

Omzumda bir el. Annem, elimi tutuyor. Yüzümü onun göğsüne gömüyorum ve yürek paralayan sefaletle hıçkırarak ağlıyorum. Gerçek bir perişanlıkla bana şöyle diyor: Başlangıçta, onun seni kandırmasından endişelendim... Fakat ben, daha çok onun sana olan samimiyetinden korktum...

Cevap vermiyorum. Hıçkırarak ağlamaya devam ediyorum. Üzücü dertlerimle göğsünü ıslatıyorum, beni şefkatle kucaklıyor ve şöyle diyor: “Bu, dünyanın sonu değil. Sen gençsin ve yarınlar sensin.” Meydan okurcasına ve inatçı bir hâlde şöyle cevap vererek ondan ayrılıyorum: Bana ve ona ne olmuş? Benim onu sevdiğimi kim söyledi? O, babam yaşında... Babam yaşında...

Benim onu sevdiğimi kim söyledi?¹

* Ğade es-Semmân, 1942 yılında Şam’da doğdu. Ünlü şair Nizar Kabbâni ile uzaktan akrabadır. Suriye Üniversitesinin rektörlüğünü yapan babası Ahmed es-Semmân’dan derinden etkilendi. “Fî Sînni Vâlidî” (Babamın Yaşına Dair) adlı hikâyenin de yer aldığı ilk hikâye koleksiyonu, “Aynâk Kadri” (Gözlerin Kaderim) 1962’de çıktı. 1965’te ikinci koleksiyonu “Lâ Bahrûn fî Beyrût” (Beyrut’ta Deniz Yok), 1966’da üçüncü koleksiyonu “Leylu’l-Ğurebâ” (Yabancıların Gecesi) yayınlandı. 1973’te yayınlanan dördüncü koleksiyonu “Rahîlu’l-Merâfîi’l-Kadîme”de (Eski Limanların Seferi) dönemin Arap entelektüellerinin ikilemini ve onların düşünceleri ile hareketleri arasındaki çelişkiyi anlattı. 1974 yılının sonlarında ise ilk romanı “Beyrut 75” yayınlandı. 1980’lerden beri Paris’te yaşamaktadır.

Çağdaş Tatar Edebiyatı'ndan Bir Öykü

GALİMCAN GIYLMANOV*

TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARAN: FATİH EKİCİ**

ASANSÖRDE

12.18

Dışarı çıkıp hava almak istiyordum. Yazmakta olduğum romanı noktalamamanın verdiği sıkıntı içerisinde oturdum oturdum ve kalemi masaya fırlatıp kapıdan çıktım. Ancak dışarı çıkamadım. Asansörde mahsur kaldım. Üçüncü katta kalıyorum oysa... Hayır, ne diye asansör kullanırım ki!

Benimle birlikte dört kişi daha mahsur kaldı. Beşinci kattan Maysere adlı kadın. Yedinci katta yaşayan İsmegül Amca. Sekizinci kattan Nekiye Abla ve onuncu kattan Adilye adlı kız.

Başta eğlenip gülüştük. Sonra ise bağırıp birilerine sesimizi duyurmaya çalıştık. Çok geçmeden kapıya vurmaya başladık. Bu şekilde de kimse gelmeyince, tepinmeye giriştik. Anladık ki, buradan öyle hemen çıkamayacağız. Tatil günü hem de. Binadakilerin çoğu yazlıklarına gitmiş, asansörcü kadın ise öğle yemeğine...

İlk olarak Maysere dile geldi, altıncı sınıfta okuyan oğluna söylenmeye başladı:

— Boğacağım! Öldüreceğim o çocuğu! O olmasa bu hâle düşer miydim ben hiç? “İki” almış akılsız! Öğretmeni; “Dönem sonuna ‘üç’ vereceğim”, diye çıtlatmasa, kılımı bile kıpırdatmazdım. Buradan sağ çıkarsam öldüreceğim, boğacağım, o namussuz çocuğu!

Maysere’yi Nekiye Abla tasdik etti:

— Benimki de akşam zilzurna sarhoş gelmiş. Gece boyu oflayıp pufladı, inledi durdu... Sarhoşluğun mahmurluğunu atmak için içki istiyor. O mürtedin inlemesini duymamak için çıkmıştım... Kurtulayım diye o zindandan!.. Bir döneyim!.. Göstereceğim ben ona yüz gram!

İsmail amca da kızgınlığını zor bela, içinde tutuyormuş:

— Kadın, kadın değil ki! Söyleyin be, kimin kocası bakkala süt almaya gider? Yok, öyle bir koca! İşe gitsin çalışsın, her şeyi yapsın, üstüne bir de bakkala gitsin... Bundan sonra adımımı bile atmayacağım! Kendisi gitsin! Yeter!.. Biliyorum, evde seviniyordur şimdi, gözümün önünden kayboldu, diye... Ama ben bir çıkayım!...

Son olarak Adilye söz aldı. Ağlamaklı sesi, zaten incelmış gönülleri tamamen yumuşattı.

— Anacığım... Anneciğim beni dışarı attı. Üç saatten evvel de geri gelme, dedi. Yanına Damir abi geldi, ona öyle diyor o... Nef-ret e-di-yo-rum!

Tekrar yardım istemeye başladık. Birisi asansör duvarına vurmaya, gürültü çıkarmaya girişti; birisi zıplamaya, tepinmeye başladı; bir diğeri ise yüzünü gizleyerek gözlerini siliyordu...

13.42

Bir süre sessiz kalıp hüznü bir şekilde oturduktan sonra, Maysere kederli bir sesle konuştu:

— Ne yapıyordur acaba şimdi yavrucuğum? Karnı nasıl da acıkmıştır şimdi zavallımın... Son zamanlar iyice süzüldü. Süzülür tabii ki. Annesi gün boyunca işte oluyor. Hafta sonunda... İşte... Asansörde mahsur kalmış şekilde oturuyor... Akılsız değil öyle ki o. Şimdi iğneyi biraz da kendime batırmalı. Göz kulak olmakla olmuyor sadece. Ey Allah'ım, affet beni, iyi bir anne olmadım yavruma... Yalvarırım kötülüklerden koru can paremi, edepli, imanlı kıl onu. Ne yaparım ben onsuz? Ya o, bensiz ne yapar?.. Ah! Sağ salim çıksam, hiç bağırıp çağırmazdım ona, el bebek gül bebek davranırdım. Çocuk canı naza, ilgiye pek muhtaçtır öyle ya... Bundan sonra dersiyle de ilgilenirdim, devamlı okuluna gidip öğretmeniyile de görüşürdüm... Ya Rabbi, çıkar bizi buradan, biricik yavrumun hürmetine olsa da çıkar!

Nekiye ablanın sesi de bu sefer yumuşak bir tonda:

— Benimki de o kadar alçak değil işin aslı... Elleri altın, yüreği yalkın¹ gibidir. İçmesine de çok nadir içer. Gerektiğinde biraz yudumlar sadece. Akşam da yazlığımıza tomruk duvar yaptırmak için ustalarla konuşmadan gelmiş... Seviyor o beni. Benim için her şeyi yapmaya hazır. Bu sefer de içmesine içmiş ama elinde üç demet çiçek getirmeyi de unutmamış... Yoksa çiçek alacak verecek çoluk çocuk değiliz artık biz... Ah, buradan çıkabilsem, yemin ederim nasıl da el üstünde tutardım onu...

İsmegryl amca da tanınır gibi değil. Onun böylesi mülayim ve samimi bir ânına ben bu zamana kadar ilk kez şahit oluyorum.

— Bundan sonra ekmeği, sütü sabah erkenden alıp getiririm. Böylece vakitli vakitsiz gitmek olmaz. Kadınların evdeki işi de hayli çok... Hepsine nasıl yetişsin? Buradan sağ salim çıksam, nasıl yaşamam gerektiğini bilirdim artık... Gül gibi geçinir giderdik ablanla...

Adilye adlı kız da, büyükler gibi, akıllı ve manalı sözler söyledi:

— Ben de anacığımı anlıyorum. Ömrünü bir başına geçiriyor. Benimle olsa da, devamlı yalnız... Kimsesi yok, öyle ki, benim ise babam yok... Damir Abi de ilk kez geliyor daha. Annem ondan çok hoşlanıyor. Damir Abi de onu

beğeniyor. Ben bunu biliyorum, hissediyorum... Ben onlara yalnızca mutluluk dilerim. Onlar mutlu olursa, ben de mutlu olurum çünkü... Bundan böyle anne-ciğimi asla ama asla üzmezdim!.. Bir an önce açsalar da...

14.58

Nihayet asansör kapısını açtılar. Bizi dar, havasız, karanlık zindandan kurtardılar. Haber alıp gelmişler; kapının önünde herkesi bir yakını karşıladı.

Maysere, hemen gidip oğluna yapıştı. Yapışmakla kalmadı, onu paylamaya başladı:

— Ne yapıyorsun sen, tekne kazıntısı? Ne yapacaksın sen annene? Ölsün, gebersin mi istiyorsun? Vereceğim ben sana “iki”yi! Ne yetmiyor sana? Ahh, ahmak, eve girelim daha göstereceğim ben sana nasıl okumak gerektiğini!

Nekiye Abla da asansörden adımını atıp çıkmasıyla birlikte, biraz kenarda sessiz, uysal şekilde durmakta olan kocasına bakıp bağırdı:

— Ah ayyaş, sevindin mi şimdi? Tüm acını çıkardın mı? Sevin! Bir daha hâline takılıp da dışarı fırlamayacağım! Orada ölsen bile! Diri diri mezara girmeye niyetim yok! Kulağını aç da dinle, bunu aklına kazı, sarhoş budala!

İsmegül Amca, kendini parçalarcasına bekleyen karısını hiç görmemeye çalıştı. Ancak yine de yarım ağızla hanımına birkaç sert söz söyledi:

— Ömür boyu süt içemez hâle getirdin sen beni! Sütünü mütünü almaya kendin gidersin artık, umurumda bile olmaz...

Adilye ise onu beklerken ağlayıp tükenen annesine öfke ve sitem doluydu:

— Ya o, ya ben!.. Bir daha gelip gitmesin, söyle ona! Ona ihtiyacım yok. Ben onsuz da yaşayabilirim... Biz... yaşayabiliriz...

Ben mi ne yaptım? Koca, çirkin ağzını sırtarak açıp bakmakta olan asansörün önünde bir başıma kaldım. İbret, tabii ki. Onun bakışı, romanımı bitirme-me imkân tanıdı. Hemen evime girip bir türlü tamamlamadığım eserimin son cümlesini yazdım: “Can çıkar, huy çıkmaz, derler. Doğruymuş”.

Mayıs 2003

¹ Alev

* **Galimcan Gıylmanov:** Çağdaş Tatar Edebiyatı'nın önemli isimlerinden olan yazar, şair ve edebiyat bilimci Galimcan Gıylmanov, 1 Şubat 1957 tarihinde Başkurdistan Cumhuriyeti'nin Dürtöylü ilçesine bağlı Esen köyünde, kolhozda çalışan, çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Lisede okuduğu sırada edebiyata yöneldi; ilk şiirlerini, hikâyelerini bu dönemde yazdı. Edebi ürünleri ilk olarak Dürtöylü ilçe gazetesinde yayımlandı. Şiir ve hikâyelerinde Galim Esenov mahlasını kullanır. 1974 yılında Esen Lisesi'nden mezun olduktan sonra öğrenci olarak Kazan Devlet Üniversitesi'nin Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. Öğrencilik yıllarında eserlerini “Ellüki” edebî çevresi içerisinde verdi. Me-

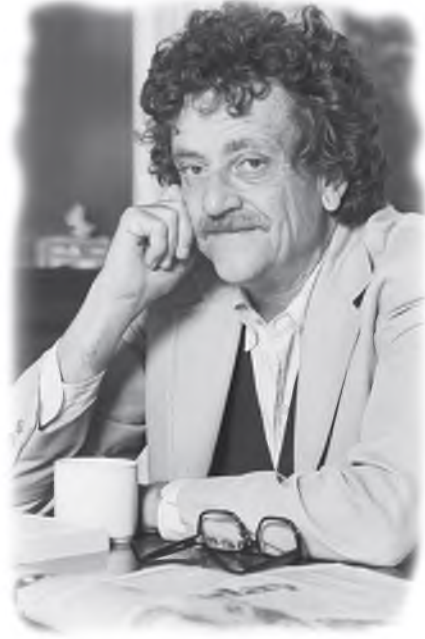
zun olduğu bölümde doktora eğitimini sürdürürken, aynı bölümde öğretim görevlisi olarak da çalıştı. Prof. Dr. Hatip Gosman danışmanlığında doktora tezini tamamladı, edebiyat tarihi ve mitoloji üzerine dersler verdi. 1986 yılında Tataristan Kitap Neşriyatı'nda çalışmaya başladı. Edebiyat ve çocuk-gençlik edebiyatı yazı kurullarında müdür olarak görev yaptı. 1992 yılından bu yana Tataristan Yazarlar Birliği üyesi olan Gıylmanov, birliğin 1999 yılında yapılan 13. Kurultayı'nda birlik idaresine seçilmiş ve birlik reisi vekilliği görevini de yürütmüştür. **Başlıca Eserleri:** Zaman Süz Sorıy (1992), Tozlı Yağır (1993), Görlevik (1995), Tatar Mifları (1996), Yöğrük Görlevik (1998), Ebiym Sıhırçı Bugay (1999), Kömş Tarak (2000), Künfilim Sureti (2003), Aldakçı Tukran (2003), Albastılar (2003), Kitik Ay (2005), Oça Torgan Kışlar (2007).

- ** **Fatih Ekici:** 1990 yılında Amasya'nın Merzifon ilçesinde dünyaya geldi. İlköğretim ve liseyi Ankara'da tamamladıktan sonra 2007 yılında Muğla Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünde lisans eğitimine başladı. 2010 yılında değişim öğrencisi olarak altı aylık süre ile İsveç'teki Uppsala Üniversitesinde eğitim aldı. 2011 yılında lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl MEB bursu ile Rusya'daki St. Peterburg Devlet Üniversitesi'nde tahsil görmeye başladı. Bir yıl süresince orada Rusça dersleri alarak Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığının düzenlediği Rusça sınavlarında (TRKI) başarı sağladı. 2012 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Aynı yıl içerisinde Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığının yüksek lisans bursunu kazanarak Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan'da bulunan Kazan Federal Üniversitesinde dersler aldı ve bu bölgede çeşitli araştırmalarda bulundu. 29 Temmuz 2013 tarihinden itibaren Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmakta, Tatar dili ve edebiyatı üzerine lisansüstü çalışmalarına devam etmektedir.

SÖYLEŞİ

KURT VONNEGUT İLE SÖYLEŞİ-II

TÜRKÇESİ: AZRA YETİŞ- EBRU UYSAL

R.: Bellow'un Nobel Edebiyat Ödülünü kazanması hakkında neler düşünüyorsunuz?

V.: Bu edebiyat dünyamızı onurlandırmak için olası en iyi yoldu.

R.: Onunla sohbet etmek sizce kolay mı?

V.: Evet. Hemen hemen üç fırsatım oldu. Öğretim üyesi olduğum ve onun da konferans verdiği Iowa Üniversitesi'nde bir kere onu misafir etmiştim. Çok iyi geçmişti. Ortak bir noktamız vardı ama her neyse.

R.: Neydi o?

V.: Biz ikimiz de Chicago Üniversitesi Antropoloji Bölümünün ürünleriydik. Yani bildiğim kadarıyla ikimiz de hiçbir antropolojik geziye gitmedik. Onun yerine sanayileşme öncesi insanları keşfettik. Ben *Kedi Beşiği*'nde, o da *Henderson the Rain King*'de.

R.: Bu nedenle o bir bilim adamıdır.

V.: Ben kesinlikle bilim adamı değilim. Ama yine de babam ve erkek kardeşim tarafından bilim adamı olma yolunda baskı gördüğüm için memnunum. Hatta hiç yeteneğim olmadığı hâlde bilimsel akıl yürütmeyi ve şakacılığı bile anladım. Bilim adamlarının arkadaşlığından memnunum, bana ne yaptıklarını anlatmalarından her zaman heyecan duyar ve eğlenirdim. Zamanımı edebiyatçılardan çok bilim adamları ile geçirdim, onlar da çoğunlukla erkek kardeşimin arkadaşlarıydılar. Tesisatçılar, marangozlar ve otomobil tamircilerini de severim. Iowa'da öğretim üyeliği yaptığım iki yıl ile başlayan son on yıla dek hiç edebiyatçı tanımyordum. Iowa'da birden Nelson Algren, Jose Donoso, Vance Bourjaily, Donald Justice, George Starbuck, Marvin Bell ve daha birçokları ile arkadaş oldum. Çok şaşırımtım. Şimdi benim son kitabım, *Slapstick* ile ilgili yorumları değerlendirirken insanların beni edebiyat dünyasından kovmak istediğini görüyorum- nereden geldiysem beni oraya göndermek istiyorlar.

R.: Bazı kötü yorumlar mı vardı?

V.: Sadece *New York Times*, *Time*, *Newsweek*, *The New York Review of Books*, *the Village Voice* ve *Rolling Stone*'da. *Medicine Hat*'de beni sevdiler.

R.: Bu kini neye bağlıyorsunuz?

V.: *Slapstick* çok kötü bir kitap olabilir. Ben buna inanmaya hazırım. Herkes berbat kitaplar yazıyor, ben neden yazmayayım ki? Yorumlarla ilgili sıra dışı olan şey, insanların benim aslında hiçbir zaman iyi olmadığını kabul etmesini istiyorlar. *Sunday Times*'ın eleştirmenlerinden bir tanesi, beni geçmişte öven eleştirmenlerin topluluk önünde yaptıkları yanlış kabul etmelerini istiyordu. Yayıncım Sam Lawrence yazarlar çok zengin olduklarında, mutlaka saldırıya uğrarlar diyerek beni teselli etti.

R.: Teselliye ihtiyacınız var mıydı?

V.: Hayatımda hiç bu kadar kötü hissetmemiştim kendimi. Tekrar Almanya'da bir yük vagonunda ayakta uyuyormuşum gibi hissettim kendimi.

R.: O kadar kötü mü?

V.: Hayır ama yeterince kötü. Aniden, eleştirmenler beni bir böcek gibi ezmek istedi. Ve bu sadece birdenbire zengin olduğum için değildi. Açıkça dile getirilmeyen suçlamalar; barbar olduğum, zengin edebiyat dünyasını sistematik bir şekilde incelemeyen yazdığım, bir beyefendi olmadığım, bayağı dergilerde neşeyle alalede yazılar yazdığımdan beri akademik sorumluluklarımı da yerine getirmediğim idi.

R.: Mağdur olmadınız mı?

V.: Evet, mağdur oldum ama adi bir ortamda, adi bir toplulukta kötü eğitim almış bir kişinininki kadar. Sanatı para için saptırmam yeterince onursuzdu. Dediğim gibi çok zengin olarak bu suçu daha da katladım. Bu benim için ve herkes için oldukça kötüydü. Tamamen baskıdaydım dolayısıyla hepimiz benimle ve benim kitaplarımın arasına sıkışıp kalmıştık.

R.: Mücadele etmeyi mi kast ediyorsunuz?

V.: Bir bakıma. Şimdi, New York Eyaleti Sanat Konseyindeyim ve sık sık diğer üyeler üniversitelerin İngilizce bölümlerine bazı edebî fırsatlar hakkında bildiriler göndermek ile ilgili olarak konuştuğunda; Onlara, ‘kimya, zooloji, antropoloji, astronomi, fizik bölümlerine ve hatta tüm hukuk ve tıp fakültelerine göndermelerini söylüyorum. Yazar olmak için en muhtemel yerler oralar.’

R.: Buna inanıyor musunuz?

V.: Edebiyat yaratıcısının aklında edebiyat tarihinden başka şeylerin olmasının olağanüstü canlandırıcı olduğunu düşünüyorum. Tabiri caizse, edebiyat kendi çöplüğünde kaybolmamalı.

R.: Biraz da kitaplarınızdaki kadınları konuşalım.

V.: Hiç yok ki. Hiç gerçek kadın, hiç aşk yok.

R.: Bu yorumlamaya değer mi?

V.: Bu teknik bir sorun. hikâye anlatımı ile ilgili şeylerin çoğu tekniktir, hikâyenin tutulmasını sağlamak için yapılacaklar ise teknik problemlerdir. Örneğin; kovboy ve polis hikâyeleri silahlı çatışma ile biter, çünkü silahlı çatışmalar böyle hikâyeleri bitirmek için en güvenilir mekanizmalardır. Hemen hemen her zaman yapay bir kavram olan ‘Son’u söylemenin ölümden daha iyi bir yolu yoktur. Ben derin sevgiyi hikâyelerimin dışında tutmaya çalışırım, çünkü bir kez bu özel tema devreye girince, başka bir şey anlatmak neredeyse imkânsız hâle geliyor. Okuyucular başka bir şey duymak istemiyor. Aşk konusunda deli oluyorlar. Hikâyedeki âşık gerçek aşkına kavuştuğunda, hatta 3. Dünya Savaşı başlamak üzere olsa bile, gökyüzü uçan daireler ile dolup simsiyah olsa bile bu hikâyenin sonu olur.

R.: Yani aşkı uzak tutuyorsunuz.

V.: Anlatmak istediğim başka şeyler var. Ralph Ellison da *Görülme*yen Adam’da aynı şeyi yaptı. O muhteşem kitapta eğer kahraman sevmeye değer birini bulsaydı, onun için deli olan birisi olsaydı, bu hikâyenin sonu olurdu. Celine de *Gecenin Sonuna Yolculuk*’ta aynı şeyi yaptı: Gerçek ve nihai aşkın var olma olasılığını dışladı ve böylece hikâye devam edebildi.

R.: Birçok yazar hikâyenin tekniği hakkında konuşmuyor.

V.: Ben böyle barbar bir teknokratım. İnanıyorum ki, *Model T Fordlar* gibi öyküler de tamir edilebilir.

R.: Hangi amaçla?

V.: Okuyucuya zevk vermek amacıyla.

R.: Hiç aşk hikâyesi yazmayacak mısınız, düşündünüz mü?

V.: Belki. Sevgi dolu bir hayat sürdüm. Gerçekten. Bu sevgi dolu hayatı sürdürürken ve gayet iyi giderken bile bazen kendimi ‘Aman Allahım, bir süre için başka bir şey hakkında konuşamaz mıyız?’ diye düşünürken buluyordum. Gerçekten komik olan ne biliyor musunuz?

R.: Hayır.

V.: Benim kitaplarım ülke çapında okul kütüphanelerinden atılmıştır çünkü sözüm ona müstehcenler. Küçük kasaba gazetelerine yazılmış *Mezbaha No 5* ile *Deep Throat* ve *Hustler* dergilerini aynı safta değerlendiren mektuplar gördüm. Nasıl bir insan *Mezbaha No 5* ile masturbasyon yapabilir ki?

R.: Bu her tür için geçerli.

V.: Peki, öyle bir tür henüz var olmadı. Sansürün nefret ettiği benim dinim. Yüce Tanrı fikirlerine karşı saygısız olduğumu düşünüyorlar. Onlar Tanrı'nın itibarını korumanın hükümetin işi olduğunu düşünüyorlar. Tüm söyleyebileceğim: 'Onlara iyi şanslar, hükümete iyi şanslar, Tanrıya iyi şanslar.'dır. Bir keresinde H.L.Mencken'in dindar insanlara dair ne söylediğini biliyor musunuz? O, büyük ölçüde yanlış anlaşıldığını söylemiştir. Onlardan nefret etmediğini söyledi, sadece onları komik buluyordu.

R.: Size aile üyelerinizden hangisinin sizi yazar olarak en derinden etkilediğini sorduğumda, anneniz olduğunu söylemiştiniz. Bense *Slapstick*'te en çok kız kardeşinizden bahsettiğiniz için, kız kardeşinizden etkilendiğinizi söyleyeceğinizi düşünmüştüm.

V.: *Slapstick*'te kız kardeşim için yazdığımı söylemiştim- Her başarılı yaratıcı kişinin aklında hayali bir izleyici vardır. Bu, sanatsal ahengin sırrıdır. Zihninde tek bir kişi ile birlikte çalışan herkes bunu başarabilir. Onun ölümüne kadar, onun için yazdığımı fark etmemiştim.

R.: Edebiyatı sever miydi?

V.: O çok iyi yazardı. Çok okumazdı fakat Henry David Thoreau da sonrakı yıllarda öyleydi. Babam da aynı şekildeydi. O da çok okumazdı fakat rüya gibi yazardı. Ah, kardeşim ve babamın yazdığı mektuplar! Ben kendi yazılarımı onlarınki ile karşılaştırdığımda, utanıyorum.

R.: Kız kardeşiniz de para için yazmayı denedi mi?

V.: Hayır. O dikkat çeken bir heykeltıraş da olabilirdi. Bir keresinde yetenekleri ile daha fazlasını yapmadığı için onu azarlamıştım. Yeteneğe sahip olmak onunla bir şeyler yapmak zorunluluğunu beraberinde taşımıyor diye yanıtlamıştı beni. Bu benim için şaşırtıcı bir haberdir. Ben insanların yeteneklerini kapıp ellerinden geldiğince hızlı ve uzağa doğru koşmaları gerektiğini sanırdım.

R.: Şimdi ne düşünüyorsunuz?

V.: Kız kardeşimin söylediklerini şimdi düşününce sıra dışı kadınsı bir bilgelikmiş gibi görünüyor bana. En az onun kadar yetenekli iki kızım var benim, ikisi de eğer yeteneklerini kapıp umutsuzca, olabildiğince hızlı ve uzağa kaçarken duruş ve mizah yeteneklerini kaybederlerse, lanetlenirlerdi. Benim olabildiğince hızlı ve uzağa koştuğumu gördüler ve bu onlara oldukça çılgın bir davranış olarak görüldü. Bu olabilecek en kötü metaforu, aslında gördükleri yıllardır öylece oturan bir adam iken.

R.: Daktilo başında.

V.: Evet ve aptalca sigara içerken.

R.: Sigarayı hiç bıraktınız mı?

V.: İki defa. Birinde birden bıraktım ve Noel Baba'ya dönüştüm. Şişko oldum. Neredeyse 250 pound olmuştum. Neredeyse bir yıl içmedim ve sonra Hawaii Üniversitesi beni Oahu'ya bir konuşma için götürdü. Bir gece Ili Kai'nin çatısında Hindistan cevizi suyu içiyordum ve mutluluk halkamı tamamlamak için tek yapmam gereken bir sigara içmekti. Ben de içtim.

R.: İkinci kez?

V.: Son zamanlarda, geçen yıl. Altı haftalık bir sürede Smokenders'a 150 dolar ödedim, bırakmama yardım etmeleri için. Vaat ettikleri gibi kolay ve öğretici oldu. Mezuniyet belgemi ve kabul rozetimi kazandım. Tek sorun neredeyse delirmiş olmamdı. Ben fevkalade mutlu ve gururluydum fakat çevremdekiler beni dayanılmaz şekilde inatçı, kaba ve gürültücü buldular. Ayrıca yazmayı bırakmıştım. Hatta artık mektup bile yazmıyordum. Besbelli kötü bir takas yapmıştım. Bu yüzden yine sigaraya başladım. Ulusal Üreticiler Birliği'nin dediği gibi 'ücretsiz öğle yemeği diye bir şey yoktur.'

R.: Gerçekten yaratıcı yazmanın öğretilebileceğini düşünüyor musunuz?

V.: Tıpkı golfün öğretilmesi gibi. Bir profesyonel atışınızdaki bariz kusurları işaret edebilir. İki yıl boyunca Iowa Üniversitesi'nde bunu iyi yaptığımı düşünüyorum. Gail Godwin, John Irving, Jonathan Penner, Bruce Dobler, John Casey ve Jane Casey orada benim öğrencilerimdiler. Hepsi o zamandan beri harika şeyler yayımladılar. Harvard'da yaratıcı yazımı kötü öğrettim çünkü evliliğim bitiyordu ve her hafta New York'tan Cambridge'e gidip geliyordum. Hatta birkaç yıl önce City College'da daha da kötü öğrettim. Aynı anda devam eden birçok projem vardı. Öğretmek için hiç isteğim kalmamıştı. Sadece teoriyi biliyordum.

R.: Teoriyi birkaç kelime ile anlatabilir misiniz?

V.: Iowa'daki Yazarlar Atölyesinin kurucusu Paul Engle tarafından ifade edilmiştir. Eğer atölyenin kendine ait bir binası olursa, 'Her şeyi bu kadar ciddiye almayın.' cümlesi girişe yazılmalıdır, demişti bana.

R.: Peki bu nasıl yardımcı olabilir?

V.: Bu, öğrencilere el şakası yapmayı öğrendiklerini anımsatıyor.

R.: El şakası?

V.: Eğer insanları beyaz kâğıtlar üzerindeki küçük siyah işaretlere dair güldürebiliyor ya da ağlatabiliyorsanız bu el şakası değil de nedir? Tüm harika hikâye satırları harika el şakalarıdır ve insanları tekrar tekrar kendine hayran bırakır.

R.: Bir örnek verebilir misiniz?

V.: Gotik roman. Her yıl düzinelercesi yayımlanmakta ve hepsi de satılmaktadır. Arkadaşım Borden Deal yakınlarda sırf eğlenmek için bir gotik roman yazdı, ona konusunun ne olduğunu sordum, dedi ki: 'Genç bir kadın eski bir evde iş bulur ve pantolon onu korkutup kaçırır.'

R.: Başka örnekler de verebilir misiniz?

V.: Diğerlerini açıklamak bu kadar eğlenceli değil. Birinin başı derde girer, sonra kurtulur. Biri bir şeyini kaybeder ve geri alır. Biri haksızlığa uğrar sonra

intikam alır; *Cinderella*; Biri kızaklara çarpar ve aşağıya daha da aşağıya gider; insanlar birbirlerine âşık olurlar ve birçok diğer kişi yollarına çıkar; erdemli bir kişi yanlışlıkla bir günahla suçlanır; günahkâr insanların erdemli olduğuna inanılır; bir kişi cesurca bir zorlukla karşı karşıya kalır ve başarılı ya da başarısız olur; bir kişi yalan söyler, biri çalar, biri öldürür, biri zina işler.

R.: Af dileyerek söylüyorum ki, bunlar çok eski moda konular.

V.: Size bu eski moda konular bir yere ilâştirilmedikçe hiçbir modern öykü şemasının, hatta entrikasızlığın bile, okuyucuya gerçek tatmini veremeyeceğini garanti edebilirim. Ben konuları hayatın doğru gösterimleri olarak övmüyorum fakat okuyucuyu okumaya teşvik eden yollar olarak görüyorum. Ben yaratıcı yazarlığı öğretirken, öğrencilerime karakterlerini bir şeyi hemen isteyecek şekilde oluşturmalarını söyledim hatta bu sadece bir bardak su olsa bile. Karakterler modern yaşamın anlamsızlığı ile felç oluyor ancak hâlâ arada bir su içmek zorunda kalıyorlardı. Öğrencilerimden biri sol alt azı dişlerinin arasına diş ipi sıkışmış ve tüm gün boyunca onu çıkaramayan bir rahibe hakkında bir hikâye yazmıştı. Harika olduğunu düşünmüştüm. Hikâye diş ipinden çok daha önemli sorunları ele alıyordu fakat okuyucuların okumaya devam etmesini sağlayan diş ipinin en sonunda ne zaman çıkarılacağına dair kaygıydı. Hiç kimse bu hikâyeyi parmağını ağzına sokmadan okuyamazdı. Şimdi burada sizin için takdire şayan bir el şakası var. Konunun dışında kalırsanız, herhangi birisinin herhangi bir şeyi istediği fikrini dışlarsanız, okuyucuyu dışlamış sayılırsınız, bu da kötü niyetli bir davranıştır. Ayrıca öykünün nerede geçtiğini ve kimlerin kim olduğunu... hemen söylemezseniz de okuyucuyu dışlayabilirsiniz.

R.: Ve ne istediklerini de.

V.: Evet. Ve karakterleri birbiri ile hiç karşılaştırmayarak onu uyutabilirsiniz. Öğrenciler hiç karşılaşma sahnesi oluşturmadıklarını çünkü modern yaşamda insanların karşılaşmalardan kaçındıklarını söylemeyi çok severler. “Modern hayat çok ıssız”, derler. Bu tembelliktir. Karşılaşmayı sahnelemek yazarın işidir, böylece karakterler şaşırtıcı ve açıklayıcı şeyler söyleyebilir ve hepimizi eğitir ve eğlendirirler. Eğer yazarlar bunu yazmıyor ya da yazamıyorsa, bu işten çekilmeleri gerek.

R.: İş?

V.: İş. Marangozlar ev inşa ederler. Hikâyeciler, okuyucuların boş zamanını kullanırlar, ona zamanını boşa harcadığını hissettirmemelidirler. Tamirciler otomobilleri tamir ederler.

R.: Şüphesiz yetenek gerekli midir?

V.: Bütün bu alanlarda. Cape Cod’da bir süre Saab satıcısı idim, tamircilik okullarına kayıtlıydım, beni okuldan attılar. Yeteneksizdim.

R.: Hikâyecilik yeteneği ne kadar yaygındır?

V.: Bu ülkenin herhangi bir yerindeki yirmi kişilik bir yaratıcı yazma sınıfında, altı öğrenci şaşırtıcı derecede yetenekli olacaktır. Onlardan iki tanesi zaman içinde bir şeyler yayımlayabilir bile.

R.: Bu ikisini diğerlerinden ayıran nedir?

V.: Onların zihinlerinde edebiyattan başka şeyler vardır. Muhtemelen girişkendirler de. Onlar hiçbir şey yapmadan kendilerini birilerinin keşfetmesini beklemek istemezler. Okunmak için ısrar ederler.

R.: Bir halkla ilişkiler uzmanı ve bir reklamcı da oldunuz...

V.: Ah, sanırım.

R.: Acı verici miydi? Yani yeteneğinizin ziyan edildiğini ya da sakat bıraktığınızı hissettiniz mi?

V.: Hayır. Yazarın ruhuna zarar veren bir romantizmi var. Iowa'da Dick Yates ve ben her yıl yazarlık ve serbest girişim sistemi üzerine ders verirdik. Öğrenciler nefret ediyordu. Yazarların kendilerini aklıktan ölmekten kurtaran ve kitaplarının yazımını finanse etmek için yeterli birikimi elde etmelerini sağlayan alelade işlere dair konuşurduk. Yayıncılar artık ilk romanlara para yatırmadıklarından, dergiler öldüğünden, televizyonlar genç bağımsız yazarlardan iş almadıklarından, vakıflar bağışlarını benim gibi yaşlı huysuzlara verdiğinden beri genç yazarların kendilerini utanmaz yaşlılar gibi desteklemeleri gerekiyor. Aksi takdirde yakın zamanda kendimizi çağdaş edebiyattan mahrum kalmış bulacağız. Bu maaşlı işlerin yazarlara yaptığı tek gerçek kötülük onların değerli zamanlarını boşa harcıyor olmasıdır.

R.: Şaka değil.

V.: Bir trajedi. Devamlı, genç yazarların bir şekilde dayanmasını sağlayacak yollar düşünüyorum hatta korkunç yolları bile.

R.: Genç yazarlar finanse edilmeli midir?

V.: Şimdi serbest girişim yoluyla kendilerini desteklemeleri imkânsız hâle geldiğinden bir şeyler yapmak lazım. Yapılması gereken çok fazla iş olduğundan, başlarda heyecanlı bir iş adamıydım. General Electric'de çalışırken 'Report on the barnhouse effect' isimli bir öykü yazdım, şimdiye kadar yazdığım ilk hikâyeydi. Collier's'e postaladım. Knox Burger, orada kurgu editörü idi. Knox, neyin yanlış olduğunu ve nasıl düzeltebileceğimi söyledi. Bana söylediklerini yaptım ve öyküyü 750 dolara satın aldı, GE.'teki altı haftalık maaşım kadardı. Başka bir tane daha yazdım, bana 950 dolar ödedi ve belki de GE'deki işimi bırakma zamanımın geldiğini söyledi. Ben de işi bıraktım. Provincetown'a taşındım. Sonunda, benim kısa öykü ücretim 2900 dolara fırladı. Bunu bir düşünün. Ve Knox bana hikâyecilik konusunda en az kendisi kadar uyanık bir çift temsilci buldu- Collier's de onun selefi olan Kenneth Littauer ve MGM'in hikâye editörü Max Wilkinson. Ayrıca burada belirtmeliyim ki, Knox Burger neredeyse benimle yaşıttır, kendi zamanındaki diğer editörlerden çok daha fazla sayıda genç iyi yazarı keşfetmiş ve onları cesaretlendirmiştir. Bunun şimdiye kadar herhangi bir yerde yazıldığını sanmıyorum. Bir şey bir yerde yazılı değilse eğer, sadece yazarların bildiği ve kolayca kaybolabilen bir gerçektir.

R.: Knox Burger şu an nerede?

V.: O bir edebiyat temsilcisi. Aslında, oğlum Mark'ı temsil ediyor.

R.: Peki Littauer ve Wilkinson?

V.: Littauer neredeyse on yıl evvel vefat etti. Bu arada 23 yaşındayken, Lafayette Escodril'e'de bir albaydı- siperi bombalayan ilk adamdı. O benim akıl hocamdı. Max Wilkinson Florida'da köşesine çekildi. Temsilci olmaktan ötürü utanç duyardı. Ne zaman bir yabancı ona yaşamak için ne yaptığını sorsa, ona bir pamuk yetiştiricisi olduğunu söylerdi.

R.: Yeni bir akıl hocanız var mı?

V.: Hayır. Yeni bir tane bulmak için çok yaşıyım sanırım. Şimdi ne yazarsam yazayım benden daha genç olan yayımcımın, editörlerin ya da herhangi birinin yorumu olmadan yayımlanıyor. Artık onun için yazabileceğim bir kız kardeşim de yok. Hayatım, ansızın, sahibi olmayan bu işlerle doldu.

R.: Altınızda ağ olmadan orada yukarıdaymışsınız gibi hissediyor musunuz?

V.: Ya da bir denge çubuğu olmadan. Bazen içim sıkılıyor .

R.: Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

V.: Okul ve tiyatro kapılarında bulunan acil çıkış kollarını biliyor musunuz? Eğer kapıya çarparsanız, kapı birden açılacaktır?

R.: Evet.

V.: Onların çoğunun markası 'Von Duprin'dir. 'Von' Vonnegut anlamındadır. Bir akrabam uzun zaman önce Chicago'da Iroquois Tiyatrosunda çıkan yangına yakalandı. İki kişiyle birlikte acil çıkış mandallarını icat ettiler. 'Prin' Prinzler anlamına geliyor. 'Du' ne içindi, unuttum.

R.: Peki.

V.: Bir de, komedyenlerin genelde ailenin en küçük çocuğu olduğunu söylemek isterim. Yemek masasındaki en küçük çocuk olduğumda, herhangi birinin ilgisini çekebilmemin tek bir yolu vardı, o da komik olmaktı. Bu konuda uzmanlaşmalıydım. Şaka yapmayı öğrenebilmek için, radyo komedyenlerini dikkatle dinlemeyi alışkanlık hâline getirmiştım. Şimdi bir yetişkin olduğuma göre, işte benim kitaplarım da öyle- şaka mozaikleri.

R.: Herhangi bir favori şakanız var mıdır?

V.: Kız kardeşim ve ben dünyanın en komik şakasının ne olduğuna dair tartıştık- gardıroba dalan adamdan sonra elbette. Tesadüfen bir araya geldiğimizde neredeyse Laurel ile Hardy kadar komik oluyorduk. *Slapstick* te, temelde bunun hakkındadır.

R.: Sonunda dünyanın en iyi şakası konusunda anlaşıldınız mı?

V.: Sonunda iki tanesinde karar kıldık. Hangisinin daha büyük düz tabanlılık olduğunu söylemek zor.

R.: Yine de anlatın.

V.: Peki, ama gülmeyeceksiniz. Kimse gülmeyecek. Bir tanesi eski bir "Two Black Crows" şakası. "Two Black Crows" siyah yüzlü beyaz adamlardı, isimleri de Moran ve Mack idi. Programlarının gramofon kayıtlarını yapıyorlar-

mış, sözüm ona iki siyahi gencin birbiriyle miskin miskin konuşmasını. Neyse, biri ‘Dün gece rüyamda gözleme yediğimi gördüm.’ demiş. Diğeri de, ‘Öyle mi?’ demiş. İlki de, ‘Uyandıgımda battaniye gitmişti.’ demiş.

R.: Hmm.

V.: Gülmeyeceğinizi söylemiştim. Diğer şampiyon şaka için sizin işbirliğiniz gerekiyor. Size bir soru soracağım ve siz de ‘Hayır’ diyeceksiniz.

R.: Tamam.

V.: Kremanın süttten neden daha pahalı olduğunu biliyor musunuz?

R.: Hayır.

V.: Çünkü inekler o küçük şişelerin üzerine oturmaktan nefret eder. Gördünüz mü, yine gülmediniz fakat size bunların muhteşem şakalar olduğuna dair şerefim üzerine yemin edebilirim. Zarif işçilik.

R.: Laurel ile Hardy’yi Chaplin’e tercih ediyor gibi görünüyorsunuz, öyle mi?

V.: Chaplin’e bayılırım fakat onunla hayranları arasında bir uçurum vardır. Onun bir dahi olduğu aşikârdır. Kendi alanında, en az Picasso kadar muhteşemdir ve bu benim için göz korkutucu bir şey.

R.: Bir daha kısa hikâye yazacak mısınız?

V.: Belki. Sonuncusu olduğunu düşündüğümü sekiz yıl önce yazdım. Harlan Ellison hazırlamakta olduğu koleksiyona katkıda bulunmamı istedi. ‘The Big Space Fuck’ isimli bir hikâye. ‘Fuck’ sözcüğünü bir başlık içinde kullanan ilk yazar olduğumu düşünüyorum. Andromeda’da sperm ile dolu savaş başlığı olan bir uzay gemisini ateşlemek ile ilgiliydi. İndianopolisdeki iyi bir arkadaşımı anımsatıyor bana, aslında İndianopolisde kalan tek arkadaşım, William Failey. İkinci Dünya Savaşı’na girdiğimizde ve herkesin kan vermesi gerektiğinde, o kan yerine sperm verip veremeyeceğini merak ediyordu.

R.: Eğer aileniz tüm parasını kaybetmemiş olsaydı, şimdi ne yapıyor olurdunuz?

V.: Babam ve Büyükbabam gibi İndianapolisli bir mimar olurum. Ve çok da mutlu... Hâlâ bunun olmasını diliyorum. Neyse bir şey daha: Oradaki en iyi genç mimarlardan biri, babamın bizim ailemiz için doğduğum yıl olan 1922’de inşa ettiği evde yaşıyor. Benim, kız kardeşimin, erkek kardeşimin isimlerimizin ilk harfleri ön kapıdaki üç küçük pencerenin vitraylarında yazılı.

R.: Yani özlem duyduğunuz eski güzel günleriniz var.

V.: Evet. İndianapolis’e ne zaman gitsem aklımda hep aynı sorular: ‘Yatağım nerede? Yatağım nerede?’ Eğer babamın ve büyükbabamın hayaletleri kasabaya uğruyorsa, yaptıkları tüm binaların nereye gittiğini merak ediyor olmalılar. Yaptıkları binaların birçoğunun yer aldığı şehir merkezi otopark hâline geldi. Tüm akrabalarının nereye gittiğini de merak ediyor olmalılar. Onlar artık var olmayan büyük ve geniş bir ailede büyümüşler. Büyük aile hayatının bende ufacık da olsa bir tadı var. Chicago Üniversitesi’ne gittiğimde,

Antropoloji Bölüm Başkanı Robert Redfield'in özünde durağan, izole geniş ailelerden ibaret halk toplumu üzerine ders verdiğini duyduğumda, bunun ne kadar güzel olabileceğini bana anlatmasına gerek yoktu.

R.: Başka bir şey?

V.: Aslında ben yazarlar için bir dua buldum. Denizciler, krallar, askerler ve daha birçokları için dualar duymuştum, fakat yazarlar için hiç duymamıştım. Bunu burada paylaşabilir miyim?

R.: Elbette.

V.: Samuel Johnson tarafından tam bir İngilizce sözlük yazacağına dair anlaşma yaptığı gün olan 3 Nisan 1753 tarihinde yazılmıştır. Kendisi için dua ediyordu. Belki de 3 Nisan 'Yazarlar Günü' olarak kutlanmalıdır. Her neyse dua şöyle: 'Şimdiye kadar beni destekleyen, bu işi yapmaya devam edebil-meme olanak sağlayan Tanrım mevcut durumumun bütün gereklerini yerine getirmem, teslim olmam gerektiğinde, son günde, bana verilmiş olan yeteneğin karşılığı olarak, Yüce İsa'nın hakkı için, bağışlanmayı diliyorum. Amin.'

R.: Yeteneğini olabildiğince hızlı ve alabildiğince uzağa taşımak için bir dilek gibi görünüyor.

V.: Evet. O kötü şöhretli bir yazar bozuntusuydu.

R.: Siz de kendinizi bir yazar bozuntusu olarak görüyor musunuz?

V.: Bir tür.

R.: Hangi tür?

V.: Büyük Buhran'ın çocuğu. Ve belki de bu noktada, dürüstlük her şeyi bir şekilde mahvetmeden önce, bu röportajın nasıl yapıldığına dair bir şeyler söylemek lazım.

R.: İş olacağına bırakmak lazım.

V.: Benimle yapılan dört farklı röportaj *The Paris Review*'ya sunuldu. Bunlar bir araya getirilip bana gösterilen tek bir röportaj hâlinde birleştirildi. Bu taslak ancak idare eder seviyedeydi bu yüzden hepsini bir tüm hâline getirebi-lecek olan başka bir röportör ayarladım. O kişi de bendim. Azami hassasiyet ile kendim ile röportaj yaptım.

R.: Anlıyorum. Son bir soru daha. Eğer ABD'de yayıncılık komiseri olsay-dınız, mevcut içler acısı durumu hafifletmek için ne yapardınız?

V.: Harika yazarların sayısında bir azalma söz konusu değildir. Eksiğimiz güvenilir okuyucu kitesidir.

R.: Yani?

V.: Ben işsiz herkesin, sosyal yardım çekini alabilmek için, bir kitap özeti teslim etmesinin zorunluluk hâline getirilmesini öneriyorum.

R.: Teşekkür ederim.

V.: Teşekkürler.

HATİCE BİLDİRİCİ

KİLİMANJARO’NUN KARLARI

Hemingway’in “Bütün gerçekleri burada anlattım.” dediği öyküsü “Kilimanjaro’nun Karlari” şöyle bir epigrafla başlar:

Kilimanjaro, karlarla kaplı, altı bin beş yüz metre yüksekliğinde bir dağdır. Afrika’nın en yüksek dağı olduğu söylenir. Dağın batı zirvesine “Ngaje Ngai” yani “Tanrı’nın evi” denir. Batı zirvesinin yakınlarında donmuş ve kurumuş bir leopar cesedi vardır. Kimse leoparın o yükseklikte ne aradığını açıklayamaz.

Bu satırlar, aynı adlı sinema filminin de dış ses tarafında okunan giriş cümleleridir. Amerikalı yönetmen Henry King tarafından 1952’de çekilen film, sinema tarihinin klasikleri arasına girmeyi başarmıştır. Hemingway hayatta iken gösterime girmiştir. Ancak o, hiçbir zaman filmi tam olarak izlememiş ve duyduklarından yola çıkarak da filmi onaylamadığını belirtmiştir. Hemingway’in biyografisinden hareketle hazırlanmış olan “Hemingway ve Gellhorn” adlı (Philip Kaufman- 2012) filmde de “Çanlar Kimin İçin Çalıyor”un film afişi kendisine gösterildiğinde, Hemingway’in filmi reddettiğini görürüz. Buradan yola çıkarak Hemingway, eserlerinin sinema filmi olmasına izin vermiş ama sonuçlarından memnun kalmamıştır diyebiliriz. Hemingway’in görüşünden değil filmin bize sunduğu estetik ve düşünce imkânlarına dayanarak bir bakış geliştirdiğimizde öyküden uyarlanan bir film olan *Kilimanjaro’nun Karlari* dikkat çekicidir ve ana hatlarıyla öykü ile paralellik gösterir.

Karısı ile birlikte gittiği Afrika’da bir safaride, bacağından ciddi bir biçimde yaralanan Harry, ağırlaşmış bir hasta olarak onları götürecek uçağı beklerken ölümle ve geçmişi ile yüzleşir. Hem öykünün hem de filmin iskeletini böylece ifade etmek mümkündür. Ancak ikisini de besleyen flashbackler bizi asıl

anlatılmak istenene götürür. Afrika'da geçen sahnelerin tamamı açık mekânda çekilmiştir ve çoğunun arka planında başı karlı büyük bir dağ durmaktadır.

Kendini ciddi bir hesaplaşmanın/yüzleşmenin içinde bulan Harry'nin geriye dönüşleri, filmi ve öyküyü birbirinden ayırır. İkisinde de beş ayrı flashback bölüm yer almaktadır. Öykü kahramanı geri dönüp baktığında; savaş, yazarlık, gördüğü ya da uzun süre yaşadığı şehirlere ait izlenimler ve unutamadığı bir kadınla ilgili hislerini ve anılarını aktarırken film kahramanı Harry, kafasını geriye doğru her çevirdiğinde büyük bir aşk hikâyesini görür. Yazarlık ve savaş bu aşk hikâyesinin sadece destekleyici unsurlarıdır.

Öykü, filme uyarlanırken Hemingway'in magazine yansıyan özel hayatından da ilham alınmış olduğunu tahmin etmek güç değildir. Bir anlamda özel hayatının pazara çıkarıldığı hissine kapılmış olması tabiidir. Bu durum, onun filme onay vermemesine açıklık getirirken bize bu filmin popüler kültüre sunulmuş bir hediye olup olmadığı sorusunu sordurtabilir. (Bu sorunun cevabı; aşkın anlatımının, entelektüel boyuta çekilerek daha mı değerli hâle geleceği sorusu ile bağlantılıdır. Yani aşk her yerde değerli değil midir?) Bir edebî metin olarak öykü, içinde varlığı hissettirilen aşkın estetik bir malzeme hâline dönüştürülüp filmin izlenirliğinin artmasını sağladığında, belki de orijinal metne ihanet edildiğini düşünebiliriz. Fakat bu filmde, metinden uzaklaşmakla beraber belli bir seviye korunur. Bunda özellikle Paris'teki mekânların, bu mekânların sunumunda ışığın kullanımının ve müziğin etkisi vardır. Harry'nin hayatı boyunca unutamayacağı kadınla tanıştığı yerde duvarlarda asılı tablolar dikkat çeker. Sanki bu tabloların ortak bir teması vardır. Şehir ve yalnızlık olarak okuyabileceğimiz bu tema Paris'te ayrıca anlam kazanıyor gibidir. Yönetmen, bizi Harry'nin peşine takıp bu tabloları göstererek onun yalnızlığını işaret eder. Bu arada bir klasik jazz ustası da icra ettiği parçayla hem o tabloların işaret ettiği düşünceyi derinleştirmekte hem de Harry'nin yalnızlığının altını çizmektedir. Resim ve müziğin birbirini destekleyerek sinemayı var eden unsurlar hâline gelmelerinin güzel bir örneğidir bu sahneler. Ancak filmi

yukarı çeken bir diğer unsur da geçmişini, aşkı ve mace-racı ruhunun emirleri arasında yaptığı tercihi, yazarlığı bakımından sorgulayan genç bir adamla karşı karşıya olmamızdır. Film, Hemingway'in şairanelikten uzak, olay anlatımını öne çıkaran dolaysız anlatımı ile çelişen bu yönleri ile onun üslup çizgisinden uzaklaşmıştır.

Kilimanjaro'nun Zirvesinde Bir Leopar Gibi

Filmin dış sesinin ilk cümleleri de olan öykünün epigrafına dönersek altı bin beş yüz metre yükseklikteki bir dağın tepesine ulaşmış olan leoparın; öykünün ve filmin kahramanı Harry ile biyografisi dikkate alındığında Hemingway'i temsil ettiğini görürüz. Sınırlarının çok üstüne çıkan leopar, Harry ve Hemingway'in aradığı "Tanrı'nın evi" ancak bir tutkunun peşinden koşularak ulaşılabilir bir yer olarak işaret edilir. Kahramanımız Harry'nin tutkusunu, yaşamın kendisine karşı bir bağlılık biçimi oluşturur. Bu bağlılık; yazmak, savaşlarda asker ve muhabir olarak gönüllülükle yer almak, Afrika'da ve okyanusta avlanmak ve büyük aşkların peşinden koşmak olarak şekil bulur. O da leopar gibi gözünü yükseklerle dikmiştir. Ancak onu zirvelere sürükleyen hırs değil engel olamadığı tutkusudur. Hemingway, iki dünya savaşında da aktif olarak yer almış, İspanya'daki boğa güreşlerinden, Çin'deki rejim değişikliğine, Küba'daki devrime kadar dünyanın neresinde insanın mücadelesi varsa oraya koşmuş bir yazardır. Hemingway bir dünya vatandaşıdır. Nerede bir aksiyon varsa o, oradadır. Hatta öyküde ilk geri dönüş Edirne'de Karaağaç istasyonunda I. Dünya Savaşı'na ait hatıralar ile başlar. Diğer bir geri dönüşte de İstanbul ve Anadolu anlatılır. İstanbul'da ilk gençliğinde işgalci askeri olarak bulunduğunu sonra tek başına Anadolu'yu gezdiğini anlatır.

Durursa yani evinde oturmaya başlarsa insandan ve dolayısıyla yazmaktan uzaklaşacağını düşünür. Çağının tanığı olup insanın karanlık yönünü anlamaya çalışan yazarımızın, zirveden kastettiğinin iyi eserler vermek olduğuna bizi filmin şu diyalogu da götürür:

—*Hâlâ yazar olmakta ısrarlı mısın?*

—*Evet.*

—*Her şeyin türleri olduğu gibi yazarların da farklı türleri vardır. Sıradan bir yazar olursun. Bu kolay. Ev kadınlarına sabun satarsın. Bunun yanlış bir tarafı da yok. Zengin olursun. Ancak sana gerçek bir yazar olmanın tek bir yolunu söyleyeyim. O da insanın beyniyle insanın cehaletine ve kötülüğünün gücüne karşı mücadele etmesidir. Bu, hayat boyu süren tek başına bir safardır. Avcının aradığı gerçekten önemli bir avdır. Yaşamaya değer bir bağlılık. Bütün cesaretini ortaya koyması gerek. Sonunda avını kendi bulur. Hayvanın izini nereye giderse gitsin süreceksin. Sabırlı olup olamayacağını bilmiyorum. Azgın ve derin sularda, acı ve sıkıntı içinde. Eğer istersen Tanrı yardım eder, merhamet eder. Sana iyi şanslar. Çantanı fazla yüklerle doldurmaya başlamadan önce kendini yıpratmamamı istiyorum.*

Bunlar, filmde her zaman onu destekleyen amcasının sözleridir. Öyküde yer almayan bu pasajlar yönetmenin Hemingway'i algılayışının -o, filme gönül indirmese de- doğru bir yerden geliştiğini gösteriyor. Çünkü Hemingway'in yazarlık anlayışı, dünyayı insanın onuru için bir mücadele alanı olarak görmesi ve hatta Afrika'da yazarlığının sembolünü avcılık yaparak gerçeğe dönüştürmesi ortaya konulmuştur.

Yazmak ve Ölüm

Geri dönüşlerde ve ondan daha da çok filmin asıl geçtiği zamanda yazarlık üzerine Hemingway'e ait görüşlerin ele alındığını görmeye devam ederiz. O, yazarlık üzerine görüşlerini ifade etmekte cömert davranan yazarlardandır. Çünkü kendisi için yazmanın ne anlam taşıdığı üzerine -bir anlamda yazmanın teorisi üzerine- çok düşünmüş hatta onun bu yöndeki sözleri derlenerek bir kitap hâline getirilmiştir. Film de öykü de ölümle hayatı karşı karşıya getirmiş bir yazarın meselelerinin yanında, daha önce de belirttiğimiz gibi yazmanın ne anlam taşıdığı üzerine de söz söylemektedir.

Harry'nin iç dünyasında tabiatın güzelliği ve aksiyon dolu geçmişinin renkleri ile ölümün soğuk yüzü karşı karşıya gelmiştir. Yazmak yönünde seyreden ciddi bir iç hesaplaşma başlamıştır. Ölümün yakınında olduğunu fark eden bir yazarın, neleri geride bıraktığına dair düşüncelerinin en başında yazamadıklarının

geldiğini bu iki eser de ele verir. Öykü kahramanının düşünceleri şöyle aktarılır:

Sağ bacağımda kangren başladığından beri korkusu da yitip gitmişti. Şimdi sadece büyük bir yorgunluk hissediyordum ve bir de her şey böyle bittiği için kızgınlık. Bundan sonra olacakları pek de merak etmiyordum. Yıllarca bu konu kafasını kurcalamıştı ancak şimdi hiçbir anlamı yoktu. Yorgunluğun ölümü bu kadar kolaylaştırması ilginçti.

Artık iyi yazabilmek için yeterli donanıma sahip oluncaya kadar beklettiği hiçbir şeyi yazamayacaktı. En azından, yazmaya çalışırken başarısızlığa düşmek zorunda değildi. Belki de asla yazmayı beceremeyeceği için vazgeçmiş, bir türlü başlayamamıştı. Yazsa nasıl olacağını hiçbir zaman bilemeyecekti artık. (s.14)

Belki de her yazar, Harry gibi ölüm yanına vardığında yazamadıklarının önemini, onları neden şimdiye kadar yazamadığını hatta yazmış olsa onun nasıl bir şey olacağını düşünür.

Film, Harry'yi götürmeye gelen uçağın sesinin duyulmasıyla biter. Öykünün ise bize bırakılmış iki sonu vardır. İlki filmin tercih ettiği. İkincisi ise Harry'nin nefes almadığını fark eden karısının haykırıışlarının ifadesidir.

Filmöykü'de kim güçlü ise o, öne çıktı. Bu, bazen film bazen öykü bazen yönetmen oldu. Bunu Filmöykü'nün yazarı değil, güçlü olanın kendisi yaptı. "Kilimanjaro'nun Karları" ile hayatının kilitlerini okuruna açtığını sezdiren Hemingway, bir yazar olarak bu çalışmada öne çıkan güçlüdür.

CÜMLESİ PARLAYAN HİKÂYELER

DİNÇER EŞİTGİN

HALDUN TANER'İN *KÜÇÜK HARFLİ MUTLULUKLARI*

Modern Türk tiyatrosunun oluşumunda öncü katkıları bulunan Haldun Taner (1915-1986), aynı zamanda hikâyeci kimliğiyle de Türk hikâyesinin göz ardı edilemeyecek önemli yazarlarından biridir. Haldun Taner, hayatı boyunca tiyatro alanındaki çalışmalarının yanı sıra, 1949'da yayımlanan ilk hikâye kitabı *Yaşasın Demokrasi*'den 1983'te yayımlanan son hikâye kitabı *Yalıda Sabah*'a kadar bir edebî tür olarak hikâyeden hiç kopmayan ısrarlı bir tavır sergiler.¹

Toplumun çeşitli katmanlarıyla doğrudan ilişki kuran bir sanat dalı olarak tiyatroyla yakından ilgilenmesinin Haldun Taner'in hikâye anlayışını da şekillendirdiği söylenebilir. Dolayısıyla onun hikâyeleri ele aldığı konular, dil ve üslup tercihleri açısından yakından incelendiğinde halka yaklaşma/ulaşma isteği hemen dikkat çeker.

Ahmet Midhat Efendi'yle özdeşleşen anlatıcının kurmaca metin içinde öyküleme eylemini bir an durdurup okuyucuya dolaysız bir şekilde seslenme hatta okuyucuyla iki çift kelimetme geleneğinden izler taşıyan hikâyelerin yanında tamamen modern zamanlara has anlatı tekniklerinin, anlatı biçimlerinin öne çıktığı hikâyeler ya da *Ayışığında 'Çalışkur'* gibi deneyci metinler düşünüldüğünde Haldun Taner'in hikâye külliyyatının çok büyük bir zenginlik içerdiği rahatlıkla söylenebilir.

Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu, Yalıda Sabah, Şeytan Tüyü, Sonsuza Kalmak, Küçük Harfli Mutluluklar, Karşılıklı, Neden Sonra..., Yaprak Ne Canlı

Yeşil, On İkiye Bir Var, Ayışığında ‘Çalışkur’ gibi ve uzadıkça uzayacağı için isimlerini anmaktan son anda vazgeçtiğim birçok hikâyesi bir kez de bu dikkatle okunursa Haldun Taner hikâyesinin sözünü ettiğim zenginliği rahatlıkla gözlemlenebilecektir. Bu hikâyelerin çoğunda Haldun Taner, hayatın birçok alanına ve farklı toplum katmanlarındaki kişilere çok değişik açılardan yaklaşır.

Birçok hikâyesi gibi ilk bakışta iddiasız bir metin olarak görünen fakat hayatın kılcal damarlarına kadar ustalıkla sokulduğunu düşündüğüm *Küçük Harfli Mutluluklar*² adlı hikâyesini, bu dizinin (*Cümlesi Parlayan Hikâyeler*)’in diğer yazılarında yaptığım gibi, hikâyeden bir cümle seçerek okumaya çalışacağım. Bu okuma denemesinin ayaklarını yere bastırmak için, öncelikle hikâyeyi kısaca ve genel hatlarıyla hatırlayalım:

Haldun Taner’in *Küçük Harfli Mutluluklar* Adlı Hikâyesi

Nizamettin Bolayır adlı hikâye kişinin sıradan bir gününü öyküleyen *Küçük Harfli Mutluluklar* adlı hikâye, bütün gece kuduran lodosun güneşin doğmasına yakın usanıp durulduğu bir sabah açılışıyla başlar. Başlangıç durumunda bütün tabiat, her şey, her yer, pırıl pırıl ve yenilenmiş gibidir. Anlatıcının ifadesiyle insan, evlere, yollara, ağaçlara ‘gözlük camlarını silmiş de öyle bakıyor gibi’dir. Hikâyenin başlangıç durumundaki bu pırıltı, okurun beklenti ufkunu belirleyen başlıktaki iyimser havayı da onaylayıcı bir işlev görür.

En verimli çağında general olma hayalleri yarıda kalarak ordudan emekliye sevk edilen ve Paşabahçe Şişe Cam Fabrikasında ‘Sivil Savunma Amiri’ olarak işe başlayan ‘sabahı müezzinlerden önce yakalayanlar’ sınıfından Nizamettin Bolayır, yaz kış âdet edindiği üzere sabah kalkar kalkmaz denize girer. Yetmiş iki yaşına³ rağmen sağlığı sıhhati yerinde olan emekli albay Nizamettin Bolayır denizden çıktıktan sonra ip atlar, karısı Üftade’yi uyandırmadan çayı demler, kahvaltı yapar, tıraş olur, giyinir ve saat sekiz buçukta başlayacak mesaiye yetişmek üzere evden ayrılır. Mahallede kendisi gibi erken kalkanlar arasında horozlarının ötüşlerini yarıştıran komşularıyla ayaküstü sohbet ettikten sonra otobüs durağına doğru hızlı adımlarla yola koyulur. Emekli albay için sabah sporu devam etmektedir, zira yaz kış, ‘yağmur, çamur, fırtına’ demeden otobüse, koşar adım yürüyerek üç kilometre ötedeki ikinci duraktan biner.

Otobüste, Kızılcahamam’a kampa giden futbolcu Cüneyt ile karşılaşır. Bu karşılaşma sayesinde albay Nizamettin Bolayır’ın ‘bir Bulgaristan maçında yedek olarak millî formayı bile giymiş’ olduğu anlaşılır. Fakat albay, bu futbol meselesini her yerde herkesle konuşmaktan hoşlanmaz. Kendisine hem Silivrispor’dan hem de işyerinden teklif edilen antrenörlük görevini kabul etmez. Fakat ‘hiç tanımadığı bir semtte’ önüne yuvarlanan topu, ‘özenle yerine dikip’ çocuklara göndermekten hoşlanır. Hatta ‘canı çekerse, çocuklarla kaynaşmışsa’ ‘o tutulmaz penaltı’ vuruşlarını bile yapabilir. Bunun mantığını da

şöyle izah eder: “İnsan kendi kendini arada şımartmalı; ama iş hayatında değil, özel yaşamında.”

Sirkeci’de otobüsten inen albay, Üsküdar iskelesinden vapura biner. Her konuda olduğu gibi burada da bir kural hâline getirdiği alışkanlıkları vardır, ‘her zaman olduğu gibi’ ‘üst güvertenin en önüne’ oturur. Serin bir rüzgâr yüzünü okşayınca sebepsiz yere sevinir ve mutlu olduğu yüzünden belli

olur. Albay Nizamettin Bolayır, ‘mutluluğun neden geldiğini’ bile düşünmez çünkü zaten ‘Nizamettin Bolayır öyle her konuda, hele hele kendi üzerinde düşünmekten hiç hoşlanmaz.’ Çoğu zaman kafası bomboş, tertemizdir. “Ancak gerektiği kadar düşünür. Değecek şeyi düşünür. Düşününce de hep işlevsel düşünür, somuta, pratiğe yönelik bir karar almak için düşünür. Bir durum muhakemesi yapar, kesin teşhis, ani karar ve anında infaz.” Anlatıcı, albayın bu özelliği üzerinde biraz daha yoğunlaşır: “Nizamettin Bolayır’ın kendinin de belki pek farkında olmadığı, belki üzerinde durmadığı meziyetlerden biri de muhayyilesinin olmayışıdır. Ne rahatlık değil mi?... Daha doğrusu muhayyilesi büsbütün yok değildir de öyle herkesinki gibi başıboş işlemez. Muhayyile geçmişte ya da gelecekte yaşamaktır. Varsayımla ya da anılarla yaşamaktır. Nizamettin Bolayır şimdiyi yaşamayı yeğler. Hayali, anıyı değil, elle tutulan gerçeği. Bunu da öyle uzun boylu düşünüp değil, içgüdüleriyle bulmuştur. Aramadan.”

Vapurda yalnız başına otururken dört yaşlarında güzel yüzlü bir kız çocuğu ‘dede, dede’ diye seslenerek albayın yanına yanaşır. Albay Nizamettin Bolayır’ın elinden tutar. Albay, bu kız çocuğuyla aynı yaşlarda olan ve sekiz aydır göremediği torunu Aydanur’u hatırlar.

Fabrikadaki işi ‘Sivil Savunma Amiri’ olarak görünse de yaptığı tek iş bu değildir. Fabrikadaki personeli sivil savunma konusunda, neredeyse bir ‘hava üssü erati mükemmeliyeti ve sürati intikali’ içinde yetiştirdikten sonra, maaşını hak edebilmek için ‘kişiliği ve müktesebatıyla mütenasip başkaca munzam işler yüklenmek’ ister. Hafta sonları İstiklâl Marşı törenini yönetme, bayramlarda ve tarihî günlerde günün anlam ve önemine dair konuşmalar yapma görevini üstlenir. Fakat başka ortamlarda bu tür hamasi konuşmalar yapması istendiğinde bunu kabul etmez, ‘tarihi anıları, hamasi konuları ahabap toplantılarının yavan ortamına düşürmemeli’ diye düşünür.

Fabrika müdürünü ziyarete gelen Moiz Eskinazi adlı eski bir askeriyle karşılaşır ve askerlik hatıralarına birlikte geri dönerler. Öğle yemeğinde albay, fabrikanın personeline Amerika’da olduğu gibi ‘altı ayda bir check-up’ yapan doktordan, tahlil raporlarının sonuçlarının çok iyi olduğunu öğrenir. Bu moralde ‘merdivenleri sanki daha bir çevik’ çıkar.

İşyerindeki telefonu özel işlerde kullanmaktan hoşlanmayan Nizamettin Bolayır’ın telefonu çalar, arayan Karabük’teki oğludur. Akçakoca’da bir ev almayı düşünen oğlu, rahmetli annesinden kalan Değirmendere’deki evin satılması için babasını ikna etmeye çalışır. Albay bu can sıkıcı vesileyle hiç olmazsa torunu Aydanur’la telefonda konuşmuş olur. Telefonda kaybettiği zamanı telafi etmek için ‘daha bir hızla dosyalarına dönen’ albay ‘beş buçuğa beş kalaya kadar çalışır’. Mesai bitimine yakın, ertesi gün yapacağı işleri planlayan Nizamettin Bolayır, servis minibüsündeki her zamanki yerine, ‘en gerideki sıranın sol başına’ oturur.

İş dönüşünde eski bir arkadaşının torununun Beşiktaş’taki nikâh törenine katılır. Bunu eşi Üftade’ye haber vermemiştir zira haber verse eşi ‘üç dakika sürecek’ ayaküstü bir tören için ‘üç gün önceden hazırlığa girişecek’, ‘iş önemliyip elbise beğenmeyecek, ele güne küçük düşmemek için kendini zora sokacak’tır. Nikâh töreninden sonra Silivri’ye döndüğünde ‘çift kale’ futbol maçı yapan çocukların topu önüne gelir. Çocuklar iyi bir penaltıcı olduğunu bildikleri emekli albayı tezahüratlar eşliğinde penaltı için aralarına davet ederler. Merter’den mahalleye yeni taşınan albayın tanımadığı on üç yaşlarındaki ‘sırtlan gibi kaleci’ penaltıyı kurtarır. Albay Nizamettin Bolayır’ın keyfi kaçır, çünkü ‘nadir de olsa penaltı kaçırmak onu hep tedirgin eder.’

Evin yolunu tutan albayın keyfi, Üftade’nin hazırladığı sofrayı görünce, yeniden yerine gelir. Üstünü değiştirip tekrar denize girer, çıkar. Akşam yemeği için, eşiyle birlikte, balkonda denize karşı kurulmuş sofraya otururlar. Yemekte, o gün fabrikada karşılaştığı eski askerinden bahseder ve onunla ilgili hatırasını anlatır. Nizamettin Bolayır, oğlunun telefonundan, Beşiktaş’taki nikâhtan ve ne kadar üzülsün de kaçırıldığı penaltıdan söz etmez. Onun gözünde zaten, ‘konuşulmayan şey yok demektir.’

Küçük Harfli Mutluluklar’ın anlatıcısı, hikâyenin sonundaki bu akşam yemeği sahnesinde, zaman zaman araya girerek, hem albay Nizamettin Bolayır’ın hem de –belki de– kendisinin mutluluk anlayışını açıklamaya çalışır. Asıl mutluluk ‘içten gelen’, ‘hiç gerekçe aranmayan’, ‘sıcak bir güç olan’, ‘sebepsiz mutluluk’tur. ‘Hayatın nabızı bunlarda’dır. Bunu hissetmek gerekir, fakat etraflıca bilincine vararak değil, âdeta ‘farkına bile varmadan’.

***Küçük Harfli Mutluluklar*’daki O Cümle**

Küçük Harfli Mutluluklar’da belli kuralları olan, hayatı karmaşıktırma-
dan olabildiğince düzenli ve sade yaşamaya çalışan emekli albayın sıradan bir

günü dile getirilir. Hikâyede dile getirilen olaylar, yirmi dört saatlık bir zaman dilimini aşmaz. Tiyatrodaki *üç birlik kuralını* hatırlatıyor bu. Hele bir de metnin yazarı tiyatrocü kimliğiyle bilinen bir isim olunca, bu ilişki kendiliğinden –ve hiç zorlanmadan– zihnimde kendine kuvvetli bir yer ediniyor. Haldun Taner bütün bu bir günlük hikâyeyi sanki şu cümlelerin etrafında döndürüyor:

“Günü yaşamak, küçük harfli mutlulukların bir tespiti gibi.”⁴

Günü yaşamak : *Küçük Harfli Mutluluklar* adlı hikâyede sıradan bir gün söz konusu. Nizamettin Bolayır’ın günü, hepimizin sıradan bir günü gibi, bazı küçük farklılıklar dışında. Fakat bu küçük farklılıklar, yetmiş aşkın yaşına rağmen albayı mutlu, sağlıklı, sıhhatli, zinde kılıyor. Güne erken başlamak, bir asker olduğu için sonradan edinilmiş bir alışkanlık gibi görülebilir fakat albayın bu alışkanlığının kökleri küçüklüğünde aile ortamında atılmıştır. Doksan sekiz yaşına kadar yaşayan babası bir imamdır, yani ‘gece mum eriten, gündüz minder çürüten’lerden değil, ‘sabahı müezzinlerden önce yakalayanlar’dan. Aileden gelen bu tür alışkanlıklar sayesinde küçüklüğünden beri günden azami derecede faydalanan albayın semtine tembellik, kaytarmak gibi kelimelerin uğramadığı bir hikâye kişisi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nizamettin Bolayır’ın bir günü, gün ağarırken aynı yerde başlayıp gün batarken aynı yerde bitiyor. Aynı belirleyici eylem (yaz kış denize girmek) hem günü açıyor hem günü kapatıyor. Belki biraz fazla kuralcı, fazla alışkanlıklarına bağlı, fazla dümdüz bir hayat albayınki (Bu alışkanlıklar, bu kurallar hikâyenin özetinde kısmen verildi, daha fazlasını merak edenler, hikâyenin bütününe okuyabilir). Fakat o da gününü böyle yaşıyor işte, kimseye yük olmadan, kimseyi kırıp dökmeden, kimseye zararı dokunmadan.

küçük harfli mutlulukların: Hikâyenin adının da çok açık bir şekilde işaret ettiği gibi, albay Nizamettin Bolayır’ın mutlulukları öyle büyük sebeplere bağlı değil. ‘İçinde kurulu bir saat varmışçasına yaz kış’ sabahın beşinde uyanan Nizamettin Bolayır’ın güne başlarken denize girmesi, ip atlaması, kahvaltısını hazırlaması, tembel işi değil demli çayından yudumlaması, onun mutluluğuna zemin hazırlayan küçük harfli ayrıntılardan sadece birkaçı. Her gün aynı intizamla yaptığı bu sıradan işler hatta vapurda yüzüne esen serin bir rüzgâr onu mutlu etmeye yetiyor, bu mutluluğun nereden geldiğini düşünmüyor bile. Hayıflandığı şeyler çok az: Biri babasının yüzler hanesini bulamadan doksan sekiz yaşında ölmesi, diğeri de general olmadan emekliye sevk edilmesi. Kendisi gibi emekliye ayrılan arkadaşlarının kurduğu derneğe birkaç toplanıdan sonra bir daha uğramaz. ‘İnsan, içinde olumsuz duyguların oluşmasını önlemeli’ diye düşünen Nizamettin Bolayır ‘şimdi’yi yaşamayı tercih eder. Hayali, anıyı değil, elle tutulan gerçeği. Akranlarıyla mukayese edildiğinde

çok iyi bir durumda olan sağlığı, sıhhati onu mutlu eden en önemli husustur. İşyerindeki özenli, saygılı ve disiplinli tutumu sayesinde bir işe yaradığını görmek, insanlar tarafından sevildiğini, sayıldığını bilmek de albayın mutluluk alfabesindeki diğer küçük harflerden birkaçıdır. Birçok küçük harfli mutluluk sayılabilir, bunların çoğu sebepsizdir ve asıl mutluluk da aslında sebepsizdir. Bir ‘gerekçe aramadan’ içten ‘sıcak bir güç’ olarak gelir o. Her şey insanı mutlu edebilir: “Denizin deniz, fesleğenin fesleğen, sardunyanın sardunya kokması, enginde bir vapur düdüğü, dalgacıların sahili okşamasi, uzaktan havlayan kalın sesli bir köpek, hatta sıtma mücadelecilerinin asit fenîği ile karışık hela kokusu, E-5’te motorunu gazlayan bir sürat delisi.” Çünkü ‘hayatın nabzı bunlarda’dır. Bunları, ‘küçük harflerle yazılmış küçük, küçücük mutlulukları’ duymak, tabiata karışmak gerekir, ‘farkına bile varmadan’, ‘fazlasını aramadan’.

bir tespîhi gibi : ‘Küçük harfli mutlulukların bir tespîhi gibi günü yaşamak’ cümlesini anlam olarak ele alıp ‘bir tespîhi gibi’ ifadesinin metnin anlam katmanlarıyla ilişkisine yakından bakmak mümkün. Bu anlam çözümlemesi ya da anlam ilişkilendirmesi bazı yönleriyle yazı boyunca zaten yeterince yapıldı. ‘bir tespîhi gibi’ ifadesinin hikâyenin anlamıyla ilgili birçok kapıyı açabileceğine şüphe yok. Ben bir adım daha öteye geçip, bu ifadenin hikâyenin yapısıyla ilgili, bir anahtar gibi, bazı kapıları açmaya imkân tanıyıp tanımadığına bakmaya çalışacağım. *Küçük Harfli Mutluluklar*’ın anlatı yapısı zaman kullanımı açısından incelendiğinde, hikâye kişisi Nizamettin Bolayır’ın yaşadığı bir günün, sabahdan akşama doğru ilerleyen kronolojik bir akışla anlatıldığı görülür. Birkaç geri kırılma ve ileri kırılma söz konusu olsa da bunların metnin ritmik oluşumundaki kronolojik akışı gölgeleyecek kadar yoğun kırılmalar olmadığı söylenebilir. Hikâyenin ritmik oluşumu, bir tespîh gibi, diyebiliriz. Olaylar art arda belli bir zaman sırasına göre diziliyor. Albay Nizamettin Bolayır’ın sabahdan akşama kadar muhatap olduğu kişiler de yine belli bir sırayla rollerini oynayıp sahneyi terk eden tiyatro oyuncularını gibi sıkı bir disiplin ve düzen içinde hikâye dünyasına girip çıkıyorlar. Doğal olarak hikâyedeki mekânlar da belli bir döngüyle sıralanıyor. Silivri’de, deniz kenarındaki evde sabah saatlerinde başlayan gün birçok mekân dolaşıldıktan sonra yine tekrar aynı evde akşam saatlerinde sona eriyor. *Küçük Harfli Mutluluklar* adlı hikâyenin temel yapıtaşlarındaki (olay, kişi, zaman, mekân) bu döngü, bu sıralanış, sanki tespîh tanelerinin bir ipe sırayla dizilmesini çağırıştırıyor bana. Başka bir ifadeyle söylemeyi deneyeyim: Haldun Taner’in bu hikâyesi, anlatıcının okur için dizdiği kurmaca unsurların *bir tespîhi gibi* döngüsünü tamamlıyor.

Sonuç Yerine Küçük Sorular, Küçük Cevaplar

Küçük Harfli Mutluluklar’ın emekli albayı Nizamettin Bolayır acaba keyfini kaçırıp penaltıyı bir kez daha kaçırarak mı? Bu önemli değil. Oğlu yarın

telefonla arayıp, eski eşinden (oğlunun annesinden) kalan evi satma düşüncesini tekrar ederek albayın canını yine sıkacak mı? Bu da önemli değil. Nizamettin Bolayır, eşi Üftade'den yine bir şey gizlemek zorunda kalacak mı? Bu da çok önemli değil. Albay Nizamettin Bolayır, yarın sabah yine erkenden kalkıp denize girecek, ip atlayacak, çayı demleyecek, kahvaltısını hazırlayacak, hemen yakındaki değil üç kilometre ötedeki duraktan otobüse binecek, Sirkeci'den de vapura... Vapurda üst güvertenin önüne oturacak, mesai saatlerine riayet ederek ay sonunda alacağı maaşı hak etmiş olmanın mutluluğuyla akşam eve dönüp tekrar denize girecek, eşinin hazırladığı akşam yemeği sofrasına oturacak, “sağlıklı olmak, günde iki defa dışarı çıkmak, yaz kış denize girmek, yararlı olmak, sıcak bir evi, Üftade gibi bir karısı olmak, işinde çevresinde sevilmek, benimsenmek ne güzel şey” diye düşünecek. Az şey midir bunlar ya da çok mu küçük harflidir okunamayacak kadar?

¹ Haldun Taner'in hikâyelerindeki genel yönelimler, hikâye anlayışı, yaşadığı ve yazdığı dönemdeki hikâye anlayışlarına karşı tutumu, Türk hikâyesi içindeki yeri, kısacası hikâye serüveni hakkında bütünlüklü bir değerlendirme için bkz. Necip Tosun, **Öykümüzün Kırk Kapısı**, Hece Yayınları, Ankara 2013, ss.103-109.

² Haldun Taner, *Küçük Harfli Mutluluklar*, **Yahda Sabah**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, ss.24-45.

³ Hikâye boyunca Nizamettin Bolayır'ın yaşı hakkında çelişkili bilgilere rastlanır: “Yaş 70'i buldu.” (s.24.); “72 yaşında olmasına karşın (...)” (s.25.); “(...) yetmiş üçünde bir delikanlıya yeter de artar.” (s.27.)

⁴ Haldun Taner, *Küçük Harfli Mutluluklar*, a.g.e., s.45.

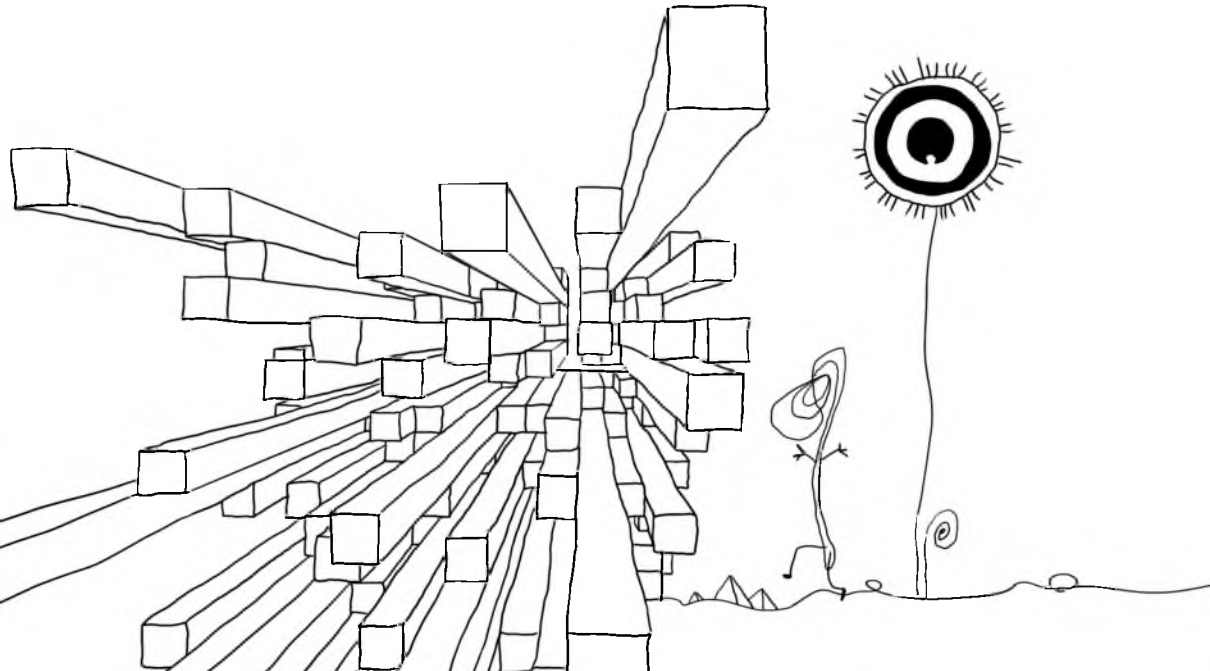

DOSYA: SAVAŞ VE SAVAŞIM

AHMET ÖZ

DOĞU HİKÂYELERİNDE SAVAŞ

Geleneksel anlatılarımızda savaş, ağırlıklı olarak yer alır. Bu dönem edebiyatımız bir anlamda savaş edebiyatıdır. *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Şahnâme*, *Hız. Ali Cenknâmeleri*, *Hamzanâme*, *Müseyyeb Gazi Destanı*, *Ebu Müslim Destanı*, *Alp Er Tunga Destanı*, *Şu Destanı*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Bozkurt Destanı*, *Ergenekon Destanı*, *Türeyiş Destanı*, *Göç Destanı*, *Yaradılış Destanı*, *Manas Destanı*, *Dede Korkut Destanı*, *Köroğlu Destanı*, *Battal Gazi Destanı*, *Dânişmend Gazi Destanı*, *Saltuknâme* savaş odaklı anlatılardır.

On iki hikâyeden oluşan, *Dede Korkut Hikâyeleri*¹ ağırlıklı olarak, Oğuz boylarının kahramanlık destanlarını anlatır. Daha sonra Selçuklu ve Osmanlı devletlerini kuracak olan Oğuzların savaşçı yanları, aile içi ilişkileri ve mücadeleci yanları öne çıkarılır. Oğuz boyları bu hikâyelerde Gürcüler, Trabzon Rumları, Ermeniler ve genel olarak “kâfirler” olarak nitelenen toplumlara karşı sürekli savaş hâlindeyler. Hikâyelerde az da olsa Oğuzların kendi aralarında yaptıkları mücadelelere de yer verilir.

Metinlerin çoğunda bir kahraman adayı önce kan dökerek ad alır, sonra ya kendisi ya da bir akrabası esir düşer, bu kahraman kâfir elindeki tutsağı kurtarır ve kâfir ili Müslüman toprağı yapılır. Savaşı genellikle bir tutsaklık olayı başlatır. Ama düşmanı kıskırtan her zaman ajanları bulunur, bu ajanlar hikâyede katalizör görevi yapar. Savaşı bir boy başlatır; ama tek tek diğer Oğuz beyleri de savaşa katılırlar. Savaşlar görkemli geçer ve her zaman Oğuzlar kazanır.

Kahramanlar tabii olarak olağanüstü kişiliklerdir, tek başlarına yüzlerce kişiyle baş edebilir, onlara meydan okuyabilirler. Sadece güçlü değil, karakter olarak da dürüst, iyiliksever ve adildirler.

Hikâyelerde, din, belirleyici bir unsur olarak yer alır. Özellikle savaşlarda ve savaş sonrasında her şeyi din biçimlendirir. Oğuzlarla savaşan herkes “kâfir”dir. “Kara-donlu kâfir”, “itim kâfir” hitaplarıyla Müslüman olmayanlar küçük görülür. Kahramanlarda Allah aşkı yüksektir. Savaştan önce tam bir İslami ritüelle savaşa çıkarlar: “Arı sudan abdest aldılar, ak alınlarını yere koydular, iki rekât namaz kıldılar. Adı görklü Muhammed’e salâvat getirdiler. Bir iki demeden kâfire kılıç salladılar, kılıç salladılar. Gümbür gümbür nakkareler döğüldü. Burması altın tunç borular çalındı. O gün ciğerinde olan er yiğitler

belirdi. O gün bir kıyamet savaş oldu, meydan dolu dolu baş oldu.” Savaştan sonra da inançlarını kâfir iline yerleştirirler: “Kâfirin kilisesini yıktılar, yerine mescit yaptılar. Keşişlerini öldürdüler; ezanlar okuttular, yüce Tanrı’nın adına hutbe okuttular, namaz kıldılar.”

Firdevsî *Şahnâme*’de, tümüyle padişahların dünyasına eğilerek, iktidar mücadelesi, evlilik, aşk konularını işler. Hikâyeler dönemin inançlarını, anlayışını, zihniyetini aktarırken, dil açısından yüksek bir bilinç, anlam derinliği ve edebî güce yaslanır. Benzetmeler, tasvirler, ruh tahlilleri ustalıklıdır. Özellikle savaş sahneleri şiddet yanında benzersiz güzellikle oluşturulur: “Zırhların ve bayrakların çokluğundan yeryüzü menekşe rengini almıştı.”; “Yeryüzü otağlar ve çadırlarla kaplanmıştı; her yanda kırmızı, sarı, menekşe ve mavi renkli bayraklar dalgalanıyordu.”; “Üzerleri mücevherlerle süslenmiş kılıçlar kahramanların pençelerinde ateş gibi savruluyordu.” Zaten kitap, tarihin, geçmişin olaylarının nazma dönüşmüş şekli olarak takdim edilir.

Şahnâme’deki tüm hikâyeler öncelikle bir “kahraman” yaratmaya ayardır. Çünkü dönemin geçerli olan tek adalet terazisi kahramanlıktır. Gücün belirleyici olduğu yerde de adaleti kahraman sağlayabilecektir. Kötülükleri, zulümleri, haksızlıkları ancak güçlü, kuvvetli bir kişi engelleyebilir. Kahraman aynı zamanda iyiliksever, fedakâr, merhametli, adaletli olma gibi yan özelliklerle desteklenir. Hem güçlü hem de adaletli birinin bu ortamda bir anlamı vardır. Bu nedenle tüm hikâyelerde, öncelikle bir kahraman yaratılır ve olağanüstü güçlerle donatılan bu kahraman üzerinden yeryüzündeki adaletsizlikler, zulümler önlenir. Çünkü karar vericiler ancak gücü elinde bulunduranlardır. Bir kahramanın doğacak oluşu yıldız bakıcılar tarafından şöyle tarif edilir: “Aslanlar onun ayağının altındaki tozu öpecek ve bulutlar onun başının üstünden geçmeye cesaret edemeyecek; sesinden kaplanların derileri parçalanacak, korkudan tırnaklarını kemirecekler; onun gürzünün sesini duyup, göğsünü, kolunu ve pazısını görünce çeliği çiğneyen savaş erinin bile yüreği yerinden oynayacak; akılca, fikirce Sâ’m’a ve kızdığı zaman da bir savaş alanı aslanına benzeyecek. Boy pos bakımından bir serviyi, gücü bakımından da bir fili andıracak; tek parmağıyla bir kargıyı iki millik mesafeye fırlatabilecek.”

Hikâyelerdeki kahramanların tümü ya geleceğin padişahı ya da bir soylu çocuğudur. Hikâyelerde, çocukluktan padişahlığa doğru giden yolda yaşanan maceralar ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Padişah olduktan sonra da hayat hikâyeleri, savaşları, çocuklarıyla, halka ilişkileri hikâye edilir. Padişahların kahramanlıkları anlatılmakla birlikte tüm padişahlar yüceltilmez. Adil olmayan, zalim padişahlar sonunda halk ayaklanmasıyla, bir kahramanın çıkışıyla yok olurlar. Padişahları yoldan çıkaran şeytanlar, başa geçmek için babalarına kasteden şehzadeler günde-me getirilir. Padişahın zulümlerini, adaletsizliklerini, etrafını çevreleyen bilge kişiler görmezlikten gelir ama demirci parçası padişahın huzuruna gelip bütün bunları haykırır. İktidar mücadelesinin insan psikolojisini nasıl etkilediği sayısız olayla

örneklenir: “Yeryüzünü ele geçirmek isteyen haris bir insan ya taç sahibi olur ya da savaş alanının kanları içinde yuvarlanır.” Genellikle şehzadeler büyüyünce başa geçip babalarının intikamını alırlar... Hikâyelerin muhatabı çoğunlukla iktidar sahipleri olduğu için, bu hikâyelerde o güç sahiplerine fânîlik, adalet duygusu hatırlatılarak onlara öğüt, yol, yöntem gösterilir. Bir insanın temel görevi iyilik ve doğruluktur. Hayat fânî olduğu için geride güzel bir ad bırakmak asıl olandır. Beş yüzyıl tahtta kalsa da dünya kimseye kalmaz; bu yüzden hırsa kapılmamak, dünya için tasalanmamak gerekir. Bu anlamda hikâyeler bir siyasetnâme özelliği de taşır.

Anadolu insanı, kahramanlık destanlarının içine iyiyi, doğruyu, güzeli koyup yüzyıllarca buna sahip çıkmıştır. Fazilet ve erdemi bu destanlarda bulmuş, tüm rüyaları burada ışıldamış, biriktirdiği ortak seslere saldıranları bu destanlarda mahkûm etmiştir. Bir direniş ve savunma hattı kurarak geleneklerini yağmalamak isteyen zalim ve barbarları Hz. Ali’nin, Hz. Hamza’nın, Battal Gazi’nin cenkleriyle yenilgiye uğratmıştır. Varoluş, direniş ve diriliş mücadelelerini destanlar üzerinden, hikâyeler üzerinden yürütmüştür. Şeytana, nefse mücadelesini bu anlatılar üzerinden yapıp irfan bayrağını burada dalgalandırmıştır. Direniş ahlakını tam da burada geliştirmiş, zenginleştirmiştir. Bunlar bir anlamda Anadolu’nun çağa, çağlara manifestosu, başkaldırışı olmuştur. Her dönemde bayrağı bir başkası almış, bu ses Anadolu’da yankı yankı yayılmıştır. Ama o ses, söyleyeni önemsizleştiren, söyleneni öne çıkaran Anadolu ruhunun anonim sesidir. Bu ses bazen Hz. Ali narası bazen Mevlânâ iç çekişi bazen Yunus akışı olmuş, bu nara, bu iç çekiş, bu akış bu hikâyelerde hayat bulmuştur.

Hız. Ali Cenknâmeleri, XIII. yüzyıldan itibaren İslam’la birlikte yeniden şekillenen Anadolu insanına ideal insan, örnek kahraman karakteri aktarmayı hedefleyen, anlatı geleneğimizin en önemli klasiklerinden biridir. Cenknâmeler, bir masal, destan formatı içerisinde, dinî, ahlaki, moral değerleri aktarmayı amaçlar. Hikâyelerde erdem, irfan yüceltilirken, bu özelliklerle İslam büyükleri özdeşleştirilir ve İslam ideeline uygun bir yaşam ve ahlak sistemi teklifi yapılır.

Cenknâmelerde, Hazreti Ali’nin yiğitliği, cesareti, adillliği, savaşları anlatılır. İslamiyet’in yayılma dönemlerini işleyen hikâyeler, ağırlıklı olarak ilk dönem Müslümanlarını gündeme getirir. Hikâyelerde ilk Müslümanların İslam’ı yaymak, insanlara kabul ettirmek için yaptıkları uğraşlar, tebliğler ve savaşlar konu edilir. Tümöyle kutsal değerler için yapılan savaşlarda fedakârlıklar ve kahramanlıklar öne çıkarken sahabeler, kusursuz, olağanüstü nitelikleri olan örnek insanlar olarak hikâyelerde anlatılır. Allah aşkı peşindeki bu insanlar tüm dünyadan vazgeçmişlerdir.

Cenknâmeler, tarihî ve bilinen bir kişilik etrafında oluşmasına karşın; tarihî ve biyografik gerçeklerle bağlantısı sıkı değildir ve çoğunlukla fantastik unsurların ağır bastığı menkıbevi rivayetlerden beslenen tümöyle kişilik yüceltmesine bağlı destan türünde bir kurmacadır. Ancak anlatımın hiçbir yerinde bunun

bir kurmaca olduğundan söz edilmez, mutlaka inanılması gereken gerçekler olarak verilir. Daha çok bu inanma sorununun yaşandığı yerde, rivayetçilere atıfta bulunulur: “Rivayet edilir ki...”

Hz. Ali Cenknâmeleri ile başlayan İslami Türk destanları *Hamzanâme*, *Müseyyeb Gazi Destanı*, *Ebu Müslim Destanı* ile devam etmiştir. Mekân olarak Arabistan’da, İran’da geçse de okunduğunda bu destanlara bir Türk mührünün vurulduğu, Türk destan geleneğinin bu kutsal isimler üzerinden devam ettiği görülür. Bu kez de Anadolu insanının kahramanlık idealini ve din coşkusunu yansıtmaktadırlar. İslami kişilikteki kahramanların gazalarını, mücadelelerini Anadolu topraklarında geçiyormuş gibi kurgulamışlardır. Doğu topraklarına ait olsa bile aynı medeniyet dairesinin ürünleridir ve bu hâllerleriyle bir yabancılık ruhu taşımazlar bu yüzden de kabul edilmeleri kolay olur. Ama her durumda bu milletin bakış açısıyla şekillenir ve Türk diline mal olurlar.

Bu destanlar Türkler arasında çok sevilmiş, yıllarca sevilerek okunmuş, anlatılmıştır. Özellikle İslam’ın Anadolu’da yayılma dönemlerinde sevilen bu karakterlerin olağanüstülüklerle büründürülerek destansı unsurlarla beslenerek anlatılmasının ardında dinin yayılması ve sevdirmesi yatmaktadır. Anadolu insanı da burada verilen mesajları çabuk algılamış ve benimsemiştir. Ne var ki bu tarihi kişilikler ve olaylar Arap edebiyatında, Fars edebiyatında ve Türk edebiyatında ortak olarak anlatılmakla birlikte her bölgenin, anlayışın ayrı yorumuna tâbi tutulmuştur. Dolayısıyla tümüyle o milletlerin yorumuyla şekillenmişlerdir.

Bu destanların en önemlilerinden biri *Hamzanâme*’lerdir. *Hamzanâme*, Hazreti Muhammed’in amcası Hz. Hamza’nın hayatı etrafında oluşan destanı halk hikâyelerinin genel adıdır. Hz. Hamza’nın hayatının, kahramanlıklarının anlatıldığı hikâyeler X. yüzyıldan itibaren önce sözlü gelenekte oluşmuş; XIV. yüzyıldan itibaren de Farsçada yazıya geçirilmiştir, ilk Türkçe *Hamzanâme*’yi ise Ahmedî’nin kardeşi Hamzavi kaleme almıştır. Anadolu’da hikâye anlatıcıları tarafından yaygın bir şekilde *Hamzanâme* anlatılmıştır. Birbirlerinin devamı olan ciltlerle *Hamzanâmeler*, macera, yiğitlik, inanç temaları etrafında şekillenen hikâyelerden oluşur. Türkçe *Hamzanâmeler*, dilden dile anlatılmış, kahramanlık vurgusu nedeniyle özellikle yeniçeri ocaklarında, sınır boyu kalelerinde, kahvehanelerde okunmuş, meddahlar tarafından seslendirilmiştir.

Hz. Hamza İslam tarihinde cesaret, kahramanlık ve savaşçılığıyla bilinir. Hz. Hamza Müslüman olduktan sonra, kahramanlıklarıyla İslam’a büyük hizmetleri olmuş, Müslümanlara cesaret ve moral aşılamış büyük bir şahsiyettir. Dolayısıyla Müslümanlar arasında kahramanlık sembolü olmuş, bu kahramanlıkları da çoğaltılmış, zenginleştirilmiş, menkıbevi bir destansı anlatılara dönüşerek çağlar boyu anlatılmıştır. Dinî bir karakter ve olayları odak alsa bile tıpkı *Hz. Ali Cenknâmeleri* gibi Anadolu’da üretilen *Hamzanâmeler* Türk damgasını taşır ve bu toprakların anlayışını, bakışını yansıtır. Kuşkusuz menkıbe,

destan hâline dönüştükten sonra bire bir gerçekliğinden kopmuş; dini yaymak, Müslümanlara moral aşlamak için masalsı bir içeriğe dönüşmüştür. Devler, periler, Kafdağı, olağanüstü olaylar içeriğe katılarak dinleyenlerin bir yandan da destan, masal ihtiyacını karşılamıştır.

Kahramanlık ve yiğitliğin büyük değer taşıdığı Türklerde destan türü yaygındır. Büyük savaşlar, göçler, mücadelelerle var olmuş bir toplumun destan üretmesi olağan bir durumdur. Destanlarda hem toplumun yaşadığı büyük olaylar, savaşlar, göçler ve toplumsal tarih hem de bir kahramanın bireysel serüveni anlatılır. Ama her zaman olağanüstü bir kahraman üzerinden hikâye edilir. Destanlar bir anlamda tarih olduğu kadar, toplumların birikim ve duygularını da yansıtır. Destanlarda, bir toplumun olaylara ve eşyaya bakışını, kadın-erkek ilişkilerini, inançlarını görmek mümkündür. Ancak tüm anlatım, bir kahraman üzerine bina edilmiştir. Hiç kuşkusuz toplumların bir önder, kurtarıcı ve kahraman ihtiyacı destanları doğurur. Böylece bir yandan topluma ideal tip örnekleri sunarlar bir yandan da yaşamışlıkları ölümsüzleştirirler. Gelecek kuşaklara da ibretlik bir kişi devrederler. Ancak destanlar sadece belgesel özellikleriyle var olmaz. Çünkü destanlar, dil, kültür ve edebiyat ürünleridir. Müzik, dil bilinci ve söz ustalığı destanlara yansır. Bir anlamda toplumun sanat, dil ve medeniyet hafızalarıdır.

Bu destanlar arasında *Alp Er Tunga Destanı*, *Şu Destanı*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Bozkurt Destanı*, *Ergenekon Destanı*, *Türeyiş Destanı*, *Göç Destanı*, *Yaradılış Destanı*, *Manas Destanı*, *Dede Korkut Destanı*, *Köroğlu Destanı*, *Battal Gazi Destanı*, *Dânişmend Gazi Destanı*, *Saltuknâme* en çok bilinen destanlardır.

Yazılış tarihi kesin olarak bilinmeyen *Oğuz Kağan Destanı*, sözlü olarak uzun süre anlatılmış, çok daha sonraları yazıya geçirilmiştir. Hun Kağanı Mete'yle ilişki kurulur. *Oğuz Kağan Destanı*'nda tüm destanlarda olduğu gibi önce bir kahraman takdim edilir, sonra onun başından maceralar geçer, sonunda kahraman ölüme doğru yaklaşır. Bu süreçte olaylar, durumlar, maceralar anlatılır. Başka bir deyişle destan, bildik bir hikâye kurgusu içindedir. Tasvirler, mekânlar, konuşmalar temel unsurlar olarak destanda yer alır.

Oğuz Kağan Destanı'nda da diğer destanlarda olduğu gibi kahramanın doğuşu olağanüstü motiflerle donatılmıştır ve böylece dinleyen oluşturulacak kahramana hazırlanır. Öncelikle bu bebek sıradan biri değil, daha doğuştan herkesten farklı, olağanüstü bir bebektir. Sütü bir kez emer, hemen konuşmaya başlar, kırk gün sonra büyür, yürür. Doğustaki bu olağanüstülük aslında bir kahraman yaratımının ilk ayağıdır ve destanlardaki çok temel bir motiftir.

Kahramanlık serüveninde, doğuştan sonra, yetişme ve evlilik olayları düzenlenir. Destan'ın bundan sonraki bölümlerinde bol bol fetihler, savaşlar, kahramanlıklar anlatılır. Bu fetihler ve yolculuk kurt önderliğinde yapılır. *Oğuz Kağan Destanı*'nda at, ok ve kurt tüm destanın merkezindedir. Oğuz Kağan en büyük acıyı, alaca atını kaybetmesiyle yaşar. Göçebe bir ulus için atın önemi elbette

şaşırtıcı değildir. Bu önem destana aynı şekilde yansır. Destandaki bir diğer önemli sembol de kurttur. Kurt, Destan'da yol gösteren kutsal bir hayvan olarak aktarılır.

Kırgız Türklerinin millî destanı olan *Manas Destanı*, XI ve XII. yüzyıllarda oluşmuş, eski Türk destanlarının unsurlarından beslenmiş ve günümüze kadar var olmuş büyük bir destandır. *Manas Destanı*, diğer destanlarda olduğu gibi sadece hikâyeler anlatmakla kalmaz, büyük bir belgesel birikim özelliği de taşır. *Manas Destanı* Kırgızların bütün gelenek ve göreneklerini, inançlarını, dünyaya bakışlarını, komşu halklarla ilişkilerini, masallarını ve din anlayışlarını hikâyeye eder. Kırgızların düşmanlarını, onlarla yaptıkları mücadeleleri, savaşları konu alır. Şamanlık özellikleriyle birlikte İslam, destanın odak temalarından biridir.

Türklerin en önemli destanlarından biri de *Battal Gazi Destanı*'dır. Destan'da mekân Anadolu'dur ve Malatya merkezdir. Battal Gazi, Bağdat'taki halife ile ortak hareket eder. Battal Gazi tüm destanlarda olduğu gibi olağanüstü güçlerle donatılmış bir kahramandır. Tek başına yüzlerce kişinin içine dalabilir, ölüleri diriltilebilir, her işi en iyisinden yapar. Cafer olan adı, ikinci bölümde Müslüman olan Ahmer'in önerisiyle "Battal" olur ve bundan sonra Battal Gazi adıyla destanda anılır.

Saltuknâme, Anadolu ve Rumeli'nin fethinde çok büyük roller üstlenmiş, hayatı ve savaşları Türk halkının hafızasına yerleşmiş, bunun sonucu olarak da etrafında pek çok menkıbe üretilmiş Sarı Saltuk'un hayatını, menkıbelerini ve mücadelelerini anlatır. Ebu'l-Hayr-ı Rûmî tarafından Cem Sultan'ın isteği üzerine yedi yılda, döneminde Sarı Saltuk'la ilgili anlatılan efsane, menkıbe ve söylentilerin derlenmesiyle oluşturulan *Saltuknâme*'de tüm destan, menkıbe ve masallarda olduğu gibi kahramanın yolculuğu anlatılır: "Sarı Saltuk Anadolu'nun ve bilhassa Rumeli'nin İslamlaştırılmasında önemli görevler almış kolonizatör bir Türk dervişidir. Aynı görevi üstlenmiş birçok Türk dervişleri gibi Sarı Saltuk'ta birçok zaviyeye sahiptir. Daha sonraki asırlarda bu zaviye sahiplerine zaviyedâr denilmiştir. Bunların yeni yurt kurmak, orayı imar etmek, halkını İslamlaştırmak ve Türkleştirmek ve bu yeni yerleşim yerlerini düşman saldırılarına karşı korumak vb. gibi görevleri vardır."²² İşte üç cilt olarak hazırlanan *Saltuknâme*, Sarı Saltuk'un savaşlarını, menkıbelerini hikâyeye eder.

Saltuknâme, tüm diğer destanlar gibi geçmiş anlatılar, destanlarla bir bağ kurar. Hz. Hamza, Battal Gazi, Ebû Müslim yanında Cemşid, Rüstem, Ehrimen de *Saltuknâme*'de anılır. Zaten Battal Gazi, Dânişmend Gazi Destanlarının devamı olduğu çok açıktır. Asıl adı Şerif Hızır olan Sarı Saltuk, Battal Gazi soyundandır. Sarı Saltuk bir gün rüyasında Battal Gazi'yi görür: "Şerif anların sözine incinüp, melûl evine geldi, yatdı uyudu. Vakı'asında ceddi Seyyid Battâl Gâzî'yi göri. Eyitdi: 'Ciğer-güşem! Dur yiründen hurûc eyle. Sana kimse mukâbil olmaya. Yüri falân mağâraya var, benüm bindiğün Aşkar'umı anda bulasın' dedi."²³

Sarı Saltuk destan boyunca, İslam'ı yaymak için mücadelelerde bulunur, dünyanın pek çok yerine gider, seferlere katılır. Bir duasıyla her şey taş olur, aslana

binip yılanı kamçı yapar, deniz üzerinde yürür, denize açılan gemiyi atla takip eder, tükürüğüyle acı su tatlı suya dönüşür, yanında taşıdığı Peygamber saçlarından dolayı ok işlemez, bir el işaretiyle düşman gemilerini döndürür, seccadesine sarınarak denizde yolculuk yapar, içtiği bir şişe yağ ile denizin dibinde dolaşır, Şahmeran'la görüşür, Kafdağı'nda Simurg'a binip yolculuk yapar. Dolayısıyla kitap olağanüstü fantastik olaylarla doludur. Cinler, periler, devler, yaratıklar, ejderhalar destanda yer bulur. Aslında tüm bu özelliklerinden dolayı, *Saltuknâme* menakıpnâme, destan ve masal arasında bir yerde durur ve tüm bu türlerin özelliklerini bünyesinde barındırır.

Türk destanlarından en ünlülerinden biri de *Köroğlu Destanı*'dır. Bir paşa tarafından gözleri oyulan bir babanın oğlu olan Köroğlu, büyüyünce paşadan intikamını alır. Daha sonra bir haydut/kahraman olarak büyür ve ün yapar. Güzelleri kaçıır, kervanları vurur ve kahramanlıklar gösterir. Köroğlu Destanı'nın merkezinde cesaret, başkaldırı, intikam, aşk temaları vardır. Destan'da at önemli bir figürdür. Köroğlu Kır Atı için ölümü göze alacak kadar onu çok sevmektedir. Köroğlu efsane bir halk kahramanı olmakla birlikte bir dizi yanlış denilebilecek olayların da sorumlusudur. Ancak, bu olaylar da yiğitliğin bir parçası olarak tolere edilir.

Tüm bu destanlara baktığımızda hiç kuşkusuz bunların ulusların “anlatma”, “aktarma” ihtiyacından doğduğunu, tahkiyenin bir parçası olduğunu görürüz. İçerikleri, yapıları ne, nasıl olursa olsun, bunlar birer hikâyedir. Günümüzde ise çeşitli anlatım biçimleriyle, imkânlarıyla bu ihtiyaçlar karşılandığı için varlık alanı bulamamaktadır. Çünkü yerlerini, modern edebiyat türleri (öykü, roman, şiir) ya da sinema, televizyon dizileri almıştır. Bu nedenle destanlara günümüzden baktığımızda üç temel özellik dikkat çeker: Şiir hikâyeye birlikteliği, fantastik yaklaşım ve sinema / tv dizileri.

¹ *Dede Korkut Hikâyeleri*, Orhan Şaik Gökyay, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 1976.

² Yrd. Doç. Dr. Kemal Yüce, *Saltuk-nâme'de, Tarihi, Dinî ve Efsanevi Unsurlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 1987, s. 32.

³ Ebü'l Hayr-ı Rumi, *Saltuk-nâme I*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 1987, s. 5.

MÜZEYYEN ÇELİK

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU *MİLLÎ SAVAŞ HİKÂYESLERİ*

Yakup Kadri sanat hayatına Osmanlı'nın son dönemlerinde başladı ve Türkiye'nin kuruluşuna doğru giden aşamaların tamamına da şahit oldu. Bir aydın olarak da Millî Mücadele, TBMM'nin açılması ve cumhuriyetin ilanına giden yolda olanlara kayıtsız kalamamış, sanatını bu yeni hareketin hizmetine sunmuştur. *Millî Savaş Hikâyeleri* de dönemin Anadolu'suna bir ayna tutar.

Millî Savaş Hikâyeleri kitabı iki bölümdür. Bunlardan ilk bölüm millî savaş hikâyelerinden ikinci bölüm ise karışık hikâyelerden oluşmaktadır.

Millî Savaş Hikâyeleri en çetin çarpışmaların yaşandığı Batı Anadolu'da geçer. Genellikle İzmir, Manisa ve köylerinde geçen hikâyelerde, kurgudan ziyade gerçeklerden kaynaklandığı hissedilen öyküler yer almaktadır. Bir bakıma bu hikâyeler o bölgelerde yaşanmış olaylara ayna tutmuştur. Zaten kitabın sonunda da yazar bunlar kurgu değil gerçek yaşanmış hikâyelerdir ben sadece anlattım diyor.

Millî Savaş Hikâyelerinde İstanbul'da geçen olaylar olsa da uzun İstanbul betimlemelerine rastlamayız ve İstanbul'un o günkü panoramasına dair fikir edinemeyiz. Yazar doğrudan Anadolu'ya odaklanmıştır.

Öncelikle söylemek gerekir ki biz *Millî Savaş Hikâyelerinde* sıcak savaş anlarını değil savaşın halk üzerindeki etkisini ve savaşın sosyal hayata yansımalarını görürüz. Sıcak savaşla ilgili birkaç sahne aktarılsa da oldukça silik kalmaktadır. Sıcak savaş anlarını gözümüzde canlandırmakta zorlanırsınız.

Hikâyelerde anlatılan insanlar çoğunlukla, köylerde, kasabalarda ve kazalarda yaşayan insanlardır. Sanki savaş yüzünden insanlar şehirlerden köylere çekilmiş gibidir ve hatta köyler de can çekişmektedir. Anadolu bu hâldeyken bir de Balkanlarda yurtsuz kalan insanlar akın akın Anadolu'ya gelmektedirler ve onların dramına da hikâyelerde yer verilir.

Millî Savaş Hikâyelerinde efsanevi unsurlara da sıkça rastlanır. Nişanlısı şehit düşen bir genç kızın bir ermişe dönüşmesi, onları kurtaracak askerleri bekleyen bir ihtiyarın ermesi gibi efsanevi olaylara da rastlarız. Bu durum dönemin temayülünden olsa gerek ki bize Ömer Seyfettin'in hikâyelerini hatırlatıyor.

Kitapta yer alan on dokuz hikâyenin konularından bahsedecek olursak;

İlk hikâye “*Ses Duyan Kız*” Bu hikâyede genç bir kızın çok sevdiği nişanlısı Rumeli'de şehit düşüyor. Kız bu durum üzerine çok üzülüyor ve uzaklardan sesler duymaya başlıyor. Kız zamanla bir evliyaya dönüşüyor. Bir akşam ortadan

kayboluyor, anlatılanlara göre savaşmaya gidiyor ve cenazesini bir su başında buluyorlar. İnsanlar da sonra bu kızın türbesini ziyaret edip dua ediyorlar.

“Dünya Gözü İle Ahret Sesleri” hikâyesi Yunan işgali altındaki bir yerleşim yerinde geçer. Burada yaşayan Hacı Arif Efendi taarruzla gelecek olan Türk askerini bekliyor. Onlar için yemek bile hazırlıyor. Bir gün asker gelecek diye haber alıyorlar ama bu haberdeki askerin Yunan askeri olduğu ortaya çıkıyor. Yunan askerleri kaçarken köyü yağmalıyorlar, halkı öldürüyorlar. Onların ardından Türk askeri gelse de Hacı Arif ölmek üzereyken yetişebiliyorlar.

“Teslim Teslim” hikâyesi sıcak savaş hakkında silik de olsa bilgi alabildiğimiz bir anlatıyı barındırıyor. Yunanlılar Batı Anadolu köylerinde vahşet yapıyorlar, bir bağ evine saklanmış adam da bu vahşete şahit oluyor. Yunan askerlerinin küçük çocukları bile hunharca öldürdüğünü bu hikâyede görüyoruz. Saklanan adam olaya müdahale edemediği için çok büyük bir pişmanlık duyuyor.

“İssız Köy ve Dilsiz Köy” hikâyesinde masalsi bir atmosfer var. Yazarın Mısır hakkındaki bilgisine de ulaşabilmekle birlikte ben çok yer gördüm ama bu topraklardaki vahşeti başka yerde görmedim temasına odaklanılmış.

“Küçük Neron” hikâyesinde Yunanların Manisa’da yaptığı yağma, cinayet ve kıyımlar anlatılıyor. Camiler ateşe veriliyor. Tek Müslüman bırakılmasın duyuruları yapılıyor. Bu öyküde Türklerin Anadolu’daki varlıklarına duyulan nefret aktarılıyor.

“Bir Meczup” hikâyesinde savaşa dair bir anlatım göremiyoruz. Burada ermişliğe inandığını tasdik ediyor yazar.

“Hem Katil Hem Müttehim” hikâyesinde iki arkadaş işgal zamanında Manisa’dan İzmir’e içmeye, eğlenmeye gidiyorlar. Yolda bir Rum’la kavga ediyorlar. Eskiden onlara çok hürmet eden Rum meyhaneci artık kibirleniyor ve hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını söylüyor. Bu topraklarda artık Türklerin sözü geçmeyecek şeklinde bir tavırla davranıyor onlara. Batı Anadolu’yu Türklerden tamamen boşaltacağız da diyor meyhaneci. İki arkadaş meyhanecinin tavrına çok şaşıyorlar. Ayrıca bu hikâyede Meşrutiyet’ten beri Türklerin bu topraklarda ezildiği, askerlik ve vergilerle fakirleştiği gayrimüslimlerinse çok zenginleştiği bahsi üzerinde duruluyor.

“Güvercin Avı” oldukça hüznü bir öykü. Güvercinlerine tutkuyla bağlı olan bir ihtiyarın evi Yunan askerleri tarafından işgal ediliyor. İhtiyar adam ben

size hürmet ederim, sizi beslerim, siz sadece benim kuşlarıma dokunmayın diyor ama onu dinlemeyip havada taklalar atan kuşları bir bir vuruyorlar. Vuramadıkları da korkup kaçıyor. Vurduklarının da pişirilmesini istiyorlar. İhtiyar bunun üzerine çok üzülüyor. Ölen güvercinleri eline alır okşar, öper onları. Adamcağızın bu hâliyle askerler dalga geçmeye başlarlar tam o esnada ihtiyar adama bir heybet gelir ve düşman askerleri onun duruşundan korkarlar. Bu hikâyede Yunanlıların Osmanlıyı yeneceklerine olan eminlikleri ve kibirleri anlatılıyor.

“*Utunç*” da o zamanları yaşayan insanların bir panoraması şeklinde. Zavallı bir kadın ortadan kaybolan kocasını aramak için İstanbul’a gidiyor. İzmir Ödemişlilerin uğradığı bir kahvehaneye ulaşıyor. Oradakilere kaybolan eşini soruyor. Onlara çok uzun boylu, gürbüz bir adamdan bahsediyor ama eşini tanıyanlar anlıyorlar ki adamın o eski hâlinden eser kalmamış. Adam eriyip sızmış, küçücük kalmış. Kadın sonra başlarından geçenleri onlara anlatıyor. Evlerini basan Yunan askerleri kadına kocasının gözleri önünde tecavüz ediyorlar. Adamı bağladıkları için müdahale edemiyor ve adam bunu kendine yediremeyip kaçıp gidiyor. Hikâye yaşanan dramı gözler önüne seriyor.

“*Hasretten Hasrete*” savaştan sonra esir düşen bir gencin hikâyesi. Çok sevdiği İstanbul’a dönse de artık İstanbul’u hiç sevmediğini fark ediyor. Gündüzleri evden çıkmak bile istemiyor. Daha sonra genç bir kıza âşık oluyor.

“*Hüseyin Çavuş*” hikâyesinde devrin sosyal yaşamından bir kesitle karşılaşıyoruz. Çok pis bir yolcu hanından şikâyet ediliyor. İki yolcu bu hana uğramak zorunda kalıyor. Yolculardan biri Eskişehir’in düşman işgalinde olduğunu anlatınca Hancı Hüseyin Çavuş buna inanmıyor. Ben bu ülkenin askeriydim bir zamanlar. Biz çok güçlü bir orduyduk bizim şehirlerimiz işgale uğrayamaz, diyor. Sonra askerlik anılarını anlatmaya başlıyor. Başta Hüseyin Çavuş’a hanının bakımsızlığından dolayı kızsalar da sonra onu çok seviyorlar. Hüseyin Çavuş’ta olan bu ruh sayesinde vatanın düşman işgalinden kurtulacağını söylüyorlar.

“*Muhacir Kerim Ağa*” Manastır’da çok zenginken Anadolu’ya göç ettirmek zorunda kalınca üç şehir değiştiren ve günden güne fakirleşen bir adamın hazin hikâyesidir. En son yerleştiği yer de düşman işgaline uğrayınca elinde avucunda ne varsa düşman ele geçiriyor ve köyünü de harap ediyor. Bu hikâyede adamcağızın kötü durumda olsa da yakında toparlanacağı çünkü onun Rumelili olduğu anlatılıyor.

“*Katmerli Bir Hıyanet*” işgal zamanlarında yaşanan bir aşk hikâyesidir. Türk bir devlet memuru Rum bir kadına âşık oluyor ve beraber yaşamaya başlıyorlar. Kadına bütün maaşını yedirdiği gibi uzaktaki annesinden de daha para istiyor. Kadına olan aşkıdan deliye dönüyor. Daha sonra işgal başlayınca kadın bundan hiç ayrılmayacakmış gibi hissettirse de onu sırtından vuruyor. Çünkü savaşı Yunanların kazanacağını düşünüyor ve hemen adamdan yüz çeviriyor. Âşığını kapısından kovuyor.

“*Düşmana İltihak*” hikâyesinde Ziver Bey isminde bir kahraman vardır ve düşmanla göğüs göğse mücadele etmek ister. Toprağını düşman askerlerine teslim etmemeye kararlıdır. İnsanları da kendi gibi yapmaları için bilinçlendirmeye çalışsa da destekçi bulamaz. Düşman askerleri onu bulup kendi evinde öldürürler.

“*Ceviz*” hikâyesi yıkılmış, viran olmuş bir köyde geçer. İki memur işgalcilerin geçtiği köyleri gezip ne olup bittiğine bakmak isterler. Köyün birinde yapayalnız küçük bir çocuk görürler. Çocuk onları yıkılmış evlerine götürür. Bu evde annesi ve dedesi vardır. Annesinin ayakları kesiktir. Çocuk misafirleri için yıkıntıların arasından ceviz bulup getirir ve ikram eder. O ceviz yazar için çok ulvi bir nitelik taşır. O hâldeyken bile misafirlerine ikram etmeye çalışırlar.

“*On Dört Yaşında Bir Adam*” hikâyesinde babası şehit olunca ailesinin bütün yükünü üzerine alan bir genç anlatılır. Annesi kötürüm, ablası nişanlı, bakacak kimseleri yok. Yaşı küçük de olsa koca adamın yapacağı işleri yapıyor. Evini nasıl geçindirdiğini anlatıyor. Önceden nişanlı olduğunu ama nişanlısının düşman askerleri tarafından kirletildiğini de anlatıyor.

“*Köyünü Kaybeden Kadın*” Düşman işgalinden kaçarken köyünden çok uzağa gitmiş ve kaybolmuş bir kadının hikâyesi. Bunlar katile halinde kaçarlarken tek oğlunun düşmanlarca esir edildiğini görüyor ve aniden bayılıyor. Katile onun ayılmasını beklemeyip can korkusuyla çekip gidiyor. Kadıncağz kendine geldiğinde ortada kimsenin kalmadığını görüyor. Yolda kadını bulanlara beni köyüme götürün diyor. Ben gittim, gittim ulaşamadım diyor. Kadına onlar göz kulak olsalar da köyünün düşmanın elinde olduğunu söyleyemiyorlar.

“*Bir Şehid Mezadı*” hikâyesinde olay harpte şehit düşmüş askerlerin kalan eşyalarının mezatla satıldığı kahvehanede geçiyor. Her şehidin valizi açılıyor ve içinden ne çıkarsa satılıyor. Kurşun deliği olan eşyalar daha ucuza gidiyor. Bu mezadı izleyen yazar o askerlerin eşyalarından nasıl insanlar olduklarını hayal ediyor. Sonra bir valizden birçok kitap çıkıyor. O kadar aydın birinin ölüp gitmesini içine sindiremiyor ve okumayı yazmayı da anlamsız buluyor.

Yazarın da belirttiği gibi bu kitapta anlatılanların tamamı gerçek olaylardan kaynaklanmıştır ve hikâyelerin tamamında anlatıcı da yazardır. Milli Mücadele yıllarında Anadolu halkının ne ıstıraplar çektiğini bize göstermesi açısından bu kitap dikkat çekicidir. Hikâyelerde, savaşın acımasızlığını, insanların şaşkınlığını ve çaresizliğini görürüz.

ESRA DEMİRCİ

SAVAŞIN İÇİNDEN GEÇEN ÖYKÜLER; ÜZGÜN SARDUNYALAR

Savaşı görmüş ve onun korkunç atmosferini yaşamış olan Wolfgang Borchert, öykülerinin genelinde bunu konu edinir. 2. Dünya Savaşı esnasında askere alınır ve gönderildiği Doğu cephesinde savaşın trajedisine şahit olur. İnsanların acımasızca öldürülüşü, “insan”ın savaşın gerçekliği karşısında neye dönüştüğü ve yine aynı gerçeklik karşısındaki çaresizliği, Borchert öyküsünde kendine yer bulur.

İnsan olmak, gerçek anlamının ötesine geçmiş; açlığın, korkunun, tedirginliğin dramatik neticeleri öykü kahramanlarının yanı başına çöreklenmiştir. Bu sürecin detayları, Borchert’in yer yer ironik ve çoğunlukla duygusal anlatımı içerisinde yankılanır:

“Ölüm cezasına mahkûm edilmişti. Ne zaman ileriden koğuşa bir nöbetçi yaklaşırsa Polonyalı alınıp götürülür, nöbetçinin geçip gitmesiyle de hayatı bağışlanmış olurdu. Bir sonraki nöbetçinin geçişine kadar. Günde bir kez alınıp götürülürdü Polonyalı. Ve günde bir kez şimdilik hayatta kalmasına izin verirdi.”(Maria, Hep Maria)

Borchert, öykülerinde yaşadığını yazar. Bu yönüyle “hayalci edebiyat”ın uzağında, gerçekliği ön planda olan öyküler kaleme alır. Savaşın trajedisi onun anlatısında acımasızlığını pekiştirir. Umut etmenin, korkmanın ve üzülmünün birer duygu olmaktan çıkıp elle tutulur, gözle görülür gerçekliğe dönüşmesine şahit oluruz. Bu durum, anlatı boyunca devam eden en belirgin özelliklerden biridir. Bununla beraber, insanı ve eşyayı resmetmedeki kabiliyeti barizdir.

Alman edebiyatı tarihinde “savaş sonrası” dönemin önemli yazarlarından biri olarak kabul edilen Borchert, savaşı olduğu kadar, savaşın içinden geçen insanı da başarıyla izler. Öykülerinin geneline nüfuz eden bu realist yanı, iyi bir gözlemci oluşunu da açığa çıkarır. Anlatı içerisinde okura sunulan her detay canlıdır. Hapishane koridorlarında volta atan gardiyan kadar gerçektir her şey; demir parmaklıklar, hücreyi aydınlatan ışık huzmesi, kulağa ulaşan ayak sesi... Hepsi birazdan konuşacak, neredeyse okurdan hesap soracaktır: Beni herhangi bir detay mı sandın!

Gözlem yeteneği detaycılığı da beraberinde getirir. Karakter anlatımında fiziksel ayrıntılarla birlikte, aynı karakterin benliği, arzuları ve önyargıları hakkında da detaylı bilgiler verir. Uzun adımlarla mı yürüyor, yoksa sendeleyerek mi? Sesi, hareketleri, duruşu, bakışı ve görüntüsü nasıl?

“Burnu yüzüne dikilerek tutturulmuş gibi, diye düşündü. Hem hiç başka burunlara benzemiyor. Bahçelerde büyüyen bir yemiş sanki.” (Üzgün Sardunyalılar)

Savaş karşısında takındığı tutum nedir? Nerede duruyor ve gerçekte durmak istediği yer neresi? Tüm bu soruların cevapları, anlattığı karaktere yönelik tavrını belirler. Yer yer mesafeli ama çoğunlukla samimi:

“Hep senin arkandan geldiğimi fark etmiyor musun? Ne zaman bir fenerin yanından geçsek, başını çeviriyorsun sen. Beni küçük buluyorsun öyle değil mi? Evet, bir anda yine küçük olduk. Ama savaşa yollanırken küçük değildik. Yalnızca böyle şeyler, güzel şeyler için küçük sayılıyor.” (Pencerelerin Ardında Noel)

Wolfgang Borchert, yalnızca yazdıklarıyla değil, yaşamıyla da büyük bir trajedi örneği vermiştir. 21 yaşında askere alınır ve elinden yaralanır. Muhalif duruşu nedeniyle kendi kendini yaraladığı düşünülmektedir suçlanır. Kısa bir süre sonra aklanması, tutuklanmasına engel olamamıştır.

Elinden yaralandığı esnada difteriye yakalanır ve hastalığı hızlı bir şekilde ilerler. Mahkeme önüne çıkarak ölüm cezasına çarptırılır. Daha sonra yaşının genç olması göz önünde bulundurularak ölüm cezası hapis cezasına çevrilir.

Borchert’in kısacık yaşam öyküsü savaş – mahkeme – hapisane üçgeninde devam eder. Hastalığının ilerlemesi nedeniyle İsviçre’deki sanatoryumda tedavi altına alınır ve yapıtlarının çoğunu orada kaleme alır. Çektiği acılar, öykü diline de fazlasıyla yansır. Hüzün, yalnızlık ve acı temaları öykülerinin belirleyici özelliklerinden olur:

“Çünkü futbol topuna benzeyen karaciğerimin damarlarına bakteri püskürttüğü gece saatlerinde uyku tutmayan çaydanlık başım öyküler pişirip kotarıyor.” (Profesörlerin de bir şey bildiği yok)

“Sonunda rüzgâr kalacak yalnız. Tüm silinip gidince ortadan, gözyaşları, açlık, motor ve müzik, tümü gidince, yalnız rüzgâr kalacak.” (Duvar)

2. Dünya Savaşı sonrası, savaşın etkisi ve sonuçları ile ortaya çıkmış bir edebiyat türü olan Yıkım Edebiyatı’nın (Trümmerliteratur) en gözde yazarlarından biri olan Borchert, savaş sonrası dönemi yaşayamadan, 26 yaşında hayatını kaybeder. Savaşın çıkmazlarını, genel anlamda toplum, özelde ise kendisi üzerinde bıraktığı

korkunç etkiyi, olanca gerçekliğiyle yansıttığı öyküler kaleme alır. Zamanı azdır ve o, bu kısıtlı zamana birçok eser sığdırır. Okudukça belleğimizde yer eden kalıcı cümleler, onun anlatımında çoğunlukla yinelenir. Anlatı içerisinde geçen herhangi bir detayın bittiğini sandığımız anda, başka bir yerde tekrarlanışına şahit oluruz. Bu durum öylesine bir tekrar olmaktan çıkıp ritmi tutturulan bir müzik gibi dolar içimize ve okurda “öykü bunun için yazılmış olmalı” izlenimi uyandırır:

“Geniş ve elmamsı yüzlerine bir memnurluk gelip oturmuştur. Kadının merdiven altına bıraktığı eski iç eteklik gibi tıpkı.” ... “Yağmur tanelerinin dışarılarda olup biten en akla gelmedik şeylerden haberi vardır – ve mavi yün eteklik yalancı dünyanın gerçek olaylarına o kadar isteklidir ki yağmuru emer, çeker, içine ve yalan söylemekten sonunda soluksuz kalır yağmur.” (Sevimli, Mavi, Gri Gece)

Wolfgang Borchert, savaşın iç dünyasında oluşturduğu tahribatla öykülerinin yaşama dönük yüzünde bile, acının ve ölümün büyük uğultusunu işlemiş ve her cümlesiyle acıyı yerinde görmüşlüğünü okura yansıtmış bir yazardır. Tüm bu trajediyi, olabildiğince yalın cümlelerle açığa çıkarıyor oluşundaki başarısı “keşke daha çok yazabilseydi” dedirtiyor okura. Bu kaygının üzerinden, yine onun cümleleriyle geçerek ferahlıyor içimiz:

“İnsan yazgısına gülebilmeli. O zaman, işte o zaman, seni budala seni, yaşamın trajediden çok bir komedi sayılacağını anlarsın.” (Ching Ling, Sinek)

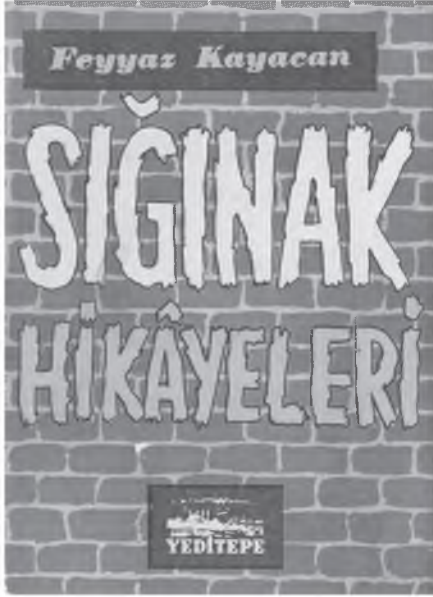

ERDEM DÖNMEZ

SİĞINAK İÇRE BİR DÜNYA

İnsanın varoluşundan bu yana savaş, hastalık, ölüm, ihtiras gibi değişmez tecrübeleri vardır. Dönemler, şahıslar, yönetimler, yönelimler, amaçlar değişse de söz konusu gerçekler etkisini sürdürür ve edebiyata da konu olur. Edebiyatla ilişkisi çok fazla irdelenmeyen savaş, hastalık gibi temalar insan gerçeği için kaçınılmazdır ve her insanın mutlak surette muhatap olacağı, bireysel ve toplumsal olarak tecrübe edeceği hakikatlerdir. Edebiyatın her döneminde karşılaşacağımız savaş temi, hem toplumun bütününe kuşatması hem de bireysel normları kökten değiştirmesi bakımından, savaşların yaşandığı dönemlerde ve sonrasında metinlere girer; çeşitli türlerde, farklı üslup ve endişelerle işlenir. Feyyaz Kayacan'ın *Sığınak Hikâyeleri*¹ de savaş temasını içeren birbiri ile ilişkili, birbirini tamamlayan altı öyküyle 1962'de yayımlanır ve 1963'te Türk Dil Kurumu Hikâye ödülüne layık görülür.

Türk öykücülüğünde 50 kuşağı yazarlarıyla birlikte anılan Feyyaz Kayacan yurt dışında yaşaması, İngiliz vatandaşı olması, İngilizce ve Fransızca eserler vermesi gibi edebiyat dışı nedenlerden ötürü görmezden gelinmiş bir şair ve öykücüdür. 50 kuşağı varoluşçu eğilimine öncülük eden, İkinci Yeni şiirinin habercisi olan Kayacan'ın altı öykü kitabı içerisinde tek sosyal temayı işlediği *Sığınak Hikâyeleri*'nde hem 50 kuşağının ve İkinci Yeni şiirinin üslup kaygısını, hem de döneminde hâkim olan varoluşçu ve gerçeküstü dünya görüşünün izlerini görmekteyiz. Savaşın insan gerçeği ve tecrübesi üzerindeki etkisini öyküler bağlamında değerlendirecek bu yazının asıl meselesine geçmeden önce Kayacan'ın üslup özelliklerini genel hatlarıyla değerlendirmek yerinde olacaktır. Öncelikle belirtilmelidir ki diğer öykü kitaplarında olduğu gibi *Sığınak Hikâyeleri*'nde de sembolik anlatım göze çarpar. Savaş gibi toplumu ilgilendiren, toplumda derin izler bırakan bir gerçeğin sosyal mesaj kaygısından ve yerellikten uzaklaşarak evrensel bağlamda sembolik bir üslupla işlenmesi, toplumcu-gerçekçi temaları hatırlatsa da onun estetiğiyle örtüşmez. Dolayısıyla sosyal temaların gündelik dille ele alınma alışkanlığının bu dönemde kırıldığını söylemek mümkündür. Birbirinin devamı olan öykülerde sığınak, baraj balonları, toprak, tohum, güvercin gibi semboller ortaktır ve yer yer gerçeküstü öğelerle zenginleştirilerek kendi içine kapanan bir dil sistemi kurar. Feyyaz Kayacan bir dil ustasıdır. Farklı dillerde edebî metin üretmesine rağmen Türkçede de ustalık isteyen benzetmeler ve bağdaştırmalar kurar. Öykülerin bütününe bu dil ustalığı yansır. Diğer taraftan öykülerde tahkiye geleneğinden ziyade şiirsel

üslup özellikleri de dikkat çekmektedir. Bazı kelimelerin tekrarları şiirsel yinelemeleri, metin içinde bazı cümlelerin dize şeklinde veya büyük harfle yazılması şiirdeki biçimsel sapmaları hatırlatır. Alışılmamış bağdaştırmalar, gerçeküstü öğelerse anlamsal sapmalara işaret eder. Öykülerdeki bu şiirsel üslup özellikleri İkinci Yeni şiirinin dil kaygısıyla aynı yöndedir. Kayacan'ın öykülerinde şiirsel anlatım özellikleri, ileride ele alacağımız üzere, işlenen savaş temasıyla da özdeşlik taşır.

Sığınak Hikâyeleri İkinci Dünya Savaşı Londra'sını ve 40'lı yıllarda sığınaklarda yaşanan insanlık hallerini anlatmaktadır. Savaşı bizzat

Londra'da tecrübe eden Kayacan, öyküleri savaştan on yıl sonra kaleme almıştır. Dolayısıyla, metni açıklamada belki çok işimize yaramasa da, öykülerin otobiyografik özellik taşıdığı söylenebilir. Sığınak, öykülerdeki ortak mekândır; Türk anlatıcı, Mr. Ellis, Mrs. Valley, Postacı Kızı Vera ve Tütüncü Gareth sığınağı paylaşır. Tüm hayat normlarının değiştiği savaş ortamında sığınak yeni bir yaşam merkezi, yeni bir evren olur. Öykülerde savaşın şiddeti ve insan gerçeğinin saflığı bir arada verilmektedir. Savaş, nedensizliğiyle vurgulanmaktadır ve bu olağanüstü durum zamanla sıradanlaşır. Sığınak içinde kurulan bu yeni evrende insana ait değerler her şeye rağmen varlığını sürdürür. Sözgelimi Mr. Ellis, kendisini hayata bağlayan topraktan ve çiçeklerden vazgeçemez; bunları sığınağa taşır. Postacı Kızı Vera, cinsel kimliğiyle ve etrafında uyandırdığı dürtülerle işlenir. Mrs. Valley ise tüm karakterlerin ruhsal sığınağıdır. Öyle ki Mrs. Valley savaşa karşı takındığı tavır ve hissettirdiği gücüyle hayata tutunma vesilesi olur ve tüm öykülerde gerçeküstü öğelerle nitelenmektedir. Diğer taraftan savaş hâli hayata dair tüm normları alt üst eder; varoluşun kaçınılmaz sonu olan ölüm savaşla birlikte sıradanlaşır, hayata dair herhangi bir durum ise savaşla birlikte olağanüstü nitelik kazanır. Ölümle yaşam arasındaki ince çizgi gittikçe belirsizleşir ve ölüm olağanüstülüğünü yitirerek her an karşılaşılabilen bir hadise olur. Toprak, savaş dışında tohumla birleşip can taşır; ancak savaş ortamında paradigma değişir ve toprak can üretiminden çıkıp ölümleri ağırlar. Ölümün sıradanlaşması yaşamının mucizevî bir özellik kazanmasını sağlar. Öyle ki sığınmaktan sağ çıkmak, yeniden doğmaktır. Nitekim yazar da "Sığınak" adlı öyküde sığınağı anne rahmine benzetmektedir (s.75). Dünyanın şiddetin-

den kaçıp anne rahmine dönme isteği bağlamında öykü psikanalitik okumaya elverişli görünmektedir. “Merhamet” kelimesinin “rahim”den türemesi ve savaşta anne rahmine benzetilen ve ölüme karşı merhametin mekânı olan sığınağa kaçış, öykünün anlam alanını genişletmektedir. Yine “Ama sığınağın tavan-arasındayız şimdi” (s.76) ifadesi, tavan arasının bilinçaltını işaret etmesi bağlamında öyküyü Freudyen okumaya açık tutar. Savaşta ölmeyen, sığınakta yeniden doğmaktadır. Varoluşun başlangıcını teşkil eden doğum hadisesinin sıklıkla gerçekleşmesi de onun zamanla önemini yitirmesine neden olur. Ayrıca öldüren-ölen ilişkisi de yeniden anlam kazanır. Öldüren, ölenin son hallerine şahitlik eder, ona birkaç dakika daha yaşama şansı verir. Bu durum öldürenin adeta tanrılaştığını gösterir ki bu tanrılık anlık bir durumdur; nitekim bu tanrı da birkaç dakika içerisinde ölüme mahkûm olabilir. Doğum ve ölümün bu şekilde önemsizleşmesi ve insanın tanrıcılık oyunu, elbette tanrı’ya da sıradanlık hükmü vermiş olur. Savaştan on yıl sonra ise sığınağın sıradanlaştığını okuyoruz “Tütüncü Gareth” adlı öyküde. Savaş sonrasında sığınağın kapısı gelip geçenlerin dikkatini çekmeyen reklam ilanlarıyla doldurulmuştur. Daha önce anne rahmi işlevi gören, yeniden doğumun mekânı olan sığınak da artık varoluşsal önemini yitirmiştir. Daha önce bir müsamere olarak algılanan savaş, insan tecrübesinin diğer bir gerçeği olan unutulmaya mahkûm olur.

“Şair Alvin” adlı öyküde savaşın değiştirdiği estetik normlar karşımıza çıkar. Proust’un zamanı problem hâline getirmesi öyküde ironik bir dille eleştirilir. “Benim anılarım ilkin, tuvalet kâğıdına el uzattığım zaman geviş getirmeye başladı” (s.81) ifadesi ile geçmişin izini süren ve yazarı diğer öykülerinde tesiri altında bırakan Marcel Proust ve düşüncesinin parodisi yapılmaktadır. Buna göre Feyyaz Kayacan *Sığınak Hikâyeleri*’ndeki savaş teması dolayısıyla üzerindeki Proust, Joyce etkisini bir süreliğine ertelemiş görünmektedir. Şair Alvin’in de şiirleri savaş söylemine ve dönemin atmosferine uygun düşmez. Yapı olarak uzun şiirler yazan, vezne önem veren, ilham perisinin esiri olan ve aşırı santimental tavra sahip Alvin’in romantik hassasiyetler taşıdığı söylenebilir. Şairin bu tavrı yine ironik bir dille eleştirilmektedir. İkinci Dünya Savaşı, varoluşçuluk akımının estetik ölçütlerini de belirler. Dünyaya karşı duyulan güvensizlik, hayatın içindeki nedensizlikler ve ‘saçma’lıklar sanat ve estetikte de karşımıza çıkar. Alvin’in şiirleri böylesi bir ortama ters düşer. İnsan için sıradanlaşan, zamanla kabul edilebilir olan ve “Tütüncü Gareth”te gördüğümüz üzere unutulabilen savaş atmosferi sanat ve estetikte mutlaka bir iz bırakır. Bu iz, elbette hayatın yeniden anlamlandırılmasıyla ilişkilidir. Öyle ki insanın gerçek karşısında takındığı tavır, her dönemde estetik normların da belirleyicisi olmuştur. “Postacı Kızı Vera Arttırmaya Nasıl Konuldu” adlı öyküde savaş atmosferinin üsluba etkisi görülür. Mrs. Valley anlatıcıdan Türkçe öğrenmek istemektedir; ancak gramer kurallarının, söz oyunlarının gereksizliğine vurgu

yapıp üslup kaygısı taşımadan doğrudan söze ihtiyaç duymaktadır. Bu ifadeler aynı zamanda Alvin'e yöneltilen eleştirinin de altyapısını kurmaktadır. Mrs. Valley, doğrudan söz ister; ancak savaş hâli tüm sözlerin anlamını alt üst etmiş, değerleri ve normları değiştirmiş, varoluşun temellerini kökünden sarsmıştır. Öyle ki ölüm ve yaşam birbirinin yerine geçmiş, standart anlamlarını çoktan yitirmiştir. Dolayısıyla artık anlamdan çok anlamsızlık hâkimdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dil mantığı da bu minvalde gelişir; anlamdaki belirsizlik dil anarşizmine yol açar. Öykülerdeki yinlemeler, biçimsel, sözsel ve anlamsal sapmalar savaş sonrası edebiyatın üslup özelliklerini gösterir. Artık anlam yok, dil vardır ve bu dil üzerinde anlamı kapatacak anarşik bir müdahale söz konusudur. Öyküden yola çıkarak yaptığımız bu estetik norm değişikliği durumu elbette akla İkinci Yeni şairlerini, bilhassa Ece Ayhan'ı getirir.

Öykücü-şair Feyyaz Kayacan *Sığınak Hikâyeleri*'nde savaş temasını farklı bir dil ve kurguyla işlemiştir. Zaman zaman yerli olmamakla da suçlanan yazarın savaş üzerinden sosyal ve siyasal mesaj vermeyip meseleyi insan gerçeği ve evrensel değerler bağlamında değerlendirmesi, savaşı varoluşsal bir problem hâline getirmesi ile kurguladığı altı öyküde her şeye rağmen hayata tutunma çabası dikkat çekmektedir. Yazar gerek üslubuyla gerekse olayların gelişimiyle savaşa olan tepkisini göstermiş ve ne şartta olursa olsun insanlığa ait ortak değerlerin varlığını sürdürdüğünü göstermiştir. Söz konusu tutum, 50 kuşağı için farklı bir tavır içerir. Nitekim 50 kuşağı varoluşçularında yaşamın anlamsızlığı saçma kavramı üzerinde işlenir ve öykülerde karamsarlık havası hâkimdir; hayata dair pek umut beslenmez. Kayacan'ın *Sığınak Hikâyeleri*'nde ise tüm olumsuzluklara rağmen insanın hayata tutunma çabası, ortak değerleri, değişmeyen gerçekleri ve yaşama sevinci savaşa inat işlenir.

¹ Feyyaz Kayacan, *Bütün Öyküleri*, YKY, 2008 (3.baskı)
(Sayfa numarası verilen alıntılarda bu baskıdan yararlanılmıştır.)

HATİCE EBRAR AKBULUT

SAVAŞ YILLARINDA KALEMİ SİLAH BİLEN BİR ÖYKÜCÜ: ÖMER SEYFETTİN

“Dalları meyvelerinin ağırlığı ile esneyip sarkmış bir ağaçtı.” Hakkı Süha Gezgin’e ait olan bu cümle, Ömer Seyfettin’i en iyi tanımlayan cümle olmalı. Öykücü olmasının yanında şiirler kaleme alan, fikir yazılarına imza atan Ömer Seyfettin, aynı zamanda siyaset adamıdır, eleştirmendir. Öykücü yönüyle zihinlerimizde yer eden yazar, yaşantısını öykülerine taşımış ve çok sancılı dönemler görmüş, geçirmiştir. Kara haberlerin, karabasanlı günlerin eksik olmadığı o sancılı günlerde hiçbir şeyden kaçmamış, kalemini bırakmamıştır. İşgal edilen İstanbul günleri, gözaltına alınan yurttaşlar Ömer Seyfettin’i yormuş, ama yıldırmamıştır. Çeşitli yerlerde öğretmenlik yapan Seyfettin, gittiği her yerde halkı gözlemlemiş, gözlemlerini öykülerine yansıtmıştır. Farklı yerler görmesi, farklı şehirlerde öğretmenlik yapması, yazarın millî duygularını zenginleştirmiştir. Onun eserlerinde milletin/halkın ruhuna hitap eden bir anlatım görülür. Halkın duygularına hitap etmeyen bir metin eksiktir ona göre. “Okursuz edebiyat müsterisiz mal demektir.” Ömer Seyfettin, savaşın sürdüğü yıllarda bile her şekilde mücadelesini sürdürmüş, kalemıyla de mücadeleyi omuzlamıştır. Mücadelenin önemini vurgulamak, mücadeleye olan inancın yitirilmemesini anlatmak amacıyla yiğitlik ve kahramanlık temalı öyküler kaleme almıştır.

Hayatın basamaklarını zorluklara göğüs gererek çıkan insanlar, azimli ve umudunu hiç yitirmeyen insanlardır. Ömer Seyfettin, savaşın en ağırlı günlerinde yoksulluk, uykusuzluk çekmesine rağmen millî duyguları uyandıran, insanları beraberliğe çağıran öyküler kaleme almıştır. Savaş tüm yönleriyle yıkıcı ve sevimsizdir; ama yaşanan bir gerçektir de. Seyfettin, savaşın halkın ruhunda açtığı yaraları, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla incelemiştir. Hurafe, batıl inanç, kadın-erkek ilişkileri, evlilik kurumu gibi değişik temalarda öyküler kaleme alan yazarın öykülerindeki baskın tema savaş/kurtuluş temalarıdır. Kurtuluşa ermenin mümkün olabileceğini destansı bir üslupla öykülerinde işler. Kurtuluş için çaba sarf etmeyen halk onursuzdur ve yok olmaya mahkûmdur. Halkın anlayacağı bir dil ile öyküler yazan Seyfettin, halkın bilincini arı-duru bir hâle getirmek ve halka ulaşmak için yazıyı bir vesile olarak görmüştür. Savaş ile yüzleşen halkın nasıl bir tavır koyması gerektiğini anlatmıştır öykülerinde. Miskinliğe karşı çıkmış, çalışkanlığı yüceltmıştır. Yaşadığı acı tecrübelerden olmalı, yazar, öykülerinde mesaj

verme kaygısı taşımıştır. Bu yüzden Seyfettin'in öyküleri, bir mesajın etrafında gelişir. Kıssadan hisse olarak hikmetli sözlerle okura ders vermek ister. Seyfettin'in öyküleri olay merkezlidir. Harp Okulunu bitiren yazar, asker olarak hayata atılsa da aklının bir köşesinde hep yazmak, edebiyatla ilgilenmek vardır. Savaşın ortasında bile kitap okumayı düşünür. Esaret yıllarında bol bol öyküler yazmıştır, ben esaretimden memnunum diyebilecek kadar... Kendisindeki bu dinamizmin bütün askerlerde olmasını ister. Bu nedenle öykü kahramanları Deli Mehmet gibi dinamik ve atılgan karakterdedir. Birinci Dünya Savaşı'nda yenik düşen Osmanlı, Balkan Harbi,

Osmanlı'daki isyanlar, ayaklanmalar Seyfettin'in öykülerine cesaretliliği, mertliği, kahramanlığı anlatmak üzere yansır. Bununla halkın zihnine ve kalbine kahramanlık duygularını yerleştirmek ister.

Başını Vermeyen Şehit öyküsü Ömer Seyfettin'in en bilinen öykülerindenidir. Yazar, öyküsünde çizdiği Deli Mehmet, Deli Hüsrev ve Kadı karakteriyle Türk milletinin nasıl bir yapıya ve imana sahip olduğunu gösterir. Deli Mehmet savaş sırasında kahramanca çarpışır ve başını savaşta kaybeder. Deli Hüsrev, mücadele arkadaşının şehitlik mertebesine erdiğinin bilinciyle Deli Mehmet'in cansız bedenine seslenir: "Mehmet, Mehmet! Canını verdin! Başını verme Mehmet!" Deli Mehmet'in cansız bedeni dirilir ve başından koparılan kafasını düşmanın elinden alır. Savaş esnasında başsız kalmak, şehitlik mertebesine ve ölümsüzlüğe ermektir. Düşmanın elinde bırakılmayan baş ise, mücadelenin, zaferin karşılığıdır. Ömer Seyfettin, *Başını Vermeyen Şehit* öyküsünde, bir savaş mücadelesini anlatsa da fonda başka konuları da işlemektedir. Bir yandan başını savaşta kaybeden neferin öyküsü işlenirken bir yandan da kerameti görme şerefine mazhar olan Kadı'nın gördüklerini herkese anlatması sonucu kerameti görmekten nasıl mahrum kaldığı anlatılır. Kerameti görememenin acısıyla kahrolan Kadı, görevinden azledilir, adı sanı unutulur. Deli Mehmet'in ardından yazdığı destan akıllarda kalır sadece. Aradan yıllar geçer ve Deli Hüsrev ile birlikte bir savaşta şehit düşer Kadı. O güne değin kimsenin görmediği Kadı'nın savaşta ermişlerin ordusundan yardıma gelmiş bir velî olduğu sanılır. *Büyütcü* öyküsünde de yine bir savaş söz konusudur. Savaş temasının

yanında bilge bir insanın halk tarafından büyücülükle itham edilmesi anlatılır. Öyküdeki bilge öyle zeki ve çalışkandır ki çalışmalarına ara vermeksizin çalışır, halkın arasına karışmaz, daima evinde çalışmalarını sürdürür. Halk sır dolu bu insan hakkında suizan eder. Kudüs'ü fetheden komutan Selahaddin Eyyubi, bu bilgeyi araştırır. Halkın şikâyetçi olmasını göz önünde bulundurarak bilgenin Dımaşk halkından uzaklaştırılmasına karar verir. Batıl inançları olan halk, büyücü diye itham ettikleri bilgenin gitmesine sevinir. Bu sırada düşman orduları Akka'ya dayanır. Selahaddin Eyyubi, bu azgın orduyu zapt etmekte zorlanır. Bilge insan, müthiş bir buluşla İslâm ordusuna destek sağlar. Böylece düşmanlar hezimete uğrar, İslâm ordusu zafer kazanır. Savaş, direniş teması üzerinden bilge bir insanın zekâsıyla nasıl bir mücadele örneği sergilediği anlatılır. Ömer Seyfettin'in mücadele ruhuna sahip kahramanları zeki, bilgili, direnen ve sonuna kadar mücadele eden kimselerdir. Yazar, savaştan, iç karışıklıktan, ekonomik buhrandan edebiyatın, sanatın etkilendiğini düşünür. Bu durumun kendisinde yarattığı sıkıntıyı şu cümlelerle anlatır öykülerinde. “Bu ekonomik karışıklıktan çok, beni üzen manevî perişanlık! Edebiyat bir ölünün kalbi gibi durmuş, soğumuş. İlmin namı yok! Felsefe alay! Sanat şaka! Biliyorsun biz eğitimimizi bitirirken ne kadar idealisttik. Daima bir gün Türkiye'nin baskıdan kurtulacağını, Meşrutiyet ilân edilir edilmez gizli kaynaklar gibi bütün yeteneklerimizin ortaya fıskıracağını, beş on sene içinde Avrupa'ya yetişebileceğimizi hayal ederdik.” Ülkenin savaştan etkilenmemesi ya da olası bir etkiyi en asgari seviyede hissetmesi, ülkenin kalkınması, bütünlüğünün ve birliğinin sağlanması, eğitim düzeyinin yüksek olması, okur oranının fazla olmasıyla ilişkilidir. Ömer Seyfettin bu sorunların hiçbirini atlamadan öykülerine taşımıştır. “Bir tanecik bilgini olmamak! Bu milliyet asrında bir millet için ne kötü yoksulluk!”

Ömer Seyfettin, yaşadıklarını satırlara işleyen kalemlerdendir. Onun yaşamını yazdıklarından ayrı düşünemeyiz. Eserleri dikkatle incelendiğinde yazarın yaşadığı dönemin koşulları, nasıl bir toplum içerisinde yetiştiği anlaşılır. Her ne kadar savaş öyküleri ya da savaş temalı öyküler diye nitelense de Ömer Seyfettin'in öyküleri insanın cesaret duygularını kabartıyor, vatan ve millet sevgisi aşıyor. Savaşın konu edildiği öykülerden birlik ve beraberlik dolu mesajlar taşıyor. Seyfettin, manevî güce inanıyor. Maneviyatın insanı her türlü savaştan galip çıkaracağını düşünüyor. Manevî değerleri çökmüş olan askerle/insanla/milletle bir yere varılmayacağını altını çiziyor. “Artık bu maneviyatı bozulmuş askerle, harp etmekte ne mana var?” Kendisi de zorlu savaş yıllarında orduya katılan yazar, ümidin insanı diri tutacağını ve beraberinde zaferi, şahlânışı getireceğini söylüyor. Ömer Seyfettin, öykü türünün imkânlarından faydalanarak savaş yıllarında gözlemlediklerini öykü kahramanlarına söyletmiş ve şimdinin okuruna/insanına öykü kahramanları aracılığıyla o yılların sancılarını anlatmıştır.

MUSTAFA AK

NECATİ CUMALI'DAN BALKAN ACISI: *MAKEDONYA 1900*

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın yenilişi, Balkanlar'daki bozgunlar ve Osmanlı Devleti içindeki etnik (Bulgar, Sırp, Yunan) hareketler, isyanlar ve başkaldırmalar, Türk toplumunun yaşadığı en dramatik olayların başında gelir. Rumeli'de bulunan ülkeler, 14. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmeye başlamış, takriben XX. asrın başlarına kadar bu topraklar, Osmanlı Devleti'nde kalmıştır. Türkler, Arnavutlar, Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırlar 5 asır boyunca bu bölgede kardeşlik içinde yaşamışlar ancak gelişen milliyetçilik hareketleriyle birlikte bu huzur beldesi bir anda ateş çemberinin içinde kalmış ve halklar ağır yaralar almıştır.

Türkler Balkanlarda billur bir bardak olarak bütün bir bölgeyi sulayıp hayat verirken, koca imparatorluk çökünce bölge insanların ilk işi bu billur bardağı yere çalıp bin bir parçaya ayırmak oldu. Balkanlara beş yüz yıl iyilik, güzellik, merhamet ve bayındırlık hizmetleri getiren Osmanlı ve onun eserleri yerle bir edildi ve tüm Türkler ve Müslüman halklar ağır baskı ve zulümle karşı karşıya kaldılar. Doğup büyüdüğü topraklarda birden işgalci konumuna düşen, bu toprakların efendisiyken zulümle, komşusunun düşmanlıklarıyla karşı karşıya gelen bu insanlar büyük bir kıymdan geçtiler ve kalanlar da ülkelerini terk ettiler. Ölülerini, doğdukları vatanlarını, adım adım arşınladıkları topraklarını bırakıp geldiler.

Doğup büyüdüğü topraklarda birden işgalci konumuna düşen, bu toprakların efendisiyken zulümle karşı karşıya gelen bu insanların kim bilir nasıl insanın içini sıızlatan hikâyeleri vardı. Ama onların hikâyelerine çok az kişi baktı. Aslında biz burayı düzensiz ordularla değil sözcüklerle kaybettik. Kan ve gözyaşının izahında gerekli sözcükleri bulamadık. Tüm bu hikâyeler dilsiz kaldı. Öyküler, şiirler bu duygulara erişemedi. İnsanlık dışı kıyımlar ve zalimlikler dile gelmedi. Herkes sustu. Kan, korku, tecavüz, katliam yapıldığı yerde sessizliklere karıştı. Vatan için kendilerini feda edenlerin çığlıkları çoğalmadı, zenginleşmedi. Şairin dizesi, ressamın renkleri, hikâyecinin sözcüğü bu kahramanlıkları anlatmadı. Bu kahramanları sadece dünya değil, sanatçıları da yalnız bıraktı. Büyük, kocaman bir tarihi lekeledik, Balkan bozgununu anlatacak sözcükler utanç içinde, mahcup ve mahzun. Burada acılar, dramlar sessiz, tarihin karanlığına gömüldü.

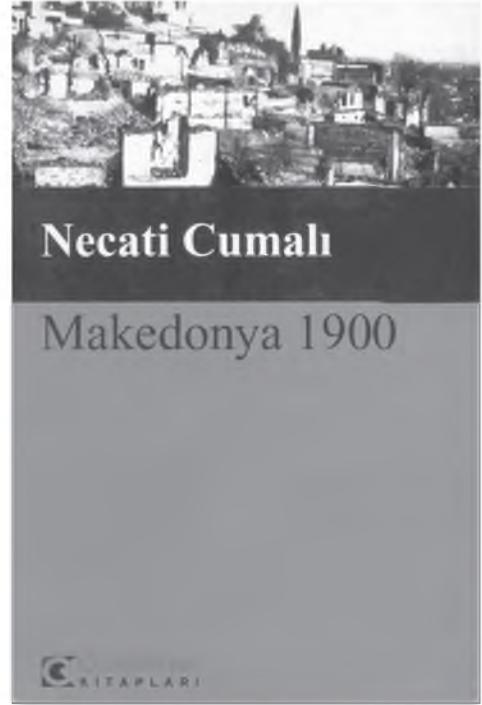
Necati Cumalı *Makedonya 1900*'de (1976) Balkanlarda yaşanan dramları kendi ailesinden yola çıkarak hikâye eder. Kendisi de o bölgenin insanı

olan Necati Cumalı bu dramları dinlemiş ve onları öyküleştirmiştir. Makedonya sürekli kargaşanın hüküm sürdüğü bir yerdir, her taraf çeteler doludur. Bulgar, Sırp, Makedon komitacıları insanlara zulmetmekte özellikle Müslüman toplum büyük bir kaos ve tedirginlik içindedir. Öykülerde Osmanlının Balkanlardaki çözülüşü, oradaki insanların yetim ve korunaksız kalışı etkileyici örneklerle hikâye edilir. İttihat ve Terakki'nin kuruluşu, onların toplum içindeki yeri, Rumeli'deki milliyetçilik hareketleri hikâyelerde gündeme gelir.

Balkan coğrafyasında Osmanlının güçsüzleşmesiyle birlikte yapayalnız kalan bu insanlar önce ken-

dileri bir çıkış yolu aramaya, yapılan zulümler karşısında kendilerini korumaya çalışırlar. Bir yandan da gelişen dünya olayları karşısında şaşkıncırlar. Bu kısırılmışlık içerisinde memleketlerinde kalmak için her türlü yolu denerler, direnirler, savaşırlar ama bir kez ip kopmuştur. Artık bu doğup büyüdüğü yerler onlara cehennem olmuştur. Her yer yakılıp yıkılmakta insanlar göçe zorlanmaktadır.

Kitaptaki özellikle “Evimiz”, “Babam”, “Dayım” öyküleri oldukça başarılıdır. “Evimiz” öyküsünde Makedonya'nın Florina kasabasında bir çocuğun gözünden İttihat ve Terakki'nin faaliyetleri, Balkanlardaki toplumsal yaşam ve kaos doğru sürüklenen bir coğrafyanın ayak sesleri hikâye edilir. “Babam” öyküsü ise kitabın en iyi öyküsüdür. Bütün hayatını, dürüst, doğru iyi bir Müslüman olarak geçiren, Osmanlıya, onun yaptıklarına sonuna kadar inanan, İbrahim Efendi'nin Balkan Savaşı'ndan sonra doğup büyüdüğü, tutkuyla bağlandığı toprakları terk etmek zorunda kalışı ve nihayet ayrılık acısına dayanamayıp yolda felç oluşu etkileyici bir dil ve biçimle anlatılır. Bir Müslüman Türk karakteri tüm canlılığı ve inandırıcılığıyla unutulmaz bir karakter olarak belleklerde yer eder. Fonda ise yaklaşan savaş vardır. “Dayım” öyküsünde çocuğun gözünden mutlu aile yuvası ve eve gelen dayımın değiştirdiği ev ortamı vardır. Arka planda hep Balkanlarda yaşanan kaos vardır: “Arnavutların, Bulgar komitacıların saldırıları, otlak kavgaları, pusular, vurulan adamlarla uzardı anlattıkları...”

“Arif Kaptan ile Oğlu” öyküsünde, Osmanlı dönemindeki Balkanlar için şöyle bir tablo çizilir: “Selanik, her dilden her dinden her çeşit insanın kaynaştığı bir kentti o dönemde. Doğu Akdeniz’in Marsilya’sı olarak anılırdı. Makedonyalı, Teselyalı, Giritli Rumlar, Müslüman Türkler, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, Yahudiler, Çingeneler, Fransız askerleri omuz omuza dolaşırlardı sokaklarında. Günün hemen hemen her saatinde sokaklarda insan vardı.” Tüm öykülerde Osmanlının sağladığı bu özgürlük ortamına rağmen, daha sonra Türklerin bu bölgede uğradıkları zulümler, eziyetler ve kıyımlar gündeme getirilir.

Necati Cumalı *Makedonya 1900*’de sade bir anlatımı yeğler. Biçimsel arayışlara girmeden daha çok dramın gücüne yaslandığı öyküleri klasik bir biçimle kurgular. Olay öyküsü anlatmayı tercih eder ve orada yoğunlaşır. Öykülerde bir anı olacak kadar gerçekçi bir tutum sergiler. Kitaptaki öyküler aynı coğrafya üzerinde benzer temalar üzerinde yoğunlaştığı için okurda bir bütünlük hissi uyandırırken okunmayı da kolaylaştırır. İç savaş, memleket sevgisi, çatışma ortamı, ayrılık bu temalardan bazılarıdır.

Makedonya doğumlu Necati Cumalı’nın *Makedonya 1900* kitabının özellikle öykücülüğümüzde dokunulmayan ama çok önemli olan toplumsal bir drama eğilmesi bile onun önemini göstermektedir.

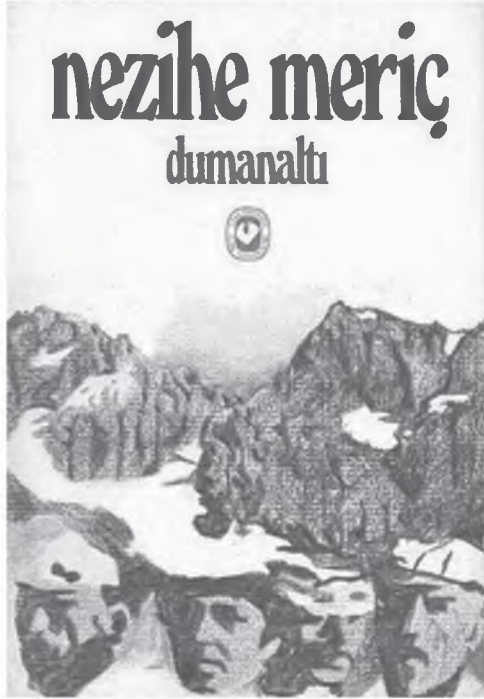
FADİME BOZYİĞİT

12 MART'IN NABZI: *DUMANALTI*

12 Mart Muhtırası, ordunun hükümete verdiği bir uyarı ve hükümeti istifaya zorlayan bir çağrıdır ki tam da o dönemde anayasal birçok düzenlemeler yapmaktadır hükümet. Öğrenciler, işçiler ve halkın bir kısmı sosyalizmi öğrenmekte ve uygulanması yönünde bilgiler edinmektedir. Bu durum ise askerin hiç hoşuna gitmemektedir. 6. Filo'nun protestosu sırasında çıkan olaylar sonucu iki kişi ölmüştür. 15-16 Haziran olaylarında işçilerin (sayıları 75.000) yürüyüş yapmaları sebebiyle Bakanlar Kurulu 60 günlük bir sıkıyönetim ilan etmiş ve o dönemde tutuklamalar başlamıştır. 9 Mart 1971'de bir darbe girişimi olmuş ve engellenmiş, 12 Mart'ta ise muhtıra olayı yaşanmıştır.

Nezihe Meriç, *Dumanaltı*¹ adlı öykü kitabında 12 Mart 1971 muhtırasını halkın farklı kesimlerinden kişilerin gözünden anlatmayı hedeflemiştir. Onun kişileri, davranışları, durumları ve ortamları gözlemleyebilme becerisi sonucunda o dönem fikir hareketlerinin içinde olmayan ama yaşanan olaylardan etkilenen halkın olaylar ve durumlar karşısındaki tavırları ve duyguları işlenmiştir. Öykü kitabına adını veren “Dumanaltı” adlı öyküde öğrenci olaylarının başında olan kişinin kentten kaçarak köyde gizlendiği dönemde onu gizleyen çocukluk aşkının hapise girmesine neden olması işlenmiştir. Çocukluk aşkıyla evlenemeyen Gülgün şehre okumaya giden Murat'ı hiç unutmamıştır ve kaymakamın karısıyla dertleşirken ondan bahsetmiştir. Murat öğrenci hareketlerinin başkanı olan kişidir ve aranmaktadır. Köye kaçması olasıdır ama kesin olarak nerede olduğu bilinmemektedir. Kaymakamın karısı Murat'ı, Gülgün'un tavanarası camında gördüğü gibi askere şikâyet etmiştir. Bu durumda Gülgün tutuklanmış, Murat ve yanındaki öğrenci arkadaşı kaçmak zorunda kalmışlardır. “...Mihri bibim bildiğin gibi değil gir bağçaya gel gel yürü seferberlik desen değil hanı bize anlattığın Yunan gavuru desen değil garışık işler gel gel gir bağçaya büyük oyunlar dönderiyorlar yukarda aklımızdan aşkın böyle olmaz bu gidiş demiş galkıvermiş bebeler asker geldi oturdu hükümeta dur hele Mihri bibim şakası yok bu işin ...” (s.32)

Mihri bibi Gülgün'un akrabasıdır ve Gülgün'a yapılan haksızlığa ağıtlar yakarken öç almak için kaymakamın karısına da bir iftira atar. Onu yatıştırmaya çalışan, olayların tam olarak farkında olamayan bir köylünün sözleridir bunlar. Bebeler bu böyle gitmez demiş, asker de hükümete el koymuş. Yalnız bu kadarını anlayabiliyorlar ve daha fazlasına akıllarının ermeyeceği düşüncesindeler. Olayları büyük ve karmakarışık gören insanlar, susmak ve sakince beklemek, itaat etmek gerekir diye düşünüyorlar.

12 Mart olaylarının daha çok kadınların gözlerinden ve yüreklerinden ele alındığı Nezihe Meriç'in bu öykülerinden biri olan "Tedirgin" de kahraman, zengin bir ev hanımı olan Nurhan'dır. Kocasını seven, bebek sahibi olmak isteyen ve bütün bunlarla yaşayıp giden bir kadındır. Ara sıra evlerine gelen üniversite öğrencilerinin sohbetlerinden etkilenecek olanlar üzerine düşünmeye başlamıştır ama fiilî olarak hiçbir eyleme, olaya katılmamıştır. Ama bu savaşımın ateşi onu da yakmış, bir şekilde o da kendini olayların içinde bulmuştur.

"Umuda Tezgah Kurmak" bir edebiyat öğretmenin katıldığı bir yürüyüş dolayısıyla tutuk-

lanacağını haber alması ve bir süre Boncuk Hanım'ın evinin bodrumunda saklandıktan sonra Boncuk Hanımla birlikte hapse atılışlarını, hapiste geçirdikleri dönemin ardından evine, eşine ve çocuğuna dönerken yaşadığı iç sıkıntıları anlatan bir öyküdür. Nesrin öğretmen müfredatı işleyen, işini idealistçe yapan bir öğretmendir. Öğrencilerini iyi yetiştirmek dışında bir isteği yoktur. Öğrencilerinin bazılarının hapse atıldığını duyup üzüldüğü sıralarda kendisi de tutuklanmıştır. Hapse girdiğinde dönemin olaylarıyla küçük ilgileri vardır ve aslında olayları tam olarak anlayamamaktadır. Hapiste geçirdiği süre onu hem fikir anlamında hem hayat anlamında yetiştirmiştir. Artık daha sakin, daha sabırlı ve daha bilgilidir. Hayata yeniden başlayacak gücü vardır ve yeni hedefi bilgili ve güçlü öğrenciler yetiştirmektir. Tabii ilk olarak kendisinden önce hapisten çıkan Boncuk Hanımı bulmalı ve dertleşmelidir. Bu öykü iyi ve doğru olmaya çalışırken tutuklanan bir öğretmenin gözünden dönemi ve olayları göstermektedir: "Amacım hep iyi öğretmen olmak değil miydi? Onu da az mı aradım. Sonuç: Tam yirmi dört öğrencim tutuklandı çantalarında, dolaplarında bulunan yayınlardan ötürü. Allah kahretsin. Peki kusur neredeydi? Allah kahretsin. Yorgunum ben." (s. 87) Düşünen, okuyan, ülkesinin geleceği olan gençleri eğitmek için doğru yolları arayan bir öğretmenin katıldığı yürüyüş sonucu tutuklanacağını haber alan öğrencileri tarafından evinden alınarak Boncuk Hanım'ın evinin bodrumunda günlerce tanımadığı kişilerle beraber ve tamamen Boncuk Hanım'ın evindeki erzağa bağlı olarak yaşamaya çalıştığı günler

o dönemde çokça yaşanan kaçaklık, saklanma gibi olayların altını çizmektedir. Normalde tek derdi “nasıl daha iyi bir müfredat oluşturup öğrencilerimi yetiştiririm” olan öğretmen düşüncelerinden dolayı yargılandıktan ve hapiste geçirdiği iki yıldan sonra kendisini tutuklayanlarla bir mücadeleye girmiş hissediyor ve bu mücadele için hem yorgun olduğunu hem de hazır ve güçlü olduğunu kendi kendine telkin ediyor.

Öykü kitabının içindeki ilk erkek bakış açısı “Marangozdur Adı Ahmet Ustadır” adlı öyküdedir. Küçük esnaf Ahmet, evine götürebildiği bir somun ekmeğiyle, eşiyle ve çocuklarıyla mutludur. Daha fazlasında gözü yoktur, gönüllü toktur. Olanı biteni, etrafta sözü geçen terimleri bilmemekte, anlamamaktadır: “Benim anlamadığım, şu anarşinin manarşinin ne demeye geldiği. Millet neden birbirini kırıyor. Köylerdeki kan davası İstanbul’a indi. “Anlatacağım sana diyor Ramiz ustanın oğlu. Anlatacakmış.” Ramiz ustanın oğlu okumuş ve solcu geçinen bir gençtir ve Ahmet’i ilkel olmakla suçlamıştır: “Ha. Buldum be abi, tamam. “İlkel” demiş benim için. Ne demek bu? Küfür mü? Sanmam. İyi çocuktur. Temiz çocuktur. Saygıda kusur etmez ama...”(s.139) Ahmet’in hayatla bir alıp veremediği, bir eksiği, normalden fazla istediği hiçbir şey yoktur. Dükkânı vardır, işi vardır, çocuklarıyla ve eşiyle mutludur. Diğerlerinin ne istediğini, ne için mücadele ettiklerini de hiç anlamamaktadır.

“Işın” adlı öyküde öyküye adını veren ergen çağlarında bir kızın solcu olmayı popüler bulduğu için kendisine yakıştırdığı ve sağcı olmayı kendisine yakıştıramadığı görülmektedir. Oysa tek derdi bir keki iyi pişirebilmektir. Babası, ailesini çok seven ama hep uzak kalan bir adamdır ve kızının sözlerini dinlemektedir. Işın da kendi mantığı çerçevesinde solcu oluşunu babasına anlatmaktadır: “Ay babacım tabii solcuyum. Ben de halkımız kurtulsun öbürleri gibi iyi koşullar altında yaşasın istiyorum. Herkese öğrenim eşitliği, can güvenliği istiyorum. Ben de sömürüye son, faşizme son diyorum. Sonra, ben de emekçinin yanındayım. Ben de barış ve özgürlük savaşına katılıyorum... Mitinge gittim biliyorsun. Ama o gitmedi.”(s.147) Mitinge gitmeyen arkadaşından soğumuştur çünkü o bu yönüyle sağcı bir profil çizmektedir. Mitinge gitmek bu küçük kız için popüler bir eylemdir ve yapılmalıdır. Yapılmıyorsa popüler olunamaz.

“Acıyı Aşmak” adlı öykü, bir tepede tek başına yaşayıp giderken kendi evine sığınan üç genci saklamaya başlayan yaşlı bir ninenin evinin basılmasıyla üç gencin ve ninenin öldürülmesi olayının genç bir kadının gözünden anlatıldığı bir öykü iken “İkircim” adlı öyküde bir kadının, yaşanan olayları rejime yönelik tehditler olarak algılaması ve bu sebeple de solcu arkadaşlarıyla arasının açılması üzerine kurulmuştur. Kendi fikirlerini özgüvenle savunan ve haklı olduğunu düşünen bu kadının ikircikli fikirlere sahip olması ele alınır. Kitabın son öyküsü olan “Erol Bey” ise hem bir yazarın bir öyküsünü oluşturma serüvenini hem de yine bir yazarın yaşanan olaylar karşısında aldığı tavırlar, eleştirildiği yönleri ve

duygularını anlatmaktadır. Özellikle kendisini etrafta insanlar ölümlerinde yemek derdinde olmakla suçlayan bir şair hakkında düşündükleri onun konumunu ve duygularını özetlemektedir: “Ne o solcuymuş beyimiz. Kayınpederi sömürerek, karısını, kaynanasını sömürerek sömürüye karşı çıkan...”(s.195) Burada çizilen şair tipi her devirde karşımıza çıkabilecek bir tiptir. Her zaman paylaşımından, çalışmaktan, sömürüye karşı olmaktan bahseden ama hep parazit gibi yaşayan tiplerdir bunlar.

“Dumanaltı” 12 Mart döneminin nabzını tutmaya çalışan öykülerden oluşmuştur. İşçi hareketlerinin, eylemlerin içinde olmayan kişilerin bakış açıları bu öykülere yön vermiştir. Kişilerin ortak özellikleri olanı biteni anlayabilecek kadar çok eğitilmiş olmamaları, eğitilmişler bile konu hakkında fikirlerinin olmamasıdır. Bunlar, yanan bir ateşin etrafındaki kişilere benzetilebilirler. Odunun taşınmasında, ateşin yakılmasında bir işlevleri yoktur ama ateşten etkilenmekte hatta bazen ateşe düşmektedirler. Ateşe, onu yakanlara bütün bunları neden yaptıklarını anlamaz şekilde bakmaktadırlar. Sadece güvenli eski yaşamlarına dönmek arzusundadırlar. Ölümünden, acıdan, hapisten, hasretten, mücadeleden bıkmışlardır.

¹ Nezihe Meriç, Dumanaltı, Can Yayınları, İstanbul, 1985.

MERİÇ KURTULUŞ

GURBET HİKÂYESLERİ'NDE ESKİ ORTADOĞU'YA ÖZLEM

*Garp ile Şark arasındaki ilişki, bir iktidar, egemenlik ilişkisidir,
derecesi değişen karmaşık bir hâkimiyet ilişkisidir.*

Edward Said, *Şarkiyatçılık*

Refik Halid Karay'ın *Gurbet Hikâyeleri* kitabının büyük bir bölümü, yazarın Suriye ve Lübnan'a sürgün edildiği yıllarda yazılmış öykülerden oluşmaktadır. Daha önce *Memleket Hikâyeleri* başlığıyla yayımladığı öykülerini ise benzer biçimde İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelişinin ardından Anadolu'nun çeşitli şehirlerine sürgüne gönderildiği yıllarda yazmıştır (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C. 2, 577). Karay'ın hikâyeleriyle ilgili yapılmış çalışmalarda yazarın sürgün hayatının hikâyelerin üretim sürecindeki rolü üzerinde yeterince durulmamıştır. Refik Halid Karay'ın taşraya bakışı diğer yazarlardan farklı olarak küçümseyici değil, bulunduğu coğrafyanın zihinsel haritasını keşfetmeye ve anlamaya yöneliktir. *Gurbet Hikâyeleri*'ndeki öykülerin anlatıcıları bulundukları mekânın tarihsel ve siyasi geçmişini anlayabilmek ve bu keşif sürecindeki deneyim ve görüşlerini ifade etmek için çabalayan, farkındalık sahibi kişilerdir.

Kitap başlangıçta birbirinden farklı konularda öykülerden oluşuyor gibi görünse de aslında hikâyelerin birlikte yorumlanabilmesine olanak tanıyan ortak bir tema etrafında örüldüğü anlaşılır: geçmişe özlem. Başka bir deyişle, *Gurbet Hikâyeleri*'nde anlatıcıların çoğunlukla idealize edilen bir geçmişte yaşanan olayları aktardıkları, böylece bu ideal geçmişe özlemlerini dile getirdikleri görülür. Hikâyelerde betimlenen ideal geçmiş, anlatıcılar için bir tür "altın çağ" gibidir. Bu durumda *Gurbet Hikâyeleri*'nde betimlenen ya da ima edilen ideal geçmişin hangi zaman dilimi olduğunu sormak gerekiyor. Öykülerin bir bölümünde olayların II. Meşrutiyet öncesi, II. Abdülhamit'in saltanatı döneminde geçtiği görülmektedir. Bu dönemin yansıtıldığı hikâyelerde anlatıcılar genellikle Osmanlı askeri olarak karşımıza çıkar. Anlatıcılar aracılığıyla kimi hikâyelerde I. Dünya Savaşı'na da gönderme yapılır. Bunun yanı sıra hikâyelerin bir bölümü İstanbul'da bir bölümü ise Suriye ve Lübnan'da geçer. Bu yazıda savaş ve geçmişe özlem temalarının öne çıktığı Ortadoğu'da geçen öyküler ele alınacaktır.

Ortadoğu'da geçen hikâyeler anlatıcıların neden geçmişe özlem duyduklarının anlaşılması açısından önemlidir. Kitabın ilk öyküsü olan "Yara"da anlatıcı II.

Abdülhamit döneminde Bedevi aşiretleri arasındaki savaşları önlemek ya da ara buluculuk yapmak amacıyla Suriye'deki çöl çiftliklerinden birine müdür olarak gönderilmiş bir askerdir. Anlatıcının “bu dediğim tarihte” ifadesinden olayları geriye dönerek aktardığı anlaşılır (9). Anlatıcı bu görevde bulunduğu sırada Şammar aşiretiyle Hadidiler arasında savaş çıkar, çatışmadan kurtulan dört kişi anlatıcının çiftliğine sığınıp geceyi orada geçirmek ister. Gençlerden biri vurulmuştur. Vurulan genç, yarası iyileşirse anlatıcıya tay hediye etmeye söz vermiştir. Genç çiftlikte tedavi edilir. Aradan üç sene geçtikten sonra Bedevi genç, anlatıcının

orada olmadığı sırada çiftliğe tayı getirir ve “paşa”ya haber vermelerini ister. Anlatıcı o dönemde her Türk subayının Bedeviler’in gözündeki paşa olduğunu belirterek öyküyü sonlandırır (13). Öykünün sonunda anlatıcının neden Sultan Abdülhamit’in saltanatını epik bir geçmiş olarak resmettiği anlaşılmaktadır; çünkü bu dönemde Osmanlı Devleti’nin Ortadoğu üzerinde büyük bir prestij ve otorite sahibi olduğu ima edilmektedir.

Sultan Abdülhamit’in en önemli stratejilerinden biri İslamcı bir yönetim anlayışını benimsemesiydi. 1878’de kaybedilen topraklardan sonra Osmanlı Devleti, giderek Asyalıların ve Müslümanların çoğunlukta olduğu bir coğrafyada hâkimiyet kurmuştu. Avrupalı devletler, bu politikayı bağınazlık olarak nitelendiriyordu; ancak Sultan Abdülhamit, ülke içindeki ve dışındaki Müslümanlar arasında dayanışma ve birlik duyguları uyandırmayı hedeflediği bu politikayla merkezî devlet yapısını güçlendirmek niyetindeydi: “Abdülhamit’in İslamcı politikalarının en büyük simgesi, hacıları Mekke’ye götürmek için büyük ölçüde gönüllülerin katkılarıyla 1901-1908 yıllarında kurulmuş olan Şam-Medine arasındaki Hicaz demiryoluydu” (Zürcher, 2008: 126). Refik Halid’in Ortadoğu’da geçen hikâyelerinde epik geçmiş olarak bu dönemin idealize edilmesinin sebebi Osmanlı Devleti’nin II. Abdülhamit’in saltanatında güçlenen nizam ve merkeziyetine duyulan özlemdi.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu –çok büyük toprak kayıpları olsa da– parçalanıncaya kadar farklı etnik kimliklere sahip halkların yaşadığı çok

kültürlü bir coğrafyada hüküm sürmekte ve her etnik gruba iç işlerinin mensup olduğu dinin kurallarına göre yürütülmesi hakkını tanıyarak fethettiği bölgelerin toplumsal huzur ve ahenginin korunmasını sağlamaktaydı. Örneğin, Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca Hristiyanların da ibadet merkezlerinin bulunduğu bölgelerde mezhep farkı gözetmeksizin bütün kiliselerde özgürce ibadet edilebilmesinin ve Katolik ve Ortodoks Hristiyanlar arasında barışın sağlanmasında arabuluculuk görevini üstlenmişti. Ancak on dokuzuncu yüzyılda milliyetçilik akımının dinî kimliğin etkinliğini bastırması ve Avrupalı devletlerin bağlı bulundukları kiliselerin temsilcisi olarak ortaya çıkmalarıyla birlikte Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslim cemaatler arasında gerginlikler ve bunun sonucunda da çatışma ve karışıklık ortamı meydana gelmişti: “Büyük devletlerin kiliselerin koruyucuları olarak ortaya çıkmalarıyla yerel tartışmalar da uluslararası çatışmalar haline geldi ve Kırım Savaşı’nı çıkaran nedenlerden biri oldu” (Lewis, 2003: 341).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sonrasında parçalandığında Balkanlarda önceden mensup oldukları dinlerin kurallarına göre yaşama hakkı tanınan halkların, savaş sonrasında da çatışma ve sıkıntılarının sona ermediği görülmüyordu. Benzer durum Ortadoğu coğrafyası için de geçerliydi. Refik Halid’in öykülerinde sıkça karşımıza çıkan Bedevileri bir stereotip ya da egzotik bir kurmaca figürü olarak düşünmemek gerekiyor. Başka bir deyişle, Refik Halid önceden Bedevi aşiretler arasında arabuluculuk görevi üstlenerek bölgede barış ve düzeni sağlayan imparatorluğun dağılmasının ardından sömürgeci devletlerin bölgenin yönetimine müdahil olmaları yüzünden bu coğrafyada da huzurun kalmadığını ima etmektedir. “Antikacı” başlıklı öyküde bu durum canlı bir şekilde tasvir edilmektedir. Öyküde anlatıcı, Lübnan’da ibrik koleksiyonu yapan Fransız bir belediye müsteşarını Şeyh Efgani’nin koleksiyonunu göstermek için Halep’e götürür. Anlatıcı, sarışın ve mavi gözlü bir adam olan Şeyh Efgani’ye Afganistan’ın dağlık bölgesinden olup olmadığını sorar. Şeyh Efgani, orada doğduğunu söylemekle birlikte anlatıcının kendisini incelemesinden rahatsız olur: “Her zaman dikkat etmişimdir; açık ve dürüst iş yapmayanlar benden ürkerler, göz göze gelmekten çekinirler; huzurum onlar için hiçbir zaman hoşlandırıcı olmaz” (23). Aradan yıllar geçer, I. Dünya Savaşı’nda alınan yenilgiyle Filistin’de Osmanlı hâkimiyetinin sona erdiği ve bölgede İngiliz mandasının benimsendiği sırada anlatıcı, Şeyh Efgani’ye bu kez Kudüs’teki King David Oteli’nde rastlar ve onun aslında bir İngiliz subayı olduğunu anlar. Anlatıcı Suriye’ye döndüğünde yine de emin olmak için Fransız müsteşarı götürdüğü antikacıya gidip Şeyh Efgani’nin nerede olduğunu sorar ve sözde memleketi Afganistan’a döndüğü, yerine kardeşini gönderdiği haberini alır (24). Başka bir deyişle anlatıcı, İngiliz subayına hem I. Dünya Savaşı öncesi hem de sonrasında rastladığını ifade ederek okura Avrupalı devletlerin uzun

bir zamandan beri bu bölgelerin yönetimine müdahale edebilmek için gizli çalışmalar yürüttüğünü ima eder. Benzer biçimde Avrupalı devletlerin, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki gücünü zayıflatmak için Bedeviler arasındaki rekabetten yararlanarak onları pek çok kez imparatorluğa karşı ayaklanmaya teşvik ettiği görülmektedir.

Ortadoğu'nun Osmanlı Devleti'nden kopuşunda elbette "Arap Lawrence" lakabıyla anılan ünlü asker, arkeolog ve yazar Thomas Edward Lawrence'ın Ortadoğu'daki faaliyetleri son derece etkili olmuştur: "Kendisine 'Dinamit Emir' adını veren Bedeviler üzerinde güçlü bir nüfuz kurdu" (*Ana Britannica*, C. 14, 338). Lawrence, I. Dünya Savaşı'nın başında Araplarla iyi bir diyalog kurmuş olduğu ve Osmanlı hâkimiyetindeki Ortadoğu topraklarını ve halkı çok iyi tanıdığından ötürü istihbarat için üst teğmen rütbesiyle Kahire'ye gönderilmiştir. Osmanlı ordusu üzerine bir el kitabı hazırlayan Lawrence, 1916'da Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanma başlatmış olan Mekke emiri Hüseyin bin Ali'nin oğulları Abdullah ve Faysal'la görüşür. Daha sonra danışman ve irtibat subayı olarak Faysal'ın ordusuna destek verir. Lawrence, ganimet vaadinin yanı sıra Avrupa'dan büyük bir coşkuyla yayılan milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsız bir Arap ulusu olacaklarını vaat ederek Arap şeyhlerinin ve aşiretlerinin desteğini alır (338).

Refik Halid, "Lavrens" başlıklı hikâyesinde biyografik bilgiler vermek yerine ünlü istihbarat subayına duyduğu şiddetli tepkiyi gösteren bir olay örgüsü kurgulamıştır. Hikâyenin anlatıcısı 1929 yılında Suriye hükümeti adına Karkamış Harabeleri yakınında Fırat'tan dökülen suyu ölçmek için görevlendirilmiş ekipte çalışmaktadır. Bu ölçüm sırasında Lawrence'ı tanıyan Hacı Kasım isimli bir Bedevi'ye rastlar ve onun Lawrence'la ilgili anılarını dinlemek ister. Hacı Kasım, Lawrence'la I. Dünya Savaşı öncesinde arkeolojik kazı için Karkamış Harabeleri'ne geldiği sırada tanıştığını ve kazı çalışmaları boyunca Arapçasını geliştirmek ve Bedevilerle iyi ilişkiler kurmak için uğraştığını anlatır: "Çok uzaklara atla gideceği gün beni de yanına alırdı. Cebeli Abdülaziz'e, Sincar Dağları'na, Dicle'ye böyle gitmiştik. Aneze, Şammar, Mevalî, Hadîdî gibi göçmen, Bû Assaf, Baggare, Bû Şaban gibi yarı yerleşik ne kadar aşiret varsa hepsiyle tanışmış, yemeklerini yemiş, çadırlarında gecelemiş, gazvelerini seyretmiş, masallarını dinlemiş, türkülerini ezberlemişti" (61-2). Hacı Kasım, yine at gezintisine çıktıkları bir gün bir falcıya rastladıklarını ve Lawrence'ın ona fal baktırdığından söz eder. Falcı, onun desteklediği savaşların ve aşiretlere dağıttığı altının Fırat nehri gibi boşa akıp gideceği ve bir çocuk yüzünden ölümlerle tanışacağı yönünde kehanette bulunur. Hacı Kasım'dan falcının kehanetlerini dinleyen anlatıcı ve arkadaşları gerçekten de Lawrence'ın Ortadoğu için ürettiği stratejilerinin boşa gittiğini, ancak falcının Lawrence'ın akıbetiyle ilgili öngörüsünün henüz gerçekleşmediğini söylerler (64). Anlatıcı, Hacı Kasım'ın bu anısını dinlediklerinin üzerinden de uzun zaman geçtiğini belirtir ve okura

Lawrence'ın küçük bir çocuğa çarpmamak için yaptığı kazada hayatını kaybettiğini hatırlatarak Arap falcının çok önceden söylediği kehanetlerin bir bir gerçekleşmiş olduğunu ima eder.

Refik Halid'in *Gurbet Hikâyeleri*'nde I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun büyük bir yenilgiyle çıktığı Rusya'yla çarpışmasına ve Rus ordusunun işgal ettiği bölgelerdeki zalim muamelelerine de yer verilir. "Kaçak" adlı öyküde Kafkasya Cephesi'nde savaşmış bir Osmanlı askerinin işgalci Rus ordusuna esir düşerek Sibirya'ya sürgün edilişi anlatılmaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında Bitlis, Muş, Van ve Hakkari Rusya tarafından işgal edilmiştir. "Kaçak", *Gurbet Hikâyeleri*'nde savaş hâlinin canlı bir şekilde resmedildiği tek öyküdür. Öyküde Sibirya'ya sürgün edilen Osmanlı askeri yolculuk sırasında karşılaştıkları kötü şartlardan söz eder ve Sibirya'ya giden kafilenden kaçarak yeniden vatanına dönmeyi hedefler. Her ne kadar at binerek memleketine dönebilmesinin imkânsız olduğunu bilse de memleket hasretinden vazgeçmeyerek kafilenden ayrılır. Bir süre sonra atı ölür, yine de yılmayıp yürüyerek yoluna devam eder. Sonunda açlık ve dondurucu soğuk yüzünden bayılır. Gözlerini açtığında kendisini ocağında odunların yandığı sıcacık bir odada bulur. Asker, Baltık kıyısı yakınlarındaki o zaman Pomeranya olarak anılan bölgeden Rus ordusu tarafından sürülmüş Alman bir ailenin evine sığındığını anlar. Aile, Osmanlı askerinin bitap haline acıyıp onu biraz dinlenip kendine gelebilmesi için evlerine almıştır; ama Rusya'nın yaptırımlarından korktukları için onu daha fazla saklamaları mümkün değildir. Asker tekrar yollara düşer ve oradan kurtulmayı başarır. Öykünün sonunda o askerin sonradan Suriye'nin Ebu Hemal şehrinin kaymakamı olduğu ve dostlarına bu anıyı anlattığı anlaşılır.

Refik Halid'in *Gurbet Hikâyeleri*'ndeki öykülerinin büyük bir bölümü yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi Ortadoğu'nun epik geçmişine, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki birlik ve bütünlüğe duyulan özlemi dile getiriyor.

BİBLİYOGRAFYA

- Karay, Refik Halid. *Gurbet Hikâyeleri, Yer Altında Dünya Var*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2015.
- "Karay, Refik Halit". *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003: 576-79.
- "Lawrence, Thomas Edward". *AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986-89.
- Lewis, Bernard. *Ortadoğu: Hristiyanlığın Başlangıcından Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*. Çev. Selen Y. Kölay. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2003.
- Said, Edward W. *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*. İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çev. Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

ANIT ÖYKÜLER

HANDAN ACAR YILDIZ

GOGOL'ÜN "BURUN" ÖYKÜSÜ ÜZERİNE

Rusya tarihi ve edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen, filozof, Releştirmen ve siyaset adamı Nikolay Gavriloviç Çernişevski, "Gogol Dönemi Rus Edebiyatı" adlı eserinde Gogol'ü Rus nesrinin babası olarak tanımlar ve şöyle der: "Gogol'ün bu işte ne öncülleri ne de yardımcıları vardı. O gerek kendi varlığı gerekse tüm başarıları için sadece düzyazıya minnettardı. Çernişevski, burada yalnızca Gogol'ü övmekle kalmaz. Asırlarca tartışılacak olan, nazmın nesirden üstünlüğü konusuna da arka planda itiraz etmiş olur. Hem yazınsal olarak nesri yüceltir hem de Gogol'ün bu alandaki ufuk açıcılığına ve cesaretine vurgu yapar. Şu bir gerçektir ki; gerçeküstücüler, gerçekçilere keskin eleştirilerde bulunmamışken, gerçekçiler, gerçeküstücülere yüklenme

ihtiyacı duymuşlardır zaman zaman. Gogol de bu saldırılardan nasibini almıştır. Çernişevski, yaşamında büyük eleştiri ve saldırılara maruz kalmış Gogol'ün eserlerini şu ifadelerle savunur: “Bunun gibi yapıtları yazmanın kolay olduğunu, bunları herkesin yazabileceğini sanmayın. Onları yazmak için özel bir yetenek gerekli, onlar için doğmak gerekli ve bir şey daha var ki –size boş zamanların yarattısıymış, dakikalık bir işmiş, neşeli bir ruh hâlinin ürünüymüş gibi gelen– bir yapıt, çoğunlukla uzun süreli, zorlu bir emeğin ürünü, kederli bir ruh hâlinin sonucu, keskin çelişkilerin çatışması olarak ortaya çıkmaktadır.” Çernişevski'nin vurguladığı gibi, çelişki dediğimiz mefhum edebiyatın besleyici ana damarıdır. Çelişki ve savaşımdan beslenmeyen edebiyatın, sınırların dışına çıkması bir yana, kendini bile aşması mümkün değildir. Ki Gogol'ün eserlerinde bu savaşımı, kabuğunu kırmaya çalışan canlıyı görürüz. Bu savaşımı en güçlü hissettiğimiz öykülerden biri “Palto”, diğeri ise “Burun”dur. “Palto”da güçsüz bir adamın, “Burun”da ise, aslında içte güçsüz ve zayıf ama dışta güçlü görünen bir adamın ‘maceraları’nı okuruz.

1809 yılında dünyaya gelmiş olan Gogol'ün eserlerinde, yirminci ve özellikle de yirmi birinci yüzyıl edebiyatında sıklıkla görerek kanıksadığımız pek çok yaklaşıma, tavra ve tarza hiç de eğreti durmayan bir işleyiş şekliyle rastlarız. Gogol, yeninin ve başlangıcın yazarıdır. Cesurdur. Her cesur yazar gibi toplumun korkaklarını yermekten geri durmaz. Kahramanlarının siyasal yönüyle ilgilenmeyen Yazar, onların “politik” yönünü ortaya çıkartır. Politik yön derken burada insanoğlunun arenaya/tribünlere oynayan yanı kast edilmektedir. İnsanoğlunun politik/arenaya-tribünlere oynayan yanını kabuk gibi soyan Gogol, insanı çırılçplak salt insan olarak bırakır.

Bir imparatorluk toplumunda yaşayan ve koyu bir Hristiyan olduğu rivayet edilen Gogol, insanı toplumsal bir varlık olarak görür. Gogol'ün yaşadığı topraklardaki koşulların ve onun dindar bir kişi olmasının insanı toplumsal bir varlık olarak görmesinde etkisi vardır. Ama Gogol, burada durmaz. Kalemimi de burada bırakmaz. İnsanı toplumsal bir varlık olarak görse de onu birey olma çizgisinden de yadsımaz. Bu nedenledir ki Gogol'ün öyküsü, dış halkadan iç halkaya doğru ilerler. Kahramanları o doğal gördüğü dış halkada bırakmaz. Dıştan içe doğru ilerler. İnsanın toplumsal olmayan yanına, “derisinin altına” neşter vurur. Sembolik bir öykü olan “Palto”da bahsi geçen, sadece giysi değildir. Kahraman yeni bir paltoya sahip olmaya çalışırken, sahip olmak istediği aslında dış dünyaya ait bir konumdur. Paltıyla sembolize edilen şey, kimliktir. Konumdur. Paltoya sahip olmak, var olmaktır. Dünyayı, yaşamı, hayatı üzerine giymektir. Palto, dünyanın cisimleşmiş hâlidir. Kahraman ona sarınıp ısınmak ister. Burada sahip olma çabası vardır. “Burun”da ise, sahip olunanı (varlık, konum, kimlik) kaybetmeme, elinde tutma çabası söz konusudur. Tıpkı “Palto”nun, kahramanın dış rolünü, toplumdaki aidiyetini (toplum tarafından

sarılıp sarmalanma) isteğini temsil etmesi gibi, “Burun” da kahramanın toplum-daki rolünü temsil etmektedir. “Palto”da dış rolüne sarılıp soğuğa (toplumun itip kakmasına denk düşer bu) karşı korunmaya çalışan kahramanın yaşama asılma gayretinin benzerini “Burun” öyküsünde görürüz. Ancak dış role, politik/arenasal olana bağlılık duygusu vurgulanmakla beraber “Burun”daki kahraman, sosyal konumu daha yüksek biridir. Rütbelidir. Onun kavgası, sahip olunanı bir anda kaybetmekle başlar. Öykü kahramanı bir sabah kalktığında kendisini yaşamın dışında bulur. “Palto”da var olmaya çalışan karakterin yerinde “Burun”da var olanı korumaya çalışan karakter vardır. Yine de her iki öykünün çıkış noktaları ve genel karakteri çok benzemektedir.

Gerçeküstücülüğün gerekçesini oluşturmuş bütün yazarlar, dünya edebiyatına mâl olmuş, sınırları aşmışlardır. Tıpkı Gogol’de gördüğümüz gibi *gerçeküstücülüğün gerekçesi, metnin, kurgunun, kahramanın gerçekliğinin altında değil, ötesindedir*. İdealisttir, iddialıdır ve gerçekle arasında köprüleri atma konforuna sahip değildir. Tıpkı Gogol’de örneklendiği gibi gerçeküstünün gerçekle arasındaki ipleri sıkı tutabilmesinin yazara dokunan yanı vardır ve yazar bunu korumak zorundadır. *Gerçeküstü, gerçekle bağını kopardığında gerçeğin üzerine çıkmak bir yana onun altına düşer*. Yazar, insanı kimliklerinden ne kadar soyarsa, insan ile insan+lar arasındaki farkı ne kadar vurgularsa gerçeküstücülüğün gerekçesi o kadar güçlü oluşmaktadır. Gerçeküstü eserlerde karşılaştığımız kahramanların neredeyse cinsiyetsiz diyebileceğimiz kadar insan+lar’dan soyutlanmış olması, gerçeküstünün gerekçesini oluşturmak kaygısıyladır. Kahramanını daha salt insan, daha katışıksız, daha dış kimliksiz, daha “saf” insan yapan gerçeküstücülüğün dayandığı ana damarlardan biri de *ironidir*. İroninin amacı insanları sadece güldürmek değildir. Neşelendirmek hiç değildir. İroni, acıyı anlatmanın en keskin yoludur. Acıyı, katışıksız, saf hâle getirmek ironiyle mümkündür. Gogol’ün gerçeküstücülüğü de gücünü ironiye yaslar. Bu gücü “Burun”da kuvvetle görürüz. Yaşama bağlılık ile hayata bağlılık arasındaki farkı Gogol de vurgular. Yaşama bağlı kalamayan bireyin hayata bağlı kalabileceğinin ifadesi Gogol’de kendine yer bulur.

Eleştirmen Necip Tosun, Gogol’de, kendisinden yaklaşık yüzyıl sonra dünyaya gelecek olan Kafka’nın Gregor Samsa’sını (tutunamamış, hiçliğe sürüklenen bireyi) açıklıkla gördüğümüzü ifade eder. Hiçliğe sürüklenen ya da sürüklenmemek için direnen kahramanlar Gogol’ündür.

“Burun”da, iç dünyasında çok güçsüz ve zayıfken dışarıya karşı kendini çok güçlü göstermeye çalışan kahramanın kişilik bölünmesine tanıklık ederiz. Bölge Şefi Kovalyov, bir sabah utanç içinde uyanır. Sahip olduğu uzuvlardan birini kaybetmiştir; burnunu. Onda en baskın şekilde sezdiğimiz duygu utançtır. Çünkü sahip olunanı kaybetmek insanda utanca neden olur. Vali yardımcılığı ya da önemli bir bakanlıkta levazım müdürlüğü hayali kuran Kovalyov, tam da

bu esnada hayati bir organını kaybeder. Sahip olunanı kaybetmekten kaynaklı utancı yaşar. Gogol'un yaşam öyküsünü yazan Louis Léger, "Gerçekten de halkın yaşamını sanatsal bir biçimde edebiyata sokan yazar Gogol oldu. Bundan ötürü kendisine natüralist okulun babası adı verildi. Ama Gogol, gerçekliğine, yüksek dozda bir romantik ve fantastik öge de karıştırıyordu." dediği kitabında yazarın öyküde ilkin burun yerine tüfek koyacakken, bunun yerini daha sonra burunun aldığından bahseder. Léger'nin iddiasını doğru olarak kabul ettiğimizde, kaybetme duygusu ile mücadele duygusunun örtüştüğünü düşünebiliriz. Öykünün gidişine baktığımızda ise bu varsayım yerli yerine oturur. Kendini binbaşı olarak insanlara tanıtan Kovalyov'un tüfeğini kaybetmesi, yaşamla arasındaki çok güçlü bir simgeyi, bağı kaybetmesi anlamına geliyordu. Görünen o ki, Gogol, zaman içinde kurguda yaptığı değişikliklerle kaybetme ve mücadele duygusunu daha uç noktaya taşımıştır. Tüfeğinin yerine burnunu kaybetmiş bir kahramanın yaşayacağı çelişki ve çatışma daha yoğun olacaktır kuşkusuz. Gerçeküstü çizgide Gogol, çatışma ve çelişkiyi daha varoluşsal alana çekmiştir. Öykünün her cümlesinde Kovalyov'un iç dünyası ve dış dünyası arasındaki uçurumu hissedebiliriz. Gogol, tüfek yerine burnunu kaybetmiş Kovalyov'la kahramanı daha iptidai çizgiye çeker. Koku alma duyusu, daha çok hayvanlarda, yani sezgileriyle yaşayan canlılarda hayatta kalma araçlarının ilkidir. Hayvanlarda koku alma duyusu, hayatta kalma adına görme duyusundan daha öndedir. Eğer burada Gogol'un amacı (ki böyle bir amaç kuvvetle muhtemeldir) kahramanı kabuklarından, dış kimliğinden soyup en saf insan sınırına çekmekse, koku alma duyusunu sağlayan burnunu kaybetmiş kişinin bir sabah yaşama dair bütün sezgilerini kaybederek uyanışı bize bunu çok güçlü bir simgeyle ifade eder. İç ve dış çatışması zaten aşikâr olan kahraman, bir sabah yaşama devam etmeye dair sezgilerini toptan kaybederek uyanacaktır. Talih yüzünüze gülmüş de William Faulkner'ın *Kurtar Halkımı Musa* eseriyle Gogol'un "Burun"unu yakın zamanda ya da birlikte okuma şansınız olmuşsa müthiş bir çağrışım zenginliği sizi yakalar. Faulkner'ın, adı geçen eserindeki av ve avlanma sahnelerinde koku almak ve hayatta kalmaya dair çarpıcı enstantaneler vardır. Burada, yıllardır yakalanamayan ve artık gizemli bir canavara, efsaneye dönüşen ayının kokusunu metrelerce uzaktan alan kör bir katırın hırçınlığı betimlenir. Burun, kör dahi olsa pek çok canlı için hayatta kalma aracıdır. "Burun", insanoğlunun yüzündeki virajdır. Ama burunsuz bir insan nedir ki? Gogol'un ifadesiyle; ne kuştur ne de insan!

Yükselmenin ve yeni imkânların hayalini kuran kahraman, yükselmek şöyle dursun hayata devam edecek yetiyi dahi bir sabah kalktığında kendinde bulamaz. Durum bununla da sınırlı kalmaz. Burun giderek kontrolden çıkar ve özerkliğini ilan eder. Kovalyov, başta kendine ait burunun peşinden koşarken zamanla özerkliğini ilan etmiş bir burunun peşinden gider. Yani 'hayatta kalma

sezgileri', Kovalyov'a *karşı* özerkliğini ilan etmiştir. Onu takmamaktadır. Sanki Kovalyov ile onun 'bağımsız' burnu yer değiştirmişler, biri diğzerinin etkisi altına girmiştir. Burada gittikçe pasifleşen Kovalyov'dur: "Burun yüzünü dik yakalağı arasında saklamış büyük bir dindarlıkla dua etmekteydi. Yanına nasıl yaklaşımalı diye düşündü. Üniformasından, şapkasından ve her şeyinden bunun bir müstesar olduğı belli. Lanet olsun yanına nasıl yaklaşıcağıım?... yakınlarında hafifçe öksürmeye başladı ama Burun duruşunu hiç bozmadan duasına devam etti."

Bielinski'nin; hiçten bir şey yaratmak sanatında usta, yaratılışın yalınlığı, eylemin çıplaklığıyla her günkü yaşamın şiirini ortaya koyan yetenek olarak tanımladığı Gogol'de biz, ondan çok sonra değinilecek kitle psikolojisine ait işaretler de görürüz. Gogol'ün budalalıklara geniş yer verdiği öykülerinde kolektif zekâ, onun döneminin insanında pek rastlanmayacak şekilde yerden yere vurulmuştur. Bir imparatorluk toplumunda yaşayan Gogol, bireyin öne çıktığı toplumlarda karşılaşıldığında yadsınmayacak kadar kuvvetle kolektif zekâyı ve kitle psikolojini eleştirir. Örneğın meslek gruplarına, o mesleğe sahip herkesin taşıdığı birtakım özellikler atfeder. Memurların, askerlerin, polislerin ortak özellikleri vardır. Polis, Gogol öyküsünde hep sevimsizdir. Polisler, işleri kolaylaştırmak yerine zorlaştırır, mağduru suçlu durumuna düşürürler. Mağdurlar, suçlu duruma düşmemek için polis merkezinin önünden bile geçmeyen kahramanlardır. "Burun"da polis, asker ve memurlara ek berberlerin özelliklerine rastlarız. Bir sabah ekmeğinin arasında bulduğı burnu hemen tanıyan berber İvan Yakovleviç, burnu sahibine teslim etmek yerine başına bela olmasın diye ondan hemen kurtulmaya çalışmaktadır. Gogol, burnu nehre atmaya çalışırken onu yakalayan ve hemen suçlu muamelesi yapan polise saçma sapan cevaplar veren Yakovleviç'i, ait olduğı meslekle birlikte şu ifadelerle tanımlar: "Kendine saygılı bütün Rus zanaatkârları gibi İvan Yakovleviç de müthiş bir ayyaştı. Her gün başkalarının sakallarını tıraş etmesine rağmen kendi yüzü her zaman tıraşsızdı." Gogol'ün öykülerinde 'toplucu' ve 'öyle' davranan insan+lar vardır: zanaatkârlar, memurlar, başka meslek sahipleri. Gogol, bu kez insafli davranır ve "Palto"daki gibi kahramanını öldürmez. Öykünün sonunda Kovalyov, burnuna kavuşur. Yakovleviç'e rağmen kavuşur.

NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE

HÂLE SERT

NAZAR BER KADEM

نظر بر قدم

NAZARLARI AYARLAMA ENSTİTÜSÜ

Cengiz Ayarcı'yla tanıştığımız gün, toplumun zihin yapısıyla ilgili hassasiyetlerime özellikle de insanların bakışlarının düzelmesi için bir şeyler yapılmasına dair düşüncelerime hayran kalmıştı.

Sevgili Mehmet İrdal, demişti, “Hayallerimi gerçekleştirmek için aradığım kişiyi sonunda buldum. Birlikte kuracağımız enstitüyle hedefimize ulaşacağız. Toplumumuzu Muasır Medeniyetler Seviyesi'ne erdirmek ikimize kismetmiş.”

Yıllardır, bahtsız, fakir ve çaresizdim. Kendimi garip, başarısız ve hatta kısmetsiz hissediyordum. Cengiz Ayarcı'yla tanıştığımız gün yıldızımın parladığı gündü.

Öncelikle, vizyonumuzu, misyonumuzu, amacımızı ve araçlarımızı belirlemeliydik. Ayarcı, daha ikinci görüşmemizde Nazarları Ayarlama Enstitüsü'nün kuruluşuyla ilgili bütün temel ilkeleri çıkardı. O, elinde tahta kalemi karşımdaki beyaz tahtaya yıllardır hayalini kurduğu kurumun iskeletini çıkarırken ben şaşkınlık içerisinde izliyordum. Bakışların eğitilmesiyle ilgili bildiklerimin tam tersini söylüyor, itirazlarıma sert bir şekilde muhalefet ediyordu. Vizyonumuzu, bakışların asla ve asla insanın kendisine ve kat'a ayaklarına yönelmemesi diye yazdı. Misyonumuz gereği kamusal alan, caddeler ve sokaklar gözlerin ayaklara yönelmemesi üzerine yeniden düzenlenmeliydi. Amacımız toplumun bütün bakışlarının dolayısıyla zihinlerinin kontrol edilmesi idi. Amacımıza hizmet eden her şey, aracımızdı.

Ben şaşkın şaşkın tahtaya yazılanları bir daha bir daha okurken, Ayarcı kolumdan tuttuğu gibi beni dışarıya çıkardı. “Haydi gel, şimdi durum analizi yapalım, seninle arabayla bir şehir turu atalım,” dedi.

Arabayı o kullanıyordu. Kesintisiz bir ana caddede ilerliyorduk. Refüje yerleştirilmiş alışveriş merkezlerine ait reklam panoları, Ankara'nın çıplaklı-

ğında büyük ağaçlar gibi salınıyorlardı. Dikkatimi çeken ilk panoda bir kadın vardı, yüzü neredeyse resmin dörtte üçünü kaplıyordu, görüş alanımıza girdiğinde yüzüm yüzüne kilitlenmişti. Kadının gözleri gözlerimi kelepçelemiştii ve ben başımı başka bir yana çeviremiyordum. Yaklaştıkça gözlerim kadının dudaklarına kaydı. Kırmızı dudaklar gitgide büyüyordu, kıpkırmızılığın içine dalıyordu bakışlarım. Gülümsediğı için görünen birkaç dişi, sarılıp tutunacağıım kaya hükmüne bürünmese az daha boğulacaktım. Dişlerin beyazlığına çarpınca bakışlarım, boğulmaktan kurtulmuştum.

Ben daha tam ayılamamışken, bu sefer yolun sağındaki büyük binaya giydirilmiş sucuk reklamına ilişti gözlerim. Daha doğırusu sahandaki yumurtanın altın sarısı ve sucuklar âdeta beni esir aldı. Görüntüler beynimdeki koku sinirlerini uyarmış olacaktı ki, Ayarcı dayanamayıp “neyi kokluyorsun öyle!” diye uyarmak zorunda kalmıştı.

Ben, değıl sucuğun ve yumurtanın; tereyağıın, yanındaki taze ekmeğın hatta ince belli bardakta tavşan kanı çayın bile kokusuna mest olmuştum. Midem kazındıkça kazınıyordu. Hatta açlıktan ağlamaya başlamıştım. Ayarcı, dayanamayıp arabayı en yakın restorana çekti. Sucuklu yumurta yiyebildik de bir yerlerim şişmedi.

İşte, dedi Ayarcı, “senin başını döndüren bu reklam panolarının on misli artmasını istiyorum. İnsanlar yolda yürürken de televizyon seyrediyormuş gibi olmalılar. Ne ki, kumanda bizim elimizde durmalı. Hatta ve hatta, kişilerin yaşını, kadın mı erkek mi olduğunu, inançlarını algılayıp karşılaşacağı görüntüleri ayarlayabilmemiz gerekli.”

O konuşurken, ben mahzunlaşıyordum. Benim, insanların bakışlarının eğıtilmesinden kastım bambaşkaydı. Bana göre, bakışlarını ayaklarından ayırmayanlar ancak kendileriyle kalabilirler ve kendileri olabilirlerdi. İtirazlarımı dile getirdikçe Ayarcı, böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, asıl mutluluğun ve huzurun insanın bakışlarının dolayısıyla da düşüncelerinin kendisinden uzaklaşmasıyla elde edilebileceğini iddia ediyordu. Farklı yerlerde dursak da onun davasına inancına duyduğum hayranlığı, artık bir işte başarılı olma isteğim de eklenince yanından ayrılamıyor, ne derse yapıyordum. Ayarcı, Nazarları Ayarlama Enstitüsü’nü kurmanızın vaktinin geldiğini söylüyordu:

“şimdilik, Kızılay’daki ofisimi kullanacağıız. Sen ve kız kardeşinle birlikte planlamalarımıza başlayacağıız. Daha sonra birebir tanıdığımız kişileri işe almaya başlarız.”

Bu fikir hoşuma gitmişti. Nazarları Ayarlama Enstitüsü’ne inanıyor ve geleceğıyle ilgili hayal kurabiliyordum. Bu inançla Ayarcı’ya, dışarıdan bakıldığında göze benzeyen bir bina tasarlayıp orada çalışmamızın daha iyi olacağını önerdim. Ayarcı, bu fikre bayıldı, bunun için yarışma bile düzenleyebileceğimizi söyledi. Yarışmaya katılanların bizim felsefemizi idrak edememeleri yüzünden çizimler beklentilerimizi karşılamadığında, Ayarcı binayı benim

tasarlamamı istemişti. Şimdi, her sütununu, her merdivenini ve her odasını ince ince planladığım binada çalışmak bana büyük bir haz veriyor.

Ayarcı'nın felsefesini o kadar benimsemiştim ki, onun bile akıl edemeyeceği projeler üretiyordum. Nitekim, bakışların ayarlanmasıyla ilgili devrim niteliğindeki icraatlara imza atıyor, hepsini bir bir hayata geçiriyordum. Örneğin, yolda yürüyenler ve arabada gidenler için farklı mekanizmalar geliştirdim. Sürücülerin, arabada ya da toplu taşıma araçlarında gidenlerin bakışları yoldaki radarlar tarafından her beş kilometrede bir ayarlanıyordu. Metroda ve hatta uçakta yolculuk edenleri de unutmamıştım. Bu çalışmaları Aselsan'dan mühendislerle yürütüyordum. Yayaların bakışlarını ise her daim havada tur atan mini gezici robot ayarcılarla düzenliyorduk.

İkinci devrim niteliğindeki adım ise, Ayarcı'nın isteği üzerine geliştirdiğim kişinin DNA'sına göre yapılabilen ayar modülleri. Ayar cihazlarımız kişinin gözbebeğinden onun DNA'sını ve karakterini okuyor, reklam panolarındaki görüntüleri onun maddi ve manevi ihtiyaçlarına göre değiştiriyordu.

“Bu harika!” demişti bir gün Cengiz Ayarcı, yani herkes aynı panoda aynı reklamı görmeyecek. Aynı pano, yaz tatili planları yapan bir genç kız için mayo reklamını sunarken, yeni bir şeyler almak isteyen başörtülü bir kadın için başörtüsü reklamı olarak görünecek. Otobüsle evlerine giden bir anne ve çocuğu aynı panoda farklı şeyler görecekler. Anne hayalini kurduğu yeni bir bulaşık makinasına, çocuk ise arkadaşında gördüğü oyuncakın resmine dalabilecek.

İşler çok iyi gidiyordu, bütün caddeler, sokaklar, büyük binaların dış yüzeyleri, toplu taşıma araçlarının içleri, kısacası kamuya açık her yer bizim ürettiğimiz reklam panoları ağıyla örülmüştü. İnsanlar çok neşeli görünüyorlar, sanki mutluluktan uçuyorlardı.

Ünlü, başarılı, takdir edilen birine dönüşmüştüm. *The Times*'a verdiğim röportajın yayımlandığı günün gecesinde gördüğüm bir rüya her şeyi alt üst edene kadar sürekli yükseliyordum.

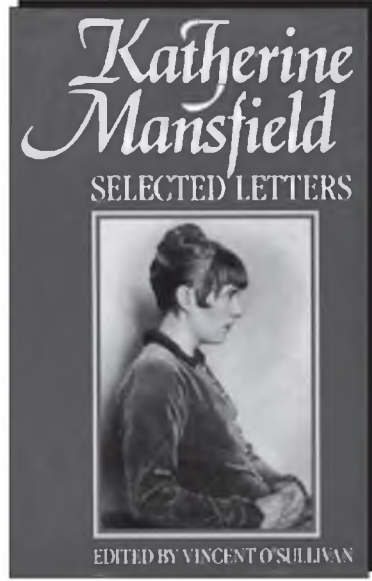
Rüyamda, bomboş ve ıssız bir yerde tek başıma ayakta duruyordum. Zamandan ve mekândan soyutlanmış bir yerdin sanki burası. Tok bir ses bana “Hadi, ayaklarına bak!” diyordu. Gözlerim, ayaklarıma doğru bakmaya çalıştığında sanki tonlar ağırlığında bir güce karşı direniyorlar ve gerisin geri yukarı kaçıyorlardı. Gözlerimle onlara karşı direnen o güç arasındaki savaştan bitap düşmüştüm. O sırada, karşımda bir ayna belirdi, aynaya baktığımda Cengiz Ayarcı'yı gördüm, çok tuhaftı, ayakları yoktu.

Nazar Ber Kadem : Tasavvufi bir terim, Nakşi tarikatında bulunan on iki tâbirden biri. Gözleri ayağın üzerine almak, dikkati kendi adımlarına yöneltmek.

Hak yolcusunun bir yere doğru yürürken bakışlarını yerden ve ayağından ayırmamasının ifade edildiği bir kaide. Edepli yürümeyi de anlatan bu ifade ayrıca, gözünü haramdan ve kalbini karıştıracak şeylerden korumayı da ifade eder. Gözünü haramdan korumayanın gönlü ilâhi muhabbetten mahrum kalır. Bu yolda ciddi olmayan kimseden ciddi işler çıkmaz.

MEKTUP

DOROTHY BRETT'E

TÜRKÇESİ: CANSU DİKME

[Victoria Palace Oteli, Blaise Desgoffes Sokağı, No: 6,
Rennes Caddesi, Paris,
30 Mart 1922]

Canım Brett'im,

Paskalya meselesini anlıyorum. *Bana* sorarsan, bu canımı sıkacak bir durum değil çünkü birbirimizi, birbirimizin canını sıkmayacak kadar iyi tanıdığımızı düşünüyorum. Ama havanın mayısta daha sakın daha sıcak olacağı doğru. Yine de şans, dışarıda gezinebilir, Bahçeler'de oturabilirim ve bunu Paskalya'da yapmam. Sonra mayısta planlarım daha netleşecek - şimdi her şey havada... Ayrıca eğer o zaman çoktan sevimli evine yerleşmiş olur ve artık evsiz olmazsan her şeyin bizi bin kat daha memnun edeceğini düşünmeden edemiyorum. Ah zavallı

kuzum! Bence senin arkadaşların - en kibar ifade şekliyle - büyük ölçüde hayal gücü yoksunu. Neden aralarından biri çıkıp sana gerçek bir oda ve çitalarla tutuşturulmuş bir şömine vaad etmiyorlar ki? Seni - senin gibi küçük narin bir varlığı - düşünmek - Doğunun bu zalim havasında bir yaprak gibi sokaklarda savrulduğunu sonra şifayı kapıldığını ve bütün o iç karartıcı yerlerin içinde - Paddington Green'de bir oda tutmak zorunda kaldığını düşünmek! Bu çok kötü ve berbat bir şey. Langham¹ gibi güzel, sıcak ve lüks bir otele paran yetmiyor mu? Orada en azından insan midesini dolduruyor, banyo suyu sıcak akıyor ve mektupları, haberleri getirecek birisi oluyor vs. vs. O hemşire senin soğuk algnılığınla gerektiği gibi ilgilenecek mi? Ayrıca keşke günlerini çöreklerle geçiştirmesen. Ayağa kalktığın zaman En İyi Yiyeceklerle ihtiyacın olacak senin. Hareket etmek insandan aşırı miktarda enerji ve neşe götürür. Burada hava öyle çok kötü değil. Gün boyu çoğunlukla kapalı, yağmur yağıyor, kar yağıyor, kimi zaman da atıştırıyor. Henüz dışarı çıkamıyorum. Yakın zamanda saten duvar kâğıdı şeritleri içerisinde - boğucu bir odada geçen sekiz haftanın ardından - dışarı çıkacağımı hissediyorum. Bir yere hapsolmek çok kötü bir şey. Bu konuda konuşmasak daha iyi. En kötüsü de şu ana kadar zerre kadar iyileşme göstermedim. Manoukhin ile hiç konuşulmuyor. Ya dinlemiyor ya da anlamıyor ama diğer hastaları hakkında birine, iş arkadaşına bağıyor. Ne kadar da rahatlatıcı! Başka hastası olmadığını ve ikisinin bu süre içerisinde benden aldıkları haftalık 300'lük ile geçindiklerini düşünme noktasına geldim artık. Ama insanın umduğundan daha iyisi başına gelebilir. Belki de bu o meşhur "şafak sökmenden önceki karanlık"tır...

Ve o kocaman ılık, yazı yazmak konusunda o kadar şanslıyım ki. Aslında ajansım elimden gelenin daha fazlasını yapmamı istiyor. Fakat benim için en büyük zevk tekniğe dair hiçbir şey bilmeyen ama bütün öyküleri şöyle bir okuyup William için ne kadar üzüldüğünü, Anne'in Reggie'ye² neden güldüğünü anladıklarını ve bunun gibi şeyleri söyleyen tanımadığım insanlardan aldığım mektuplar. Bu mektuplara herhangi bir inceleme yazısından çok daha fazla değer veriyorum. Bu insanların bu kadar ilgili olduklarını hissetmek muhteşem bir şey. Bütün bunları yazma zahmetine giren herkes sağ olsun! Dün H. G. Wells'den de harika bir mektup aldım. Wells şu dünyadaki inanılmaz yüce gönüllü adamlardan biri! Yazın kendime yeşil bir yer bulmak ve yerimden kıpırdamadan orada çalışmak zorundayım. O zaman bütün bunlar işe yaramazsa sanırım Nancy'ye gidip yeni bir psikoterapi deneyeceğim. Büyük kafa karışıklığı! Otellerin sonucu işte bu. BU ARADA zavallı Murry'nin bu sabahki telaşı. Cüzdanını kaybetti. Normal insanlar için bu çok büyük bir şey değildir. Ben - her nasılsa - para konusunda o kadar umursamazımdır ki paramı kaybetsem ve maddi gücüm yerinde olmasa bile dert etmem. Edemem. Olmuş bir kere. İnsan geçinmek için her zaman bir şeyler satabilir. Ama M. için bu durum gerçekten en kötü en korkunç felaket. Kâğıt gibi bembeyaz olur. Hemen umutsuzluğa kapılır. Benim odamdan yavaş yavaş çıkıp kendi odasına geçti, her şeyi devirdi,

çöp kovaındaki her şeyi çıkardı, çalışma masamı çöp yığınının çevirdi, kapıları çarptı, sahnedeki biri gibi gülümsedi, yatağı itip kaktı, bir tek beni ayaklarım-dan tutup baş aşağı sallamadığı kaldı. Ve sıkıntısı o kadar büyüktü ki insan gerçekten kendisini ölüm döşeginde gibi - sanki bir uçurumdan aşağı eğiliyor gibi - hissediyor. Yaklaşık bir buçuk saat sonra nihayet odamda uyandım, kimono-mu üzerime geçirdim ve onun odasına gittim. Ve Murry “Hayır, bu işe yaramaz. Para gitti. Her yere baktım. Bulunma ihtimali yok.” derken *ben* başladım.

Beş dakika içinde para bulundu. Eline alıp sıkıca tuttuğunda melek gibi görünüyordu, ya da Tanrı’nın ziyaret ettiği bir aziz. İşte bu irsiyetin etkisi! Sanırım Murry’nin ailesi yıllar boyunca böyle hissetti, annesi onu taşırken böyle acı çekti ve böylece devam edip gitti. Hayatın bizi acımasızca ezip geçmesi işte! Ama bu insanlar neden kendilerinin ezilmesine izin verirler ki. Ailemde birkaç afacan olduğu için Tanrı’ya ne kadar şükrediyorum ben. İnsanı M.’nin çektiği tuhaf ıstıraplardan koruyan o afacanlar işte.

Kolilerin konulduğu yeri dikkatlice izliyorum ama yumurtalar henüz gelmedi tatlım. Benimkini dersin - küçük görme onu. Bu şartlar altında yapabileceğimin en iyisi olacak. Mayısta sana gerçekten çok güzel bir yumurta alacağım. Bana verdiğin şu gül şeklindeki tokaları hatırlıyor musun? Sahiden çok güzel tokalar. Onları siyah kadife bir kumaşa dikmeyi düşündüm, ikimiz de birer tanesini kolye olarak takarız. *Öylesine* göz alıcı bir güzellikleri var ki. Güzel fikir bu bence. İnsanlar önce seninkini ardından da benimkini gördüklerinde gözleri nasıl yuvalarından fırlayacak. Kabul edersen söyle bana...

Hayır, Mountain’ı hiç özlemiyorum. Evi toparladığı için arıyorum o kadar. Odamı dağınık bırakmaktan ya da kişisel eşyalarımın yerinde olmamasından nefret ediyorum ve insanın bunları kendisinin yapması yorucu. Yine de Mountain’a yaptırmaktansa kendim yapmayı tercih ederim. Onun yapacağı iş hiçbir zaman bu değildi.

Küçük evinden ne haber? Kim yardım ediyor sana orada. Popes Hammersmith çok iyi bir nakliye firması. Temizliği de yapıyor, ayrıca ucuz da. Hizmetçi tuttu mu? Eğer ben sağlıklı bir insan olsaydım gelir sana yardım ederdim. Senin de bunu kabul edeceğini düşünmek isterim, birbirimize çay yapar sonra da bir kolinin köşesine oturup içerdik. Böylesi de güzel.

Şimdilik hoşçakal, benim kıymetli küçük sanatçım.

Sonsuza kadar arkadaşın olarak kalacak

Tig.

Yazımı mazur gör. Yatarak yazdım ve kitabın sırtı yoktu.

¹ *Langham*. Langham Oteli, Langham, KM’nin babasının genellikle kaldığı yer.

² *William ... Reggie*. “Â La Mode Evlilik”teki sadık ama kendisiyle dalga geçilen koca ve “Bay ve Bayan Kumru”daki genç çift, iki öykü de *Bahçe Partisi*’nde yer alıyor.

YAKIN PLAN

SENEM TEPE İLE SÖYLEŞİ:

“ÖYKÜ, BENİM İÇİN HAYATA DAHA YAKINDAN BAKMAK GİBİ”

KONUŞAN: ESRA BALLIM

Yazma serüveniniz ne zaman başladı ve nasıl devam etti?

— Yoğun olarak üniversitede başladı. Ama kurgusal metinler, öykü değildi yazdıklarım. Şiir (şiir denmez tabii onlara) ve iç dökme biçiminde mektuplardı. Üniversiteden sonra merak ettiğim ama gitmeye fırsat bulamadığım, Uğur Mumcu Vakfı’nın düzenlediği yazma seminerlerine katıldım. Kurgusal metinler yazmayı istiyor fakat nasıl başlayacağımı bilemiyordum. Atölye çalışmaları sırasında o başlama eşiğini aştım, yazabileceğimi fark ettim. İlk öyküler bu seminerler sırasında ortaya çıktı, çoğu ödev öyküleriydi. Seminerlerin ardından bazı arkadaşlarla okuduklarımızı ve yazdıklarımızı paylaşmaya devam etmek istedik ve haftada bir gün, perşembeleri, toplanmaya başladık. Bu süreç içerisinde öykülerimiz dergilerde yayımlanmaya başladı. Ardından kitaplar geldi. Perşembe Grubu’yla yol arkadaşlığımız 2005 yılından beri devam ediyor.

— *Tür olarak öyküyü seçmenizin sebebi nedir?*

— Sanırım öncelikle benim yazma düzenimin biraz başıbozuk olmasından kaynaklanıyor. Ölçüp biçerek, bir plana bağlı kalarak yazabilen biri değilim. Roman sanki biraz daha disiplin, matematik gerektiriyor. Böyle olunca öykü, yaşamımda daha çok karşılığını buluyor. Bir de öykü, hayata daha yakından bakmak gibi benim için. Bu anlamda, içinde dolaşmayı sevdiğim bir bulanıklık taşıyor. Kendimi önceden tasarlamadığım, bilmediğim yollarda bulmayı seviyorum. Sonra bir öykü, yazarı için noktalanmış olsa da onu okuyan kişiler kadar yeniden yazılma, böylelikle sürme ve çoğalma imkânına sahip. Bu da bana büyüleyici geliyor.

— *Öykülerinizde insan unsuru ön plana çıkıyor. Öykü kişileriniz aslında her zaman başroldeler. Acılarını, sevinçlerini okurla doğrudan paylaşıyorlar. Siz onların içsel yolculuklara çıkmalarını sağlıyorsunuz. Öykülerinizin okura değen yanı bu olabilir mi?*

— Yazan herkes biraz da sözünün bir başkasına değmesi için yazar. Yoksa yazdıklarımızı yayımlatmaya ihtiyaç duymazdık. O yüzden yazdıklarımın okura değen bir yanı olduğunu duymaktan mutlu oldum. Teşekkür ederim. Ama cevabını duymayı çok isteyeceğim bu soruyu okura yöneltmeli.

— *“Hülya Saat”teki “Hızlandırılmış Hayat” adlı öykünüzde zaman geçişlerini (dün, bugün) paragraflardaki dili geçmiş ve şimdiki zaman cümlelerinizle okura hissettiriyorsunuz. Geçmiş ile bugüne köprü kuruyorsunuz. Bundan öykü kişilerinden ayrılmak istemediğiniz anlamını çıkarıyorum. Öyle mi gerçekten?*

— Yazarken herkesin dert edindiği bir temel mesele var sanırım “zaman” kavramı bu anlamda zihnimi çok kurcalıyor. Zamanı bir öncelik sonralık ilişkisi içinde düşünmüyorum. Bana göre geçip giden değil, biriken bir şey zaman. İnsanı da aslında tıpkı zamanı bölümlere ayırdığımız gibi parçalayarak algılıyoruz. Gençlik, yaşlılık vs. bu algının dışından bakmak, bakmaya çalışmak bana heyecan verici geliyor. Bu yüzden yazarken zamanı da zamanın içerisindeki öykü kişilerini de tüm hâllerıyla bir bütün olarak görmeye çalışıyorum. Haklısınız, bu da öykü kişilerinden ayrılmak istemediğim hissini doğuruyor olabilir.

— *Öykü kişilerinizin hayatları, geçmişte ya da günümüzde bir şekilde kesişiyor. Kurguyu döngüsel olarak nasıl yapıyorsunuz?*

— Öykü kişilerinin ya da mekân ve zamanın farklı öykülerde bir biçimde kesişiyor olmasının sebebi de yukarıda anlatmaya çalıştığım zamanla ilgili meselemden kaynaklanıyor. Kurguyu nasıl yaptığımı ise inanın ben de bilmiyorum. Dedğim gibi pek ölçüp biçerek yazabilen biri değilim. Kurgu da daha çok sezgisel olarak oluşuyor. Yani zihnimde tartıştığım ya da anlamaya çalıştığım meseleye doğru giden yollar sezgisel olarak ve yazma eylemi içerisinde oluşuyor. Başka bir deyişle her öykü kendi yolunu yazılırken çiziyor.

— *“Hülya Saat” adlı ilk öykü kitabınızın başlangıç öyküsü “Saklı İstasyon”da öykü içinde öykü anlatıyorsunuz. Kurgu açısından bu tarzın sağladığı imkânlar nelerdir?*

— Sıkıcı olacak ama yine zamanı ve gerçekliği algılayışımızdan bahsedeceğim. Aynı anda aynı yere bakan iki insanın gördükleri yine de birbirinden farklıdır. Öykü içinde öyküler bu çoğul bakışa olanak tanıyor. İnsanı daha çok yönden görerek anlamaya, ön yargıdan uzaklaşmaya belki...

— *Öykülerinizi zaman ve mekân birlikteliği olmadan da bütünlük içinde tutabiliyorsunuz. Böylece okurun zihninde bulanıklık oluşmuyor. Bunu nasıl sağlıyorsunuz?*

— Öykülerin atmosferi, okuyucuda bıraktığı duygu bu bütünlüğü sağlıyor olabilir. İki kitapta da böyle bir kitap bütünlüğü olması için uğraştım aslında. Yani kitap bittiğinde okurda tek bir öykü okunduğu hissi oluşsun istedim. Böyle bir bütünlük olması gerektiği düşüncesinde değilim ama ben tercihim bu yönde kullandım diyelim.

— *“Yağmur Gölgesi” adlı kitabınızda kahramanlarınızın iç dünyalarına dair sarsıcı öyküler anlatıyorsunuz. Gözlem yeteneğinizi hissettığımız öyküler bunlar. Bir öyküye başlarken malzemeleriniz hazır mıdır? Yoksa yazarken mi şekilleniyor?*

Kasabaların arada kalmışlığı, insan ruhundaki bir sürü yarılmaya, gitme isteğine, uzakları düşlemeye ama kalmaya denk düştüğünden yazınsal olarak da birçok imkânı barındırıyor.

— Öyküler daha çok yazarken şekillense de bazen malzemelerin hazır olduğu da oluyor. Malzemeler hazırsa, o öykünün zihninde yazılması, bitmesi, kâğıda dökülmesi de daha hızlı ve kolay oluyor. Ama bu nadir bir yazma yöntemi benim için, daha sık olmasını dilerdim.

— *“Hülya Saat”teki “Uzak” adlı öykünüzden bir paragraf: “Kasaba bazen, pencerelerden çocuklarını çağırıp duran kadınların bunalımlı sesleri, genç kızların kısıcık bakışmalara, gizlice verilen fotoğraflara, televizyon dizilerine sığdırılan umutları, delikanlıların sıkışmışlıkları, yaşlıların hoşnutsuz söylenmeleriyle kabarır kabarır, bulduğu en ufak bir boşluktan tüm bu gizil duyguları etrafa saçardı.” Kasaba hayatı, genelde taşranın öykülerinizdeki yeri nedir?*

— Her şeyin hızlandığı, çabuk tüketildiği bir devirdeyiz. Yoruluyoruz. Giderek daha yavaş yaşamaya özlem duyuyorum. İnternet iletişiminin bu kadar geliştiği, göçlerle şehir ve kırsalın iç içe geçtiği günümüzde taşra-şehir ayrımından bahsetmek mümkün olmasa da taşra ya da taşranın zihnimdeki imgesi, bu yavaş yaşamaya dönük ihtiyacıma cevap veriyor sanırım. Bu yüzden zamanın daha ağır aktığını düşündüğüm taşra yaşantısı içinden hayata bakmayı, o coğrafyanın, oradaki zamanın, yaşantının sesini dinlemeyi seviyorum. Bir de kasabaların arada kalmışlığı, insan ruhundaki bir sürü yarılmaya, gitme isteğine, uzakları düşlemeye ama kalmaya denk düştüğünden yazınsal olarak da birçok imkânı barındırıyor.

— *“Bizi bir arada tutan harç gibiydi annem. Birer umutulmuş, yaralı kuş-tuk artık. Hiçbir ses, onun evin içinde durmadan dolaşan, onaran, düzelten,*

güzelleştiren ellerinin yokluğunu unutturamıyordu.” “Hülya Saat”teki “Biz ve Boş Çerçeve” ile “Yağmur Gölgesi”ndeki “Ses” adlı öykülerinizde anne figürü dikkat çekiyor. Öykülerinizde annenin rolünü nasıl tanımlarsınız?

— Yazarken sadece “anne”yi değil iç içe geçerek birbirini besleyen, ören, bu yüzden birbirinden ayrı düşünilemeyen tüm toplumsal rolleri, onları şekillendiren koşulları, bu rollerin aksayan hastalıklı taraflarını, sonraya aktarılma-larını tartışmaya, görmeye ve göstermeye çalışıyorum. “Anne” figürü de hem ailenin içerisindeki rolleri hem de kadına yüklenen pek çok anlamı içermesi sebebiyle öykülerimde sık olarak yer alıyor.

— *Öykülerinizde metafor kullanımı dikkat çekiyor. Sinema diline, senaryo yazım tekniğine de yakın bir anlatımınız var. Sinemaya ilginiz var mı?*

— Evet, sinemadan çok besleniyorum. Fırsat buldukça film izlemeye çalışıyorum. Birkaç arkadaşım ile düzenli hâle getirdiğimiz film akşamlarımız var. Dolayısıyla tıpkı okuduklarım gibi izlediklerim de mutlaka anlatımına yansıyor.

— *Sizce okur açısından öykülerdeki sürükleyiciliği ne sağlar? Doğru başlangıçlar yapmak mı, kurgu mu, dilin kullanımı mı?*

— Aslında hepsi. Ya da oluşmasında bu saydıklarınızın da katkıda bulunduğu öykünün atmosferi. Beni bir öykü okurken alıp götüren, öykünün inandırıcılığını sağlayan, öyküyü katmanlandıran, bu dünyadan çıkarıp öykünün dünyasına bırakan, her şeyden önce onun atmosferidir.

— *Yazmak için zaman-mekân sınırlamanız var mıdır? Nasıl yazıyorsunuz?*

— İnsanın yazma yöntemleri de zaman içerisinde değişiyor sanırım. “Hülya Saat”teki öykülerin birçoğu öğle tatillerinde, işyerinde yazılmıştır mesela. Ama daha sonra yazmak için kendimle kalmaya daha çok ihtiyaç duyar oldum. Genelde geceleri, geç saatlerde yazmayı seviyorum. Gecenin sessizliği iyi geliyor. Bir de sabah erken uyanma zorunluluğu olmasa!

— *Sevdiğiniz ve etkilendiğiniz yazarlarla kitapları hakkında bir liste yapmanızı istesem bu listede hangi yazarlar ve eserleri olurdu?*

— Bu sorunun cevabı hep eksik kalıyor, mutlaka birilerini unutuyorum. Ama okumaktan hiç bıkmadığım, dönüp dolaşıp okuduğum öykü kitapları var. En azından onları söyleyebilirim:

- Onat Kutlar, İshak
- Bilge Karasu, Göçmüş Kediler Bahçesi
- Tahsin Yücel, Ben ve Öteki
- Leyla Erbil, Gecede
- Mehmet Baydur, Gözün Kahverengi Suyu
- Mehmet Günsür, İçeriye Bakan Kim
- Faruk Duman, Keder Atlısı
- Stefan Zweig, Amok Koşucusu
- İtalo Calvino, Görünmez Kentler

- Ingeborg Bachmann, Otuzuncu Yaş
- Cortazar, Ayak İzlerinde Adımlar
- Marquez, On İki Gezici Öykü
- Juan Rulfo, Kızgın Ova
- Bruno Schulz, Tarçın Dükkânları
- Joyce Carol Oates, Kalp Koleksiyoncusu
- Mişima, Yaz Ortasında Ölüm

— *Öykü atölyelerine katılmanın yazmaya katkısının olup olmadığı konusunda neler söylemek istersiniz?*

— Bu mesele başlı başına bir söyleşi konusu aslında. Atölyelerin, özellikle günümüzdeki hâlleriyle sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Yazmak öğretilabilir bir şey değil. Atölyeler tecrübe ve kişisel deneyimlerin paylaşılması olarak düşünülürse yazma cesareti kazanma anlamında teşvik edici ve yol açıcı olabilir. Yani atölyelere giderek yazar olacağınıza dair bir inancınız varsa hayal kırıklığına da uğrayabilirsiniz. Bunun dışında yazdıklarınızı paylaşmakta sıkıntı yaşıyorsanız bu problemi aşmakta ve eleştiriye açık olmak hususunda fayda sağladığını söyleyebilirim. Ayrıca okunanların paylaşılması ve konuşulmasına imkân veren bir sosyal ortam sağlamaları açısından da atölyeleri önemsiyorum.

— *Sırada yeni öykü kitabı var mı?*

— Epeydir üzerinde çalıştığım, zihnimde benimle birlikte dolaşıp duran bir uzun öykü var. Sanırım birbirimizde yaşamaya iyice alıştık, o yüzden çok yavaş ilerliyor. 2016 sonunda kendisine veda etmeyi umuyorum. Onun dışında yarım, tamamlanmayı bekleyen öyküler var. Belki onlar novelladan daha önce kitaplaşır, bilemiyorum...

ESRA BALLIM

HÜLYA SAAT

Hülya Saat, Senem Tepe'nin 2009 yılında yayımlanan ilk öykü kitabı. Çeşitli edebiyat dergilerinde öyküleri yayımlanan Tepe'nin kitabında dokuz ana öykü yer alıyor: "Saklı İstasyon, Makas, Uzak, Hızlandırılmış Hayat, Gündüz Düşleri, İçindeki Dalgalar, Boş Çerçeve, Hülya Saat ve Düşlenen Buluşmalar Parkı" isimlerini taşıyan bu öykülerde yazar, insan unsurunu ön plana çıkaran anlatımıyla okuru yakalıyor.

Senem Tepe, kitabının ilk öyküsü "Saklı İstasyon"da öykü içinde öykü anlatacağının ipuçlarını veriyor. Öykünün birçok yerinde "Uzun siyah saçlı kadın" olarak tanımladığı Zeliha ile Hüseyin'in ayrılış öyküsüne, Zeliha'nın biriken özlemlerine, kabuk bağlayan kadınlığına, dönmeyeceğini bilmesine rağmen yıllardır Hüseyin'i bekleyişine tanık oluyoruz: *"Uzun siyah saçlı kadın Hüseyin'in gelmeyişiinde iyice kayboluyordu. Hüseyin'in kaybolmuşluğu oluyordu böylelikle. Onun bir şeyi olmak yine de hoşuna gidiyordu."* (s.11)

"Makas"ın alt öyküsü "İstasyon"dan bir cümleyi verelim: *"Hayatın bir istasyon olduğunu, insanın yolculuklarla sadece oyalandığını, burada, "Hoşgelen"de öğrendim."* (s.14)

"Uzak"ta yaşlı Gül Hanım'ın ayak işlerini gören abraş Mustafa'yla tanışıyoruz. Samimi anlatımıyla bizi taşra insanının sıcaklığına çekiyor "Uzak". Kasaba halkının görmezden geldiği Mustafa, kasabalının merak ettiği Gül Hanım gerçeğine en yakın kişi olması nedeniyle onların gözünde değerli hâle geliyor. "Uzak"tan bir bölümde şöyle diyor yazar: *"Mustafa çaresiz, çekmecelelere gizlenmiş eski albümlere, fotoğraflara, tozlu kutuların içindeki küpelere, yüzüklere, dolaplardaki modası geçmiş kıyafetlere sığınır, onlara bakarak Gül Hanım'ı zihninde tekrar tekrar çizer, tekrar tekrar bozardı. Böylece, fotoğraflardaki, çocukların arasında gülümseyen kısacık saçlı, çıtı pıtı Gül Hanım'ı şimdiki Gül Hanım'a dönüştüren nedenleri araştırarak evin içinde saatler geçirir, yine de gerçekleri bilirse kendi serüveninin sona ereceğini sezdiğinden onlarla karşılaşmaya bir türlü cesaret edemez, Gül Hanım dönmeden evden çıkardı."* (s. 31)

"Gündüz Düşleri" adlı öykü, Samur Apartmanında oturan Fatma, Nevzat, Nermin ve Fikret'in hayallerinden bahsediyor. Aynı zamanda bu isimler ayrı ayrı öykülerin de adını oluşturuyor. Bu dört karakterin düşlerinin güzel bir kurguyla birbirine bağlanmasıyla öyküde bütünlük sağlanıyor. Okur, ipuçlarını birleştirerek öykünün sonuca varmasına eşlik ediyor. Yazar, kolayca kaçmadan okurunu da karakterlerin etrafında döndürüyor. Bir nevi bulmaca çözdürüyor okuruna. Fatma, Nevzat, Nermin ve Fikret, aile ve çevre baskısından kaçmak isterken, düşlerinde bile olsa kendi dünyalarını kurmaya çalışıyorlar. Felçli bir adamla evlenen Fatma

hemşirenin acıdan beslenen gerçekliği içimizi burkuyor. Fatma, doğmayan çocuklarının yerine kendisini bez bebekleriyle avutuyor. “Nevzat” adlı öyküde de güzel cümleler yer alıyor: *“Nevzat o anda, annesinin konuşmasını, demiryoluna yakın evlerinin duvarlarını sarsarak geçip giden yük trenlerine benzetti. Sadece arada sırada vagonlardan dökülen bazı kelimeleri yakalayabiliyor ama onların arasındaki bağlantıları kuramıyordu.”* (s.57)

“İçindeki Dalgalar”da öykü; yaşadıklarından sonra kasabada yaşayan annesine sığmayan karakterin geçmişiyse hesaplaşması, iç sesinin peşinden gitmesi, deniz kıyısı insanların dinginliği ve karakterin babasına dair hatıraları eşliğinde ilerliyor.

Kitaba ismini veren *Hülya Saat* öyküsü; “Uyanış”, “Haberci” ve “Meydan” adlı üç öyküden oluşuyor. “Uyanış”, aynı evin içinde olup neredeyse birbirini hiç görmeden yaşayıp giden Yusuf ile Neriman’ın hikâyesi. Öykünün başlangıcında onların adlarını bilmiyoruz. Hikâyelerini Yusuf’un zihnindeki düşüncelerden öğreniyoruz. Metin biraz ilerledikten sonra öykü karakterlerimizin adını (Yusuf ile Neriman) öğreniyoruz. Bu tarz bir anlatım okurda merak uyandırıyor. “Uyanış”taki Yusuf’a dönelim: *“Zihninde donuk bir hayatı evirip çeviriyordu. Yine de çıkarken dayanamayıp aynadaki kendine kaçamak bir bakış fırlattı. Belki daha dikkatli baksa aynayla yüzü arasına çekilen görünmeyen bir ipe çocukluğu, gençliği çamaşırlar gibi diziliverirdi.”* (s.92)

Birbiriyle iç içe, hem de bir o kadar birbirlerinden uzak hayatlar süren insanların hikâyesi *Hülya Saat*. Acıları hayatın içinden karakterleriyle, özgün ve samimi hikâyeler bütünü bir ilk kitap.

YAĞMUR GÖLGESİ

Senem Tepe’nin tarzını tanımaya başladığımız *Hülya Saat* adlı öykü kitabının ardından 2014 yılında Selçuk Baran Öykü Ödülü’nü aldığı *Yağmur Gölgesi* adlı ikinci kitabı yayımlandı. *Yağmur Gölgesi*, yazarın öykülerinin dilinin ve kurgusunun olgunlaşmaya başladığı izlenimini veriyor.

“Göl Ninnileri, Sökülen, Yağmur Gölgesi, Dalında Ormanı Sallayan Meşe, Ses, Kilit, Bakış, Suya Anlatılan Rüya, Son Durak, Mavi Kuş, Kafes, Ayak İzleri ve Kesitler” adlarını taşıyan on üç öykünün yer aldığı kitapta sürükleyici, merak uyandırıcı bir anlatım dikkat çekiyor. “Göl Ninnileri”, “Sökülen” ve “Yağmur” Gölgesi” adlı öyküler, yine birbiriyle bağlantılı olayları ve ortak kahramanlarıyla kasaba hayatının arada kalmışlığına, insan ruhunun gizli kalmış acı ve umutlarına çevrilen bir ayna niteliğini taşıyor.

Öykü kurgularının *Hülya Saat*'e göre daha ustalıkla olduğu dikkat çekiyor. Yazar, öykülerinde ayrıntıları öyle güzel harmanlamış ki, bu tarzı aynı zamanda okurunun çitasını da yükseltiyor. Pekleştirici ve kısa ifadelerin arka arkaya gelmesiyle anlatım dili daha da güçleniyor.

On üç öykünün yer aldığı kitapta yazar, öykülerinin bölüm başlarına Bilge Karasu, Furuğ Ferruhzad, Yannis Ritsos, Metin Altıok gibi şair ve yazarlardan alıntılar yapıyor.

Sökülen adlı öyküde Mehmet, babasının lacivert ceketini giyerek öyküde onun yerine geçiyor ve babasının yaşadığı bir olayı bize aynı kurguyla yeniden yaşıyor. *Sökülen*'de geçen cümlelerden bazıları:

“Yüzüne baktım, korkularına...”, “Ölüme bir başkaldırı gibiydi burada mezarlık. Israrla hayatın içinde bırakılmıştı.” (s. 22),

“Çocukluğumu örüyor, söküp tekrar örüyordu. Aynı iplerle...” (s.24),

“Babam, abim öldükten sonra başka biri gibi olmuştu. Gözlerinde derin bir pırıltı, delilerinkini andıran. Gittikçe suskun. Annemse gittikçe kuruyordu. Hani kitapların arasına konulan çiçekler gibi, dokunsan dağılıverecekti.” (s.25)

Yazar, sinemada anlatım dili olarak kullanılan metaforu, öykülerinde okuruna ipucu olarak sunuyor. Anahtar niteliğindeki cümlelerin gönderimde bulunduğu başka cümleler ise öykünün bir yerinde mutlaka karşımıza çıkıyor. Örneğin; *Kilit* adlı öyküde, “Çünkü mavi onu hep ağlatır.” cümlesinin izini süren okur, öykünün sonunda karşısına çıkan *mavi kapı* tamlamasıyla *mavinin* öyküdeki kahraman için olumsuz bir şeyleri çağrıştırdığını anlıyor.

Senem Tepe, kahramanlarını teker teker konuşturarak öyküleri onların cephesinden de görebilmemizi sağlıyor. Bu kahramanlar bazen kadın, erkek, çocuk, göl, ağaç vb. olabiliyor. Ayrıca bir öyküde yer alan kahraman, serüvenine başka bir öyküde devam edebiliyor. *Göl Ninnileri*'nde göl, dile gelip duygularını anlatırken *Dalında Ormanı Sallayan Meşe*'de ağacın zihninden geçenlere: “Ay, büyüdü büyüdü tepemizde. Ben akamadım. Kaskatı kaldım öyle, en ağaç halimle. Oysa ağlamak istiyordum! Yürümek, esmek istiyordum. Sesi gittikçe uzaklaşıyordu. Sen, dedi fısıldayarak, kocaman bir meşesin ve zaman, olsa olsa içi sır dolu tahtadan bir tabuttur.” (s.44) cümleleriyle tanık oluyoruz.

Senem Tepe'nin “*Hülya Saat*” ve “*Yağmur Gölgesi*” adlı öykü kitaplarında yakaladığı ortak bir yan var: Öykü kişilerinin kendilerini okura doğrudan anlatmalarına imkân tanınması. Yazar, kahramanlarını tasvir etmeyi, onlar hakkında okuruna ipuçları vermeyi önemsiyor. Okurun zihninde kahramanların şekillenmesiyle birlikte öykülerde gizli bir yazar-okur dayanışması seziliyor. Yazar, öykü kişilerini daha sonra yavaş yavaş okura tanıdığı alandan gün yüzüne çıkarıyor. Yazar, her iki kitabında da akıcı bir tarzla acı ama gerçek öykülerini anlatmayı sürdürüyor. Senem Tepe'nin öykücülüğünün okurda karşılık bulduğunu düşünüyorum ve bundan sonraki kitaplarının da özgün olacağına inanıyorum.

ÖYKÜ

MEHMET YILDIRIM

DİRAN

Doğup büyüdüğüm D. şehrinde gerçekleştirilen eğlenceli bir gösteride, daha doğrusu baştaki amacı farklı olsa bile eğlenceli tarafı sonradan ortaya çıkmış bir gösteride, gözlemci sıfatıyla yer alıyordum. Bahar mevsiminin güneşli ılık havası, tarihi dokusuyla, uzun bir aradan sonra yeniden gördüğüm bu şehri daha güzel ve çarpıcı hâle getirmişti.

Gösteride, eğlence baş gösterdikten sonra, muhtemel bir gerginliğe mahal kalmadığına göre, görevimin bir anlamı kalmamıştı neredeyse. Bu yüzden her şeyi oluruna bırakmış, gösterici kalabalığı kaldırımdan takip etmeyi bırakmıştım. Zaman zaman göstericilere karıştığım bile oluyordu.

Kalabalık arasında bir dükkânın kapısında ablalarımı gördüm. Onları görür görmez, daha çok, beni görmek umuduyla orada bulunduklarını anladım. Soran gözlerle bulunduğum tarafa bakıyorlardı ama anlaşılan beni görmüyorlardı. Ben onları görsem bile görmezlikten gelmiş olsam ya da bu kalabalıkta tesadüfün bizi ısrarla birbirimize doğru sürüklemesine karşı koyarak onlarla göz göze gelmeyecek olsam, onlar alışverişteki işlerine bakacaklar ve ben de göstericilerle beraber oradan geçip gitmiş olacaktım.

Fakat kucak kucağa düştüğümüz bir anda merhabalaştık. Beni öpenler, kucaklayanlar oldu. Elimden tuttular. Eğlenceli havanın dozuna bakılacak olursa, az sonra gösteri dağılacak, her şey bitmiş olacaktı.

Ablalarım ve kardeşlerim beni eve götürmek istediler. Evin kapısına kadar onlarla beraber gitmeyi kabul ettim. Annemi ve babamı görmeden şehirden ayrılmam hoş olmayacaktı diye düşünmüş olmalıydılar.

Mahalledeki eski evimizin sokak kapısına kadar gelmiştik. Etrafta hatırı sayılır bir kalabalık da oluşmuştu. İçinde bulunduğumuz zaman, havanın güneş-

li oluşuyla beraber, sanki dünyanın en ortalama gününe aitti ve hazır olanların yüzünde memnuniyetin elastikiyeti okunuyordu.

Babam beni karşılamak üzere sokak kapısına kadar geldi, elini öptüm. Babam, benim artık başka bir dilim var diye, konuşacak gibi olduğunda, dilimi bilmediğini düşünerek konuşmuyordu. Gerçi ben onun dilini az çok biliyordum ama yükü henüz o tarafa devirmemiş olduğumdan, şimdilik ben de konuşmıyordum.

Fakat bu karşılaşmada bir defa gözler kamaşmıştı ve babamın konuşma dürtüsü, arada bir dil sorunu yokmuş gibi, onu konuşmaya zorluyordu. Bu durum herkes için geçerliydi aslında. Konuşacak ağız, ilk sesi vermek üzere açılıyor, ancak sesletim başlar başlamaz, henüz çıkarılan sesin hangi ses olduğunun anlaşılmayacağı ilk evrede, konuşma hemen terkediliyordu. Böylece; konuşma süresindeki muhtemel anların her biri, birbirinden ayrı kesitler şeklinde bölünmüşler gibi, ağızlar, şekline girdikleri açıklık üzere donup kalıyordu.

Ancak yine de ortalığı bir gürültü kaplamıştı. Bu yüzden, her defasında, sadece önümde odaklandığım belli bir kişi ile ilgilenebiliyordum. Bu anlar, olup biten kapışmaları andırıyordu.

Ablalarımın biri;

— Annemi de görmek istemez misin?, diye sordu. Ben;

— İsterdim, ama görüyorum ki kendisi burada değil, o zaman başka sefer geldiğinde görürüm, ne yapalım... şeklinde karşılık verdim. Ablam;

— A, hayır, kendisi burada, biraz bekle ne olur, onu hemen buraya getiririz, diyerek evin içine doğru seğirtti. Peşinden düşünceli bir iki kişi daha koştu içeriye. Bir müddet sonra annem, onların arasında kapıda gözüktü. Sanki onu tutuyorlardı. Annem, ta gençliğinde, “perde arkasında” yaşama kararı almış olduğundan, her zamanki gibi çarşafıydı. Yabancılar kendisini görececek endişesiyle avluyu şimdi sakınımlar içinde geçecek diye düşündüm.

Ama bu seferki hâlinde bir tuhaflık vardı. Sanki çarşafı kendisi giymemişti. Çarşaf ona zorla giydirilmiş, hatta aceleyle başından aşağıya geçirilmiş gibi görünüyordu. Yüzü, ürkek bir kuş yüzü gibi, tanıdık tek bir insan yokmuşçasına, insandan insana çabuk çevriliyor, etrafa korkusuzca fakat kendini savunacak şekilde bakıyordu. Yanıma getirdiklerinde davranıp elini öpmek istedim. Korunmak için ellerini kendine siper edercesine kaldırdı. O anda ellerinin her birine çorap geçirilmiş olduğunu ve iki elinin de çorapların üzerinden plastik kelepçe ile birbirine bağlı olduğunu fark ettim. Ben yine de çorabın üzerinden annemin ellerini tutup öptüm.

Şaşkınlık içinde;

— Bu da nedir, anneme ne oldu? diye sordum. Ablalarımın biri,

— O bize zarar veriyor, artık onu bağlamak zorunda kalıyoruz, diye cevap verdi.

Sonra onun delirmiş olduğunu ispatlamak için yüzünü ellemeye başladılar. “Bak, bak” diyerek, bana, annemin yanağının altındaki kemik sertliğini göstermek istediler. Bir parmaklarıyla annemin ağzındaki ilgili yeri içeriden kontrol ediyor, diğer parmaklarıyla da yanağın üzerinden kemiğe bastırıyorlardı. Annem, ağrıyan dişini elletmiyormuş gibi, bir şekilde fırsat bulup yüzünü onlardan kurtardığında, ağzında biriken tükürüğü kontrol ederek;

— Na, na heyran, ev diraneki mine, ev dirane,¹ diye bağırdı.

¹ Kürtçe: “Hayır, hayır güzelim, o benim dişim, o bir diş”.

AYNUR DİLBER

DÜŞEN

Henüz Değil

Henüz Değil Alelacele bu kâğıtları çoğaltmalıydım. Sağ kaşımı kaldırıp sol gözü-mü yumarak her zamanki yerinde duran ve bundan hiçbir zaman şikâyetçi olmadığı için kendisine sinirlendiğim saate baktığımda bana yaklaşık beş dakika olduğunu aynı aylıklıkla söyledi.

Düştü

Şıp diye bir damla... Kâğıtları alırken sağ baş parmağımın üzerine. Düştü... Yüzündeydi gözlerim. Düştüm. Alnından aşağıya doğru sızan terler... Hiçbir insan yavrusu onun kadar terlememiştir.

Henüz Değil

Bir duvar mı örmemi istiyorsunuz? O vakit sizden ne altın ne de mücevher, sizden yalnızca alın terinizi isterim. Şu dağı görüyor musunuz? Ve hemen karşısında duran şu dağı da. Bu ikisi arasına yüksekçe bir duvar örmek için çok taş getirmeniz lazım. İşte o zaman kurtulacaksınız ebediyyen.

Küçük büyük demeden herkes gücünün yettiğince taş taşıdı o iki dağın arasına. Günden güne büyüyen duvarı gördükçe nasırlaşmış ellerine aldırmadılar, yorgunluklarını hiç duymadan şevkle taş taşıyıp durdular.

Duvar

Büyüdü de büyüdü. İlk küçücükü tabii. Bir rahme düşen su, bir toprağa düşen tohum, gittikçe dal verip budaklanan ağaç... Büyüdü de büyüdü. Nasırlı eller, umutlu yüzlerde, iki dağın arasına bir gergef gibi işledikleri manzaraya bakıyor. Arkasından ne bir şey gelebilirdi artık yurtlarına ne de duvarı aşmaya güç yetirebilirlerdi. Duvarı hiçbir şey yenemezdi.

Hâlâ

Tırnaklarım avuçlarımı acıtırıyordu elimin içine bastırdığım için. Kâğıtları dağıtacakım. Saat de yoktu orada bakabileceğim. Hiç de sevmem zamanı bile umursamayan şu saatleri biliyorsunuz. Ama bakmadan edemiyoruz, bir hastalığa alışkanlığımız gibi işte. Vakit gelmiştir demedim.

Öncesi

Onu orada beklemiyordum. Bilmiyordum da hiç orada öyle birinin olacağını.

— Merhaba

— Meyaba.

Ağzında yemek varmış gibi konuşuyordu. Sağ eli kalçasının üzerinde ters duruyordu. Sanki biri onu ansızın arkadan yakalayivermiş de kolunu arkadan büküp bırakmış gibi.

— Ben bunu çoğaltacaktım da.
Tuhaf çok tuhaf duygular içindeyim.
— Taam.

Kocaman bir taşın altında bedenimden bir parça sıkışmış da kurtaramıyorum sanki kendimi. Çekiyorum, çekiyorum da gelmiyor. Bırakıp gitsem kâğıtları. Çıkıp gitsem şu kapıdan rahatlayacağım ama yok; taş ağır, oynatmıyor beni yerimden.

Aksayan ayağıyla biraz öne gelip kâğıdı yerleştirdi. Kafasındaki yarığı da o vakit fark ettim. Taş büyüdü de büyüdü. Daha çok canım yanmaya başladı. Vakit geçiyordu.

Duvar

Allah kahretsin seni makine. Aksilik çıkarıyordu. Birkaç kez denemek zorunda kaldı. Çok sıcaktı. Gözüm duvara gitti. Yoktu burada da saat. Vakit çok geçti. Canım da iyice yanmaya başladı bu taşın altında. Kafasındaki yarığa bakmak istemiyorum. Saate bakmak istiyorum. Ben istemedikçe gözlerim orayla keşişiyor. Vakit çok geçti. Yumдум gözlerimi ben de. Unuttum. Unuttum, belki de bayılmıştım da ondan unuttum. Gözleri yumunca unutmuyordun, hâlâ görebiliyordun o yarığı.

Kâğıtları bana uzatırken yüzüne bir kova su atılmış gibiydi. Yüzünü silmek istedim cebimden kâğıt mendil çıkarıp. Uzanamadım ona. Bir duvar gibi büyüdü de büyüdü. Yanında ufacık kaldım. Düştü. Parmağıma düştü, baş parmağıma. Ter. Hiçbir insan yavrusu onun kadar terlememiştir.

Kâğıtları uzatınca aldım. Duvar o bana uzanınca yok olmuştu. Açıkçası buna çok şaşırmıştım. Kâğıtları aldım. Baş parmağımda hâlâ bir ıslaklık... Gülümsedim. Teşekkür niyetine gülümsedim. Gülümsedi. Bir şey değil niyetine gülümsedi. O ağzında kocaman bir lokma varmış da konuşuyormuş gibi olan sesini duymamam iyi oldu. Hâlâ parmağımda bir ıslaklık. Arkamı dönüp çıktım. Zaten arkamı dönmem gerekirdi çıkarken. Geri geri yürüyemezdim. Ama geri geri yürüseydim belki hâlâ gülümsediğini görebilirdim.

Şimdi

Tırnaklarım elimi acıtiyordu. Tırnaklarımı avucumun içine deli gibi saplamasaydım acımazdım ama tırnağımy avucumun içine saplıyordum işte. Sanki hiçbir şeyi değıştiremezdim gibi. Saplıyordum tırnaklarımı etime. Sonra kâğıtları dağıtacakken avucumun kanla dolduğunu gördüm. Gizliden avucumdaki kanı duvara sürdüm. Sürünce gitmedi. Sürekli kan çıkıyordu. Ben de sürekli duvara sürdüm. Duvarı baştan aşağı boyamışım gibi kan oldu. Vakit çok geçti. Çok geç artık dedim.

Dağın Arkası

Gözlerimi kapamış, iki elimi gözlerimin oyuklarında gezdiriyordum. Oradan yukarıya kayıyor, alnımı ovuyordum. Bir yerimin ağrıdığı yoktu. Yalnızca düşünüyordum. Çok kederliydim. Hani kederin ne olduğunu gerçekten bilirsiniz değil mi? Yani bilirsiniz demek istiyorum. Herkes bunu herkes kadar bilir. Az önce yüzümü gömdüğüm yastıktan kaldırmıştım başımı. Bu

kederimin az da olsa hafiflediğine alametti bence. Ama şimdi işin içinden çıkamıyordum. İş dediğim keder. Yüzümü avuçlarımın içine alacaktım bu defa da. Gün ışığı görmek istemiyordum. Esasen zaten akşamdı hani ve zaten odamın ışığını her zamanki gibi yakmamıştım hani. Bu karanlık yetmiyordu demek bana. Ya da korkuyordum. Yüzümün karanlıkta yalnız kalmasından korkuyordum. Avuçlarımın şefkatine muhtaçtım hiç değilse. Olan oldu. Olan olur. Olan bazen kötüdür, bazen iyi. Kötü şeyler hep olmaz. İnan bana. Kendime diyorum gözlerim avuçlarımın içinde, içindeki gözleri biraz daha sıkıca kaparken. Hep güzel şeyler de olmaz. Olur böyle şeyler. O anda herkesin benim gibi olduğunu düşünerek kendimi rahatlatmaya çalışmıyordum. Şüphesiz herkes benim gibiydi. Şüphesiz benim gibilerse, kalpleri var demekti. İşte burada başlıyor kırılma. Kalbimin dağılma noktası. İnkâr etme diyorum. Kalbi olan birine böyle davranmasını yakıştırmıyorsun sen. İçindeki sesin hiç konuşmayanı diyordu ki o kalpsiz, kalpsiz; kalbi yok onun. Bu yüzden konuşmasına müsaade etmiyordun ya hani hiç o sesin. Şuurunun karanlığında şekilsiz, renksiz, adsız bırakıyordun onu. Doğruyu söylediği için gömüyordun onu içindeki karanlığın mezarına.

Avuçlarını çektin yüzünden. Düşünerek, aklımla bu kederi yenerim dedin. Gözlerinin oyuklarında ellerini gezdirmekten sanki kuvvet alıyordun. Bunun kaçınılmaz olduğunu düşünüyordun. Aslında taktik geliştirebilirdin bu konuda. Üstelik tıpatıp aynıydı hem. Bu defa da pes edeyim dedin. Bir dağın zirvesinden aşağıya kocaman kaya parçaları yuvarlıyor gibiydin kendi ellerinle. Bu defa da pes edeyim bir dahakine... Aşağıya yığıdığın kaya parçalarına gitti gözün. Neredeyse kocaman bir dağ olduklarını görmezden geldin. Neden? Bir dahakine dedin. Ellerini alnında gezdirdin. Neden olmasın dedin. Bir duvar inşa etmeye karar verdin kendi ellerinle. Duvarı o kadar büyük tuttun ki onu artık hiç kimse aşamayacak dedin. İçine yıllar yılı düşen her şeyi; acıyı, hüznü, yalnızlığı, boşluğu, dilsizliği, çöpü karıştıran insanları, işçileri, ayağı topallayanları, seninle anlaşılmayanları, ihanetleri, denizde boğulup kıyıya vuran çocuğu profil resmi yapınca insan olanları, hepsini hepsini tuttun o duvardan aşağıya yuvarlayıp durdun. Yuvarlamak biraz uzun sürdü. Epey biriktirdiğinden. Kâğıtlar geçti eline. Bunları dedin bunları da mı yuvarlasam? Kan vardı kâğıtlarda. Kimin kanı diye sordun. Ama hemen karanlıktan çıkıp geliverdi gözlerinin önüne silüeti. O. Ağzında kocaman bir lokma varmış gibi konuşan o çocuk. Bir tek onları saklamaya karar verdin. Ve ekledin; hiçbir insan yavrusu onun kadar terlememiştir.

Duvara gitti gözün. Bitti isim dedin. Geriye doğru yürüdün. Gözünü eserinden ayırmak istemiyordun. Geri geri yürüdün. O kadar geri gittin ki annenin rahmine düştin.

Bitti

Duvarın bittiği akşam herkes oracıkta can verdi. Biri hariç. Ağzında kocaman bir lokma varmış gibi konuşan çocuk.

H. NEŞE KOÇAK

DAVETSİZ MİSAFİR

Bu sabah da uyandığımda yalnız olmadığımı anladım. Yine beni ziyarete gelmişti. Ve başucumda sabit nazarlarla beni seyrediyordu. Allah'ım bu ay, hatta bu hafta kaçınıcıydı? Neden beni rahat bırakmıyordu?

Son zamanlarda yoğunlaşan rüya trafiğinin içinden zorlukla gözümü açtım. Gizli bir el yardımıyla –ki bu ziyaretçimin eli olabilir– üst üste atılmış düğüm-lerden kurtulmuştum. Hızla fırlayıp kalktım ve kaçtım son rüyanın ezici ağırlığından. Ama ruhum hâlâ kaybolduğum çıkmaz sokaktaydı. Aklımsa, anlamaya güç yetiremediği hâlde, epey bir zaman bilmediği yerlerde avare dolaşacaktı. Orada, huzursuz uykularımın ardına kadar açtığı sırlarla dolu âlemde.

O âlem ki, önce anne şefkatiyle sarıp sarmalayan, sonra derin kuyulara fırlatıp atan zalim uykularımın şımarık çocuğu.

Ve bir tarafta uykudayken bile geldiğini hissettiren yüz­süz misafirim, diğer tarafta, bilmediği şehirlerde, tekinsiz sokaklarda, yabancı evlerde kendini arayan ben.

Sahi kimdi bu destursuz tuhaf insanlar, neydi o sıkıcı kalabalıklar, düğün mü, cenaze mi, Dante'nin cehenneminden bir sahne mi, ben neredeydim ve asıl merak ettiğim davetsiz misafirim neden yine gelmişti?

Ah bu sonu gelmez yıpratıcı kâbuslarım, onlar mıydı kapımı açan ben istemeden sevmediğim misafire? Yoksa misafirim mi beni kurtaran bu kâbuslardan? Hangisi dost, hangisi düşman?

Edward Munch'ın "Çığlık" tablosunu hatırlatıyordu kâbuslarım bana. Zorlukla gözümü açtığım böyle sabahlarda, banyonun aynasında gördüğüm yüzümden korkuyordum. O ünlü tablodaki gibi ağzını ve gözlerini korkuyla açmış, başını ellerinin arasına almış soluk yüzlü adama benzetiyordum kendimi. Ve resmin fonundaki gibi neresi olduğu belli olmayan bir başka âlemde bildiğim dünyaya uyanıyordum.

Her uyanış, gözümü açtığım mekânla, yolculuk ettiğim mekânın hangisinin gerçek, hangisinin hayal olduğu konusunda tereddütler yaşıtıyordu bana. Ruhum, benden habersiz nerelerde gezip dolaşıyordu, kimlerle görüşüyordu, ne yapıyordu? Cevaplanması imkânsız gibi görünen sorular istila etmişti aklımın karanlık dehlizlerini. Ve aklım, bunları cevaplamak gerektiği zaman devre dışı kalıveriyordu hemen.

Rüya içinde rüya mı görüyordum yoksa?

Bir yandan bunları düşünürken bir yandan da beni bu dünyaya bağlayacak bir şeyler yapmak için mutfağa ilerledim. Belki sıcak bir fincan çay ve biraz kahvaltılık, beni miskinliğimden uyandırabilirdi.

Ocağı yakıp lacivert emaye çaydanlığı üzerine koydum hemen. Bardağa kaynar suyu doldururken, buharıyla elimi yakmayı alışkanlık hâline getiren eski model çaydanlığımı görmek yüzümü güldürdü. Temiz havaya ihtiyacım vardı. Pencereleeri ardına kadar açtım, saksılardaki mor menekşelere “günaydın” dedim. Uzun kirpikleri, kara gözleriyle mukabele ettiler. Şimdiden daha iyi hissetmeye başlamıştım kendimi.

Belli ki dün gece bayağı yağmur yağmıştı. Derin birkaç nefes çektim toprak kokulu temiz havadan. Şehir, dumanlı, buğulu ve ne kadar da uzak görünüyordu! Gün ışığıyla birlikte aydınlanıyor, geceki ısıltılı ve gizemli elbisesini çıkarıyor, bütün çirkinliklerini gözler önüne seriyordu. Soğuk, albenisiz, sevimsiz apartman blokları, insanların nefesini kesmek için sözleşmiş, kol kola vermişlerdi. Apartmanların arasına sıkışmış birkaç zavallı ağaç yalnızlığın hüznünlü tablosunu çiziyordu çok uzaklardan. Maviliklerden habersiz, gri bir gökyüzünün altındaydı büyük şehir.

Kalabalıklardan, kirli havadan, şehirden uzak olmak güzeldi. Gökyüzüne kaldırdım başımı, parlak ve açık maviydi. Ağaçlarla dolu bahçe ise sarı, kahverengi ve yeşilin egemenliğindeydi. Pencerenin hizasını çoktan geçmiş kiraz ağacı, bir türlü büyümeyi beceremeyen küçük elma ve dut ağacı, komşu bahçeden el sallayan, yan yana, yemyeşil dört adet ladin de sabah selamımı aldılar. Yeşil çimenlerin üzerine, kimi sırt üstü, kimi yüz üstü uzanmış sarı yapraklar, tutunmayı hâlâ becerebilen, dallardaki arkadaşlarına bakıp iç geçiriyorlardı. Alakargalar, sağda solda yiyecek bir şeyler bulma ümidiyle iri gövdelerini daldan dala taşıyorlar, çözmeye vâkıf olamadığım şifreli kelimelerle konuşuyorlardı. Minik birkaç serçe, birbirlerinin gagasından aşırıdıkları bir parça ekmek için kavga ediyorlar, çıkabilecekleri en yüksek sesle bağırşıp didişiyorlar, mücadeleyi bırakmıyorlardı.

Gördüğüm güzellikler sayesinde evime ve üstünde yaşadığım gezegene alışmaya başlamıştım ki, dışarıdan gelen miyavlama sesi rüyamda bir kedi gördüğümü hatırlattı bana. Ağaçların altında, kediyle köpek arası birkaç tuhaf yaratık belirdi, sonra hepsi tek bir bedende birleşip masum, sevimli bir kedi yavrusuna dönüştü, pencereden kucağıma atladı. Tam okşamaya koyulmuşken bu sefer süt kokulu, ipek tenli bir bebek oluverdi.

Peki ya bu ses? Bir bebek sesi olamazdı. Sanki çok yakınlardan geçen bir tren çığlığıydı.

Tam trene binmek için bavulumu hazırlasam mı diye düşünürken misafirimin yeniden beni kendime getirdi kolumdan tutup içeri çekerek;

“İyi misin?” diye sordu sert bir ses tonuyla.

Başımın arkası zonkluyordu.

“Yine mi sen” dedim. Fakat haklıydı. Bir an önce kendime gelmeliydim.

Misafirin beni çekip götürdüğü tarafta sesin kaynağını buldum. Az önce ocağa koyduğum çaydanlıkta kaynayan suyun sesiydi. Ortada ne bebek, ne de tren vardı. Böylece yolculuğum bir başka sabaha kaldı. “Off” dedim. “Ne güzel olurdu biraz uzaklaşmak, bilmediğim bir yerlere gitmek. Kök saldım sanki buraya.”

Misafirim söylendiğini duyunca, kaşlarını çattı. Kızıştı bana. Zaten her gece bilmediğim yerlerde gezmiyor muydum?

Bu gereksiz düşüncelerden sıyrılıp yeniden kahvaltıya odaklanmalıydım. Sakinleştirici lavanta çayı iyi bir seçim olabilirdi. Bahçeden toplayıp kuruttuğum lavantadan bir yemek kaşığı dolusu demliğe koydum. Çaydanlıkta kaynayan sudan üzerine ilave ettim ve demlenmeye bıraktım. Lavantanın ferahlatıcı kokusu mutfığa yayıldı. Siyah zeytinin üzerine sızma zeytinyağını gezdirip kekiğini serptim. Biraz peynir, bir parça ekmek derken telefon çaldı. Yeniden gerildim. Kimseyle konuşmak istemiyordum misafiri göndermeden. Arayan annemdi. Açmazsam olmaz, meraklanır tekrar arardı.

İstemeyerek elim telefonun düşmesine gitti. Cansız ve uykulu sesimi duyunca “yeni mi uyandın yoksa” dedi otoriter ses tonuyla. Suçumu bağışlatmak istemesine misafirimden söz ettim ona. Beni çileden çıkaran arsızlığından yakındım.

“Bir an önce kahvaltını yap ve sıkı giyin, eminim ayağında çorap bile yoktur. Bir de sana verdiğim ilaçtan iç, belki o zaman gider” dedi. Birkaç dakika küçük dedikodular yaptı. Neyse ki misafirim var diye her zamankinden kısa kesmişti konuşmayı.

“Anneler boşa konuşmaz, bir bildikleri vardır elbet” dedim bir teselli umarak. Onun ördüğü kalın şalı omuzlarıma aldım, yün çoraplarımı ayağıma geçirdim. Tekrar mutfığa gittim. Güneş, yemek masasının üzerine, umut vaad eden küçük bir ışık demeti bırakmıştı. Aldım, minnetle kabul ettim bu değerli hediye. Mavi porselen fincanıma çayımı doldurdum, yulaf ekmeğinden bir dilim kestim, her zamanki yerime oturdum. Her lokmada biraz daha kendime geliyor, sanki her yudumda iyileşiyordum.

Bir baktım, sokak kapısı yavaşça açıldı. Benden yüz bulamayan misafirim ağır adımlarla uzaklaşıyordu. Derin bir oh çektim. Bu seferlik kazanmıştım. Çayımı tazelemek için homurdanan çaydanlığa yöneldim. O an, benim için mutluluğun sesiydi bu. İnceden inceye havaya karışıp raks ederek içimi ısıtan buharı ise mutluluğun resmiydi.

Yeniden doğmuş gibiydim. İlaç almadan gönderebilmişim bu seferlik inatçı baş ağrımı.

AHMET KANTER

KİŞ, TESPIH VE BEKLEYİŞ

Bitmek bilmedi. *Dokuza çeyrek kala*. Kar kapıda. Sıska bacaklı yaşlı kadın elinden düşürmediği tespihini bir daha dizdi sıraya, mırıl mırıl, kısık sesi havanın karanlığına inat aydın, sükût. *Dokuza on kala*. Sürecek bu bekleyişi zikre köle dudakların, dönüp dönüp duracak tespih. Kar kapıda. Kısaçta zaman. Mırıl mırıl. “Allah. Ya Allah.” Sobanın teneke kapağından teneke canavara kurban verilen birkaç dal, bir tomar gazete, acı bir inilti ağaçlar arasındaki küçük evin duvarlarına bulaşan. Sıska bacaklar üzerinde arşınlanan odanın her zerresinde ayrı ayrı dikilen bir titrek kadın kuklası, kulaktan ciğere uzayan iniltisi köpeğin. Temmuzdan bir kare, iyice silikleşen zihninde ihtiyarın:

Bir düşün. Davul sesinin beyninin zarlarında, kulaklarının zarlarında, uyuşmuş bir nine olmanın koptu kopacak incecik zarlarında tok vuruşları, doyumsuz hazı eve gelin gelişin, nineyken bu murada erebilişin. El öpen torunun, onu izleyen ak pak teniyle Gonca gelinin, eve doluşan gülücüklerin, nefesin ağaçlar arasındaki küçük evde heyecanla alınıp verililerinin, yeniden hayata taze damarından bağlanışın, canlanışın, huzurun çiçeğinin gonca açışının ve bitmez sancılı yalnızlık günlerinin son buluşunun garip, çocuksu karesi.

Kar kapıda. *Dokuza beş kala*. Tespih daha yavaş seyrediyor parmaklar arasındaki kayışını. İhtiyar, kalın derili parmaklarının boğumlarını daha net görüyor. “Ha gayret” diye “Allah Allah” sızısına nidayla karşılık veriyor, sobanın etrafını aksayan cılız bacaklı bir ninenin iyice açılmış parmaklarına yapışmaya çalışarak dönüyor, üşüyor, “Allah” diyen direnişin acı ezgisine köpek uluyuşu, iniltisi, çığlığı, feryadı karışıyor. Soba alev almayınca romatizmal bir eğiliş başlıyor. Mırıl mırıl. Hareketi zorlaşan tespih elinden kaymadan önce bir kez daha dönmeyi başarıyor, kar kapıda. Gonca gelinin çeyizlik demliği sobanın teneke damında, soğuk. Çay olamamak koyuyor kapladığı suya. Ev dolusu muhabbetle içememek. Demlik suyunda bir olamamak, yalnızlamak...

Davranıp hele bir çıkmak lazım

Bu koyu koyu viraneden göğe ulaşmak lazım

Ezginin uyuşturucu vahameti köhne sinirlerine hücum ederken kalabilmek ayakta, sıska olsa da bacakların, bekleyiş de olsa zamanın, yitik de olsa henüz açmamış goncan, gelmemişse de koca bir dağ gibi ömrünün son demini yasla-

dığın torunun ve çalmış da olsa kapını yalnızlıkta kocamışken ölümün; dimdik durup “Eyvallah” demek lazım.

Ne ölümdür yüreği taze sevda ile kanatan

Ne zulümdür kahpe ayrılığı alınmamış murada dağıtan

“Allah. Ya Allah. Allah. Hu Allah.”

Daha şuncacıktın seni elime verdiklerinde. “Kanaması olmuş, kaldırdık” dediler, gelecek belledim ananı. Atıvermişim kendimi kızımı taşıdığını sandığım arabanın önüne, deden olacak adam bağlamış elimi, kolumu, atmış sillesini yüzüme, kalıvermişim o kör yolun kahpe koynunda... Sen mi olmaz olaydın yoksa anan mı? Ben olmayaydım. Görmeyeydim. Ana, nene, evlat dahi olmayaydım. “İyi olacak” diyen söze kulak, “Gelince oğlunu iyi görsün, torunun sana emanet” diyene mezar kadar sükût kalmayaydım. Beklemekte murat bulmayaydım, senin yaraları iyileştiren efsunlu yüzünde can bulmayaydım. “Dönmedi, rahmetine kavuştu Hakk’ın” dediyse nasipsizler, ölüm olaydı onların da tez vakitte nasibi. Ya sen olmayaydın, ya anan. Gidiş sabredişse, dönüş sıla olaydı... Ben söyledim, dinledin sen de. Büyüdün böyle böyle. Deden yedi yaşında, baban on beşinde, goncan yirmi üçünde koydu seni. Bir ben kaldım. Sen de kaldın bende. Ninen olası mel’un, kışın alacasında köpek ulutan kar gölünde koyaydı seni, olmayaydı, kuruyaydı, seni ısıttıktan sonrasında koy vereydi Hakk, kül olaydı...

Bitmek bilmedi. Dokuza üç kala. İki. Bir kala. Bitmek bilmedi. Yanmadı soba. Sıska bacaklar daha da durmadı ayakta. Düşti düşecekken tespih “Ha gayret et” dedi “Allah” dedirtti. Bekleyen ninesini yalnızlığından etti, kucak dolusu odunla kapıda biten çeyrek asırlık torun.

Bir gayret yanınca soba “Ben en çok kışı severim” dedi nine, tebessümle yanıt verdi torun. “Ben de nine” derken duvardaki gonca gelinin kıpırtısız dudakları da katıldı bu muhabbete “Nine ben de” derken huzur doluydu ak pak yüzü.

“Allah. Ya Allah.” Mırıl mırıl. Uluyan köpek kim bilir hangi dipteki inine yollanırken usul usul düşmeye başladı kar.

Sabah olup yeni güneş hayatı karla kaplı ağaçların gizlediği küçük evde bir daha müjdelediğinde sofrada bir nine, bir torun, bir de cayırdayan teneke sobadan gülcükler belirdi.

“Allah. Hu Allah. İllallah”

Gonca gelinin içi sıcak çay dolu çeyizlik demliği sıska bacaklara can verdi, romantizmaya son verdi...

Kalem tutan, öykü olasıya böyle son verdi...

M. FATİH YILDIZ

YUKARIDAKİ SATIRLAR

Böyle bir hikâye girişi olamaz biliyorum. Başka türlü bir hikâye girişi de olamaz, biliyorum bunu da. Herhangi bir hikâye girişi olamaz. Hikâye girişi yapılamaz. Hikâye yoktur. Olmayacaktır. Biliyorum bunları. Ama anlatmak istiyorum. Bir şekilde girmek istiyorum anlatmak istediğim şeylere. (Ne anlatacağımı bilmiyorum.) Anlatacağım şeyler var tabii. (Var tabii.) Nasıl anlatılır bilmiyorum. Bilmek istiyorum. Anlatmak istemiyorum. Anlatmak istemiyorum ama anlatacağım. Nasıl anlattığımın önemi yok. Büyük yazarlar o büyük hikâyelerine binip gittiler. Ben onlar gibi olamam. Ben mesela, “Vahan efendi, sen hiç yaşlanmıyor musun?”

“Yaşamıyoruz ki beyim.”

diyemem. Tırnak içinde diyebilirim sadece. Veya “Karşılık vermediği için onunla konuşmak zor oluyordu.” da diyemem. Olsun. Şimdi buraya bana mektup olarak gelmiş bir hikâyeyi aktaramam. Çünkü bana mektup olarak gelen hikâyeyi de ben yazmış olurum aslında. Mektup olarak da gelmemiş olur aslında. Başka bi klasörden kopyalayıp buraya yapıştırırım. (-miş gibi yaparım.) Hani olur ya bazı yazarlar küçük oyunlar oynar biz de inanırız bilerek öyle. Ben de yukardaki satırları... (Böyle söyleyince korkunç geliyor.) Siz bu satırları okurken ben yukarıdaki satırlardan birini seçtim kendime. Elbette anlatacak şeylerim var canım. Mesela ben ağladığım zaman bir köşeye geçip kendimi öldürürüm ama şimdi ağlamadığım için.. Herkesin anlatacak şeyleri vardır ama hayatın amacı o şeyleri anlatmakmış gibi yapmaya gerek yok. 80 yaşındaki inançlı biri galiba, fazla şey yapmayın canım yaşayın işte, tövbe edin, derdi. (Hayır böyle demezdi.) 80 yaşındaki inançsız biri de, fazla şey yapmayın canım yaşayın işte, derdi. (Evet böyle derdi.) Az öncekine göre biraz daha yukarıda kalmış satırlara bakıyorum. Bunları ben mi yazdım demiyorum, sizi mi kandıracağım alt tarafı bir hikâye. Birini alıyorum elime ama hangisini aldığımı söylemeye yem. Elime aldığım satırla dışarı çıkıyorum. Bir soluk.

İki tarafında da alt katları dükkân olan büyük binalar dizili geniş caddede yürüyorum. Cadde araçlara kapalı, insan trafiği var. Sürekli birilerini geçtiğim için, hızlı yürümüş oluyorum öyle olmasını istemediğim halde. Sırtlar bir bir arkamda kalıyor. İnsan sırtları, insan ayakları ve kafaları geride kalıyor. Yukarıdaki satırı gören esnaf gözünü bana diyor, gözünü elime ve satıra diyor. Sokağın ortasında oturup gözlerimi kapatıyorum. Ağladığım zaman bi

köşeye geçer, kendimi öldürürüm. Şu an ağlamadığım için böyle bir şey yapmıyorum. Gözümü kapatınca bir horozun bana doğru koştuğunu görüyorum. Koşarken, sanki olmayan kollarını hızlı hızlı sallıyormuş gibi bir görünümü var. Atmosferi bu noktaya getirmişken -hikâyenin atmosferi değil, kendi atmosferim, ruhsal durumum- yani caddenin ortasında oturup başımı yere gömüp gözlerimi kapatacak kadar sıkıntılı bir hâle girmişken, modası yavaş yavaş geçen buhranı bol hikâyelerdeki havayı içimde yakalamışken (ah peyami safa ah) kafamda böyle komik bir görüntünün oluşması doğru mu? Horoz nedir? Bu olayı da buhrana çevirmeden -horoz tam havada ayaklarını sallayarak üzerime atladığında- açıyorum gözlerimi. Sinirle kalkıyorum. Acaba yukarıdaki satırlardan birini daha mı alsaydım elime? Hikâyenin başına dönüp -çünkü buradan uzanamam satırlara- yukarıdaki satırlardan birini daha alıyorum. Hangisini aldığımı söylemeyeyim. Ellerimde birer satır. Çıkıp koşmaya başlıyorum. Bu sefer esnaf değil dünya izliyor beni. Mars izliyor. Marsta satır bulunmuş?

Ağladığımda bir köşeye geçip kendimi öldürürüm. Ama şu an ağlamadığım için... Koşmaya devam ediyorum. Nihayet arabaların girebildiği yollara geliyorum. Bir hikâyenin üç bölümden oluşması gerekir bence. (En sevdiğim bölüm üçüncü bölümdür.) Başlık hikâyenin içinde geçmelidir. Şöyle önemsiz bir yerinde dillendirilmelidir hikâyenin. ‘O değilden’ denir bu olaya. (Sanki başlık orada kendiliğinden geçmiş gibi.) Hikâyede bazı küçük ayrıntılar olur. Mesela yağ şişelerinin tutulan yerlerinde de genelde yağ olur ve tavaya dökerken insanın eline bulaşır. Biri küçük diğeri büyük tuvaleti olan iki kişi arasında tuvalete girme önceliği çışı olanındır. Sigara dudakta bir süre beklerse ele alınırken, yapılmış olduğu dudaktan küçük bir parçayı koparabilir. Dudak kanar. Hikâyelerin en önemli özelliği de sonunda ölüm olmasıdır. Sonunda ölüm olmayan hikâyeye hikâye mi diyorsunuz siz? Hayat bir hikâyedir. Her hikâyede yukarıda satırlar bulunur. Ama bunlar insanın eline alıp koşabileceği satırlar değildir. Ben napıyorum? Ben koşuyorum. Elimde yukarıdaki satırlar. Öyle koşuyorum, öyle koşuyorum ki artık evime geliyorum doğal olarak.

Üçüncü Bölüm

Evime girdim. Evim, benim ve ailemin yaşadığı yer. Annem babam babanem dedem karım çocuklarımız bizim Salih onun karısı ve ikisinin çocukları.

Koridor boştu. Salon kapısının kolunu dirseğimle indirdim, kapıyı ayağımla ittim. Kaşık çatal ve tabak ilişkisinin çıkardığı şingırtı ve küçük bir homurtudan sonra sessizlik oldu. Kahvaltılıklarla dolu uzun bir masanın tek tarafına oturmuş kalabalığın bütün bireyleri (ben hariç yukarıda saydığım herkes), karşımda gözlerini ayırmış bana bakıyor. Onların bu görüntüsü bir yerden tanıdık geliyor ama nereden? Gözümü kapattım: Horoz. Açtım; manzara aynı. Noluyor oolum

burda, diye bağırdım ama sesim çıkmadı. Hiçbiri ne hareket ediyor, ne bir ses çıkartıyor. Sonra -bir süre sonra- aslında bana bakmadıklarını fark ettim. Tam karşılarındaki duvarın hizasında bir telefon vardı, ona bakıyorlardı. Telefonu aldım sabitledikleri yerden. Birden bir gürültü koptu. İtirazlar yükseldi. Horoz koşmaya başladı. Bazı eller yükselerek şahlandı. Masanın üzerine çıkanlar, sandalyesinde ayaklananlar oldu. Birinin ağzından “Son Kahvaltı pozu veriyorduk içine ettin” gibi bir cümle çıktı. Sesler yükseldi. Sesler yükseldikçe horoz hızlandı. Hızlandıkça yaklaştı, yaklaştıkça hikâye azaldı, azaldı. Bir hikâyenin sonunda ölüm olur da bu kadar mı olur. Elimdeki satırları savura savura daldım aralarına. Gözüm dönmüştü. Satırlar da epey keskindi. Tabii keskin olur, daha dün bileyledim bu ikisini. Size yukarıdaki satırlardan hangisini aldığımı söylememiştim, bu keskin satırları aldım işte, kasap dükkânının en sağlam satırlarını. Her yer yapış yapış kan oldu saniyeler içinde. Küçükük bir ses, bir fısıltı bile kalmadı. Bir kahvaltı dolusu aileyi öldürdüm resmen. Horoz zıpladı, kayboldu. Etrafıma baktım. Her yer kan, her yer ölü. Öldürdüm lan bildiğin onları!

Saatler sonra, duvarın dibinde dizlerimi karnıma çekmiş otururken bir şey fark ettim. Ağlıyordum.

AHMET KARACAN

YENİ YÜZÜM

I

Adım Galip... Galip Yazar. Otuz yedi yaşındayım. Kendime yeni bir yüz almaya; pardon yaptırmaya karar vermemden üzerinden uzun bir zaman geçmedi. Yüzümün eskimiş olabileceğini, pörsümüştü olabileceğini, kırılmış olabileceğini düşündüm. Bu yüz değişikliği isteğinin kendimden mi, yoksa içerisinde yaşadığım toplumdaki kaynaklandığına şu ana kadar karar vermiş değilim. Belki de yıllar yılı yüzümde kendisini taşıyan ifade böyle istiyordur. Belki de yüzümün etrafa yaydığı bu sitemli ifade, değişim isteğinin bir sonucudur. Yüzüm, üzerinden paletli bir dozerin geçişi gibi otuz yedi yılın ağır yükü altında ezildi, büzüldü, sarktı, kırıştı da ben, bu değişime bir açıklama getirme çabasıyla kabahati yaşamda değil kendimde buluyorumdur.

Ama şurasını iyi biliyorum. Çocukluğumdaki aynalarda ya da öğrencilik yılları fotoğraflarımdaki yüzüm artık yok... Giderek daha yılgın, daha dingin ve daha hassas bir yüzüm oldu. Sık sık ifade değiştirmemin, iyi görünme isteğimin, insanlara hayır diyemememin, hatta bazen gerçekleri saklamaya kadar ileri giden tutumumun bunda etkili olduğunu sanıyorum.

Yeni yüzümün tebessüm süresi ciddilikten daha kısa, jest ve mimiklerim açısından ifadesiz... Bu asıklık; handelerimde sarkıklığın, alnımda çizgilerin, şakaklarımda çöküntülerin üzerini bir gece gibi örterken göz kapaklarımı daha ağır, göz çukurlarımı daha derin bir hâle getirdi diyebilirim. Yeni yüzüme gülmeler olması, alay edilmesi endişesini de taşıyor değilim, fakat ikinci yüzümle görününce ilginç tecrübeler yaşayabilirim. İlk yüzümü taşıırkenki acemilikleri, hamlıkları, saflıkları aşabilirim. İsteyen istediğine gülsün der geçebilirim.

Yeni yüzüm yaşım ve konumumla da orantılı olmalı diye düşünmeden edemiyorum. Birilerinin:

“Galip Yazar kaygısızın biri, ateş yansa umurunda olmaz. Sorumluluk nedir bilmez, otuz yedi yaşına geldi hâlâ delikanlı gibi” demesi ihtimali beni endişelendiriyor. Memlekette olgunlaşmanın, yaşlanmanın, düşkünlüğün bile bir bedeli varken dinç kalmak karşılıksız kalabilir mi, diye soruyorum kendime...

Toplum da bir süre sonra, saçlarınızın ağarmasını, simanızın yerleşmesini, yüzünüzün yenilenmesini isterken size katlanamaz hâle geldiğini, ne işe yaradığınızı, sizden çok olduğunu düşünüyor. Bu kadar elzem bir ihtiyacın karşılanması için memleketteki ustaların sayısında sürekli artış olduğu sır değil. Yüzcü

deniliyor bu esnaf grubuna... Kaybolan, tükenen, biten onlarca meslek varken; yeni ortaya çıkan bu uğraşlar insana umut aşılamıyor da değil... Yüz değişimini kim bulduysa hayırla yâd edilsin.”

Ecdat kalksın da baksın diyesi geliyor insanın!

Ama ben kararlıyım:

“En pahalısından olsun. Orijinaliyle ayırt edilmesin.” diyeceğim yüzcüme...

“Böyle değişiklikler her zaman yapılmaz. Keresteden kısma, malzemenen çalma, hayatta paranın satın alamayacağı şeylerin peşinde olmak var ya, buna yeni bir yüz yaptırmak da dâhil.

II

Bilgisayarcılığın, iletişimciliğın, internet bankacılığının, çağrı merkezçiliğının, sosyal medyacılığın, sanal âlemciliğın, güzellik ve estetik salonculuğının yanında yüzçülük de doğdu ve hızla gelişen, büyüyen bir hizmet sektörü haline geldi.

Geçen gün bir grup esnaf oturmuş sohbet ederlerken istemeden de olsa kulak misafiri oldum. Memlekette cep telefonu işi yapanların sayısı berber esnafını geçmiş olmasına rağmen Yüzcülerin sayısı her iki meslek dalından da öndeymiş. Hem de iyi görünen yüzler yapıyorlarmış. İlk zamanlar el emeği, göz nuruyla yapılıyor olmasına rağmen şimdilerde bilgisayar programı kullanıyorlarmış. Orijinali gibi oluyormuş. Müşteri bilgisayardan beğendiği yüzü seçiyor, daha sonra kalıp olarak kullanılmak için yüzün çıktısı alınıyormuş.

Başka seçenekler de sunuluyormuş müşteriye... Burun dikleştirme, dudak şişirme, kulak büyütme, saç ektirme gibi estetik unsurlar yani... Teknoloji ürünü olanlar nimet değil de nedir bu zamanda...

Yüzcülerin en büyük handikabı; aynı anda birden çok yüz yapabiliyor olmaları gibime geliyor. Bir insanın iki yüzü aynı anda taşıyıp taşıyamayacağını düşünmeden...

“Çift çekirdekli işlemciler, çift numara taşıyabilen akıllı telefonlar, çifte vatandaşlık, çift üniversite okuyan çift pasaport taşıyan o kadar insan varken çift yüzü birlikte kullanıma sunmanın lafı mı olur” deseler hiç şaşırmayacağım.

Asıl yaralayıcı ve kanatıcı olanın yüz­süz kalmak olduğuna inanıyorum. Bir yüzü olmalı diyorum insanın... Bir yüz taşımali, iyi ya da kötü, eski veya yeni, güzel ya da çirkin... Yeni bir yüzün eskisiyle arasına mesafe koymuş olması bakımından yeni duygu ve düşüncelere açık hâle geldiği, kimsenin bir başkasına yüzü ya da gözü için değer vermediği, kendi yüzüyle barışık olmayanın hiç kimsenin yüzüne katlanamayacağının da bir gerçek olduğunu bilerek...

III

Öte yandan yeni yüzümün daha merhametli bir dünyaya arz-ı endam etmesini de istiyorum. Kargaşanın, zulmün, felaket ve kıyımların, kıtlığın, göçlerin

olmadığı bir dünyaya... İnsan vahşetinin eski yüzlerle beraber tarihin derinliklerine gömülmesini, yeni yüzüme günün parlak ve besleyici ışığının yansımaları, aydınlık görmesini, hatalarımla yüzleşmesini, insanlığa dağılan mutluluklardan payına düşeni almasını istiyorum. Yeni yüzüm dirensin, dayansın, dönmesin. İlk tokatta kaçmasın, ele vermesin, ispiyon etmesin, satmasın, atmasın istiyorum. Çok şey mi istiyorum?

Ellerimi, sözlerimi, duruşumu sunacağım insanlar beni yeni yüzümle tanısin. Hayret etsinler, utansınlar, imrensinler bana, onlar da yeni yüz yaptırmak istesinler.

“Neşe mal olursa olsun yeter ki yeni bir yüzümüz olsun” desinler.

Sorsunlar:

“Neden ve nasıl karar verdin Galip?”

“Nerede yaptırdın Galip?”

“Memnun musun Galip?”

“Tavsiye eder misin Galip?”

“İnsanın yeni bir yüze sahip olması nasıl bir duygu Galip?”

Gibisinden sorularla âdeta bunaltsınlar.

Tıpkı benim yüzüm gibi yaptırmak, bana benzemek, benim gibi olmak, hatta biraz daha cesaret bularak aynı senin yüzünden olsun Galip desinler. Kimse eski yüzüyle çıkamayacak hâle gelsin sokağa...

Her şeyi yüzüme vurmayın diyorum artık, taze bir yüz bu, biraz eskisin, yerine tam bir alışsın, bir işin de üstesinden gelemedi denmesin. Yüzüne gözüne bulaştırdı. Yüzünden düşen bin parça, aynalarla sorunun mu var falan diye...

Önemli olanın, kimin hangi yüzle dolaştığı merakından çok, eski yüzümle yenisi arasındaki doğru orantı olduğuna inanıyorum. Değiştirdim bir defa, ya da değişti. Sürekli yüz değiştirebilecek kadar parası olanlar, buna ihtiyaç duyanlar, gizlenenler, kanun kaçakları, iki, üç, dört... İstedikleri kadar yaptırabilirler. Bu onların sorunu...

IV

Soyadım Yazar olsa da eski yüzümün resimlerini hâlâ saklarım. Benim atma huyum yoktur. Anıların, geçmiş zamanların, eski bayramların, karnelerinin, top oynadığım, kavga ettiğim, küfürleştiğim arkadaşların... Kendimle ilgili her şeyi saklarım. Müsvedde kâğıtlarımı bile, çünkü onlara karalamasaydım temize çekecek bir öyküm olmazdı diye düşünürüm.

Yeni yüzümün eskisine göre daha asabi olduğu kesin; bana mesafeli olduğu da, anlaşılan onunla anlaşmazlıklarımız da olacak. Eski telaşlarım yüzüme kolay yansırırdı sırtırdı asılı kalırdı bazen; artık acelem yok, her şeyin olacağına varıldığı bir hayatı yeni yeni kavıyorum. Bilmiyorum ki; belki de yüzüm eski-

medi. Siz olgunlaştı da diyebilirsiniz. Pişti, yandı da. Deşifre oldu ya da tecrübe kazandı. Tanındı. Açığa çıktı. Yenilendi.

Yeni yüzüm pişmanlığın, nedametın, af dilemenin, helalleşmenin, barışmanın, aramanın, kapıyı tekrar çalmanın, eşige yeniden yüz sürmenin, yine de bir konuşmanın, yardımcı olmanın, acımanın, sarmanın, toplamanın temsilcisi olsun.

Yeni yüzümle her an beraber olsak da eski yüzümü özlemiyor değilim. Arada bir görsem hasretim diner diye düşünüyorum ama yüzcüm bunun mümkün olmadığını söylüyor. Çünkü eski yüzleri geri dönüşüme gönderiyorlarmış. Dedim ya bir ihtiyaçtan mı yoksa tavsiyeden mi kaynaklandığına hâlâ karar verebilmiş değilim. Sakın sormaya kalkmayın:

“Galip, kim bu yüzcüler?” diye.

“Ben benimkini tanıyabilirim ancak, sizin yüzcülerinizi bilemem.”

V

O sabah kendimdeki bu değişiklikleri içime sindirmiş sokağa çıkmıştım. Aynı esnaf grubunun önünden ikinci defa geçip gittim. Arkamdan söylenenler hâlâ kulaklarımda yankılanıyor:

“Galip, iki satır yazı yazınca yürüyüşü değişti.”

NESLİHAN SOYDAŞ

BİR BAVULUN ÖYKÜSÜ

Eve girdiğinde tüm evi saran bozuk süt kokusunu aldıysa da algılamadı. Sebebini merak etmedi.*

Emektar koca bavulla koridorda ayaküstü dikildi epeyce. Uzun yollar aşıp eve döndüğünde daima hissettiği neyse yine öyle hissetti: Kelimelere yaklaşamayan, başında hatta başını kaplayan, dağ gibi büyük ama tek seferde sarılabildiği, sonra kimin kimi alt ettiğini anlayamadığı bir kavga... Gerçek bir yorgunluktan sonra hep bunu hissetmişti. Bir an bunu bir başkasına anlatması gerekse nasıl tarif edeceğini düşündü. Bazı şeylerin tarifi hem imkânsız bir o kadar manasızdı.

Bavulu öylece bırakarak salona geçti. *Suzanne*** çalmaya başladı.

Suzanne gibi salınarak geri döndü. Bavulu salonda bir köşeye koydu. Bavul öyle yakıştı ki olduğu yere, eve bir misafir gelse, salondaki yerini sorgulamaz, nedir demezdi.

Şarkı bitmiş, korkunç sessizlik koridordaki aynadan yüzüne yansımıştı. Gözlerinin altındaki halka ve morluklar gözlerinden büyüktü. Kaç yaşındayım diye düşündü.

Gittiğini anlayan olmamıştı. Bunu biliyordu. Bugün bundan şikâyet edemezdi. Yaşadığı her şey, seçimiydi. Gençlikte insan, yalnızlık tercih olunca güzel sanıyordu. Atladığı suydı; yalnızlığı tercih, tabiatını reddetmek idi. Bugünse böyle düşünüyordu. Yani tam olarak, dün yanıldığını fakat geç kalmanın, pişmanlığın da faydasız olduğunu bilmenin tesiri altındaydı. Bir çocuğu olsun isterdi, şimdiki aklıyla.

Fakat yapamazdı. Tek bir hayal bile kurmamış ilk gençlik arkadaşları mesut yuvalar kurarken, onlara imrenmedi hiç. Aksine...

Kokuya duyarsızlaşması gerekirken daha yoğun duymaya başladı.

Vişne çürüğü, iki kenarı çökmüş ortası pofuduk kalmış kadife kanepenin sol kenarına oturdu. Eğildi, bir eliyle alnını kavrıdı. Diğer eli hissizdi. Titriyordu. Henüz farkında değildi. Başını kaldırdığında saatler geçmiş gibiydi. Akşam olmuş, sokakta ne varsa odaya dolmuştu.

Bugüne kadar evine fotoğraf, resim, tablo girmemişti. Ona göre bu tür şeyler, zamanı durdururdu. İstediyse asla bu değildi. Zaman geçmeliydi, mümkün olduğunca hızlı. Bir fotoğrafa bakıp geçmişe gitmek, bilmem hangi yılın eylülünü anımsamak, Dogville'in*** insanlarını duvarlardaki hatıralarda yaşatmak anlamsız bir duygusallıktı.

Sağa çevirdi başını. Duvarda sergilemekten çekindiği ne varsa, işte oradaydı.

Gölgeler... bu cesareti nerden buluyorlar? Evime, duvarıma, bana nasıl bu kadar kolay ilişebiliyorlar? Ben istemeden kim asıyor bunları böyle?

Bahçedeki çam mı bu? Anneanne sen misin yoksa? Seni benden başka hatırlayan yok yeryüzünde. Bu ağaç senden büyüktür belki de. Ama benim bahçemde. Taş olaydım derdin ya, keşke ağaç olsaydım.

Odanın loşluğu akşamın kızılığına karıştı. Kanepeye boylu boyunca uzandı. Hemen sonra cenin pozisyonu aldı.

– Anneanne sen misin yoksa?

– Salçalı ekmek yer misin a kuzum?

– Süt istemem ama.

– Al bak, bunu deden askerden dönüşte getirdiydi. Kızıma niyet saklamıştım. Anan olacak kaçırınca kocaya bu da sana kısmetmiş.

– Ne var içinde?

– Okumuş Hanım teyzenlere gidelim de yavrum çözdürelim senin sorularını. Salçalı ekmek de yapayım mı? Sor bakalım abin de yer miymiş?

– Abim değil ki o benim, beş yaş büyüğüm ben ondan.

– Eee..eee..ee..eee uyu da büyü a kuzum. Ellere kız bana gelin olaydım...

Zifiri karanlığa uyandı. Uyandığı anda hep çok iyi koku alırdı: Süt, bozuk süt.****

Bavulu arka koltuğa koydu. Yola çıktı. Moonlight Sonata***** çalıyordu. Sevmezsin böyle şeyler, yani seveceğini sanmıyorum. Ama ben de süt sevmezdim. Seni severdim, sen de beni severdin.

İstanbul'un Karadeniz'e kıyısıydı bu sahil. Daha öce dalgaların nasıl hırçın, girenin çıkmasının ne derece güç olduğunu duymuştu.

Arabayı yukarıda bırakıp aşağı indiler.

– Ölmedin. Fakat şimdi beraber öleceğiz.

– Öyle ya, sen de çocuk değilsin artık.

– Çocuk olmaya gidiyoruz ama.

– Elimi bırakma e mi çocuum, bu sular bizim gölete benzemez.

Bavulu sürükledi. Sakince içine çeken, uzaktan bakanın hırçın gördüğü bu maviilikte kayboldular.

Moonlight Sonata ile aynı anda sustular.

* Yazar bozuk sütün, geniş alana yayılacak kadar kokmadığını bilir ve sütün ekşimsi tadının, kadın kahramanın çocukluğu ve bilinçaltındaki anneannesini olduğu sırrını saklı tutar.

** Leonard Cohen'in cennetten çalınmış şarkısı.

*** Lars von Trier görüntülü roman çeken bir yönetmendir.

**** bkz.*

***** Bethooven.

SONER OĞUZ

BİR KIRAATHANENİN KAÇINCI ÖLÜSÜ NAZMI

Sabahın ilk saatleri

Canlanmaya başlayan iki sokak

İki sokağın kesiştiği bir köşe

Bir kiraathane

Taş döşeli kaldırım üzerinde yan yana üç masa

Üç masayı gölgeleyen iki akasya

Civiltılar

Civiltıların sahibi sayısız serçe

Ve de taş kaldırımından geçen yahut bu masalardan birinde oturan birkaç insan.

* * *

—Nazmi amca, bugünkü ilk çay da ikimize nasipmiş şükür, afiyet olsun.

—Eyvallah Hasan, bu masada babanla da az çay içmedik. Rahmetli “Senin çayın da başka be Remzi!” gibisinden bir övgü duyacağını bildiği hâlde her gün ilk içtiğim çaydan ilk yudumu aldığımda gözlerimin içine içine bakardı. Demlediği çay hakkında güzel bir şey duyacağını bilmezmiş gibi merakla bekleyişi tuhafıma da gitmez değildi hani.

—Çay konusunda bir sırrı vardı babamın bana dahi söylemezdi. Ne zaman “Benim demlediğim çay neden böyle olmuyor?” diye sorsam “Çay aynı çay koçum, insan hangi tadı isterse onu bulur bardakta, zehir bile bal olur muhabbetle.” der geçerdi.

—Ama geçiştirmemiş baban, doğru demiş.

—Da... muhabbetin sırrını vermedi be amca! diyor gülümseyerek.

—Belki o da bilmiyordu. İnsanoğlu hissettiğini bilemiyor bazen ya da anlamlandıramıyor.

—Doğrusun Nazmi amca, ben sana bir çay daha getireyim.

* * *

Dört köşesinden ikisi kırık şekerliği parmak uçlarıyla masada döndürüyor. “Rahmetli Remzi’nin zamanından kalma bunlar.” diye sesli düşünüyor.

* * *

Kepenkler açılıyor

Sokakta canlılık alametleri çoğalıyor

Selamlaşmalar

*Yeni bir günün telaşı kaplıyor sokağı
Ellerinde kitaplarıyla okullu gençler
Dükkânların önünü sulayıp süpüren cadde esnaflı
Avazınca bir ses: "taaze simit!"
Ve rızık peşinde nice insan daha...*

* * *

Şekerliğin kırık köşesini yoklarken seslerden, sokaktan ve önüne konmakta olan bir bardak çayın dünyasından koparak kendi kırık köşelerine çekiliyor amansız bir hasretle kaçınıcı kez yüzleştiğini bilmeden. Nezihe'yi değil de fotoğrafını gözlerinin önüne getirmiş olmaktan gelen bir utanç ve bunun yanında isim veremediği ikinci bir hisle doluyor yüreği. Elbette bir fotoğraftan ibaret değil Nezihe'si onun için ama üç yılın özlemine soluk fakat asla ruhsuz denilemeyecek bir fotoğrafla dindirmeye çalışmasındandı belki bu. Ne güzel bakardı gözleri Nezihe'nin!

—Nazmi amca, çayın... Soğutma!

—Nereden bilsin Hasan, o boğuk sesiyle Nazmi amcasının yüreğinden bir hayalin gözlerini çaldığını.

Anında toparlanıp konuşuyor:

—Eyvallah. Şimdi ben de birer tütün sararım tüttürürüz karşılıklı.

Bir yandan kalın parmaklarıyla tütün sarıyor bir yandan anlatıyor:

—Bu iki akasyanın dikildiğini bilirim buraya. Kaldırım falan yoktu daha Remzi ile -ve Nezihe demekten vazgeçiyor- delikanlı sayılırdık o yıllarda askere gitmemiştik daha. Ama daha çok Nezihe'den konuşmak istiyor. İlk kez bir okul çıkışı bu akasyaları biraz geçtikten sonra yakalamış Nezihe'yi ve yol boyunca soluk soluğa birtakım cümleler kurmuştu ona. Öyle süslü laflar değildi bunlar, lakin meramını anlatabilmiş zira Nezihe onu askerden dönene kadar hiçbir görücüsüne çıkmadan beklemiş, onun Nezihe'si olmuştu nihayet.

—Hasan kardeşim, bize de çay versen, diyor bir ses yan masadan.

—Hemen kardeşim, diyerek kalkıyor Hasan.

Bir adam ve bir masa...

Bir yaranın üzerinden bir kabuk sıyrılıyor. Biliyor ki göğsüne ağrılar girecek birazdan. Yan masadaki gençlerle sohbete girerek toparlanmak istiyor, olmuyor. Anlaşılan gençler biraz keyifsiz Nazmi amcalarının selamına karşılık vermekten öteye geçmiyorlar. Yalnızlığına çare olarak daha dün gece uyumadan kendi elleriyle boyadığı ayakkabılarını yeniden boyatmak fikri geçiyor aklından. Karşıdaki kunduracının چراغını çağırıyor bir el işaretiyle. Çırak kazanacağı birkaç liranın keyfini duyumsuyorcasına yüzünde tebessümü andırır bir ifade ile ayaklarını sürüyerek geliyor. Hiç konuşmadan ayakkabıların tozunu almaya başlıyor. O, bir süre çocuğun hünerli ellerini takip ediyor.

—Kaç kardeşiniz siz, geçende demiştin ama unutuyorum.

—Yedi.

—Sen okuma yazma bilir misin, okul var mıydı köyünüzde?

—Yoktu.

—Ben öğretmedim. Sen yaşlardaki çocuklara ders verdim yıllarca.

—...

—İstersen sana okuma öğretirim.

—...

—Sana kalem defter alırız, boş kaldıkça ustan bırakır seni gelirsin.

—Ustam gibi gazete mi okurum?

—Ne istersen onu okursun.

—Bitti, diyor. Bu konuşma burada kalıyor. Çocuk, az önce sevincini duyduğu birkaç liranın kendisini beklediğini anlatır gözlerle bakıyor.

—Al bakalım, eline sağlık! Okuma öğrenirsen her gün ayakkabılarımı da boyar paramı da alırsın.

—...

Çocuk, ayaklarını sürüye sürüye kunduracı dükkânına dönüyor. Hasan boyacı çocuğun gidişinin ardından:

—Böyle el kadar çocukları çalıştırarak para beklerler...

—Öyle de oğlum içini bilemeyiz ki...

—Haklısın. Bugün de öğleyi ettik, saat on iki Nazmi amca.

Hasan bir kez daha ayrılıyor masadan.

* * *

Tam kırk iki yıldır tanıdığı bu sokakta pek de değişen bir şey olmadığını düşünüyor. Ama mekân değişmese dahi mekândan alınan tadın zamanla değiştiğini anlıyor düşündükçe. Bir sokak gizli bir âşık buluşmasının tarafları -ah diyor dışından, içinden Nezihe derken- yahut polislerce kovalanan bir kaçak ya da hayatı oyun, oyunu hayat bellemiş iki çocuk için aynı sokak mıdır? Mekânı da anlamlandıran belki de var eden başka bir şey diye düşünüyor, kendisini bir baş hareketiyle selamlayan topluluğa aynı şekilde karşılık vermedeyken.

—Saat üç oldu. Haydi, final sınavına yetişecegiz, diyor bir ses sokakta. Son üç yıldır her sabah yedide kiraathaneye gelir, her akşam ezanla, bir başına yaşadığı evine dönerdi Nazmi amca. Akşamın yaklaştığını anlamakla burkuldu yüreği. Ev demek hatıralardı biraz. Otuz dokuz senelik bir aşkın-arkadaşlığın-dostluğun hatıralarıyla tıka basa dolu koca bir ev! “Nezihe’ım” dedi içinden önce, sonra dışından “of”, daha sonra en dışından “sabır!” Ve efkârını dağıtmak için elini tütün tabakasına attı. Yine iki tane sardı. Bu meret yalnız içilmez der gibi bakarak Hasan’a ikram etti birini.

—Nezihe yengen beni fark etsin diye başlamıştım tütüne, gençlik işte... Aslında yaşlılık da güzel... Kötü olan, insanın her şeye tek başına katlanmak zorunda kalması galiba.

Hasan, laf bulamıyor, kafasını kaldırmaya cesaret edemiyordu; çünkü Nazmi amca, yalnızlığından ilk kez bu kadar açık yakınıyor.

Hasan susmakta

Akasya dalındaki serçeler saçaklara çekilmekte

Kepenleri kapanmada dükkânların

Birkaç ayak sesi camiye giden yolu izlemekte

Kunduracının çırağı ayaklarını sürüye sürüye bir avuç bozukluğu saymakta

* * *

Ve akşam...

Gözlüğünü masanın üzerinden alıp ceketinin iç cebine koyuyor, bugünkü çayların parasını fazlaca ödüyor Hasan'a. Hasan, saymıyor bile parayı. Zaten aralarında başka türlü hesaplaşmamışlardı hiç. Ertesi sabah görüşmek üzere vedalaşıyorlar. Hasan'ın içi burkuluyor, Nazmi amcasının koca bir evde bu saatten sonra ne yapacağını düşününce.

Yalnızlığı gibi hiç kimseye paylaşamayacak olduğunu bildiği tek ekmeğini kolunun altına alarak kıraathanenin hemen sağında bulunan dar ve ışıksız yolda gölgesiyle karanlıklara karışıyor Nazmi amca.

Ertesi sabah

Kıraathane,

İki akasyanın gölgelediği üç masa

Ve sokağı dolduran çok sayıda cümle:

—Daha dün şu sandalyede oturuyordu.

—Oturdu çayını içti.

—İyi görünüyordu.

—Ölen karısından bahsetti ilk kez.

—Bana da selam vermişti, konuştuk; gayet de iyiydi.

—Kolunun altında bir ekmeğin, ceplerinden bir avuç bozuk para ve karısının bir fotoğrafı çıkmış.

EYYÜP AKYÜZ

VİZE

Sekize yedi vardı. Yedi dakika sonra kart basma işlemi bitecek ve kapılar otomatik olarak kilitlenecekti. Ama dışarıda büyük bir hengâme vardı. Birileri bağırıp çağırırsa da kimseler aldırımıyordu. Saatler ileri mi alındı acaba, diye düşündü Selim. Saat dokuza geliyordu belki ve dışarıdaki hengâmenin müsebbibi de tıpkı kendisi gibi saatten bihaber çalışanlardı. Kaygılı adımlarla kapıya yürüdü Selim. Durmadan kartını deneyen fakat bir türlü geçiş vizesi alamayan şirket çalışanları öfkeyle bağırmayı sürdürse de bir işe yaramıyor, kapı açılmak bilmiyordu. Sistem arızası olsa hiç kimse giremezdi içeri. Onca şirket elemanı girmeyi başarmış, on sekiz kişi ise dışarıda kalmıştı. Bir şeylerin ters gittiği belliydi. Selim endişeliydi haklı olarak. Ya o da kalanlar grubuna dâhil olursa... Uçak havalanmak üzere olduğu hâlde pasaport problemini aşmadığı için bekletilen yolcular gibi hissetti kendini. Başa gelen çekilirdi. Kuvvetli bir Besmele ile kartını çıkardı ve manyetik alana yaklaştırdı. Kart okuma başarılıydı. Bir oh çektikten sonra mırıldandı: “Çok şükür Allahım, çok şükür!” Yine de içi rahat değildi. Dışarıda mağdur bir halde bekleyen mesai arkadaşlarının akıbetlerini öğrenecekti, öğrenmeliydi. Doğruca İnsan Kaynakları Departmanı’na yürüdü. Müdür yazısını gördü. Girse... Katı bir hiyerarşi vardı. Hiyerarşiyi bozmak, şirket girmekle eş değer sayılıyordu burada. Vazgeçti. Evet, müdür yardımcısı. Bir iki adım attı. Aksi bir adamdı müdür yardımcısı. “Sana ne kardeşim!” dese ne cevap verebileceğini düşündü. “Şey efendim, evet üzerime vazife değil lakin dostluk, vefa...” Müdür yardımcısının odasının duvarlarında o meşhur kahkahası yankılanacak, hemen ardından da çokbilmişçe yorum gelecekti:

“Vefa, fakirlere ve amatörlere hastır. Geç bunları Efendi, geç!”

Evet, tam olarak böyle olacaktı. Vazgeçti. En güzeli personele sormaktı. Kapıyı tıklayıp içeri girdi. Personelin tamamı dev ekrana kilitlenmişti. Kumanda, İnsan Kaynakları Müdürü Ekrem Bey’in elindeydi.

“Rahatsız ettiğim için özür dilerim ama dışarıda...”

Sesi titriyordu Selim’in. Ekrem Bey, Selim’in ne demek istediğini anlamıştı. Buyur işareti yaparak boş sandalyelerden birini gösterdi. Selim’in oturmasıyla durdurduğu videoyu oynattı. Şirketin ikinci katını gösteriyordu video. Tam tuvaletlerin önüydü. Bir gariplik vardı. hangisinin kadınlar, hangisinin

erkekler tuvaleti olduğu belli değildi. Çünkü bazı kadınlar, erkekler tuvaletine; bazıları ise kadınlar tuvaletine giriyordu. Erkekler için de aynı şey söz konusuydu. Ekrem Bey kimileyin ciddileşiyor, kimileyin gülümsüyordu. Sekiz dokuz dakika süren videonun ardından personeline döndü Ekrem Bey:

“Kendi gözlerinizle gördünüz arkadaşlar. Biz farklılık isteyen, farklılıkları fark eden ve fark ettirmeye çalışan kocaman bir reklam şirketiyiz. Bir değil, iki değil; tam on sekiz kişi gün boyu yanlış tuvaleti kullandı. Şimdi soruyorum: Siz olsanız, bay ve bayan tuvalet yazılarını değiştirdiğimizi dahi fark etmeyen personelle çalışır mıydınız?

MEHMET MUHARREM AKÇA

CAN SIKICI BİR ÖYKÜ

*akif hasan kaya'ya...***Y**eke.

Canım sıkılıyor, dedi ve ekledi. Yeni bir şeyler yapalım.

Haklıydı belki de, artık yeni bir şeyler yapmalıydık. Rutin şeyler, bir zaman sonra fena hâlde boğucu oluyormuş. Niye boğucu olsun canım, belki biz keyif almayı beceremiyoruz, diyecektim. Demeliydim, evet. O cesaret bende vardı. Diyemedim. Hep idareyi elime almak, hani sözümün etkili ve ikna edici olmasını istemek gibi bir özlemim vardı. Oysa biliyorum, hiç öyle bir anım olmadı. Çalışkandım, zor soruları ilk önce ben yapardım. İmrenirlerdi bana. Lisede, ortaokulda, ilkokulda... Ben bazı zamanlar, sözü dinlenen biri olmayı hayal ederdim, o yaşlardayken. Elime sopamı alır, ucuna bayrak yaptığım bir poşeti bağlardım. Rüzgâr estikçe dalgalanırdı. Zırhlı ağır elbisemi giyer, askerlerime hücum emri verirdim. Ne acayip şey ki en önde ben olur, bayrağı kalenin burcuna yine ben dikerdim.

Borda.

Susuyorduk. Susmak içimden gelmiyordu. Konuşmak da. Öylece oturuyordum. Kumanda elimdeydi. Her gün aynı şeyleri canımız sıkılmadan yapıyorduk. Neden benim keyfim yerindeyken senin canın sıkılıyor? Dışarı çıkıp biraz yürüsek, değişiklik olacak. Asfalt yollar, parklar, ağaçlar, insan kalabalığı, ışıltılı vitrinler... Aynı caddeler, aynı park, aynı gökyüzü, aynı her şey. Akıllı telefonundan bir tivit at mesela. Hd tivide ölüm daha güzel görünüyor, bombalar daha etkili patlıyormuş. İlla bir şey istiyorsan Afrika dâhil açlık diye bir şey var. Belki masum bir çocuğun silahlardan ürkmelerini, yaralanmasını, evinin roketle yok edilmesini üç boyutlu izleyebiliriz. Dünya işte diyeceğim, kaşlarını kaldırıp yarı kızgın bakacaksın. Ay, ne umursamaz birisin sen de! Kuaföre gitsen, saç, baş falan. Zaten iş güç koşturuyorum. Yetmiyor kalan zamanlarımda yeni ve eski kitaplar alıp okuyorum. Yetmiyor bir şeyler yazmaya çalışıyorum. Pazara gidiyorum. Elimde pazar arabası, patates, domates, soğan, sebze, meyve falan. Eve geliyorum, bunlar ne böyle diyorsun. Ben en güzellerini, en tazesini eve getirdiğimi düşünürken sen burun kıvırıyorsun. Seni üzmeyeceğimi bilsem bayramlık ağzımı açacağım. Açsam mı? Açamıyorum. Susmak onaylamaktır. Ağzım sussa da olur, kalbim susmasını yeter gibi bir aforizma ile teselli buluyorum, başka türlü dilime kilit vuramam. Gerçekten tarifsiz fedakârlıklar içindeyim. Sen ise, umursamazsın. Evet canın

sıkıldığı için gerçekten çok büyük bir mazeretin var, diyeceğim. Anlayışlı biri olmam konusunda kendimi ikna etmeye mecburum. Aklın nerede senin diyorsun birden. Aklım kendime gidiyor, kendime gelmeye çalışıyorum. Anla biraz istiyorum. Şeytanım da var, beni ikide bir dürtmese çok büyük bir hayır işlemiş olacak. Burada bir art niyet olduğunu düşünüyorum. Kızacağımı bildiğim için susuyorum. Daha doğrusu bir sürü laf edeceksin. Beni sevmiyorsun. Artık bir değerim yok. Başkası olsa hemen koşardın. Hayır, koştırmazdım, yürürdüm. Bunca yıl peşinden koştuğum hangi şey durup beni bekledi ki? Uyuyorsun öğleye kadar. Kahvaltı yapıyorsun. Her gün peynir, reçel, patates kızartması. İşe gidiyorum. Biri bitmeden diğeri başlıyor. Sen dizi izliyorsun. Markete gidiyorsun. Düğünler, doğumlar, ölümler görüyorsun. Görüyoruz.

Pupa.

Hep alınganlık yapıyorsun. En kolayı nasıl olsa. Kaç bakalım, peki sen kaçtıkça uzaklaşıyor musun seni boğan bu çağdan? Canın niye sıkılıyor, anlamış değilim. Şımarıksın. Şımarık demişken ah evet, seni niye şımartmıyorum ben? Hayatımızda yeni şeyler olmalı. Havayı, suyu, toprağı değiştiremeyiz. Gerçi hiç denemedim böyle bir şeyi. Şu an aklıma geldi nedense. Yok delirmedim. Ufuk açıcı bir yaklaşıma dikkatini çekmek niyetindeyim. Anlaştığımızı sanıyorum. Dur, unutacağım yoksa ne diyeceğimi. Yeni şeyler... Bakış açımızı değiştirelim mesela. Her gün dizi seyretme, onlar senin gerçeklerden uzaklaşmana sebep oluyorlar. Ekranlarda acayip diziler var. Aldatmacalar, bize uymayan zenginlik hâlleri, çok fazla şiddet. Bazı dizilerde kurum, kuruluş ve kişilerle hiç ilgisi olmayan olaylardan yola çıktıklarını söyleyerek kandırıyorlar. Hele evlilik programları var ki felaket. Canın sıkılıyor, tabii. Anlıyorum. Neden belgesel izlemiyorsun? Tartışma programları, yemek kanalları, çizgi sinemalar... Ben bu yaşında bile çizgi sinemadan vazgeçemiyorum. Can sıkıntısına hangi ilaç iyi gelir? Neşelenmek. Komedi dizileri vardır, hatta oyun havaları... Neşelenelim desem?

Yalpa.

Kurmaca metinlerde bakış açısı diye bir şey var. Kahraman, gözlemci, Tanrısal falan. Tanrısal deyince irkildin. Hükmeden diyelim işte. Neyse ne? Biz bakışımızı değiştirelim. Her şeyi, var olan ve yok olan her şeyi, yeniden anlamlandıralım. Tatile çıkabiliriz, sakın bir sahil kasabasına. Kumsala uzanırız, derin olmayan yerlerde yüzeriz. Çağın en büyük vebası şehirleşiyor olmamızdır desem inanır mısın? İnanmadın. Köye dönelim demeyeceğim. Bu beton yağınları bizi agresif, depresif, psikopat, manyak, ucube, şizofren ve daha başka bir sürü son moda terimle izah edebileceğimiz ruhi arızaların pençesine atıyor. Medeni olmak, teknolojiye ilerlemekle ölçüldüğü için aslında yanlış bir kıyasla aldanışlara sürükleniyoruz. Çok mu entel sözler söylüyorum? Olacak o kadar. Doğal olarak artık çok şey biliyoruz. Gogıl denen bilge sağ olsun. Artık hayatı romanlar gibi yaşıyoruz. Hele öyküde yeni tarzlar denemekte bambaşka bir maharete kavuştuk. Hem

bu çağın genel sorunu bu. Uzakıkça kurgular, canımız sıkılıyor. Yeni şeyler arıyor oluşumuzun altında da işte bu neden var. Her şey fazla uzun, fazla sıkıcı. Belki çok erken söyledim, sözü de uzatmalı, dahası anlayabileceğin bir yalnızlık, terk edilmişlik, boşluk, intihara meyil, sevgilerin yetersizliği üzerinden anlatmalıydım söylemek istediklerimi. Korku öğeleri, argo muhabbetler, grotesk unsurlar, melankoli ve bir saplantı da icat edebilirdim. Daha kolay kavrardın anlatamadıklarımı.

Yeke.

Seni anlayamadığımı ima ediyor gibisin. Neden? Ellerini tutup gözlerine bakmayı hep özlüyorum. Paylaşabileceğimiz çok şey var sanıyorum. Daha çok şey konuşmalıydık, bilsen içimde ne birikmiş düşünceler var. Fikriyatımı hangi sanata ait kurallar bütünüyle dile getirsem, bunu da ortak bir kararla belirleyebilirdik. Böylece seni yok saymadığıma emin olurdun. Canın sıkılıyor, biliyorum. Yeni bir şey yapalım. Yapmasak da olur. Biz yeni bir şeyler yapmamız gerektiğine inanalım. Ayaklarımızı suya sokalım. Uçurtma yapmayı deneyelim. Vals, samba ya da başka bir dansı öğrenelim. Denemekten zarar gelmez. Onların hepsi var zaten, diyorsun. Yeni şeyler aklıma gelmiyor. Beni normal insanlar kategorisinden silebilirsin, ne dersin? Delirmeye başladığımı düşündüğüne dair içimde garip bir his var. Bak ne diyeceğim. Ya âşık olalım, ya delirelim. Aklıma daha çılgınca bir şey gelmiyor. Ah hep aynı şeyleri tekrar ediyorum değil mi? Ben kötü biriyim.

Sintine.

Ben hep kötü biriydim. Seri katildim, bilsen ne çok zamanlarımı öldürdüm boş yere. Cimrinin önde gideniydim, bazen onca ıvır zıvıra para harcadım da bir sadaka vermek zor geldi. Şiddete meyilli bir yapım vardı, yaz geceleri sivrisinekleri öldürdüm rahat bir uyku için. Dünyayı savaşlarla yok eden süper güçler gibi biriyim. Rahatladın mı? Ben istemedim mi sanıyorsun? Silahlar sussun. Barış ve adalet yeryüzünü cennete çevirsin. Cılız biriydim, sesim de cılız çıktı galiba. Filistin kurtulsun, diyebildim. Filistin kurtulsa savaşlar biter miydi? Katliamlar dursun, diledim. Adalet yeryüzüne hâkim olsun. Kimse açlıktan ölmesin. Bir hayalim var mesela: tüm insanları sevgiye boğmak. Boğmak diyorum. Anla bilinçaltımdaki tehlikeli adamı. Evet, ne desem olmuyor, bilmek istemesem de biliyor oluşumu unutamıyorum.

Yalpa.

Yalnızlığın karekökünü almaya gerek yok. İkimiz kafa kafaya versek de olmuyor. Acaba ortak yanlarımızı mı öldürdük? Nerede? Ne zaman yaptık bunu? Biz, karıncayı bile incitmekten korkmuyor muyduk? Demek, o yüzden kan rengi bir rujun var dudaklarında. Katil değilsek, bir şeyler ölmediyse hâlâ, cılız da olsa bir umut var.

Basit bir sorunumuz var ve çözemiyoruz.

Çünkü senin canın çok sıkılıyor...

ÖYKÜMÜZÜN SINIR TAŞLARI

RIZA SOYLU

AHMET HAMDİ TANPINAR/HİKÂYELER

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yayımlanmış ilk kitabının *Abdullah Efendinin Rüyaları* (1943) adlı bir “öykü” kitabı olması anlamlıdır. *Yaz Yağmuru* adlı ikinci öykü kitabı ise 1955 yılında basılmıştır. Yazarlık hayatı boyunca çok az öykü yayımlamış olan Tanpınar, bu öykü birikimiyle bile Türk öykücülüğünün temel taşlarından biri olmayı başarmıştır.

Tanpınar rüya, gerçek ve zaman olgularının tartışıldığı öykülerini, psikolojik yoğunluk, şaşırtıcı semboller ve soyutlama yaklaşımlarıyla, derinlikli, çağrışımı bol bir alana yerleştirir. Elbette bütün bunlar sanatta peşinde olduğu “rüya estetiği” anlayışının bir tezahürüdür. O, öykülerinde hep bir “güzellik yaratmak” peşindedir. Çünkü ona göre öykü, hayat güzelleşsin diye yazılmıştır. Rüyanın, masalın, korkunun hatta yalanın sanatı güzelleştiren unsurlar olduğunu düşünür ve öyküsünü bu öğelere dayandırır. Anlattığı her şeyi (hayatın kendisini), “folklor” olmaktan çıkarıp sembollerle sanat (öykü) katına yükseltir. Ama bu güzellik, her zaman yoğun bir dikkatin ve düşüncenin dışlaşmasıyla oluşur. Öyküleri öylesine sağlam, üzerinde inceden inceye düşünülmüş bir yapıdadır ki, sanki her satırına tüm düşünsel, sanatsal, felsefi görüşlerini sığdırmaya çalışır.

Tanpınar'ın öykülerinin anahtar kelimelerini rüya, müzik, zaman, ayna, sükûnet, daüssıla, muzdarip, sır, tesadüf, masal, buhran, vehim olarak sıralamak mümkündür. Onun genelde sanatının özelde de öykülerinin şifresini çözmede izaha muhtaç ilk kavram, kuşkusuz “rüya”dır. Kendi deyimiyle tam bir “hülya adamı” olan Tanpınar'da rüya, anlam alanı oldukça geniş bir kavramdır. Rüya kavramı üzerine çok düşünmüş, onu sanatının temel öğelerinden biri yapmıştır. İnsan muhayyilesinin en iyi tezahürlerinden biri olarak gördüğü rüya, ona göre başlı başına bir sanattır. Çünkü rüya, “üst üste gelmiş binlerce hayatı

yeni bir terkipler sunar.” Batı’daki rüya araştırmalarından derinden etkilenen Tanpınar, hem sanatçıların hem de bilim adamlarının rüya teorilerinden yola çıkarak kendine özgü bir “rüya estetiği” oluşturmaya çalışmıştır. O, rüyayı sanatı besleyen önemli bir tecrübe, form olarak düşünür.

Onun öykülerinin “rüya öyküleri” olduğunu belirtebiliriz. Özellikle “Abdullah Efendinin Rüyaları”, “Rüyalar”, “Yaz Yağmuru”, “Geçmiş Zaman Elbiseleri”, “Âdem’le Havva” öykülerini “rüya” odaklı öyküler olarak anmak mümkündür. Bu öykülerde hem Freud hem de rüya üzerine düşünen diğer bilim adamlarının derin izleri vardır. Rüya, kahramanlar için bazen

hayata tutunma gerekçesi bazen de hastalıklı hâllerinin nedenidir. Ama anlatıcı/ yazar için rüya, biçimsel bir seçim, güzellik yaratma unsurudur. O, diğer öykülerinde rüyadan söz etmese bile okurlarını bir masal, rüya atmosferine sokmak ister. Pek çok benzetmede de rüya çağrışımına başvurur.

Kahramanları, genelde, gidişattan memnun olmayan, boşlukta insanlardır. Bu insanlar, uyku ile uyanıklık arasında gördükleri hayallerden, rüyalardan bir yol, bir iz bulmaya çalışırlar. Bu anlamda rüyalar, onlar için kendilerinden kaçma, kapandan kurtulma, gerçek hayatlarında ulaşamadıkları amaçlarına ulaşma girişimleridir. Öykülerin çoğunda bu tipler psikologlara (“sinir doktoru”) giderler. Hem de gördükleri rüyalardan şikâyetle. Ama doktorların hiçbirisi bu sorunlara çare bulamaz.

Tanpınar’ın üzerinde yoğun olarak durduğu kavramlardan bir diğeri de zamandır. Tanpınar zamanda “devam”, “süreklilik” düşüncesinden yanadır. Proust, Hegel, Bergson bu konuda onun yol göstericileridir. Tanpınar’a göre zaman, yekparedir ve parçalanamaz. Öykülerde, “zamanın ne içinde ne büsbütün dışında” yer alan kahramanlar, tam bir açmazı yaşarlar. Kahramanlar “sanki o anda yaptığı ve söylediği şeylerden başka kendi içinde, daha mühim, hayatını daha derinden kavrayan bir düşüncenin peşindeymiş, çok ayrı ve yalnız kendine mahsus bir zamanı yaşıyormuş gibi”dirler. Zaman kaymalarını yerli yerine oturtamayan kahramanlarda bu durum trajik bir olgu olarak ortaya çıkar. Mazi insanın hep peşindedir. Pek çok kahraman geçmişinde yaşar, bu da patolojik bir durum olarak ortaya çıkar. İçinde bulunulan ânı bir türlü kabullenemezler. Geçmiş bugüne taşar ve ânı/şimdiyi boğar. “Biz de takvim dışı yaşırdık. Her şey bizim için müsavi idi. Fakat başka türlü. Sadece hatırlardık. Büyükanmem,

dedem, babam, kalfalar hepsi hatırlardı” (“Yaz Yağmuru”). Bu zaman geçişlerine olan tutkunluğu, onu rüya estetiği arayışına sürüklemiştir: “Sadece uyur uyu-maz kendi zamanından çıktığını, başka birisinin dünyasına girdiğini biliyordu” (“Rüyalar”). Zaman geçişlerini sağlayan bir başka unsur da müziktir. Pek çok öyküde bu durum örneklendirilir.

Kahramanların hastalıklı hâllerinin nedeni, çoğunlukla çocukluktur. Çocukluğun derin izleri büyüünce bir vehim olup çıkar. Çocukluk bir karabasan gibi hayatları boyunca kahramanları takip eder. Onları başarısızlığa, hastalıklı hâllere, deliliğe sürükler.

Dilde yenilikçi değil, gelenekçidir. Özleştirme/sadeleştirme çabalarına itibar etmez. Kendisini ifade edecek her kelimeyi kullanır. Öykülerinde temiz, akıcı bir Türkçe vardır. Okur, daha onun ilk cümleleriyle, kendini kasan, dardını anlatmak için olmadık biçimlere başvuran kısır öykücülere inat, gürül gürül akan, coşkulu, kendini dizginleyemeyen büyük bir anlatıcıyla karşı karşıya olduğunu anlar. Tanpınar’ın peşinde koştuğu şey, şiirselliktir. Öykülerin her satırının sanki bir şair elinden çıkma olduğunu hissettirmeye çalışır.

Tanpınar öykülerinde pek çok anlatım biçimi denemiştir. Grotesk, korku ve fantastik türde öyküler yazan Tanpınar, iç monolog, bilinç akışı, geriye dönüş, sembolik anlatım, soyutlama gibi anlatı yöntemlerini kullanmıştır. O gelir geçer, yüzeysel, sığ gerçeklerle uğraşmayıp eşyada ve olayda değişmezi aramış ve bu yüzden sembolik anlatıma, soyutlamaya yönelmiştir. Böylece gerçeğin anlam alanını genişletmiş, çoğaltmış, kalıcı kılmıştır. Bilindiği gibi sembolik anlatımda zaman, mekân, isimler aşıp gerçek sembolleştirilerek muhayyilenin de devreye girmesiyle kalıcılık sağlanır.

Sonuç olarak Tanpınar, zamana direnip onu aşarak genelde Türk edebiyatının özelde de Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden biri olmayı başarmış, kendinden sonra gelen öykücülere de zengin bir birikim aktarmıştır.

HALDUN TANER/ YALIDA SABAH

Haldun Taner, öykülerini, hayat ve doğa yüceltimi, içtenlik ve dürüstlük övgüsü ama hepsinden daha çok insan sevgisi üzerine kurar. Yaşama coşkusu, mutluluk arayışı ve derin bir hümanizm öykülerin arka planını oluşturur. O, hayat projesi olarak yalın ve sade yaşamı savunur. Mutluluğun gösterişsiz, yalın bir hayat sürmekle mümkün olabileceği görüşündedir. Öykülerinde “beğenilme” arzusunun insanı hep yanılsa götürdüğünü vurgular. İnsanın doğallıktan, sadelikten uzaklaştığında mutsuzlukla baş başa kalacağını düşünür. Hedef büyütme, insanı insanlıktan çıkararak bencil, egoist yapar ve insan buna ulaşamayınca da mutsuz olur. Aynı şekilde hayatı atlayarak, gereksiz bilgi yüküyle yüklenmenin de insanın mutluluğunu engellediğini düşünür. Böylece öykülerde “yaşamak mı üstün, bilmek mi” karşılaştırılması yapılır ve yaşamının üstün olduğu sonucuna varılır. Ona göre mutluluğun yolu, insanın “kendi” olmasıyla mümkündür. Bilgi,

özellikle hayata değmeyen bilgi, insana faydadan çok zarar getirir. İnsani eylemler, durumlar doğal bir şekilde yapılmadığında, insana sorun olarak yansıdığını düşünür. Bu arızaların başında kadın-erkek ilişkileri gelir. Bu ilişki doğru dürüst sürdürülemediği için hayat boyu süren bir problem olarak kalır. Onun bütün sorunlara önerdiği şey, “hayat”tır; onu gereği gibi, doya doya yaşamaktır. Ama insanlar ne yapar eder bu güzelim armağanı koydukları kurallarla kendilerine çekilmez hâle getirirler.

Taner, kitapta yer alan “Yalıda Sabah”, “Küçük Harfli Mutluluklar”, “Yaprak Ne Canlı Yeşil” öykülerinde mutluluk algısını temellendirir. “Yalıda Sabah”, onun öyküde yapmak istediklerini en iyi şekilde yansıttığı öykülerinden biridir. Sabahın ilk saatleri, bozulmamışlığın, safiyetin ve dingin bir hayatın simgesi gibidir. O suskunlukta, doğayla iç içe oluştaki bir dinginlik, bir huzur vardır. Anlatıcı sabahın ilk saatlerini, gündelik hayatın karmaşasından, sürüp giden haksızlıklardan, insanlığa sığmayan davranış ve eylemlerden bir kaçış ve sığınak olarak görür. Bu yüzden sabahın ilk saatleri, onun saltanatıdır; her ânını yudum yudum tadar. Çünkü birazdan gün başlayacak, insanların telaşı, klakson sesleri her yanı kaplayacaktır. Doğa ile insanları karşılaştırır. İnsanlar niye birbirine yabancısıdır, niçin birbirlerinin uzağına düşerler sorusunun yanıtını arar. İhtiras, bencillik ve kişisel çıkarlar, insanı kendi doğasına yabancılaştırmaktadır. Bu duyguların insanı güzellikten ve iletişimden uzaklaştıran en büyük engel olduğu görüşündedir. Oysa doğa her şeyi çözmüştür. İnsanın mutluluğu da buradan geçer. Tıpkı bir kaplumbağa gibi sadece yaşamak. Ahkâm çıkarmadan, yorum yapmadan, dünü, evveli, bugünü, yarını, öbür günü takmadan. Sadece yaşamak. Öykünün sonunda, insan mutluluğunun, kıyımın, doğanın verdiği bu ekolojik dersi uygulamaktan geçtiği önerisi yapılır.

“Küçük Harfli Mutluluklar”da, sade, yalın bir hayatın idealize edilmesini görürüz. Küçük küçük ilkelerle, hayatın karmaşasına dalmadan yaşamanın, sanıldığının aksine insanı pekâlâ mutlu edebileceği hikâyeleştirilir. İnsan ne geçmiş acısı, ne gelecek kaygısı duymalıdır. İçinde bulunulan ana teslimiyettir mutluluk. Sağlıklı olmak, günde iki defa dışarı çıkmak, yaz kış denize girmek, yararlı olmak, sıcak bir ev, mutluluk için yeterlidir.

Albay Nizamettin Bolayır yetmiş iki yaşında bir asker emeklisidir. Hayattaki

her şeye askeri disiplinden bakmaktadır. Erken kalkmak onun hayattaki tek prensibidir. Ona göre geç kalkanlar hayatta başarısız olurlar. Her sabah erkenden kalkar ve denize dalar. Öyküde sivil anlayış ile askerî anlayışın karşılaştırılması yapılır. Nizamettin Bey, askerî disiplinle hayatta her şeyin başarılacağına inanır. Her eli ayağı tutan erken kalkıp bir işin ucundan tutsa, hayatta her şey düzelecektir. Bu yüzden emekliliğini boşa geçirmemiş, cam fabrikasında sivil savunma amiri olarak işe girmiştir. Emekli Albay'ın muhayyilesi yoktur. Şimdiyi yaşar. Geçmişe üzülmez, geleceğe kaygılanmaz. Elle tutulan gerçeği yaşar. Aslında mutluluk tam da budur. Hayatı erken kalkmak olarak özetleyen Nizamettin Bolayır mutludur. Mutlu olmak için ona bu küçük hayatı yetmiştir. O, hayatta kendisine birçok hedefler koyup hiçbirine ulaşamayınca mutsuz olan insanlardan değildir. Çünkü insan hayatta hedeflerini gereksiz yere büyüterek, açgöz tutumlarla, kendi elleriyle mutsuzluğa düşmektedir. Oysa mutluluğun yolu sade bir yaşamdan geçer: “Sebepsiz mutluluktur asıl mutluluk. Hiç gerekçe aramayacaksınız. İçinden gelecek o. Sıcak bir güç olarak. Denizin deniz, fesleğenin fesleğen, sardunyaların sardunya kokması, enginde bir vapur düdüğü, dalgacıların sahili okşaması, uzaktan havlayan kalın sesli bir köpek... Hayatın nabızı bunlarda. Bunu duymak. Doğa ile ortak olmak. Öyle arız amik bilincine vararak değil ha... Farkına bile varmadan. Günü yaşamak, küçük harfli mutlulukların tespiti gibi. Fazlasını aramadan. Günü, düzayak hayatı, küçük harflerle yazılmış mutlulukları.” Emekli Albay'a göre işine bağlılık ve tutkunluk da bir mutluluk kaynağıdır.

“Yaprak Ne Canlı Yeşil”de, kitaplara gömülüp entelektüel ilgilerle hayatı kaçıran yazarın; hayatı, mutluluğu ve kadını keşfedişi anlatılır. Toplumsal koşullandırmalar, yazar özentileri, bilgi peşinde koşmalar onu hayatın bizatihi kendisinden uzaklaştırmış, hayata yabancılaştırmıştır. Yazar, kendisini mutluluğa götürdüğünü sandığı duyguların sahte olduğunun farkına varır. Öyküde, bir yığın bilgiyle donanmış entelektüel bir insanın, doğal yaşamı kaçırabileceği, bilgidен körleşebileceği vurgusu yapılır. Kitap yüklü bu insanlar, asla sadece kendileri değildir. Pek çok kişidirler, kalabalıktırlar. Hiçbir zaman kendileri kalamadıkları için özgür değildirler.

Öyküde, sadelik övgüsü yapılırken iki insan arasındaki iletişimi bozan laf ebelikleri eleştirilir. Çünkü bu, insanı doğallıktan uzaklaştırır. Bilgi insanı kendi olmaktan çıkarır, bir başkası yapar. İnsan o bilgi yığınları ile kendi olamaz, bir başkası, başkaları olur. Oysa mutluluk ancak insanın kendi olmasıyla mümkündür. Taklit ve özentili yaşamla mutluluk yakalanamaz. İnsan kendini doğanın ritmine bıraktığında her şey yoluna girecektir. İnsan mutluluğunun kaynakları bol şekilde doğada mevcuttur. Oradan yola çıkarak kendi hayat projesini keşfedebilir.

Yazarlık tutumunu “açık seçiklik, sadelik yazarın birinci nezaket borcudur” diye açıklayan Haldun Taner, yine kendi deyişiyle “düzayak, ayrıntısız,

okunmaya, kolayca anlaşılmaya yatkın öyküler” yazar. “Cambazlığı, fazla ustalığı, soyuta fazla kayışı” tasvip etmez. Yazar (anlatıcı) yansıttığı dünyada anlatımın içindedir. Pek çok öyküsünde yorumlar yapar, kıssadan hisse bağlamında sonuçlar çıkarır. Öyküde vermek istediği duygu ve düşünceleri, metnin içinde bir de kendisi yorumlar. Çıkarılması gereken dersi, öykünün yazılış gerekçesini öyküde açık açık ifade eder. Bu nedenle öyküler hep bir ileti taşır. Öykünün sonu, kimi zaman bir denemeye dönüşür. Onu denemeye yaklaştıran diğer bir belirgin yan ise anlatıcıyla Taner’in kişisel görüşlerinin bire bir örtüşmesidir. Buralarda iyiden iyiye denemenin sularında, hayat ve sanat görüşlerini açıklar. Sonuçta fıkra yazarlığının, denemeciliğinin izlerinin biçim olarak, içerik olarak öykülere yansıdığını görürüz: Tümüyle bir doğrunun ispatı için öznel bakışlar, muhabbet eder gibi içtenlikli dertleşmeler...

Haldun Taner, öykülerini, mizah, hiciv ve ironi üzerine bina eder. “Şeytan Tüyü”nde, ayı postu giyerek hayatını kazanan bir gurbetçinin ironik durumu mektup biçiminde anlatılır. Öykü boyunca Almanya’da herkesin kendisine ilgi gösterdiğini, çok popüler olduğunu söyleyen anlatıcının, sonunda ayı postuyla sokakta dolaşan biri olduğu anlaşılır. Ama gurbetçi bu gülünç işini bile öve öve anlatır. Öyküde çarpıcı mizah anlayışı da sergilenir: “Neden başın yerde gezecekmiş gafil? Köy okulunda öğrettikleri şarkıyı neden söylemeyon. Türk çocukları Türk çocukları/Gözler ileri başlar yukarı. Öyleyse neymiş? Başın hep yukarıda gezecekmiş emme arada bir önünü gollayacaksın. Kuyu çukur felan varsa düşmemek için.” “Küçük Harfli Mutluluklar”da yine ilginç bir söz ironisine rastlarız: “Nizamettin Bolayır’ın üç çeşit penaltı tekniği vardı. Bir falsolu vuruş. Ayağının burnunu sol köşeye yöneltip burnun sağ yönü ile ağa doğru falsolu vurmak ki, hiç bilmeyen bu golü muhakkak verdi. Diyeceksiniz ki, falsolu vuruş kalleşçe bir aldatıştır. Sporcuyla yakışsa bile asker adama yakışmaz.”

Sonuç olarak mutluluk algısı, doğa çağrısı onun öykülerini belirleyen temel bir çizgidir. Ancak Haldun Taner öykücülüğünün *aurası* hiç şüphesiz mizah, hiciv ve ironidir. Türk öykücülüğünde ısıldayan yönleri de burasıdır. Ama ilginçtir, edebiyat iktidarınca zaman zaman görmezlikten gelinmesinin nedeni de budur. Çünkü mizah, yazınsal iktidarın peşinen çizgi dışına ittiği bir anlayıştır. İşte Taner, sanat yaşamı boyunca bu seçiminin hem olumlu hem de olumsuz yansımalarını yaşamıştır.

BAHAEDDİN ÖZKİŞİ/ GÖÇ ZAMANI

Bahaeddin Özkışı, bir hesaplaşma ve yüzleşme öyküsü yazdığı için çoğunlukla çocukluğun dünyasına eğilir. Çocukluk böylece anlatıcıya geçmişe bakma ve yaşananı değerlendirme imkânı sunar. Çocukluğun masum, hayaller ve güzelliklerle dolu dünyası ileride hayatın sert gerçeklerine çarpacaktır. İşte

Özkişi *Göç Zamanı*'nda bu çarpışmadan sonra geriye kalanlara bakar, bu iki bakış açısını karşılaştırır. Çocukluk düşlerinin hayatta nasıl bir serüven izlediğini aktarır. Böylece büyüklerin iyi bir dünya kurgulamadıklarını, çocukluğun saf ve masum beklentilerine denk düşmeyen yanlış bir hayat kurguladıklarını açık eder.

Bahaeddin Özkişi temel insani meselelerle (zaman, doğum, ölüm vb.) ilgilendir. Öyküyü genellikle rafine bir dil ve konu etrafında sınırlar. Makale/deneme konusu olabilecek bir detayı öykülerken oldukça iktisatlı bir dil kullanır ve öyküyü birkaç sayfada sonuçlandırır. Ancak çok anlamlı okumaya yatkın bir anlatımı ve içe işleyen psikolojik derinlikli bir yaklaşımı vardır. Mesaj verme ve bir doğruyu, bir insanlık durumunu aktarma çabası baskın olmakla birlikte didaktik değildir ve metnin içinde sırtmaz. Çoğunlukla felsefi/dini/yaşamsal bir iletisi vardır ve “düşünce” odaklı bir metindir. Tefekküre ve düş gücüne seslenir. Karakter tahlili, betimleme, mekân etkisi en aza indirgenmiştir ama işlevseldir. Onun öyküleri sona yönelik metinlerdir. Tüm anlatım, finale odaklanmıştır. Aktarmak istediği duygu ve düşüncüyü sona saklar. Bu dolaysız, yalın anlatımı, sözcük iktisadı onu kısa kısa öykü anlayışına yaklaştırır. Örneğin “Körün Gördükleri” öyküsünde bir kahraman parkta otururken yanına bir kör gelir sonra anlatıcı kalkar. Bütün öykü bu kısacık andan anlatıcının hissettikleridir. “İnsanlar ve Saatler” ise bu kez zaman üzerine bir küçük anekdotla oluşur. Hayatının sıkıcılığını fark eden kahraman saatle ileri geri oynamaya başladığında zaman algısını kaybeder.

Özkişi sözcüğü azaltma yoluna gider, konuyu kestirmeden anlatır. Dolambaçlı yollara sapmadan olabildiğince yalın olmaya çalışır. Pek çoğu da yaşamdan süzülen aforizmalar gibidir. Kitabın ilk öyküsü “Doğuş”ta bir kabilde yaşanan doğum, yaşanan ritüeller, beklemek ve sabır temaları eşliğinde doğayla iç içe, âdeta doğayı tanıy tutarak masalsi bir biçimle anlatılır. Öykü tümüyle bir doğum olayının bekleyişidir. Özkişi, küçük bir enstantaneye eğilir, oradan hayatın bir gerçeğini ortaya çıkarır.

“Kurşun Dünyasından” öyküsünde, hastalanan bir küçüğe kurşun dökme enstantanesi geleceğe ilişkin bir kırılma, umutsuzluğu simgeler. Kendisine kurşun dökülen kahraman, “yarı at, yarı kuşu andırır bir parça, benim büyük bir adam olacağıma işaret etti.” diye beklentiyi açıkladıktan sonra, bunun yanılgı olduğunu belirtir. Ancak el dalıp dışarı çıkarıldığında “benim büyük olacağımı gösteren parça da, boynu kırılmış avucundaydı.”

“Göç Zamanı”nda bu kez, ölüm olgusuna eğilir. Bir çocuğun gözünden göç ve ölüm olayına bakılır. Çocuğa göçü anlatan dede bir gün “göç zamanı” sesini duymadan bu dünyadan göç eder. Bu insanın gerçek göçüdür: ölüm. Dedenin ölümü.

Küçük bir çocuğun gözünden hayata ilişkin gözlemler, bakışların işlendiği “Hayâl Ülkelerinden” öyküsünde, annesiz sadece babasıyla yaşayan ama o da

hep uzun yolculuklara çıkan, çocuğun, duvarlar, pencereler ve kapılar ardındaki yalnızlığını, kimsesizliği anlatılır.

“Suç” öyküsünde de askere hasta diye alınmayan kahramanın aile ve toplum tarafından olumsuz algılanışı işlenir. “Kırkinci Yıl” öyküsünde yılların evlisi çiftin değişen zaman karşısında birbirine bakışlarının değişmesi, fanilik duygusu anlatılır. Artık her şey değişmiştir.

“Nedenlerim” emsalsiz bir yüzleşme öyküsüdür. Öğretmen ve arkadaşları tarafından sevilme arzusuyla 23 Nisan’da imamın oğlu, babasının sandığından aşırıldığı sarığı, gözlüğü ve tespihiyle yaptığı imam taklidinin onda yarattığı acıyı anlatır. Ama bunun acısını, pişmanlığını yıllarca unutamaz. Babasına yaptığı ihaneti hep peşindedir. Bir vicdan azabı, bir iç sızısı olarak devam eder.

Bazen küçücük bir duygu bazen de temelli bir düşünce etrafında şekillenen öykülerde insanın bu durumlardaki davranış ve düşünce biçimlerini irdeler. Ağırlıklı olarak değişim ve metafizik dünyadan kopuş öykülerin ana vurgusu olarak yer alır. Çocukluğun o saf, rüyalı, inançlı insanının büyüyünce mutsuz, yenik ve kıyıya vurmuş birine evrilmesine dikkat çekilir: “Yarabbi, sen değil miydin içimi dolduran seccadede? Benim değil miydi azaplarımı akıtan gözyaşları? Yere düşen ekmeği sen öptürmez miydin anne?” (“Değişme”)

Göç Zamanı, enstantaneye, anekdota yaslı öykü anlayışının parlak örneklerini içerir.

KAHRAMANIMA MEKTUPLAR

TUBA DERE

OLUR, NASİPSE...

Pek Muhterem Kemal Güner Beyefendi;
Size böyle resmî bir hitap ile seslenince beni bir eski zaman hanımefendisi filan zannetmeyiniz. Esasen roman kahramanlarımın hiçbirisiyle böyle “siz”li “biz”li sohbet etmem. “Kahramanlarımın” diyorum bakınız. Roman ve öykü kahramanları okur önüne çıktıktan sonra yazarlarından ziyade artık okurların ahbabı olurlar. Hatta okur ile aralarında bazen öyle bir ünsiyet oluşur ki dostlukları ömür boyu devam edebilir. Okur dediğiniz taife seçmen gibi talepkâr değildir, muhabbet için samimi bir sohbet yeter de artar, bilirsiniz.

Sizinle bu denli saygılı ve biraz da mesafeli konuşmamın nedeni öyle ‘selamın sırkla eriştiği’ adamlardan oluşunuzdan değil elbette. Hikâyeniz içimde derin bir saygı uyandırdı. Aman efendim, kitabın bütün ironisine ve yaşanmış onca rezilliğe rağmen mi, demeyiniz. Ne de olsa siz politikacılığın havasından solumuş, suyundan içmiş bir zâtı muhteremsiniz. “Başgan” ile belli bir teşrikimesainiz (yürüyüş yapmışlığınız, sohbet etmişliğiniz, aynı sofraya oturmuşluğunuz); “Bir Numara” ile tanışmışlığınız var. Bense sade bir vatandaşım. (Aslında biliyorum, siz de öylesiniz.)

Tüm bunların bir kıymetiharbiyesi olsaydı ne siz bu hikâyeyi anlatırdınız, ne ben bu kadar severek okurdum. Meseleyi nereye getireceğim birazdan anlaşılacak, müsaade buyurun.

Yazarımız pek sevdiğim, kıymet verdiğim biri. Asli mesleği doktorluğun yanı sıra türlü sanatsal işleri de başarıyla sürdüren on parmağında on marifet bu adam, ne yazsa aynı heves ve heyecanla okurum. İlk kitabı *Peri Gazozu*’nu aylarca elimden düşürmemiş, oradaki ‘hatırat öyküler’i tadına vara vara defalarca okumuş, uzun süre kitaplığa kaldırmaya kıyamamıştım. *Evvel Zaman* ise

samimiyetle yazılmış, bir ‘mutfak kitabı’ idi bence. “Bir Zamanlar Anadolu’da” filminin metinsel kurgu aşamalarını tüm şeffaflığıyla anlatan bu günlüğün ardından sizin romanınız çıkınca; oradan aldığım ilhamla hikâyenizin teknik detaylarını incelemek, olay örgüsü kurma, karakter yaratma gibi konularda perde arkasına bakmak isteği duydum açıkçası. Film sahneleri kadar hareketli kurgulanmış bölümleri, bunların adamı silkeleyen son cümlelerini okumak; her kitabıyla yeni bir tarz deneyen, bir bakıma kendini keşfe çıkan, metnini terbiye etmiş bir yazarın ustaca manevralarını görmek hoşuma gitti. Ne mutlu ki kalemini kontrol etmeyi de usulünce konuşturmayı da bilen bir yazarın eserisiniz.

Yaşadıklarınızı bir solukta okudum, okumadım izledim âdeta. Politikadan zerre hazzetmem, lâkin mizahi üslubunuzla öyle tatlı anlatıyorsunuz ki, kitabı elimden bırakamadım. *Peri Gazozu* ne kadar geçmişin hikâyesi ise sizin hikâyeniz de o kadar bugünün ve “şimdi”nin öyküsü... İki kitabın kurgusal dozları birbirinden farklı. *Peri Gazozu*’nu okurken pek çok öyküde gözyaşlarımı tutamamıştım, sizin öykünüzde ise kocaman bir tebessüm yayıldı yüzüme, ara sıra kakhaha bile attım. Zaman zaman da hüznle kırıldı o tebessümüm.

Roman kahramanlarıyla ilk nerde ve nasıl karşılaştığımızı çok önemserim. Sonradan o ilk izlenimleri sorgulamak bana oyun hazzı verir. Sizinle kitabınızın imza gününde tanıştık. Beyoğlu’nda bir pasajda dost mekânı olduğu samimiye-tinden belli, küçük bir sahaf dükkânında, yazarınız okurlarının her biriyle ayrı ayrı sohbet edip ilgilenirken siz de ortalıkta dolaşıyordunuz. Tanışmak için pek hevesliydim. Oracıkta küçücük bir iskemlenin üzerine tüneyip açtım kitabı, okumaya başladım. İlk sayfalarda yazarınızın eski yazılarından tanıdık sesini işitir gibi oldum. Meğer o, sizin gördüğünüz bir rüya imiş.

Sizi televizyonda görsem yahut radyo programında dinlesem şıp diye tanırdım. Çünkü hem görünüş hem de kişilik olarak yazarınıza pek benziyorsunuz, ayrıca hikâyeniz onun kişisel tarihinden izler taşıyor. Misal, farklı yıllarda ama ikiniz de aynı gün doğmuşsunuz. Siz de doktorsunuz ve bir hastaneniz var. Hatta kitabı okurken bir ara sizin malum seçim serüveninizi filme çekmiş olabileceğinizi bile hayal ettim. Sizi Ercan Bey oynuyor. Ercan Bey’in eş dost ahabası, aile efradı bir vesile filmde yer almış. Annesi anneniz, babası babanız oluyor. Bu nedenle seçim bürosunda elinde gazete ile Ercan Bey’in babasını görünce hiç şaşırmadım. Hastane çalışanları, mahalleden tanıdıklar, hasta yakınları hepsi, herkes başka roller üstlenmiş. Anlaşılan o ki yazarınız kahramanını kendinden hiç ayırmamış. Öyle kendiliğinden olmuşsunuz ki... Belki de budur, sizi bu kadar gerçek kılan. Sahi sizin babanız da mı gazozcuydu?

Hayret, hayatınızda her şey usul sakın ilerlerken böyle bir siyaset yarışının içine nasıl da çekiliverdiniz? Olayların gelişim sürecini anlatmasanız sizin gibi entelektüel, akıllı, düzgün bir adamın buralarda ne işi olduğunu sorardım. Sadece ben değil, siz de kendinize pek çok kez sordunuz bu soruyu. Ama yaşamın kaçınılmazlığı vardır, belki “kader” dediğimiz şey, yaşarken içinde bulunmamız gerektiğine inandığımız deneyimlerdir. Bazen akıbetini bildiğimiz olaylardan

uzaklaşamayız, yaşamaktan başka seçeneğimiz kalmaz. Böyle durumlarda çıkışı arayıp durduğumuz labirent uzar da uzar; boynu eğik, dizleri üzerinde yürümeye devam ederiz. Neresi olduğunu bilmediğimiz hatta kaybolduğumuz o koridorlarda yürümek benliğimizi, zihnimizin bizim için tanımladığı kimliği tehdit etmektedir. Afallarız. Işığı görüp ayağa kalkacağımız ve kendimiz olarak yeniden var olacağımız zamanı sabırla beklemekten başka çaremiz de yoktur.

Ne olduysa isteksizce katıldığınız o radyo programında oldu, aslında hastanedenizi tanıtacak, hastaların sorularını cevaplayacaktınız. Radyocu Cenk Bey'in tek kıvılcımıyla içinizde tutuşan anlık bir hevesin kontrolünüzden çıkmasına, şoförünüz Naci ile konuştuğunuz bir iki kelam yetti. Meğer politikaya sizden daha meraklı ve istekli ne çok insan varmış etrafınızda? Sürüklendiniz. Bu adaylık meselesini henüz kendi içinizde bile sorgulayamamışken, neler olduğunu anlamaya fırsat bulamadan, bir propaganda sürecinin içinde buluverdiniz kendinizi. Bilmem ne ilçesinin, bilmem ne partisinden belediye başkan aday adayı Sayın Kemal Güner. İsminizin önüne böyle bir sıfat kalabalığı gelir gelmez startı verilen bir koşuda siz de yerinizi aldınız. Web sitesi hazırlıkları, yemekli dernek toplantıları, mahalle muhtarlarıyla görüşmeler, düğünler derken hummalı bir telaş aldı yürüdü.

Propaganda ekibiniz Obama'nın sitesini model alarak adınıza bir web sitesi hazırlamak üzere işe koyulduğunda özel hayatınızla ilgili bir mesele gündeme geldi ya! Sitenin sonuna yerleştirilecek bir iki evlilik fotoğrafı ayarlamamız gerekiyordu da ayrılığınızdan iki yıl sonra eski eşiniz Figen'i aradınız. Laf aramızda pek sevindim olanlara. Ben de şahidim, geçmişte açılmış yaralar hâlâ sızlasa, serzenişler olsa da aranızda dostluğa benzer bir ilişki yeniden filizlenebilirmiş. Figen sizden desteğini esirgemedi bu süreçte. Ne güzel bir gelişmeydi bu.

Başlangıçta, üstesinden gelebilirim zannettiğiniz şeylerin hiç de kolay olmadığını çabuk anladınız. İlk işiniz mecburen kesenin ağzını açmak oldu. Evvelden bilemeyeceğiniz kadar büyük ve ilginç ticari ilişkiler ağı içeriyordu, bu sektör. Her harcamada sizin adınıza, sonunda batacaksınız diye korkarak benim içim gitti, inanın. Doğru kelime midir bilmem ama “tuzak” diyeceğim, tuzağa düştüğünüzde siyasi hiçbir backgroundunuz yoktu. Siyasi kulvarlarda koşan aktörlerin hiçbirini tanıımıyordunuz. Bu meselelere hep dışarıdan bakmış, masum bir idealisttiniz siz. Sahiden bilgi ve deneyimlerinizi yaşadığınız semtin insanına hizmet için kullanabileceğinize inanıyordunuz, sanırım. Adadan dönerken Figen'e söylediğiniz gibi siz ya da bir başkası, mühim değildi, bir hedefiniz vardı ve ekip olarak oraya koşuyordunuz filan falan. İhtirasınızı idealizmle perdeleyerek kendinizi kandırıyor olsanız bile hakikaten politikanın sığ sularında nefes alabilecek biri değildiniz. Oyunun kendisi de içinde derin düşünecek, idealist insanları barındırmaya müsait değildir. Estetikle, felsefeyle, şiirle, edebiyatla ilgilenenlerin siyasi hayatları tarihte de kısa sürmüş, bakın. Sezai Kartal'la yani en büyük rakibinizle karşılaşmalarınız, sonunda sizin de bizim de gerçeği görmemizi sağladı. Siyasetin tercih ettiği aday ile aranızdaki fark, zaten her şeyi izah edecek kadar ortadaydı.

Bilmişlik ediyorsam bağışlayın. Esasen dışarıdan bakıldığında az çok tahmin edilebilecek durumları yaşananlar, yeni bir şey değildi, çoğuna aşınayız. Politikanın hedefe ulaşma uğruna yapılacak hileleri mübah sayan kirli dünyası ve menfaat ilişkileri, işin içine girince ister istemez size de bulaştı. Kendinize yakıştıramadığınız durumlar, davranışlar, işler içinde kaldınız. Cesaretiniz yavaş yavaş kırıldı. Ne yazık ki yola çıkmıştınız bir kere. “Usanmıştınız, ama geriye de dönemiyordunuz.”⁷¹ Belki hedef bile cazibesini yitirmişti. Sonunda Figen’e de itiraf ettiniz zaten; evet, “Kişinin kendini tanıyamadığı kör noktası var.”⁷² Aslında siz bunu göreceği epey olmuştunuz.

Sözünü tartıp konuşabilen adamlara oldum olası hayranım. Sessiz sedasız izleyen, sonra usul sakın dökülen adamlara... Ziyadesiyle kibar adamsınız Kemal Bey. Sizin hikâyenizi benim için ilginç kılan meselelerden biri de, kişiliğinizle yaşadıklarınız arasındaki çatışmayı dile getirme biçiminizdi. Öyle yalın kat bir hikâye değil sizinkisi. Benliğinizden sıyrılıp olaylara bakabilme kabiliyetiniz meselelere çok boyutluluk kazandırıyor. Kendinizle şöyleşir gibi aktarıyorsunuz, “benden kaçmaz” edalı cümlelerinizi ve hayli eğlenceli iç sesinizi işitiyoruz; kişilerle konuşmalarınızı yani dış sesinizi de. Bu ikisi arasındaki mesafeyi gayet net görebiliyoruz. Politikaya hiç uymayacak bir dürüstlüktü bu ya, neyse...

Kendi olmakla siyasetin beklediği adam olmak arasında gidiş gelişlerden belli ki çok yoruldu. Oyunun olmazsa olmaz icapları vardı. Kurallarını kavramaya çalışsanız da edebiyata, şiire, düşlere meyyal yanınız sürekli sizi olayın dışına kaçmaya teşvik ediyordu. Mesela, politikaya atılış maceranızı arkadaşlarınızla konuştuğunuz gecenin sabahı, yataktan perişan bir hâlde kalkmış, noktasız virgülsüz bir sayıklayışla kederli boşluklara düşmüştünüz. Rüyalarınız sizi kendinize çağırıp duruyordu; kendinize yani temiz kalmış taraflarınıza, huzurlu ve güvenli bir yere, anne babanızın yanına, en masum hâlinize, çocukluğunuza... Bu yüzden değil miydi çok bunaldığınız bir gece vakti basıp memlekete gidişiniz?

İlginçtir, hikâyenizde bazı yer adlarını ve isimleri muğlak bıraktığınız hâlde memleketinizi gizlememişsiniz. Kırıkkalelisiniz yani aslında şehrin değil Anadolu’nun insanı... Köklerinizi orada yahut mayanız oradan. Seçim kampanyası sırasında aralarına karışıp tanıdığınız, şehirde de köyünde yahut kasabasında yaşadığı gibi gruplar hâlinde yaşamayı aslına sadık kalmak sayan köy ve kasabalılardan farklı bir aidiyet sizinkisi. Siz şehirli olmuşsunuz. Memleketiniz sizi herhangi bir grubun içerisinde tutarak güçlü olmanızı sağlamıyor yahut karşısında durarak rekabet etmenizi gerektirmiyor. Ayrıca isimlerdeki bu belirsizlik hikâyenizin gerçekliğini hiç bozmamış (Edebiyatın gücü, diyelim biz buna. Bir gün hikâyenizi gerçekten film yaparsanız bu meseleyi nasıl çözeceğinizi merak edeceğim.). Bizimki gibi memleketlerde siyasal oyunun oynanış biçimi partilere göre değil, konjonktüre ve siyasal dinamiklere göre şekilleniyor, herhangi bir fikir ayrımı da gözetmiyor. Demokrasi dediğimiz şey sonunda bir grubun diğerlerine karşı elde ettiği üstünlük hâline geliyor. Oyunu istedikleri gibi yönlendirip kurgulayan aktörler oyunun sonucunu da belirleyebiliyorlar. Gücü ele geçiren o kışkırtıcı siyasal ranttan istediği payı alıyor.

Hayal ettiklerinizle bulduklarınız arasındaki uçurum, ideallerin politika sayesinde gerçekleşmeyeceğini gösterdiğinde hüsrana uğradınız. Kırılma noktasını nerde yaşadığınızı uzun uzun düşündüm. Zannedirim Ankara’da Meclis’te Bir Numara ile asansörde kaldığınız ve “fazla yük” gösterildiğinize kanaat edip indiğiniz an. Asansörde iğreti duran sizdiniz; sizin dışınızdaki herkes kendini oraya ait hissediyordu belli ki... Kırılma gerçekleşse bile hızını almış bir ilerleyiş durdurmanın güçlüğü yüzünden devam ettiniz. Başgan’ın evine gittiğiniz gece, berbat başka bir geceye benziyordu. Derneğin yemeğinden dönerken hızla, yolda duran arabalara çarptığınız geceye. Sonucu öğrenmek kurtuluşu gerçekleştirecekti fakat bu bir çeşit ‘çarpma etkisiyle durma’ olacaktı. Çöküşün sızısı çoktan yüreğinize sokulmuştu, sanırım.

Bazı kişiler (yahut onları bize anlatma biçiminiz) pek eğlenceliydi, kendilerini hep tebessümle anacağım. Şoförünüz Naci mesela. Sonra, seçimlerin yılmaz aday, sizin belediye meclisi adayınız Abit Güleriyüz. Arzu, Harun, Başgan, Radyocu, şehir planlamacısı Betül, Selahattin ve onun Muhterem Hocası hepsi birbirinden farklı ve renkli tiplerdi. Aralarında pankartçı Salim, cem evindeki “dede” gibi yaşamın buruk gerçeklerini işaret edenler de vardı. Hikâyenizi çeşitlendirdiler. Onları tanıdığımıza memnun oldum.

Aday gösterilmeme gerekçeniz parti ile aranızdaki “doku uyuşmazlığı” diye açıklanıyordu ya haklıydılar. Partidekilerle aynı dilden hiç konuşamadınız. Sürekli silkelenip “neler oluyor”, “bu da nesi” diyen yanınız her an sizi oyunun dışına atmaya ve mevzuza yabancılaştırmaya hazırdı. Neticede bir yabancılaşma yaşayacaktınız zaten ya kendinize ya da oyuna. İyi ki... Çok şükür!

Üzülmediğinizi biliyorum, yük kalktı omuzlarınızdan. Hayatta bazı işlere kim olarak girdiğimiz değil, sonunda oradan kim olarak çıktığımız mühimdir. Mücadeleyi biraz buruk ve mahcup bitirdiniz. Birtakım deneyimler bize ne olduğumuzu değil, ne olmadığımızı anlatırlar. Siz, her adımda kendinize biraz daha yaklaştınız, ne mutlu... Bunları teselli için söylemediğimi anlıyor olmalısınız.

Ne yaşarsak yaşayalım, başka türlü olmayı bilmediğimizden, kendimizce yaşarız. Bazen hikâyeler üzerinden zaman geçse de tamamlanmaz, yarım yahut eksik kalmış bir şeyler peşimizi bırakmaz. Şimdi anlatıp kendinizle yüzleşerek yarım kalacak bir hesabı kapatmışsınızdır, umarım.

Siz, bana göre bu oyunda kazanan nadir insanlardan birisiniz, mağlup gibi görünen bir muzaffersiniz Kemal Bey. Hikâyenizi bu nedenle çok sevdim, bu mektubu da sizi tebrik etmek için yazıyorum.

Tevazunuzdan hiç kuşku olmadığı için bir teklifte bulunacağım. Figen’le birlikte bir gün fakirhaneye buyurun. Görüşürüz, nasipse. Şu Girit usulü yumurtayı ve ‘soğuktan demlenmiş’ çayı bir kez daha tarif etsenize...

¹ N. A. s. 114

² N. A. s. 144

BAKIŞ

TÜRKAN BAYRAKÇI

POSTMODERN ÖYKÜLER: HEPİMİZDEN KORKUYORUM

Ertuğrul Emin Akgün'ün ilk kitabı *Hepimizden Korkuyorum*, Mayıs 2015'te okuyucusuyla buluşmuş. Eserin arka kapağında Aykut Ertuğrul'un söyledikleri, hem öyküler hem de yazar hakkında önemli ipuçları verir.

En başından itibaren farklı bir âlemin içine, arkamızdan hafifçe itilmiş gibi hissettiren öykülerde, tıpkı Alice'in bir tavşanın peşine takılıp harikalar diyarında fantastik bir koşturmacanın içine düştüğü gibi biz de kendimizi şaşkınlık, gizem ve düşlerin içinde buluveririz. Bu hareket ve çeşitlilik imkânını barındıran postmodern anlatımın kıvrımlı, girdaplı, puslu yollarından geçerek ama yolumuzu hiç kaybetmeden bütün öyküleri yazarla beraber yazarız.

Şaban Sağlık, *Hikâye/Anlatı/Yorum*'da "Türk Öykücülüğünde Postmodern Durum" başlıklı yazısında "...üstkurmaca ve metinlerarasılık estetiği üzerine kurulu her öykü için postmodern sıfatını kullanmak mümkündür."¹ ifadesini kullanır. Yine aynı eserde kaleme aldığı "Modern/Postmodern Öykü ve Romanda Anlatıcının Değişimi ve İşlevi" isimli yazısında da "Her biri bir entelektüel yaratıcılık örneği olan postmodern metinler, kendilerine özgü bir yapı da geliştirmişlerdir. Bu yapının temel taşları 'üstkurmaca', 'oyunsuluk', 'çoğulculuk' ve 'metinlerarasılık' gibi kavramlarla ifade edilmektedir."² diyerek akımın en belirgin özelliklerini sıralar. Bu bilgiler ışığında Ertuğrul Emin Akgün'ün öykülerinde postmodernizmin nerdeyse bütün özelliklerini kullandığını görüp eseri bu yönüyle değerlendirmenin uygun olacağını düşündük.

Eserin ilk öyküsü olan “Jamaikalı Kovalayan Köpek”te piyasanın gidişatıyla pek anlaşılamayan bir gencin kız arkadaşı tarafından terk edilişi anlatılır. Öyküdeki taksi şoförü “*kafîye meraklısı*” biri olarak Nedim’in *İstanbul Kasidesi*’nden aldığı bazı mısralarla kendi sözlerini birleştirip yeni şiirler oluşturur:

“*Bu şehir-i sitanbul ki bi misl ü behadır/Bir dikiz-i ayna hatırın a fedadır*”; “*müsait bir yerde ineyim hocam. Borcum ne kadar?*” diyen müşteriye cevaben: “*Ey dil hele âlemde bir âdem yoğ imiş/Ver isen bir kırklık sana günah yoğ imiş.*” şeklinde cevap verir. (s. 12)

“Metin dönüştürme tekniği” denilen bu durum akımın en belirgin özelliklerinden olan “metinlerarasılık”ın bir çeşidi. Şaban Sağlık, aynı eserinde bu özellikle ilgili olarak “...*postmodern öykülerde daha önce yazılmış öykü ve diğer anlatılara sıkça göndermede bulunulur. Yani postmodern yazar yeni bir şey söylemez; var olanı bir kere daha yorumlar ve günceller.*”³ ifadesini kullanır. (s. 3) Yazar, “*Sokaklarda yürüdüm. Bir tavşan falan görüp peşine takılsam, Matrix olmazsa Alice çıksın istiyordum.*”, “*Bu adam Gökdemir İhsan okumuş olmasın.*” (s. 20) şeklinde başka metinlere de sık sık gönderme yapar.

Yazarın zihnindekilerle gerçekte yaşadıklarının birbirine karıştığı “Karışık Kıbrıslı” için postmodern öykünün “bulanıklık”, “karmaşıklık” özelliklerini yansıtan iyi bir örnek olduğunu söyleyebiliriz. Düş, gerçek, aşk, polisiye, futbol, cinayet, düello... hepsi bir arada.

Yazar, ayrıca bu öyküsünde “Marla” adlı öyküsüne gönderme yaparak metinlerarasılık özelliğini bu defa kendi metinleri arasında yapar.

İçerik olarak farklı bir özellik gösteren “Ebedî Bilmece” rüya formunda yazılmış, gizemin ağır bastığı bir öykü. Burada, tasavvufî bir eser olan *Âmâk-ı Hayal* ve *Kehf Suresi*’nde geçen “*Ashab-ı Kehf*” kıssası ile ilişkilendirilmiş bir kurgu görüyoruz. Hatta kurgunun tamamen bu metinlere yaslandığını söyleyebiliriz. Yazar, *Âmâk-ı Hayal*’den öğüt verici, tasavvufî beyitler verir hatta bunların günümüz Türkçesine çevrilmiş şeklini de verir.

Postmodernizmde yazar, okuyucuyu öykünün kurgusuna dâhil ederek bunun bir kurmaca olduğunu vurgular. “*Emperyalist sinema repliklerinin hiç sırası değildi. Okuyucu artık bunlara gülmüyordu.*”, “*Sevgili okur burası Fransa değil*” (s. 21) bu ifadelerden bazılarıdır. Okurun kurguya dâhil edilmesiyle ilgili olarak Necip Tosun, *Modern Öykü Kuramı* isimli eserindeki “Öyküde Bir İmkan Olarak Postmodern Açılım” yazısında, “*Anlatıcı figürün de kahramanın da konumu değişmiştir. Okur daha etkin bir konuma gelmiştir. Yazar, metnini okurla birlikte oluşturmaktadır.*”⁴ ifadesini kullanır.

Bir gencin toplu taşıma aracında şoför ve yolcularla münasebetini bilgisayar oyunlarına gönderme yaparak anlattığı “Otorokok”ta olayları aynı zamanda

bir futbol oyununun içindeymiş gibi aktarır. Yazar, öykülerinde olay ve olguları kullanırken tamamen kendi zevk ve birikimine göre hareket eder. Okur, bilgisayar oyunlarına, fantastik filmlere, futbola vs. ilgi duymuyorsa metni anlama problemi yaşayabilir ve bu durum okuru metinden uzaklaştırabilir. Aslında anlama sorunsalına postmodern eserin tüm özellikleri zemin hazırlar ve kaldı ki bizzatlı bu durumun kendisi de akımın önemli bir özelliğidir. Yıldız Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*'da, “*Postmodern edebiyatın özelliklerinin başında, bu nitelikteki edebiyat metinlerinin anlaşılma sorunu gelir. Geleneksel edebiyatın katıksız yaratıcılık anlayışının, avangardist biçim oyunlarının içinde kendini yitirir ve anlamadığı bu metinlerden giderek uzaklaşır.*”⁵ tespitiyle bu tür eserlerdeki eser-okur ilişkisine değinir.

“Bobine Sarılı Hayatlar”da, sabahleyin annesinin uyandırmasıyla sona eren bir rüyanın içine yazarla beraber balıklama dalarız. Yazar, Sartre’a, Camus’ye, Platon’a ve daha bir sürü şeye gönderme yapar. Karmaşık, hızlı bir rüya hissini çok iyi aktaran yazar, yine üstkurmaca ifadelerine yer verir: “...bundan öykü çıkarmaya çalışmış olmam da garipti...” (s. 29)

“Marla@seniseviyorum” isimli öyküde kahraman, düşlerindeki sevgiliyi bulduğunu zanneder. Anlatıcı, dolmuşta tesadüfen karşılaştığı bu kıza kendi dünyasında birçok anlam yükler, ona “Marla” ismini koyar ama gerçek onun düşlediği gibi değildir. Kurgunun başındaki duygusallıktan etkilenmemek mümkün değil ama öykünün sonunda kahramanla beraber hayal kırıklığına uğrarız. Yazar, okuyucuya bir kurgunun içinde olduğunu hatırlatmayı yine ihmal etmez: “*Ciddi dertlerimden bile ciddiyetle bahsedemediğim için beni ciddiye alamıyorsunuz. (Burada yazar kimden bahsediyor bilemiyoruz.)*” (s. 33) Yazar kendisinden başkasıymış gibi bahseder.

“Karışık Kıbrıslı”da üstkurmancanın daha belirgin olması dikkatimizi çekiyor. Öykünün sonunda yer alan “Çoktan Seçmeli Sonlar” bölümünde yazar, öyküye altı maddelik farklı sonlar yazar. Bu maddelerin hepsinde de öyküyü niçin yazdığını açıklar. Maddelerden birinde “*Burçak diye bir kız tanımadığımdan ucuz polisiye hikâyeleriyle pizzacıları buluşturuyordum. Ben kendimde değilim ey okur. Sen hala neyin derdindesin?*” (s. 37) ifadeleri yer alır. Bir diğer maddede de “*Pizzacıdayım ve bunların hepsini yarına öykü yetiştirmek için yazıyorum.*” diyerek okuyucuya kurgu hakkında açıklama yapar.

“Çay Umutlarının Meksikalısı” üstkurmancanın belirgin olduğu bir diğer öyküdür. Ayrıca bu öyküde ve diğer bazı öykülerde yine postmodern bir özellik olarak epigraf kullanılmıştır.

Üstkurmancanın kullanıldığı diğer bir öykü de “Son Anahtar ya da Silahşor”dur. Yazar, yine okuyucuyla konuşarak öyküyü yazıyor: “*Pencereden ağaçlar görünüyor. Aslında bilgisayarımın karşısındayım sevgili okur; benim kışağım kalemle yazı yazmadı.*” “*Bu öyküye böyle girersen okur kaçır: kaçtın mı?*” (s. 71) Ayrıca

“Aykut Ertuğrul olsaydı şöyle başlardı”, “Arda Arel olsaydı şöyle başlardı” şeklinde başlık atarak öyküyü başka yazarların kaleminden de yazar.

“Hepimizden Korkuyorum” adlı öyküde, ilk kez dalış yapan bir denizaltının başarısız olup dibe çökmesiyle içindeki mürettebatın kendilerinden bir iz bırakma çabaları ve intihar etmeleri bir film karesi gibi etkili bir anlatımla ele alınır. Bu öyküde diğerlerine göre daha şiirsel bir dil kullanan yazar imgelerle ve kısa cümlelerle okuyucuyu etkilemeyi başarır. Postmodern eserlerde dilin kullanımı çok önemli olduğundan yazar temaya uygun bir dil ve anlatım kullanır. Ayrıca bu tür eserlerde ne anlatıldığı değil nasıl anlatıldığı daha önemli olduğu için yazar, dilin imkânlarını kullanma konusunda da cesurdur: “Marla’nın dokunduğu her şey kudret sahibi oluyor.”, “hayat acayip bir kupondur.” “gözlerinden turtullar çıktı.” “Zaman kiplerim kontrolden çıkmıştı.” “seninle bildiğin en yüksek binadan atlamak: Sevdiğim tüm diktatörlerle dünyayı ele geçirmek istiyorum.” (s. 32) Yazar, bu imgeleri oluştururken yine çok yönlüdür. Kullanılan imgeleri anlayabilmek için imgede geçen kişi, yer, olay ve olgularla ilgili bir birikime ihtiyaç vardır: “Üstünde bütün Asya’yı yok edebilecek kadar cazibe taşıyordu. Yeni Gine’de bir yerlerde orman yanıyordu. Kokusu bana kadar geliyordu.” (s. 14) “Ruhumun orta dünyasına Trabzonlu müteahhitler kavimler göçü başlatmıştı. Gandalf büyüye tövbe edip kuyumcu dükkânı açmıştı. Trakya elflerinin en güzeli bana son cılvasını yapıyordu.” (s. 15) “Ben de Gollum’la beraber ortak kahve açıp Trabzonspor’un şampiyonluğunu bekleyecektim.” (s. 15)

Yazmıyor da sanki sürekli konuşuyormuş gibi rahat bir anlatıma sahip olan yazarın esprili, eğlenceli, oldukça hareketli bir anlatımı olduğunu da söylemek yanlış olmaz. Bu üslubun güzel örneklerinden biri de “İt Dalaşı”. Yine bizi içine sessizce çeken ve sonunda hızlıca bırakan keyifli bir öykü.

Bazı öykülerde de geçen hayalî sevgili “Burçak”a “İstenmeyen Yirmilik Düşler” isimli öyküde de gönderme yapılmış. Bu öykülerin klasik öykülerden bir farkı da bazı isimlerle, olaylarla veya yazarın/anlatıcının tavrı yönüyle kitaptaki öykülerin birbiriyle ilişkilendirilmiş olması. Yazar çoğu öyküde “kemil soft” içtiğini söyler örneğin.

Yirmilik düşlerinden kurtulmaya çalışan birinin dış çekti macerasının anlatıldığı “İstenmeyen Yirmilik Düşler” kurgusuyla yine bizi şaşırtıyor. Rüya ve gerçek yine iç içe. Yazar, bu öykünün son bölümünü tiyatro türünde yazarak postmodernizmin türler ayrılığını reddeden özelliğini de yansıtmış. Bu özelliğin kullanıldığı bir diğer öykü de “Şah Gambiti”dir. Yazar bu öykünün kurgusunda da mektup türünü kullanır. Yine rüya formatında fantastik bir kurgusu olan öykünün kahramanı bu defa metroda gördüğü bir *Güzel*’in peşine takılarak padişah Abdülhamit dönemine gider ve padişahla buluşur. Onunla satranç oynar ve ona merak ettiklerini sorar. Uyanır ama rüya farklı şekilde devam etmektedir. Öykü kurgusunda rüya yöntemi; özgürlük, renklilik ve karmaşaya uygunluk bakımından geniş bir imkân sağlıyor.

“Şah Gambiti”nin devamını bir sonraki öykü olan “Bir Başka Acayip Şeyler”in sonunda verir. Ayrıca öykünün kahramanı sürekli kurguyu hatırlatır hatta kurguda eksikler görür. Öykünün başlığından da anlaşılacağı üzere yine acayıplıklar devam eder: Polisiye, kovalamaca, hareket, gizem ve tabii ki Burçak... Bu öyküde ve diğer bütün öykülerde birbiriyle alakasız unsurlar son derece normalmiş gibi akıcı bir anlatımla buluşturulur.

Kitabın en güzel öykülerinden biri olan “Yeşil Yol”da sembolik bir anlatım kullanılmış. Kahraman, uzakta görünen birini takip ederek çıktığı yolculukta farklı dünyalara ve anlayışlara sahip insanlarla karşılaşır ve yolu en son Uhud Savaşı’na varır. Sembolik olarak kapitalizme, modernizme, Batı mistisizmine ve öykünün sonunda Hz. Muhammed’in (sav) diş kırılma hadisesine göndermeler yapılan öyküde “Enfal Suresi”nin on yedinci ayeti de yer alır.

Klasik öykünün temeli olan yer, zaman, olay ve kişi unsurları bu öykülerde ve genel olarak postmodern öyküde önemini kaybeder ve yerini anlatıma bırakır. Öykülerin isimleri bile sıra dışı bir anlatımın ipuçlarını verir. Her şeyi bilen anlatıcı değil, gördüğünü anlatan bir anlatıcı/yazar vardır. Öykü dünyasında yoğun olarak kullanılan içimizi parçalayan acı ve hüznün yerini daha yüzeysel ve hafif duygular alır. Bu özellikleri ve yukarıda değinmeye çalıştığımız metinlerarasılık, üstkurmaca, özenli dil, karmaşıklık vs. gibi özellikleriyle Ertuğrul Emin Akgün öyküleri, bize “postmodern öykü” okuma imkânı sunmaktadır. Bu tarzı seven veya değişikliklere açık okuyuculara duyurumuzdur.

¹ Şaban Sağlık, Hikâye/Anlatı/Yorum, s.72

² Şaban Sağlık, a.g.e., s.165

³ Şaban Sağlık, a.g.e., s.165

⁴ Necip Tosun, Modern Öykü Kuramı, s.76

⁵ Yıldız Ecevit, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, s.45

YUNUS'UN GÜNCELLİĞİ

13.yy'da yaşamış bir şahsiyetin bugün için güncelliğini konuşabilmek hangi şartlarda mümkündür? Yeryüzünden sayısız insan gelmiş ve geçmiş olmasına rağmen Yunus'u güncel olarak değerlendirmek nasıl mümkün olmaktadır? Yunus Emre'nin tefekkürünün güncelliği veya misyonunu tamamlayıp tamamlamadığı konularını irdelemek, onu ve eserini daha yakından ve doğru olarak kavramak için elzemdir.

İnsanlık tarihine baktığımızda özellikle hikemî denilebilecek eserlerin ölümsüz olduğu görülür. Zira bu eserler, insanı ve onun varoluş serüvenini anlatmaktadırlar. İnsanoğlunun en büyük meselesi; kendini, diğer bir insanı, toplumu, tabiatı ve bütün olup bitenleri kavramak ve anlamak olmuştur. Bu ise felsefî, dinî ve metafizik bir meseledir. Dolayısıyla insanın ne olduğu veya ne olması gerektiği, bilimsel olmaktan çok felsefî ve metafizik bir ele alışı ve temellendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Yunus Emre tarihin belirli bir diliminde ve coğrafyasında yaşamış olmasına rağmen bütün zamanlar ve bütün mekânlar için anlamlı ve değerli bir tefekkür ortaya koymuştur.

Yunus'un sanatının ve düşüncesinin güncelliği; dile getirmiş olduğu hikmetin sahlılığından kaynaklanmaktadır. Bu hikmet manevî ve semavî kaynaktır. İlhamını Kur'an metafiziğinden ve ahlakından almaktadır. Böylece bu tefekkür manevî ve ilahî bir boyut taşımaktadır.

Günümüzde insanoğlu giderek yalnızlaşmakta, kendi kabuğuna çekilmekte ve artan ilişki ağlarına ve imkânlarına rağmen tabiat, toplum ve diğer bir insan kardeşiyle nitelikli temaslar kuramamaktadır.

Tıbbın ve diğer bilimlerin ihtisaslaşma görünümü altında, atomize olmaları, bütünlük duygusunu ve algısını bozmuştur. Modern dünyada insanın durup düşünmeye ve birlik kurmaya neredeyse vakti ve takati kalmamıştır. Oysa Yunus, "gelin tanış olalım", "gelin birlik olalım" ve "birliğe gel" ya da "bir iken ayrılmayalım" diyerek insanoğlunun yalnızlaşması ve yabancılaşmasına mani olmak istemektedir.

Bir kültürün ve onun bilinci demek olan felsefenin, Yunus'un tefekküründen beslenmesi ve onunla sahlı ve anlamlı bir irtibat kurması ne demektir? Bu soru hem kendi kültürümüz hem de dünya için bir umut penceresi aralamaktadır. Zira Yunus Emre'de fark edilmesi ve üzerine bilinç geliştirilmesi gereken temel hususlardan biri; insanoğlunun sonlu ve sınırlı bir varlık olmasıdır.

Ayrıca diğer bir insanla, toplumla, tabiatla ve hatta mutlak varlıkla kurulması gereken ilişki hususunda da Yunus insanlığa yol göstermeye devam etmektedir.

Yunus Emre'nin güncelliği onun insan doğasını tanımadaki yetkinliği ile alakalıdır. O sanki bir psikolog gibi insanın ruhen yükselişini veya düşüşünü irdelemektedir. Ruhun yükselişi yüce değerlere bağlanmak ve onları yaşayarak temsil etmekle mümkün olmakta, fakat bunlardan uzaklaşarak diğer istikamette gidildiğinde ise hem kendisi hem de diğer insanlar için yıkıcı ve hiçleştirici bir süreç işlemektedir.

Yunus'un tefekkürünün ve insanlığa hitabının bir diğer merkezî teması; insanoğlunun bilinçlenmesi ve hiç vakit kaybetmeden tekâmül iştiağı duymasıdır. Burada tekâmül manevî bir olgunluk, insanî ve ahlakî bir inşa sürecidir. İnsanoğlunun hayır ve şer arasında yapacağı tercih, bir irade ve şuur varlığı olduğunu fark etmesiyle başlar. İnsan, hareketleri, seçimleri ve fiillerinde özgür ise, bunları kendi iradesi ile gerçekleştiriyorsa ve bunun üzerine de bilinç geliştirebilmiş ise o zaman hayır veya şer istikametinde bir varoluş kurgulayabilir veya kurabilir. Dolayısıyla Yunus Emre'nin tefekkürüne daha yakından baktıkça onun insanı reşit kılmanın derdinde olduğu anlaşılmaktadır. Reşit olmak sadece beden yaşı ile tanımlanamaz. Asıl reşit olmak farkındalık ve sorumluluk ile temellendirilebilir. Bilinç ve farkındalık ise en çok bir seçim anında veya karar vermek durumunda ortaya çıkar. O yüzden Yunus insanoğluna sık sık sorular sorarak bu bilinç ve farkındalığı uyandırmaya çalışır. Mesela ölümden ibret alınması için “görmez misin sen bunları” diye sorar:

Toprağa düşmüş tenleri, Hakk'a ulaşmış canları

Görmez misin sen bunları, nevbet bize gelmiş yatar.

Soruya muhatap olmak, insanı hem özgür hem de sorumlu kılar. Zira soru insana yöneltilmektedir ve onu olumlu ya da olumsuz cevaplandırmak mümkündür. Kendisine hiçbir zaman “sen kimsin?”, “nereden gelip nereye gidiyorsun?”, “yaşamın anlamı nedir?”, “her şeyin bir başı ve başlangıcı olduğuna göre sonunda ne olacaktır?”, “insanın hayata geliş amacı nedir?” veya “yaşamaya değer olan hayat nasıldır?” gibi ve kolaylıkla çoğaltılabilecek diğer sorular, insanı bir anlam arayışına götürür. Dolayısıyla muhataplık mükellefligi, yükümlü olmayı getirir. Bu yükümlülük bir otomatın programlanması gibi değildir. Özgür ve iradî bir varlığın, fark ederek, bilinç geliştirerek, anlayarak tavır alması, seçerek eylemesidir.

Yunus, hayretini ve hayranlığını daima canlı tutmanın peşindedir. Zira her dem yeni olmak ve bilmeye, kavramaya ve anlamaya talip olmak ancak bu durumda mümkün olabilir. Dolayısıyla hayret edebilmek ve hayran olabilmek için de fark etmek, tefrik etmek, kavramak ve anlamak merhalelerini yaşamak gerekir. Bu yüzden insanoğlunun bütün karşılaşmaları, uyanık bir zihin ve gönül için, bir fırsat ve bir kaynaktır. Diğer bir insanla karşılaşma, tabiat ve onun bütün formları, oluşları ve süreçleri ile karşılaşmak gören bir göz için

ibretliktir. Zira tabiatta ve zuhuratta abes yoktur. Yeter ki mükevvenatın hikmeti tefekkür edilsin ve idrak edilmek için hayret elden bırakılmasın!

İnsanoğlu mükevvenat yani oluş ve onun ardındaki yasayı, işleyişi ve düzeni merak eden ve kavramaya çalışan bir varlıktır. Böylece insan, evrenin ve oluşun şahidi, anlamı ve anlamlandırıcısı konumuna yükselir. Zira o, sadece olan biteni pasif bir seyirci gibi izleyen değil, inisiyatif alan, irade beyan eden, verili olanla yetinmeyip onun ardını merak eden bir varlık potansiyeline sahiptir. İşte Yunus, bu potansiyeli harekete geçirmek için insanoğlunu uyarmaya ve uyandırmaya çalışır.

Bilinçlenmek ve uyanmak için uyku ve uyanıklığın farkında olmak gerekir. Bu ise bir öz bilinç durumudur. O yüzden insanoğlunu kendini bilmeye davet eder. Kendini bilmek için bütün insanî yetilerin işletilmesi; duyum, algı, düşünce, hafıza ve muhayyilenin dayanışma içinde çalıştırılması gerekir. Bu bakış tarzı evrende ve mükevvenatta abes görmediği gibi insanda da abes görmez.

Tehî görmek kimseyi, hiç kimesne boş değil

Eksiklik ile nazar, erenlere hoş değil.

Tanık olmak, şâhid-i mânâ olmak için insanın abes görmeden, abesle iştigal etmeden menzile yönelmesi gerekir.

Yunus'ta bilmek, bilmeye çalışmak, hayret etmek, hayran olabilmek hepsi aziz insanî vasıf ve erdemlerdir. Fakat bilmek sadece dış gözlemci tavrı ile olayları seyretmek veya sebep sonuç ilişkileri kurmakla yetinmek değildir. Bilmek, olmak için bir merhaledir. Bir menzil değil bir duraktır. Aklî ilimler bu yolun vazgeçilmez duraklarıdır fakat nihayeti veya son menzili değildir. O yüzden Yunus, asıl bilinecek olanın insanın kendisi olduğunu, kendini bilmenin ilmi tamamlayacak olan irfan olduğunu hatırlatır ve müjdelir.

İlim ilim bilmektir, İlim kendin bilmektir.

İlim akılla ilgili ise irfan gönülle ilgilidir. Akıl, temelde dünya ile ilişkimizi ve iletişimimizi tanzim ederken, gönül ve irfan bilgisi, insanı metafizik sonsuzluğa açar. Fizik üstü ve ötesi bir tecrübe yaşatır. Duyular, varlığı kesret içinde ve dağınık olarak insana bildirir. Bu kesret ve dağınıklık içerisinde akıl, düzenleyici bir ilke olarak, ilişkiler ve bağlantılar tespit eder. Varlık nizamını kavramaya çalışır. Sebep-sonuç ilişkileri kurarak insanı kaos ve kesretten, düzene ve yasaya doğru yöneltir. Yani akıl, insanı, bilen bir varlık olarak hayata hazırlar. Fakat insan, sadece hayatını idame ettirmekle yetinebilecek bir varlık değildir. İnsan, hamurunda sevgi ve rahmet olan, seven, sevilen, aşkla bağlanan bir gönül varlığıdır. Bu varlık, artık sadece bilen bir varlık olmak bakımından ele alınamaz ve bilen varlık olmak amaç değil araç hâlini almaktadır. Zira yukarıda da temas edildiği gibi, bilmek, olmak için bir hareket noktasıdır. Bilerek oluşabilir insan. Öyleyse oluşu bilmek, oluşabilmek için bir başlangıçtır. Oluşabilmek birlemekle mümkündür. Akıl ve gönül; madde ve mana; ruh ve beden hatta dünya ve ukba!

Yunus çağlar öncesinden seslenerek insanlığın buhranının kendi hırsı, kibri, kini, zulmü ve öfkesinden kaynaklandığını tespit ve teşhis etmektedir. Tedavi, teşhisin içindedir. “Sevelim sevillelim dünya kimseye kalmaz” hikmeti, evrensel ve günceldir.

Yunus, dünya hayatında mutlak sonunun ölüm olduğunu, bundan kaçış olmadığını fakat ölümden öğrenmek ve ibret almanın mümkün olduğunu düşünür.

Ölüm hayatın ikiz kardeşidir. Hayat var oldukça ölüm de olacaktır. Yunus bu evrensel hakikati, en yalın ve berrak bir şekilde betimlerken insanlığı bilince ve metafizik bir aydınlanmaya davet etmektedir.

İşbu söze Hak tanıktır, bu can gövdeye konuktur

Bir gün ola çıka gide, kafesten kuş uçmuş gibi.

Can ve ruhun ten kafesine konuk olması, buranın gelip geçici olduğunun ve burada belli bir misyon ve müddet için bulunmakta olduğumuzun en yalın ve en ihtişamlı ifadesidir.

Ölüm haberi gelmeden / Ecel yakamız almadan

Azrail hamle kılmadan / Gel dosta gidelim gönül.

Ecel gelmeden ölmek veya ölmeden önce ölmek, insanoğlunun kendisini kin, nefret ve hasetten öldürerek aşkta diriltmesi şeklinde betimlenebilir.

Yunus buna; “ölmezem gayrı” der.

Artık burada insan nefsaniyetten ölmüş, aşkullah’ta dirilmiştir.

Aşk gelicek cümle eksikler biter

Bitmez ise ko ki kalsın nolisar.

Aşk varlığı birler! Aşk kaosu ve karmaşayı düzene kor! Aşk kin ve hasedi muhabbete tebdil eder!

Yunus Emre’yi bugün için ve bugün adına okumak ne demektir? Bu soruyu yeniden sorarak toparlamak gerekirse; onunla birlikte yaşamamız gerektiğini fark ediyoruz. Çünkü Yunus okumaktan murad, onu anlamak ve onun temsil ettiği değerler alanına katılmaktır. İnsan olarak yaratılmış olmanın bitmiş tamamlanmış bir statü olmadığının bilincinde olmak ve tamamlanmaya çalışmaktır. Dolayısıyla Yunus bize hem dilimizi, hem dinimizi hem de insanlığımızı hatırlatıyor ve yeni baştan öğretiyor. Onun nazarında millî olanla, dinî ve insanî olan birleşiyor. Onu anlamaya çalıştıkça hem kendimizi, hem ötekini hem de yaratılanı anlıyoruz. Yunus öyle bir rahmet pınarıdır ki onu anladıkça varlığı da anlamaya çalışıyoruz. Kimsenin kimseyi dinlemediği ve milyonlarca insanın psikologlara koştuğu, sakinleştirici ilaçlar kullandıkları bir dünyada yaşıyoruz. Yunus öğretisi burada da devreye giriyor ve insanı insanla tedavi ediyor. İnsanı dostlukla, aşkla ele alıyor. Böylece Yunus’un bizi götürdüğü yer de aydınlanmış oluyor. O da aşktır, şevktir, dostluktur, barıştır, selamettir ve bunlar da dünya durdukça insana gerekli olacak temel değerler ve erdemlerdir.

M. NİHAT MALKOÇ

EMİR GELDİ “EMİR” GİTTİ...

*“Bana bir şehir verin/Adı Kayseri olsun
Tuzaklara tutulmuş bir serçeye benzesin
Zengin çarşılarında sıcak sohbetler olsun
Küçücük mektuplara sığdırılsın yürekler*
Emir Kalkan

Ölüm, yeniden dirilişin ilk ayağı; cüce hayatın defterini düren koca bir dev... Ölüm, sonsuzluğa açılan nurlu bir kapı... Nice masum ve güzel yiğitler geçti bu dar(acık) kapıdan. Sonsuz bir geceye dönüştü iki hece. Hakk’tan emir gelince “Emir”ler ölümler kervanına dâhil oldu. Bu kervanın son(uncu) yolcusu da usta hikâyeci Emir Kalkan Ağabeyimiz...

Şimdi bizler Kayseri’mizin güzel yürekli insanlarından birisini daha kaybetmiş olmanın derin teessürünü yaşamaktayız. Hikâyeciliğimizin son dönemdeki yüz aklarından biri olan Emir Kalkan’dan söz ediyorum. Emir Kalkan Ağabeyimiz de her fâni gibi ebediyet yolunu tuttu. 1948 senesinde başlayan hayatı, 2015’in Temmuz’unun 30’unda son buldu.

Usta yazar Emir Kalkan’ı birbirinden güzel ve Anadolu kokan sınırsız hikâyeleriyle tanıdım ve sevdim. Bir Anadolu insanı olarak kendimi buldum bu hikâyelerde. Yazdıkları bizim yaz(g)ımızdı. Dili ve üslubu zorlama değildi. Detayları ustaca veriyordu. Zaman zaman güncel konuları yazsa da, yazdıkları hep eskimez yeniydi. Deyim ve atasözlerinden azamî derecede istifade ediyordu. Dile zenginlik katan ağızlardan da ustaca yararlanıyordu.

İyi bir gözlemci olan Emir Kalkan, yazmaktan keyif alsa da, çok ve savruk yazan bir insan değildi. Geleceğe, adını karalayacak kötü eserler bırakmak istemiyordu. Dile hâkim bir yazardı. O, sıradan konulardan sıra dışı hikâyeler çıkarmayı beceren bir yazardı. Şiirsel bir anlatıma sahipti. O, ömrü boyunca “*Kanat-sız Kuşlar Şehri, Kayıp Yüzler, Yurttaş Sokak, Ha Bu Diyar, Türk Düğünü, Gül Ayinleri, Hoşçakal Şehir, Bu Taraf Anadolu, Afşar Ağaçları, Kayseri Şairleri, 20. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*” isimli kitapları kaleme aldı.

Merhum Emir Kalkan’ın hikâyelerindeki mesajlar çaydaki şeker gibi belli belirsizdi. O, kuru mesajlarla hikâye dilini sığlaştırmıyordu. Dilinin ucundan değil, yürekte söyleyiyordu. Ruh çözümlemelerinde dilin bütün imkânlarını zorluyor, zaman zaman da şiirsel bir üslup kullanıyordu. Bizi bize anlattığı için, yazdıklarıyla ve yaşadıklarıyla, yakın durdu bana.

Emir Kalkan, kendini tekrarlamayan bir insandı. Daima yeni şeyler söylledi. O, ezilenlerin anlatıcısıydı. Onların duygu ve düşüncelerine tercüman

olurdu. Yetimleri, öksüzleri, demiryolu çocuklarını, mazlumlari, mağdurlari, yoksullari, gurbet yolu bekleyen analari, bacilari ve yavuklulari bu hikâyelerin satir aralarinda görmek mümkündür.

Edebiyatta nükte, esere ayrı bir keyif, derinlik ve zenginlik katar; eseri daha da okunur kılar. Fakat bunun dozunu çok iyi ayarlamak gerekir. Okuyucuyu güldüreyim derken, ipin ucunu kaçırmamak gerekir. Emir Kalkan, hikâyelerinde nüktelere sık sık yer veren bir yazardır. Fakat onun esprileri tepeden inme, yüz kızartıcı değil; gayet yerinde ve seviyedir. Bu nükteler hikâyelerin içinde sırtmazlar, kurguya karışır; verilen mesajı güçlendirirler.

Emir Kalkan'ın hikâyelerinde yerel unsurlar özellikle dikkat çeker. Konu dağarcığının yanında, ağız özelliklerini de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bu unsurlar onun yazdıklarını sığlaştırmaz, aksine derinleştirir. Tabir caizse o, yerelden evrensele yol alan bir dil işçisidir. Ele aldığı konular bizim insanlarımız olsa da, çektikleri sıkıntılar dünya insanıyla ortak.

Emir Kalkan geniş ufuklu bir insandı. Hayal dünyası zengindi. Konu bulmakta zorluk çekmezdi. Etrafında gördükleri ve yaşadıkları onun için hazır malzemeydi. Yani o, hikâyelerindeki malzemeyi uzaklarda aramazdı. Gördüklerinden hikâyeler çıkarırdı. Fakat şunu da söylemek gerekir ki onun bütün hikâyeleri aynı değerde değildir. Zaman zaman vasatın altına düşen hikâyeler de kaleme almıştır. Bu hemen her yazar için geçerli durumdur.

Emir Kalkan, eserlerinde ömrünün büyük bir kısmını geçirdiği Kayseri'yi, Kayseri insanlarını ve Anadolu insanının tertemiz aşklarını anlattı. Kuru hayallere dalmadı. Kendisi de, kahramanları da bizdendi. O, Anadolu insanının samimi dünyasının perdelerini araladı hikâyelerinde. Çünkü o, her zaman halkın içinde ve halkla beraberdi. Her gün yanımızda ve yakınımızda gördüğümüz insanların dertlerini, yoksulluklarını, mutluluklarını, teslimiyetlerini, tevekküllerini, sabır ve kanaatkârlıklarını yansıttı satir aralarında.

Çok iyi bir gözlemciydi Emir Kalkan... Etrafında olup bitenlere dikkatli bir gözle bakar, gördüklerini hikâyelerine ustaca aksettirirdi. Kelimelerle resim yapardı âdeti. O, hikâyelerinde yoksul ama mutlu insanların hayatlarına mercek tutmuştur. Onun hikâyelerini dikkatlice incelediğimizde toplumun bütün kesimlerinin hayat mücadelesini onlarda buluruz.

“Kayıp Yüzler” Emir Kalkan'ın 26 kısa hikâyesinin yer aldığı sınısıcak bir hikâye kitabıdır. Kalkan, bu kitabında modern çağla birlikte toplum içerisinde çekilen sıradan ama asil insanların hayatlarına ışık tutuyor. Yazar, sıradan insanları sıra dışı bir üslûpla anlatıyor. Her gün rastladığımız fakat pek de dikkat etmediğimiz, farkına varmadığımız kişi ve olaylara dikkat çekiyor. Kitaba “Kayıp Yüzler” denmesinin sebebi de bu neslin devamının gelmemesidir. Kalkan, küçük ve mütevazı insanların hayatlarını irdelediği bu halk tarzı hikâyelerde Allah korkusu, vicdan, hakkaniyet, insaf, kadere rıza gösterme,

yardımseverlik, vefa, kanaatkârlık sevgi ve saygı gibi kavramları hatırlatıyor bizlere. Kitapta Kalkan'ın gözlem gücüne şahit oluyorsunuz. Yazarın akıcı üslûbu, okuru sona doğru âdeta sürüklüyor.

Emir Kalkan, 67 yıllık hayatında on kitap kaleme aldı. Bu da gösteriyor ki o, az ve öz yazdı. Yazdıklarını sadece kâğıtlara değil, yüreklere de nakış nakış işledi. Titiz bir dil işçisiydi o. Asla çalakalem yazmazdı. Zengin bir söz dağarcığı mevcuttu. Kelimelerin bütün ifade imkânlarını kullanmakta mahirdi. Renkli ve kudretli bir üslûbu vardı.

Kitaplarının dışında birçok yerel gazetede ve dergide memleket meselelerine, bir başka açıdan, değindi. Hayatta belli bir duruşu vardı; gamsız değildi. Kimsenin adamı değil, memleketin adamıydı. Zaten yazdıkları da belli kitleye değil, memlekete dairdi. Ömrü güzellikleri ve güzeli aramakla geçti. Yerelden evrensele kutlu ve yorucu bir yolculuktan onunkisi. Hayatta millî ve manevî meselelere karşı hassastı, asla “bana neci” değildi.

Usta hikâyeci Emir Kalkan, Kayseri'nin yaşayan belleği idi. O, kadim Kayseri'yle bugünkü Kayseri'nin terkiydi. İyi ki böyle güzel bir insan yaşamış Kayseri'de. İyi ki yaşamış ve idrakinden süzülenleri yazmış. Yoksa dünün Kayseri'sini nerede bulabilirdik?

Emir Kalkan, yaşadığı şehir üzerine düşünen mütefekkir ruhlu bir insandı. “Kanatsız Kuşlar Şehri” bu tefekkürün meyvesidir. Tanpınar'ın “Beş Şehir”inin modern bir örneğidir. Bir Kayseri sevdalısı olan Emir Kalkan'ın kıymetli eserlerinden biridir bu güzel kitap. O; bu kitabında eksilen, tükenen, yok olan, modern hayatın dışına itilen ulvî değerlerimizi bir anlamda kayıt altına alıyor. Bir daha geri gelmeyecek değer(li)lerimizi kelimelerle âdeta resmediyor. Yozlaşmanın sınır tanımadığı bu çağda bunu büyük bir kazanç olarak görüyorum.

Kalkan, soyadıyla müsemma bir insandı. O ecnebi kültüre, mimsiz medeniyete, Batılı değerlere, nefrete, kibire, iffetsizliğe, ikiyüzlülüğe, hodkâmlığa ve vefasızlığa karşı güçlü bir Kalkan'dı. Engin bir tevazu sahibi ve hoşgörülü bir insandı o. Onun sözleri emir değil, rica kipindeydi. Sanki hayali bir kahramanımız olan Dede Korkut'un ete kemiğe bürünmüş Kayseri şubesi idi. Belli ki Yunus Emre ve Mevlâna ikliminde yetişen (dipd)iri bir güldü.

D. D. KORKUT

HAYATIMIZ ROMAN, HATIRALARIMIZ HİKÂYE

Birçoğumuz ‘hayatımı yazsam roman olur’ diye düşünürüz/söyleriz ama bunun böyle kolay bir iş olmadığına da içten içe inanırız. Yine birçoğumuz ‘hayatını yazsa roman olacağını’ düşünenlerle/söyleyenlerle zaman zaman karşılaşmıştır. Bu işlerin öyle kolay olmadığını biliriz fakat bu fikrimizi karşımızdakine açıkça söylemekten de çekiniriz.

Yukarıdaki cümleleri ben yazar siz de okur iken, teknolojinin sağladığı imkânların katkısıyla, dünyada yüz binlerce –belki milyonlarca– fotoğraf karesi çekilmiş olmalı, binlerce de görüntü.

Fotoğraf sanatı var mıdır yok mudur tartışılarsun, çektiğimiz/çektirdiğimiz fotoğrafların büyük bir çoğunluğunu sanat eseri olarak kabul etmeyiz. Hatta bunu çoğu zaman aklımızın köşesinden bile geçirmeyiz. O fotoğrafların çoğu, resmî bir evrak için kullanılacak vesikalıklar dışında, belli bir ânın hatırasını kayıt altına almak ve saklamak içindir genellikle. Çektiğimiz görüntüler de öyle. Belli bir niyetle sonradan birleştirmek için çekilmemişse, birbiri ardına eklenen görüntülerden bir sinema filmi ortaya çıkacağını düşünmeyiz. (Tabii ki, sinema bölümü öğrencilerinin temrinlerini ve ödevlerini istisna kabul ediyorum.)

Hayatımızı, hiçbir çaba göstermeden, herhangi bir sanat işçiliği zahmetine katlanmadan, olduğu gibi kaleme alırsak bundan bir roman olacağı fikrine nasıl kapılıyoruz peki? Başımızdan geçen birçok olayı, günlük tutarak kaydedebiliriz.

Bu kayıtların çoğu da fotoğraf örneğinde olduğu gibi bir çeşit o günlerin hatırasını kâğıda/kayda geçirmektir. Bunlar günlüklerimizde, hatıra defterlerimizde, çekmecemizdeki dosyalar arasında kalabilir, ara sıra okuyup o günleri yâd etmek için. Ne demişler, söz uçar yazı kalır ya da hafıza-i beşer nisyan ile malûldür.

Hayatımızdan bir roman, hatıralarımızdan bir hikâye çıksın istiyorsak epey bir zahmeti göze almamlıyız. Bir fotoğraf sanatçısının fotoğraf tekniği ve malzemeleri hakkında edinmek zorunda olduğu bilgi kadar da olsa edebiyata, romana, hikâyeye dair bir bilgi birikimine ulaşmayı gereksiz görmemeliyiz. Bununla da bitmiyor işimiz, bir fotoğraf sanatçısının uygun açıyı, uygun ışığı yakalama çabasına/sabrına denk düşecek bir şekilde anlatacaklarımız için uygun kelimeleri, uygun anlatım yollarını, anlatı tekniklerini, bakış açısını vs. seçebilme becerisine ulaşmalıyız. Hepsinden önemlisi, bizden öncekiler yazacağımız dilde ne tür hikâyeler, romanlar yazmış kabaca da olsa bu birikimi bir şekilde gözden geçirmeliyiz. Bunları ve daha fazlasını göze alamıyorsak, üzülererek söylemeliyim ki hayatımızdan bir roman, hatıralarımızdan da bir hikâye çıkması gerçekten çok zor. Hatta belki gerekli de değil. Bazen yaşadıklarımız sadece birer hatıra olarak kalmalıdır, çünkü bildiğimizin ve umduğumuzun aksine, bazen hayatımız sadece hayattır, hatıralarımız da sadece hatıra.

Yine fotoğraf ve edebiyata dönelim. Fotoğraf sanatı diye bir sanat var mı yok mu, hâlâ tartışılır durur. Edebiyatın bir sanat olup olmadığına dair bir tartışma, hiç değilse benim bilebildiğim kadarıyla, vâki değil. Ama yine de çektiğimiz her fotoğraf karesinin fotoğraf sanatına dâhil olmadığını kolaylıkla kabul ederken kaleme aldığımız her hatıranın bir hikâye olmadığına bir türlü inanmak istemeyiz. Yazdıklarımızın hikâye ya da roman olmadığını söyleyenlere adamakıllı içerleniriz, kızarız ve belki de çokça kin, nefret ve öfkeyle ‘sen ne anlarsın bu işlerden’ demeye kadar götürürüz işi. Neden? Bu tek kelimelik soru hakkında hep beraber düşünelim, bir sonraki mektuba kadar ya da *hayatımız roman, hatıralarımız hikâye* olana kadar...

Sağlıcakla kalın...

Birbirinden tamamen farklı tarzlarda kaleme aldığınız *Puslu Ömür* ve *Uç Uç Sevgilim* adlı çalışmalarınızı okudum. Her iki metniniz için genel olarak şunları söylemek isterim: Öncelikle anlatacaklarınız arasında bir sınırlandırma yapmalı ve belli

bir odak noktası seçmelisiniz. Bu seçimi yapmadığınızda cümlelerinizin belli bir merkezde toplanmadığını, metninizin belli bir hedefe doğru yürümediğini siz de göreceksiniz. İyi bir şekilde planlanmamış ve yine iyi bir şekilde anlatacakları arasında ayıklama işlemini gerçekleştirmemiş bir metin, ne kadar güzel, etkili cümlelerle donatılmış olursa olsun, okuyucunun zihninde bütüncül bir etki oluşturamayacaktır. Günlük biçimindeki *Uç Uç Sevgilim* adlı çalışmanızda bu ayıklamayı mesela, sıkça kullandığınız alıntılardan başlatabilirsiniz. *Puslu Ömür*'de ise 'yıllar önce, anneler günü ile ilgili yazılan bir kompozisyonda anlatılan hikâye'nin metne herhangi bir katkısının olmadığını aksine akışı bozduğunu düşünüyorum. Niyetiniz çocuğun annesine olan düşkünlüğünü göstermekse bunun daha kestirme bir yolunu bulmalısınız ki metnin ilerleyen bölümlerinde çocuğun hem annesiyle hem de babasıyla ilişkilerine zaten yeterince yoğunlaşmışsınız. Şiirle de uğraştığınız belli olduğu için son bir cümle olarak şunu söylemek isterim: Şiir değil de bir hikâye yazmak istiyorsanız, metnin bütününe sirayet etmeye yeltenen şairane bir söyleyiş yerine daha açık, daha kestirme ve daha dolaysız bir dille yazmak için çaba göstermenizi önerir, yeni çalışmalarınızı beklediğimizi haber vermek isterim.

Öncelikle, *Bir Ufak Başlık Meselesi* adlı metinde kurduğunuz dünyaya imrendiğimi itiraf ederek selâmlamak isterim sizi. Ama kabul edin ki böyle bir dünyada yuva kurmak hiç de kolay olmazdı. Metnin başlığı ve girişindeki 'otuz bin' rakamının, parayı

değil de kitap sayısını gösterdiğini ve yirmi üç yaşındaki bir gencin sevdiği kızla evlenmek için bu kadar kitap okuması gerektiğini metnin sonuna yaklaşıncı öğrendiğimde, bütün bekârlar adına çok endişelendim. Hesabınızı bir kez daha gözden geçirmenizi tavsiye ederim zira okuma-yazmayı söktükten sonra yılda yaklaşık iki bin kitap okuması gerekir Çetin'in Esmâ ile evlenmesi için. Şaka bir yana, masal türüne yakın bir metin kaleme almaya çalıştığınız ortada fakat böyle bir metin için dilde daha farklı tasarruflara gitmeniz gerekir. Hatta bu farklı tasarrufları denemeden önce sağlam bir dile ulaşmaya çalışmalısınız. Gözünüzden kaçtığını düşündüğüm hatalı cümlelerden ikisini buraya alıyorum: "Çetin; eve geldiğinden beri ve 9 yaşından beri gözleri Esmâ'yı arar dururdu." "Esmâ; köydeki bütün delikanlıların peşinden koşar ve köydeki bütün kızlar onu kıskanırdı." Bu cümlelerdeki anlatım bozukluklarını, anlam karmaşalarını ve gereksiz noktalama işaretlerini eminim siz de hemen fark edeceksiniz. Yaşınız itibarıyla heyecanınızı gayet iyi anlıyorum fakat yine de çalışmalarınızı göndermeden önce bir başkasının metniymiş gibi dikkatle gözden geçirme sabrını göstermenizi öneririm. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür eder, yeni çalışmalarınızı bekleriz.

Bir İşçi Arının Hikayesi adlı çalışmanız için, yayın kurulundaki arkadaşım ‘didaktik bir kıssa gibi’ ifadesini kullanmış. Ben de aynı kanaattem. Son iki paragrafta bu durum tamamen belirginleşiyor. Özellikle mesnevilerde olmak üzere eski edebiyatı-

mızda sıkça yer verilen bu tür kıssalar, günümüz okuyucusu için, hem de bu şekilde ne anlam ifade eder acaba? Fabla yakın bu tür anlatı denemelerinden yola çıkarak modern bir hikâye yazma imkânı var mıdır? Bu tür metinlerin okuyucu kitlesi yetişkinler mi yoksa çocuklar mıdır? Günümüz hikâyesinde, kıssadan çıkacak hisseyi yazar açıkça söylemeli midir? Buna benzer sorular etrafında biraz düşünmenizi tavsiye ederim. Elbette yazdığınız diğer metinleri görmeden söylüyorum bütün bunları. Yazdıklarınız hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmem için farklı çalışmalarınızı görmem gerekir. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederiz.

Son yıllarda güncelliğini koruyan kadına şiddet gibi önemli bir konuyu işleyen *Fesleğen* adlı çalışmanızı okudum. Okuyucuda oluşturulmak istenen etki açısından düşünüldüğünde, böylesi önemli ve güncel bir konu için, olayların bir çocuğun gözünden anlatılmasını tercih etmenin doğru bir yol olduğunu söyleyebilirim. Fakat babası tarafından annesine uygulanan şiddeti gözlemleyen ve bu şiddet sonucunda annesini kaybeden çocuğun iç dünyasındaki karmaşıklığın, babasına karşı duyduğu öfkenin daha iyi ve daha yoğun bir şekilde yansıtılabilmesi gerektiğini de söylemeliyim. Bunu başarabilmek için, bu konu üzerinde biraz daha derinlemesine düşünmek, araştırma yapmak, gözlemlerde bulunmak gerekiyor herhâlde. Dil ve üslup açısından çalışmanız gözden geçirildiğinde, özellikle zaman kullanımına dikkat etmeniz gerektiğini hatırlatmak isterim. Olaylar, sahneler, paragraflar arasındaki geçişlerde yoğun bir şekilde hissedilen keskinliğin biraz daha yumuşatılması hâlinde metnin devamlılığı ve akıcılığı olumlu yönde etkilenecektir, diye düşünüyorum. Yazmaya devam ettikçe yeni çalışmalarınızı görmek isteriz.

* Hikâye çalışmalarınızı, kendinizi yeterince tanıtan (yaş, tahsil, meslek, şehir vs.), okuma-yazma sürecinizi özetleyen ve –varsa– daha önce yayımlanmış çalışmalarınızdan bahseden kısa bir açıklamayla *Heceöykü*’ye göndermenizi tavsiye ederiz. Çeşitli sebepler ve çekincelerle, çalışmalarınız hakkında bu sayfalarda bir değerlendirme mektubu görmek istemiyorsanız, bu durumu dergimize lütfen bildiriniz.

UYUMSUZLAR

Dergimizin Genel Yayın Yönetmeni Rasim Özdenören, beş yıl aradan sonra yeni öykü kitabı ile iyi metni işaret etmenin belki de en doğru yolunu gösterdi bize. *Uyumsuzlar*, modern öykünün ne olduğunu, bireyi öne çıkarmanın yolunu, kısa öykünün inceliklerini; hamasetten uzak durarak insanın nasıl işaret edileceğini söyler edebî görgü sahibi insanlara. O ders vermek yerine sadece insanı işaret eder, yine bilgece. Bunca yıl edebiyatın içinde yer alıp, nice edebî devirleri devirip, nice edebiyat ve dil anlayışlarını evirip kalemi elinden hiç bırakmayan Usta'nın bu son eserini, güzele bir kez daha davet ediliğimiz ve umudumuzu pekiştirdiği için de coşku ile karşıladık.

CUMHURBAŞKANLIĞI ÖDÜLLERİ

2015 yılı Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülleri sahipleri, geçtiğimiz günlerde açıklandı.

“Edebiyatı kendi başına soyut bir uğraş olmaktan çıkarıp hayat ile birleştirerek anlamlandıran, fikirlerine kalemiyle estetik kazandıran, ‘Yumurtayı hangi ucundan kırmalı?’” diye tereddüt edenlere *Kafa Karıştıran Kelimeler*’den uzak durup ilkesel düşünme ve ahlaklı yaşamayı gösteren, ektiği tohumlar ve yeşerttiği fidanlar nedeniyle Edebiyat alanında, *Gül Yetiştiren Adam* Rasim Özdenören’in ödüle layık görüldüğü” ifade edildi.

Heceöykü

BİZE GELENLER

DERGİLER

Yedi İklim, Kasım 2015, Sayı: 308, 112 sayfa, İstanbul.

Dergâh, Kasım 2015, Sayı: 309, 24 sayfa, İstanbul.

Felsefe Dünyası, 2015/Yaz, Sayı: 61, 272 sayfa, Ankara.

Sinada, 2014/2015/Kış, Sayı: 2, 80 sayfa, Afyon.

Berhavaöykü, 2015/Güz, Sayı: 1, 80 sayfa, İstanbul.

Notlar, 2015/Yaz, Sayı: 3, 200 sayfa, Ankara.

Hırka, Mayıs-Haziran 2015, Sayı: 3, 64 sayfa, İstanbul.

Köroğlu, Ekim 2015, Sayı: 2, 96 sayfa, Eskişehir.

Sincan İstasyonu, Kasım-Aralık 2015, Sayı: 80, 32 sayfa, Ankara.

Şehir Düşünce, 2015, Sayı: 7, 152 sayfa, İstanbul.

Yeğitek, Nisan 2015, Sayı: 13, 82 sayfa, Ankara.

Avrasya Etüdleri, Ocak 2015, Sayı: 47, 188 sayfa, Ankara.

KİTAPLAR

Bir Nefes Bir Damla Su, İskender Tepebaşı, Babiali Kitaplığı, İstanbul 2015, 112 sayfa.

Towards a civil Montenegro, Derviş Selhanovic, Centar Za Ocuvanje I Razvoj Culture Manjina, Podgorica 2015, 128 sayfa.

Donesi Mi Na Poklon Suncan Dan, Ivan Toskic, Romska Poezija, Centar Za Kulturu Tivat Radio Tivat, Tivat 2014, 75 sayfa.

YENİ KİTAPLAR

GÖNÜL BAĞI

OSMAN KOCA

BEYAN YAYINLARI

Buket ile Çağrı, ne kadar da tanıdık bizlere; ne kadar da bizim toprağımızdan, tabiatımızdan; hasretlik çektiğimiz, bazen de gönül koyduğumuz sevdamızdan... Osman Koca, Beyan Yayınları'ndan çıkan hikâye kitabı *Gönül Bağı* 'nda, on beş bölüme ayırarak yazdığı bu uzun hikâyesinde, 25 yaşındaki Çağrı'yı merkeze alırken, aslında hepimizin içindeki o bir türlü taşları yerine oturtamayan insanı anlatıyor. Çağrı'nın Buket'le kavuşmalarına engel olan hayat, hepimizin içinde ukdeler biriktiren aynı hayattır.

Kimdir Çağrı? Üniversiteyi bitirmiş, askerliğini yapmış, ama hâlâ bir iş sahibi olmadığı için sevgilisi Buket ile evlenemeyen biri. Böyle söylediğimizde karşımızda sıradan bir genç olduğunu düşünebiliriz. Ama Osman Koca'ya *Gönül Bağı* hikâyesini yazdıran Çağrı, bütün bunları yaşarken dahi farklıdır yine. Çünkü sorgulayan biridir Çağrı. Beş yıl önce babasını kaybetmesini, hâlâ annesinden harçlık alıyor oluşunu, baş vurduğu ve görüşmeye gittiği kaç iş yerinden olumsuz cevaplar alışını değil sadece; hayatın bize dayattığı kalıplaşmayı, kurulu düzenin bizi bir örnek yapmaya çalışmasını, her şeyi sorgular.

"Her şeye standart getiriyorlarmış. Standardizasyona tabi tutulacakmış tüm ülke. Peki ya duygular, şiirler, ruhlar, örfler, yeme içmeler!.. Bunların da acaba bir standardını bulabilecekler mi?" (s.83)

Ölümün karşısındaki çaresizliğini sorgularken Çağrı, ne kadar da doğal:

"Vay, diyorum kendime. Ben işsizlikle, Buket'le kafayı bozmuşum. Oysa şu fani dünyadan nice insanlar silinip gidiyor." (s.68)

Evet, hayat sürüp gidiyor. Ölenler hiç yaşamamış gibi sanki, biz hayatta kalanlar, yolumuza devam ediyoruz. Dünyalıklarımızı inşa ederek ilerlediğimizi, zenginleştirdiğimizi sanıyoruz, bir şeyleri eksilterek ruhumuzda, farkına varmadan...

"Sonra utanmadan sırça köşkler yerine yalılar, şatolar yerine villalar, fildişi kuleler yerine gökdelenler icat ediyorlar durmadan. Biteviye ihtiras... Biteviye dünyalık..." (s.82)

Ama güzellikler de var hâlâ. Dostluk var, hâlâ komşuluk var, ölen bir komşunun ardından mahalleli olarak onun tabutunu sırtlayabilmek, ardından Kur'an okuyan komşular var. İşte bunlar hayatı yaşanır kılıyor. Balıkçı Kenan abi ile kardeşi Veysel'in tok gözlü iş anlayışı, en büyük derdi sivilceleri olan 13 yaşındaki kahveci çırağı Cumali, kahvenin müdavimlerinden Kayyum İsmet amca

ile onun masasında toplanan Derviş Hasan, Bağban Selim, Mezcup Tahir; kahveye ara sıra uğrayan Türk filmlerinden fırlama babacan komiser Hulusi amca, bahçesini güzelleştirmekle uğraşan emekli Albayımız, her biri gönül bağı ile birbirine bağlı bu insanlar; Çağrı'nın sorguladığı bu hayatın bir köşesinden tutmuş, bu dünyayı Çağrı'ya ve de bize yaşanır kılan güzel insanlar. Osman Koca, bu uzun hikâyesinde bütün bu insanları bir araya getirirken, büyük şehirlerde bencilliğe, çıkarıcılığa hâlâ direnen, direnmesi gereken mahalle kültürünün altını da çizmeye çalışmış olmalı. Belki de Çağrı, onca yürek huzursuzluğunun içinde, hayatındaki çıkmazlarına rağmen, bu dünyayı yaşanır kılan gücü; bu gönül bağı ile birbirine bağlanmış güzel insanların, üzerimize dökülen, bize dünya hayatının aslında ne kadar da geçici olduğunu duyumsatan sonbahar güneşinin çabucak yitip giden parlayışına benzeyen gönüllerinden alıyor.

Zaman zaman şiir tadı veren sade dili, akıcı anlatımı ile zihninizi önce dağıtan, hikâye bittiğinde filizlenmiş tohumların şevkiyle toparlayan *Gönül Bağı* kitabı, sizin de kalbinizdeki süveydaya dokunacak; kendinizi okur olmanın ötesinde hikâyenin kahramanı Çağrı'nın kalp gözü ile bakarken bulacaksınız dünyaya.

FUNDA ÖZSOY ERDOĞAN

İP CAMBAZI DEĞİL SİLAHŞOR

ARDA AREL

DEDALUS YAYINLARI

1991 doğumlu genç bir yazar olan Arda Arel'in ilk kitabı *İp Cambazı Değil Silahşor* okuyucuyla buluşuyor. Kitap, yazar tarafından gerçekliğin oldukça öznel bir biçimde kurgulandığı on iki öyküden oluşuyor. Söz konusu öykülerde yazar konuşma dilini ve popüler ürün markalarını tereddütsüz kullanıyor. Yazarın bu sade ve başına buyruk anlatımı öykü kitabına bir günce havası katıyor. Kitaba ismini veren “İp Cambazı Değil Silahşor” başlıklı ilk öyküde rüya içinde bir rüya anlatılır. Öyküyle birlikte okuyucunun zihninde olağan ve olağandışı imgeler birbiri ardına sıralanır. Borges'in “Düş

tadında bir öykü yazmak istedim hep” cümlesiyle başlayan “Düşgörü” yine somut ve soyutun pastel tonlarda oluşturduğu bir kırkıyama tadında. Öyküde ameliyathane, kumarhane ve hipodrom mekânlarının ve diyaloglarının iç içe geçtiği görülüyor. “Ekim- Krakow’a Yolculuk”, “Kemil Soft”, “İki Yuroluk Öykü” bölümleri ise yaşanmış kısa anlara dair samimi iç konuşmalardan oluşuyor. “Rocky Road to Dublin: Uqbar ve Bioy’un Pek Enteresan Hikâyesi” Uqbar, Bioy ve anlatıcının ilginç dostluklarına ve kurguladıkları bir banka soygunu sonrası başlarına gelenlere tanıklık ediyoruz. Anlatıcı Bioy’la olan dostluğunu “... Bioy benim en iyi arkadaşımdı, aslında benim tek arkadaşımdı, kadim dostumdu, yani biz kadimdik, evet, gerçekten kadimdik.” şeklinde samimi bir dille aktarıyor. “Selim, Amip ve Ben”de ise üç kafadanın absürt ilişkisini ve tuhaf hâllerini okuyoruz. Kitapta yer alan öyküler arasında en uzun yazarın Canetti, Calvino, Vonnegut ve Kilgore Trout’a ithaf ettiği “Walter Keeperson’ın Hazin Sonu” başlıklı olanı. Öyküde zaman zaman günlük hayatta sıkça kullanıp üzerinde düşünmediğimiz deyimler ti’ye alınıyor. “Günaydın çocuklar, dedi öğretmen. Günaydın öğretmeniiiiim, diye bağırdı çocuklar hep bir burundan. Evet, burundan bağırdılar, Çünkü onlar Aylıydı...”

Kitabın tamamına baktığımızda Arda Arel’in somut gerçekliği altüst edışı, bir araya gelmesi düşünülemeyen kelimeleri bir araya getirişi kitabı keyifle okunur kılyor.

GÜLHAN ESER

REHAVET HAVASI

DENİZ ARSLAN

İLETİŞİM YAYINLARI

Yazar Deniz Arslan'ın ilk kitabı *Rehavet Havası* Haziran ayı itibariyle raflardaki yerini aldı. Kitapta tümü taşrada geçen on beş hikâye bulunuyor.

Yazar, içsel olana değinmekten uzak durur, onu besleyen daha çok dış dünyadır. Büyük cümleler kurmadan, sarsıcı olayların gerçekleşmesine gerek duymadan, sıradan olanı sıradan bir akışla okuyucuya aktarır. Doğup büyüdüğü, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği Ege kasabaları, hikâyelerinin mekânıdır. Şehri uzak bir kurtuluş alanı, geçici bir uğrak yeri olarak gören taşralı insanların hikâyeleri kitabı tematik bir bütünlüğe sahip hâle getirir.

Toplumcu-gerçekçilerde görmeye alışık olduğumuz bir taşra algısı yoktur onda. Yusuf Atılgan'da karşımıza çıkan ve Nurdan Gürbilek'in "taşra sıkıntısı" olarak tanımladığı durum Arslan'ın öykülerinde de dikkat çeker. Dar bir hayatın küçük problemlerini ele alır. Gündelik olanı allayıp pullamadan çarpıcı sonlara ulaştırmadan okuyucunun karşısına çıkarır. Kahramanların yazgısında küçük bir alanda tüm geçmişi bilen insanlarla yaşamının sıkıntısını görmek mümkündür. Fakat bu tercih edilmiş bir yaşama biçimidir.

Arslan'ın öykülerinde taşranın mekânsal sıkıntılarını yaşayan kahramanlar kimi zaman eylem kimi zaman da hayal kurma yoluyla bu

sıkıntıdan kurtulmaya çabalar. Geneli erkek olan kahramanlar, güçlü arkadaşlık bağları ile her koşulda yan yanadır. Taşranın sınırlılıklarına rağmen onu çekici hâle getiren, vazgeçilmez kılan bu samimiyet dolu, sarsılmaz dostluklardır.

Olay örgüsü içinde evin özel bir yeri vardır. Kırsal alanda yaşamalarına rağmen kahramanlar eve hapseder kendilerini. Mekânın daha çok ev, yol ve dükkân olduğu görülür.

"Şerife Neden Gitmiş?" ve "Merhamet" dışındaki tüm öykülerin anlatıcısı erkektir. Yer yer okuyucuyu zorlayan eril bir dille Emrah Serbes öykülerinde görmeye alışık olduğumuz ergen erkek hikâyeleridir Arslan'ın hikâyeleri de. Argo ve Ege ağız öykülerdeki dilin belirgin özelliklerindendir.

Hayata tutunamamış, tutunmak için çok da bir şey yapmamış olan çoğu aylak, işsiz güçsüz olan karakterler taşranın kendi içindeki dinamiğinden uzak durarak vasat bir hayatı sürdüren farklı kişiliklerdir. Bergman filmleri izler, Bruce Springsteen dinler, koyu edebiyat sohbetleri yaparlar.

Zaman ağır işler; *kabir azabı gibi gelen birkaç uzun saniyeden* söz edilir. İbresi ağır işleyen zaman, kahramanların aylaklığını iyice ortaya çıkarır. Konuşmayı, muhabbeti çok seven taşra insanının sohbetleri hikâyelerin en hareketli bölümleridir.

Kitapta göze çarpan bir diğer husus ise yol hikâyelerinin çokluğudur. Kasaba içinde, köyden kasabaya, kasabadan şehre, şehirden uzak şehirlere yapılan yolculukların anlatıldığı öyküler, kitabın en başarılı öyküleri olarak görünmektedir.

Öykülerde gelişme bölümünde hareketi sağlayan bir değişiklik olsa da sonuçta hikâyenin unsurları başladığı yere değişmeden, dönüşmeden sürpriz bir sona erişmeden geri döner.

ÖZLEM GÜNER

HASTA ÖYKÜLER VE
KULAĞAKAÇAN

GÖKÇE BEZİRGAN

İLETİŞİM YAYINLARI

Gökçe Bezirgan'ın "Hasta Öyküler"inin ilk çıkışı 2012'de Varlık Yayınları Yaşar Nabi Nayır Öykü Ödülü'nü almasıyla olur. "Hasta Öyküler"e daha sonra "Kulağakaçan" adlı

bölümdeki öyküler de eklenir. Kitap bu kez “Hasta Öyküler ve Kulağakaçan” adıyla 2015 yılında İletişim Yayınları’ndan çıkar. Yirmi üç öykünün yer aldığı kitabın “Hasta Öyküler” bölümünde; yaraları sanılmaya muhtaç birçok öykü kişinin yaşadıklarına tanık oluruz.

Hastalıklı (ruhu yaralı), deli, takıntılı, arızalı, dilsiz, karamsar, sevgi açlığı çeken bu kişiler, çoğu zaman kaderlerini sorgularlar. Örneğin; “Bizi Yazan Kalem” adlı öyküden: “Okuduğumuz kitabın son sayfasının eksik olması gibiydi kaderimizi görememek” (s.67)

Kendilerini acımasızca eleştiren, dipsiz kuyulardan çıkamayan karakterleriyle ön plana çıkan “Hasta Öyküler ve Kulağakaçan” kitabı, farklı yörelerin dil zenginliğini de bünyesinde taşır. “Hayatı Sulamayı Unutma” adlı öyküde geçen: “Gebeş gebeş yatma demedim mi kız ben sana, kalk hayatı sula.” (s.19), “Anam ‘Hiş olmuşsun sen, ne yaptın da bu hale geldin,’ diye söylendi tüm gün başımda.” (s.25) cümleleri bunun en güzel örneğidir. Yazarın, acı ve karamsarlık duygularından beslenerek yazdığı öykülerinde karakterleri aslında iyileşmek istemiyor gibidirler. “Yara” adlı öyküden: “Marifet saklı olabilende mi, saklanana görme-yende miydi bilemiyordum. Yaralarım da saklı büyümüştü. Onlar büyürken, etrafımdaki her şey olduğundan küçük görünmeye başlamıştı.” (s. 52)

Gökçe Bezirgan’ın anlatım açısından güçlü cümleleri var: “Kulağakaçan” adlı öyküden: “Ne çok benziyordu babasına. Sırf bu sebepten bile bey olamazdı.” (s. 129) Bir diğeri de “Ötekiler” adlı öyküde geçen şu cümleler: “İnsan nereye giderse ayakkabıları da gider. Onlar da gezdikleri yerlerde kendi anılarını biriktirir. Bu yüzden hiçbir zaman boyatmadım ayakkabılarımı.” (s. 37) “Kurtuluş” adlı öyküden: “Herkes kendi kuyusunda kaybolur, kendi karanlığından doğardı...” (s. 109)”

“Kâhin” adlı öyküde geçen karakterleri çok iyi tasvir eder yazar. Görünmekten korkan, saklanan yaralı kişileri seçtiği bazı öykülerinde karakterlerinin kendilerini anlatmalarına imkân tanır. Öykülerinde sayılara sıklıkla yer veren yazarın “Camgöbeği” adlı öyküsünden: “Annem mavidenise yeşili tercih edenlerdendi. Sevdiği tek mavi camgöbeği idi. Çünkü camgöbeği görüldüğü gibi değildi. Herkese göre

farklıydı. Ne yeşildi, ne de mavi... “Sizce de öyle değil mi?(Sessizlik üç...)” (s.11)

“Balık Fırtınası, Mukaddes, Bilmem Ne?” adlı öyküler, aynı karakter üzerinden birbirine bağlanır. “Bilmem Ne?”nin sonunda geçen “Zeliha” sözcüğüyle “Balık Fırtınası”nm “Zeliha”sına atıfta bulunur yazar. “Balık Fırtınası”, Sinopsis (Film Öyküsü) şeklindeki yazımıyla diğer öykülerden ayrı bir yerde durur.

Her öyküsünde yeni anlatım tekniklerini denemekten çekinmeyen yazarın “Camgöbeği” adlı öyküde “röportaj”, “Hayatı Sulamayı Unutma”da “günlük”, “On Yedi”de “mektup” tarzında kaleme aldığı öyküler göze çarpar.

“Aybastı Efsanesi” ve “Fırtına Kuşu”nda ise üslubu, dili zengin kullanmasıyla dikkat çeker. Havanın durumunu anlatarak başladığı öykülerinden ziyade karakterlerinin fizikî ve ruhsal durumlarını tasvir ederek başladığı öykülerinde daha başarılıdır.

Bunun yanı sıra kimi öykülerinde heyecan yükselirken kiminde de yavaş ilerleyen bir ritim dikkati çeker. Okurun beklentisini bir aşamada bırakan öyküler dizisi, bir adım daha öteye geçebilmelidir. Öykülerin başlangıcı ile sonu arasındaki bağlantıların ustalıkla kurulduğu, öykünün nereye gittiğini az çok belli eder tarzda yazılan cümleler okuru yakalayacaktır. Gökçe Bezirgan’ın bundan sonraki öykülerinin zihnimizdeki etkisinin daha uzun soluklu olmasını diliyoruz.

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ZEYNEP HİCRET

